

Ocena efektów oraz systemu zarządzania i wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy

Raport końcowy

Konsorcjum:

IDEA Instytut sp. z o.o.

Autorzy:

**Stanisław Bienias (Kierownik badania), Tomasz Gapski, Małgorzata Kachniarz, Maciej Kolczyński,
Alicja Weremiuk**

Policy & Action Group Uniconsult Sp. z o.o. (PAG Uniconsult)

Autorzy

Maciej Gajewski, Robert Kubajek, Jan Szczucki, Justyna Witkowska

Warszawa, czerwiec 2017 r.

Spis treści

Streszczenie	3
Wykaz skrótów	7
Cele i zakres badania	9
Metodologia i realizacja badania	12
Efekty w poszczególnych obszarach realizacji SPPW	15
Promocja wzrostu gospodarczego i poprawa warunków zatrudnienia	15
Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego	15
Sektor prywatny	30
Badania i rozwój	39
Poprawa zabezpieczenia społecznego	48
Promocja zdrowia	48
Pomoc społeczna	58
Poprawa jakości życia dzięki zrównoważonemu rozwojowi	64
Zarządzanie odpadami	64
Efektywność energetyczna	74
Transport	93
Bioróżnorodność	103
Poprawa bezpieczeństwa i ochrony	116
Środki ochrony granic	116
Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego	127
Grant Blokowy – Fundusz dla Organizacji Pozarządowych	127
Grant Blokowy – Fundusz Partnerski	139
Wpływ realizacji SPPW na zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych	146
Ocena systemu zarządzania i wdrażania SPPW	156
Analiza SWOT/TOWS	173
Wnioski i rekomendacje	176
Podsumowanie i najważniejsze wnioski	176
Rekomendacje	179
Rekomendacje horyzontalne	179
Rekomendacje sektorowe	186
Spis rysunków	192
Spis tabel	194

Streszczenie

Cel, zakres i metodologia badania

Celem badania była ocena efektów i oddziaływania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. Zakresem badania objęto 58 projektów oraz podprojekty dofinansowane w ramach 19 projektów w 11 różnych obszarach wsparcia, przyporządkowanych do 4 celów SPPW. W badaniu zastosowano, oprócz danych zastanych, szereg danych pierwotnych, zgromadzonych metodami zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi, m.in.: 74 pogłębione wywiady indywidualne, 5 kwestionariuszy badań ilościowych (CAWI, CATI), 19 studiów przypadku na poziomie projektów i gmin.

Efekty w poszczególnych obszarach

Promocja wzrostu gospodarczego i poprawa warunków zatrudnienia

Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego

Projekty zrealizowane w tym obszarze przyczyniły się do rozwoju lokalnego i regionalnego na terenach, na których były realizowane. Często łączyły w sobie komponent inwestycyjny i działania „miękkie”. W ramach obszaru m.in.: wsparto przedsiębiorców, przeszkolono lokalnych liderów i osoby pragnące założyć własną działalność oraz rozwinięto partnerstwa na poziomie regionalnym i lokalnym. Generalnie wsparcie w ramach obszaru należy ocenić jako wysoce zadowolające.

Sektor prywatny

Wsparcie przyczyniło się do stworzenia korzystniejszych warunków prowadzenia biznesu, w tym przejrzystości i wiarygodności sprawozdawczości finansowej. Pozytywna ocena rezultatów projektów z punktu widzenia podstawowych kryteriów ewaluacji polityki publicznej wskazuje na zasadność replikowania tego typu projektów. Generalnie wsparcie w ramach obszaru należy ocenić jako wysoce zadowolające.

Badania i rozwój

Wsparcie 31 projektów badawczych, którego udzielono w ramach Polsko-Szwajcarskiego Programu Badawczego, należy ocenić jako wysoce zadowolające. Na szczególną uwagę zasługuje jego bardzo dobre dopasowanie, jeśli chodzi o dopuszczone zasady realizacji projektów badawczych (długi okres realizacji projektów, wystarczająca wielkość dofinansowania, szeroki zakres kosztów kwalifikowalnych), a także umożliwienie finansowania badań podstawowych. Wspierane projekty realizowane były w partnerstwach instytucji naukowych z Polski i Szwajcarii. Partnerstwa te okazały się bardzo dobrym, skutecznym rozwiązaniem, podnoszącym jakość badań i tworzącym dobre perspektywy na dalszą współpracę bilateralną, jak również w szerszym gronie partnerów.

Poprawa zabezpieczenia społecznego

Promocja zdrowia

Skuteczność projektów z obszaru profilaktyki i promocji zdrowia należy ocenić bardzo wysoko – osiągnięto znacznie wyższe efekty niż pierwotnie zaplanowano. Co więcej, zastosowano wiele nowatorskich rozwiązań, a same działania i rezultaty były bardzo pozytywnie oceniane przez

ostatecznych odbiorców. O wysokiej trwałości może zaś świadczyć kontynuowanie działań z innych środków finansowych.

Pomoc społeczna

Skuteczność, efektywność i użyteczność wsparcia w obszarze pomocy społecznej należy ocenić równie wysoko. Czynnikiem, który wpłynął pozytywnie na osiągnięcie efektów, było umożliwienie realizacji wielowymiarowych projektów, obejmujących działania „twarde” i „miękkie” (jak szkolenia personelu DPS, ale również wiele działań skierowanych do podopiecznych). Równie ważna dla wzmocnienia wpływu na poziomie lokalnym była koncentracja geograficzna, umożliwiająca realizację dużych i kompleksowych projektów.

Poprawa jakości życia dzięki zrównoważonemu rozwojowi

Wsparcie SPPW w niżej wymienionych obszarach należy ocenić jako wysoce zadowolające.

Zarządzanie odpadami

Osiągnięte efekty, obejmujące unieszkodliwienie ponad 131 tys. ton wyrobów zawierających azbest z blisko 44 tys. budynków, znacznie przewyższyły pierwotne założenia i miały istotne znaczenie dla poprawy stanu środowiska i ochrony zdrowia mieszkańców w skali regionalnej (lubelskie i małopolskie), wyróżniały się także na tle innych programów realizowanych w skali całego kraju.

Efektywność energetyczna

Wsparcie działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej było liczącym się czynnikiem stymulującym zmiany, jakie zaszły w kraju w tym obszarze. Znaczącą skalę efektów SPPW odnotowano w zakresie montażu instalacji solarnych na budynkach prywatnych i budynkach użyteczności publicznej – ich łączna powierzchnia stanowi około 14% powierzchni kolektorów zrealizowanych w kraju w ramach dostępnych programów dotacyjnych (w województwie małopolskim – 40%). Odnotowano także wpływ projektów na popularyzację wykorzystania OZE.

Transport

Zrealizowane w ramach obszaru projekty powinny pozytywnie wpłynąć na zainteresowanie korzystaniem z transportu kolejowego. Ich skutkiem powinna też być zasadnicza poprawa jakości podróżowania, dzięki zakupowi nowoczesnego taboru i/lub budowie przyjaznych dla użytkownika centrów przesiadkowych. Wsparcie w ramach tego obszaru należy ocenić jako wysoce zadowolające.

Bioróżnorodność

W obszarze bioróżnorodności wsparcie uzyskały projekty innowatorskie, kompleksowe i odpowiadające na realnie zidentyfikowane potrzeby, a część z nich stanowi modelowe przykłady efektywnego kosztowo i organizacyjnie przeprowadzania działań inwentaryzacyjno-monitoringowych oraz rewitalizacyjnych i renaturalizacyjnych. Ze względu na szeroką skalę tematyczną i obszarową, wpływ projektów na ochronę bioróżnorodności w województwach małopolskim i podkarpackim należy ocenić jako znaczący.

Poprawa bezpieczeństwa i ochrony

Środki ochrony granic

Projekty zrealizowane w ramach tego obszaru reprezentowały szerokie spektrum działań ukierunkowanych na wzmocnienie ochrony granic i wzrost bezpieczeństwa. Ich wpływ będzie z całą pewnością korzystny, choć wiele zależy od czynników pozostających poza kontrolą projektodawców, takich jak sytuacja polityczna i związane z nią stosunki z państwami sąsiadującymi z Polską. Generalnie, wsparcie w ramach tego obszaru należy ocenić jako zadowalające.

Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego

Fundusz dla Organizacji Pozarządowych

Wsparcie w zakresie dotyczącym wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego należy ocenić jako wysoce satysfakcjonujące, szczególnie w odniesieniu do Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, w ramach którego dofinansowano 336 projektów mających na celu zwiększenie aktywnego udziału obywateli w życiu publicznym. Na uwagę zasługuje bardzo dobre dopasowanie założeń Funduszu do potrzeb beneficjentów, uwzględniające potrzeby organizacji pozarządowych znajdujących się w różnej fazie rozwoju (m.in. wielkość dofinansowania, czas realizacji projektów, zróżnicowana tematyka). Wpływ programu na zwiększenie aktywności obywatelskiej, wyrażający się choćby w liczbie osób uczestniczących w dofinansowanych przedsięwzięciach i liczbie podjętych inicjatyw (ponad 1000-krotne przekroczenie założeń) oraz wpływ na wzmocnienie instytucjonalne beneficjentów, skutkujący kontynuowaniem i rozszerzaniem działań prowadzących do wzmocnienia partycypacji obywatelskiej, uprawnia do stwierdzenia o potrzebie dalszej kontynuacji wsparcia w tym obszarze.

Fundusz Partnerski

Współpracę partnerską, inicjowaną w ramach Funduszu Partnerskiego, również należy ocenić jako satysfakcjonującą. Dofinansowane przedsięwzięcia pozwoliły na lokalnym gruncie wdrożyć nowe rozwiązania, inspirowane doświadczeniami partnerów zagranicznych i stały się przyczynkiem do realizacji w przyszłości kolejnych wspólnych przedsięwzięć. Wsparcie z SPPW niewątpliwie przyczyniło się do wzmocnienia współpracy bilateralnej, choć skala wpływu, ze względu na zróżnicowanie tematyczne, rozproszenie terytorialne i niewielką liczbę dofinansowanych inicjatyw, jest ograniczona.

Ocena systemu zarządzania

Wyniki ewaluacji upoważniają do sformułowania generalnie satysfakcjonującej oceny, jeśli chodzi o kształt organizacyjny i funkcjonowanie systemu zarządzania i wdrażania Programu. Układ organizacyjny tego systemu jest dość skomplikowany, co w dużej mierze jest wynikiem stosowanego w Programie podejścia projektowego. Złożoność systemu miała pewien wpływ na warunki wdrażania Programu, jednak ostatecznie system okazał się wystarczająco funkcjonalny, zapewniając realizację celów Programu. Należy tu zauważyć, że respondenci badań przeprowadzonych w ramach niniejszej ewaluacji najczęściej wypowiadali się pozytywnie o poszczególnych rozwiązaniach, jak i o całościowym działaniu systemu zarządzania i wdrażania. Przykładowo, stosowana w SPPW dwuetapowa procedura naboru projektów była uznawana za efektywną, biorąc pod uwagę jej stronę merytoryczną. Z drugiej jednak strony, zaznaczano również, że jej poważną wadą była czasochłonność realizacji, ostatecznie znacznie skracająca czas na wdrażanie projektów.

Wpływ SPPW na sytuację społeczno-ekonomiczną

Fundusze szwajcarskie miały niewielki wpływ na sytuację społeczno-ekonomiczną w wymiarze makroekonomicznym oraz znaczący wpływ na poziomie lokalnym i w wybranych obszarach wsparcia. Program, dzięki koncentracji środków (prawie 60% zakontraktowanych środków), posiadał największe znaczenie społeczno-ekonomiczne dla regionów stanowiących obszar koncentracji geograficznej, w tym w szczególności dla województw o najniższym poziomie rozwoju, tj.: województwa świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego.

Ocena współpracy

Na skuteczność i efektywność zawiązanych partnerstw miał wpływ przede wszystkim jej nieobligatoryjny charakter – współpraca była nawiązywana w tych projektach, w których mogła wygenerować rzeczywistą wartość dodaną. Również główne motywy realizacji projektów w partnerstwie z innymi podmiotami, czyli chęć kontynuowania i nawiązania nowej współpracy oraz dotychczasowe dobre doświadczenia realizacji przedsięwzięć we współpracy, miały niebagatelny wpływ na skuteczność tego rozwiązania.

Najważniejsze wnioski i rekomendacje

Podsumowując, wysoce zadowolająco należy ocenić skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość zrealizowanych w ramach SPPW projektów i podprojektów. Ocena tych samych parametrów na poziomie SPPW jako całości jest zadowolająca – w przyszłości warto byłoby wzmocnić podejście programowe i koncentrację wsparcia na mniejszej liczbie obszarów, co pozwoliłoby wzmocnić skalę wpływu SPPW. Jako główny czynnik sukcesu SPPW można wskazać duże zaangażowanie instytucji po stronie Darczyńcy i po stronie polskiej oraz dobre przygotowanie projektów, przy zachowaniu indywidualnego i elastycznego podejścia. Równie ważne były: koncentracja geograficzna i tematyczna, możliwość realizacji działań „twardych” i „miękkich” w jednym projekcie, jak również wielosektorowe podejście.

Wykaz skrótów

CATI	wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny
CAWI	wspomagany komputerowo wywiad internetowy
CHF	frank szwajcarski
CPPC	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
CSR	społeczna odpowiedzialność biznesu
DPS	dom pomocy społecznej
EKG	elektrokardiografia
EZT	elektryczny zespół trakcyjny
FOP	Fundusz dla Organizacji Pozarządowych
FP	Fundusz Partnerski
GIOŚ	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GOPR	Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
HCV	wirusowe zapalenie wątroby
ICT	technologie informacyjno-komunikacyjne
IDI	indywidualny wywiad pogłębiony
IEO	Instytut Energetyki Odnawialnej
IP	Instytucja Pośrednicząca
IR	Instytucja Realizująca
JOPS	jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KFK	Krajowy Fundusz Kapitałowy
KIK	Krajowa Instytucja Koordynująca
MF	Ministerstwo Finansów
MR	Ministerstwo Rozwoju
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MŚP	małe i średnie przedsiębiorstwa
MZ	Ministerstwo Zdrowia
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

NGO	organizacja pozarządowa
NIK	Najwyższa Izba Kontroli
NMF	Norweski Mechanizm Finansowy
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
OGB	Operator Grantu Blokowego
OPI	Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy
OZE	odnawialne źródła energii
PAN	Polska Akademia Nauk
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PLN	złoty polski
POIiŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POKA	Program Oczyszczania Kraju z Azbestu
p.p.	punkt procentowy
P&R	Parkuj i jedź
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PSPB	Polsko-Szwajcarski Program Badawczy
PT	Pomoc Techniczna
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RPO	Regionalny Program Operacyjny
SPPW	Szwajcarsko-Polski Program Współpracy
SWOT	analiza słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń
UE	Unia Europejska
UTK	Urząd Transportu Kolejowego
WFOŚiGW	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WKD	Warszawska Kolej Dojazdowa
WOPR	Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe
ZZO	zakład zabezpieczania odpadów

Cele i zakres badania

Głównym celem badania była ocena efektów i oddziaływania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, projektów i podprojektów realizowanych w jego ramach oraz systemu zarządzania Programem (dalej: SPPW), w tym procedury i procesu decyzyjnego dotyczącego naboru wniosków, wraz ze sformułowaniem wskazówek dotyczących usprawnień dla kolejnych podobnych instrumentów wsparcia.

Zakresem badania objęto 58 projektów oraz podprojekty dofinansowane w ramach 19 projektów SPPW w obszarach priorytetowych przedstawionych w tabeli poniżej.

Tabela 1. Zakres tematyczny badania

Obszary pomocy finansowej	Obszary tematyczne	Podejście	Cele	Skrótowa nazwa obszaru na potrzeby badania
Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform	Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych	programowe	Zwiększenie zatrudnienia i wysokości dochodu na terenie pod-regionu poprzez wdrożenie zintegrowanej strategii przez wybrane partnerstwa	Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego
	Środki ochrony granic	projektowe	Zwiększenie ochrony wschodnich granic UE	Środki ochrony granic
Środowisko i infrastruktura	Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz Poprawa stanu środowiska	projektowe	Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego – Zarządzanie odpadami stałymi	Zarządzanie odpadami
			Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji	Efektywność energetyczna
			Poprawa zarządzania, bezpieczeństwa, wydajności i niezawodności lokalnych/ regionalnych publicznych systemów transportowych	Transport
	Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych	projektowe	Ochrona natury i funkcjonowania ekosystemów w sposób zrównoważony na obszarach koncentracji geograficznej	Bioróżnorodność
Sektor prywatny	Poprawa środowiska biznesowego i dostępu do kapitału dla małych	projektowe	Promocja zatrudnienia	Sektor prywatny

Obszary pomocy finansowej	Obszary tematyczne	Podejście	Cele	Skrótowa nazwa obszaru na potrzeby badania
	i średnich przedsiębiorstw			
	Rozwój sektora prywatnego i promocja eksportu MŚP	projektowe	Zwiększenie rynkowego udziału polskiego eksportu dóbr i usług	
Rozwój społeczny i zasobów ludzkich	Ochrona zdrowia	programowe	Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej	Promocja zdrowia
			Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną, z preferencją dla wielosektorowego podejścia programowego	Pomoc społeczna
	Badania i rozwój	programowe	Wzmocnienie potencjału naukowego poprzez programy stypendialne w Szwajcarii ¹	Wyłączenie z zakresu badania
			Przyczynienie się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, poprzez podniesienie poziomu wiedzy oraz w szczególności poprzez badania stosowane oraz know-how i transfer technologii	Badania i rozwój
Alokacje specjalne	Grant Blokowy	programowe	Promowanie roli społeczeństwa obywatelskiego w zwiększaniu spójności społeczno-gospodarczej, jako ważnego uczestnika procesu rozwoju kraju	Promowanie społeczeństwa obywatelskiego
			Promowanie i/lub wzmocnianie partnerstw pomiędzy gminami miejskimi i danymi regionami Rzeczypospolitej Polskiej i Szwajcarii	Promowanie partnerstw
	Projekt przedstawiony przez stronę szwajcarską	projektowe	Modernizacja Zespołu Szkół Specjalnych oraz budowa Centrum Integracji Kulturalnej w Łodygowicach	nd
	Fundusz na Przygotowanie Projektów		Wspieranie przygotowania Kompletnych Propozycji Projektu	nd

¹ Zgodnie z OPZ wyłączone z zakresu badania.

Obszary pomocy finansowej	Obszary tematyczne	Podejście	Cele	Skrótowa nazwa obszaru na potrzeby badania
	Zarządzanie Programem przez Szwajcarię			nd
	Polski Fundusz Pomocy Technicznej			nd

Źródło: opracowanie własne

Rozdziały dotyczące efektów w poszczególnych obszarach tematycznych zostały ułożone zgodnie z ich przyporządkowaniem do realizacji celów specyficznych SPPW.

Tabela 2. Przyporządkowanie obszarów wsparcia do celów specyficznych SPPW

Cele specyficzne SPPW	Obszary wsparcia
Promocja wzrostu gospodarczego i poprawa warunków zatrudnienia	Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego
	Sektor prywatny
	Badania i rozwój – PSPB
Poprawa zabezpieczenia społecznego	Promocja zdrowia
	Pomoc społeczna
	Alokacje Specjalne – Modernizacja Zespołu Szkół Specjalnych oraz budowa Centrum Integracji Kulturalnej w Łodygowicach
Ochrona środowiska naturalnego (proponowane doprecyzowanie celu: Poprawa jakości życia dzięki zrównoważonemu rozwojowi)	Zarządzanie odpadami stałymi
	Efektywność energetyczna
	Bioróżnorodność
	Transport
Poprawa bezpieczeństwa i ochrony	Środki ochrony granic
Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego	Alokacje Specjalne – Grant Blokowy – Fundusz Partnerski
	Alokacje Specjalne – Grant Blokowy – Fundusz dla Organizacji Pozarządowych

Źródło: opracowanie własne

Metodologia i realizacja badania

W badaniu zastosowano, oprócz danych zastanych, szereg danych pierwotnych, zgromadzonych metodami zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi – patrz: tabele poniżej.

Tabela 3. Badania jakościowe oraz badania zrealizowane w ramach studiów przypadku

Metoda	Założona w raporcie metodologicznym liczebność	Zrealizowana liczba
Wywiady horyzontalne (Biuro SPPW, KIK, IA)	4	4
Wywiady sektorowe z IP i operatorami grantów	8	12
Wywiady z IR, beneficjentami i ostatecznymi odbiorcami w ramach studiów przypadku	58	58
Badania kwestionariuszowe ostatecznych odbiorców wsparcia	220	217

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Badania ilościowe zrealizowane w ramach badania

Metoda	Populacja	Zrealizowane próba	Uzyskana stopa zwrotu
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z IR	54	28	52%
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z beneficjentami podprojektów	1894	602	32%
Badania kwestionariuszowe (CAWI) z polskimi partnerami projektów	231	104	45%
Badania kwestionariuszowe (CAWI) ze szwajcarskimi partnerami projektów	43	27	63%

Źródło: opracowanie własne

Wywiady, wizyty na miejscu realizacji projektów oraz ankiety CAWI były prowadzone w kwietniu i maju 2017 r. Dla zebrania pogłębionych danych dotyczących systemu zarządzania i wdrażania SPPW w dniach 4-12 maja zorganizowano również forum badawcze (tzw. *bulletin board*).

Do analizy i oceny danych zastosowano następujące metody:

- 11 pogłębionych studiów przypadku na poziomie projektów,

Tabela 5. Projekty wybrane do studiów przypadku

L.p.	Tytuł projektu	Nr projektu	Obszar	Kwota grantu SPPW	Województwo / Zasięg	Okres rzeczowej realizacji projektu
1	Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością	KIK/08	Rozwój regionalny	6 722 265	świętokrzyskie	01/10/2011-31/03/2017
2	Budowa infrastruktury kolejowego	KIK/20	Środki	4 992 638	podlaskie	01/11/2011-

L.p.	Tytuł projektu	Nr projektu	Obszar	Kwota grantu SPPW	Województwo / Zasięg	Okres rzeczowej realizacji projektu
	przejścia granicznego w Siemianówce		ochrony granic			30/06/2014
3	Budowa nowoczesnego systemu gospodarki odpadami, rekultywacja nieczynnych składowisk oraz usuwanie azbestu na terenie gmin należących do Związku Komunalnego Gmin Ziemi Lubartowskiej	KIK/42	Zarządzanie odpadami	11 944 510	lubelskie	01/05/2012-31/03/2017
4	Instalacja systemów energii odnawialnej w Gminach: Niepołomice, Wieliczka, Skawina oraz Miechów na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych	KIK/41	Efektywność energetyczna	14 369 355	małopolskie	01/01/2012-31/03/2017
5	Centrum Komunikacyjne w Legionowie	KIK/28	Transport	9 634 464	mazowieckie	14/06/2012-31/03/2017
6	Ochrona ostoi karpackiej fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne	KIK/53	Bioróżnorodność	1 421 717	podkarpackie	01/01/2012-31/12/2016
7	Profilaktyczny program w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych	KIK/68	Promocja zdrowia	3 438 691	ogólnokrajowy	01/07/2012-31/03/2017
8	Poprawa infrastruktury domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz podnoszenie kwalifikacji personelu w tym również pielęgniarek i pielęgniarzy ww. instytucji	KIK/56	Pomoc społeczna	4 683 012	podkarpackie	01/01/2012-31/10/2015
9	Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych poprzez modernizację Zespołu Szkół Specjalnych oraz budowę Centrum Integracji Kulturalnej w Łodygowicach	KIK/77	Alokacje specjalne	500 000	śląskie	01/07/2012-30/06/2014
10	Projekt indywidualny dotyczący budowania zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym w zakresie sprawozdawczości i audytu w sektorze prywatnym	KIK/05	Sektor prywatny	10 000 000	ogólnokrajowy	11/12/2009-31/12/2016
11	Fundusz dla Organizacji Pozarządowych SPPW	KIK/02	Alokacje specjalne	29 060 180	ogólnokrajowy	8/12/2010-31/03/2016
Suma				87 163 921	18% z 489 mln	

Źródło: opracowanie własne

- 3 uproszczone dodatkowe studia przypadku na poziomie projektów z zakresu efektywności energetycznej,

Tabela 6. Projekty z zakresu efektywności energetycznej wybrane do uproszczonych studiów przypadku

L.p.	Tytuł projektu	Nr projektu	Obszar	Kwota grantu SPPW	Okres rzeczowej realizacji projektu
1.	Program zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii i poprawy jakości powietrza w obrębie obszarów Natura 2000 powiatu suskiego	KIK/44	Efektywność energetyczna	4 837 389	01/01/2012-31/12/2016
2.	Budowa elektrociepłowni opalanej biomasą jako podstawowego źródła ciepła w systemie	KIK/73	Efektywność energetyczna	9 892 465	01/06/2012-30/10/2016

L.p.	Tytuł projektu	Nr projektu	Obszar	Kwota grantu SPPW	Okres rzeczowej realizacji projektu
	ciepłowniczym miasta Lębork				
3.	Instalacja systemów energii odnawialnej na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych na terenie gmin należących do Związku Gmin Dorzecza Wisłoki	KIK/66	Efektywność energetyczna	18 300 143	01/06/2012-31/03/2017

Źródło: opracowanie własne

- 5 studiów przypadku na poziomie wybranych gmin;
- analizy statystyczne;
- analizy przestrzenne;
- analizy eksperckie;
- analiza SWOT/TOWS;
- panel ekspertów.

Efekty w poszczególnych obszarach realizacji SPPW

Promocja wzrostu gospodarczego i poprawa warunków zatrudnienia

Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego

Założenia wsparcia

Wsparciem w ramach obszaru tematycznego *Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych* zostały objęte obszary tzw. koncentracji geograficznej². Celem wsparcia było zwiększenie zatrudnienia i wysokości dochodu na terenie tzw. podregionu, tj. na obszarze kilku gmin wiejskich wokół 1-2 gmin miejskich, które to gminy miejskie pełniły funkcję centrów podregionu. Powyższe miało nastąpić dzięki wdrożeniu przez wybrane partnerstwa zintegrowanej, wielosektorowej strategii. W ramach przykładowych obszarów, które mogła objąć strategia, wskazano³: rozwój lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa rolnego, rozwój zasobów ludzkich, w szczególności młodzieży z obszarów rolniczych, z uwzględnieniem nowoczesnych form szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego, rozwój sieci, partnerstw, kapitału społecznego, wsparcie pozarządowych instytucji i organizacji zaangażowanych w rozwój rolny, a także tworzenie mechanizmów finansowania i wspierania lokalnych inwestycji.

Tabela 7. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego 'Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych'

	Założenia dotyczące wsparcia
Institucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	47 699 602 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 proc. całkowitych kosztów kwalifikowalnych Programu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w poniższych punktach; - dofinansowanie do 85 proc. całkowitych kosztów kwalifikowalnych Programu w przypadku, gdy 15 proc. lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowanych z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego; - dofinansowanie do 90 proc. mogą uzyskać programy dotyczące budowy zdolności instytucjonalnych, programy realizowane przez organizacje pozarządowe, przy uwzględnieniu przepisów dotyczących udzielania pomocy publicznej.
Rodzaje projektów	Minimalna wartość programu – 5 mln franków szwajcarskich; Maksymalna wartość programu – 10 mln franków szwajcarskich. Za kwalifikowalne uznawane były projekty z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> - <u>rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa rolnego ukierunkowanego na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów na obszarach wiejskich.</u> W ramach ww. rodzaju projektów realizowano działania z zakresu: promocji

² Zgodnie z Umową ramową pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Szwajcarską Radą Federalną o wdrażaniu Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy były to województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie oraz małopolskie.

³ Aneks 1 do Umowy ramowej. Ramy Programowe Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy.

	Założenia dotyczące wsparcia
	<p>zatrudnienia w małych i średnich firmach wytwórczych, wsparcia ekologicznego przetwórstwa produktów rolnych i jadalnych produktów leśnych, dotacji dla podmiotów uruchamiających działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, szkoleń dla mikro- oraz małych i średnich przedsiębiorstw z zakresu zarządzania firmą i tworzenia strategii rozwoju firmy, połączonych z wizytami studyjnym.</p> <p>- <u>rozwoju zasobów ludzkich, w szczególności młodzieży i osób z obszarów rolniczych, zagrożonych wykluczeniem społecznym, z uwzględnieniem nowoczesnych form szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego.</u></p> <p>W ramach ww. rodzaju projektu realizowano działania z zakresu: doradztwa w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych, szkoleń i kursów, mających na celu podniesienie umiejętności i kwalifikacji związanych z nowym zawodem poza rolnictwem, w szczególności szkoleń dla młodzieży z zakresu przedsiębiorczości, zakładania własnej firmy, upowszechniania kształcenia ustawicznego na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu Internetu, subsydiowania miejsc pracy w małych i średnich przedsiębiorstwach dla pracowników z byłego sektora rolnego, wizyt studyjnych oraz staży i praktyk zawodowych.</p> <p>- <u>rozwoju sieci, partnerstw, kapitału społecznego – wsparcie pozarządowych instytucji i organizacji zaangażowanych w rozwój rolny.</u></p> <p>W ramach ww. rodzaju projektu realizowano działania z zakresu informacji, promocji i szkoleń związanych ze stymulowaniem udziału mieszkańców i organizacji działających na obszarach wiejskich w procesie planowania strategii rozwoju obszarów wiejskich, wspierania wspólnych inicjatyw partnerów lokalnych, promujących nowoczesne formy gospodarowania w rolnictwie, promocji partnerstw pomiędzy sektorem publicznym i pozarządowym w celu realizacji zadań publicznych w sektorze rolnym, wspierania inicjatyw lokalnych promujących region – w szczególności jego produkty, usługi, kulturę i sztukę oraz wizyt studyjnych do krajów, w których funkcjonowały partnerstwa.</p> <p>Rekomendowane było łączenie działań w ramach danego rodzaju projektów oraz różnych rodzajów projektów w jednym programie.</p>
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego lub ich jednostki organizacyjne; - związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; - euroregiony; - ośrodki doradztwa rolniczego; - agencje rynku rolnego; - agencje rozwoju regionalnego; - organizacje pozarządowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Wśród najważniejszych kryteriów oceny merytorycznej projektów w ramach obszaru tematycznego *Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych* znalazły się⁴: bezpośredni wpływ na stymulowanie rozwoju regionalnego/lokalnego, wpływ na stymulowanie zatrudnienia, stopień identyfikacji i przyczyniania się do rozwiązywania/niwelowania najważniejszych problemów danego obszaru.

W ramach kryteriów specyficznych wskazano: wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa rolnego ukierunkowanego na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów na

⁴ Kryteria odwoływały się do regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych na obszarze koncentracji geograficznej.

obszarach wiejskich, wpływ na rozwój zasobów ludzkich (w szczególności młodzieży), z uwzględnieniem nowoczesnych form szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego, wpływ na rozwój sieci, partnerstw, kapitału społecznego (wsparcie pozarządowych instytucji i organizacji zaangażowanych w rozwój rolny). Pod uwagę brano również udział partnerów w programie, uzasadnienie pilności i potrzeby realizacji programu oraz trwałość jego efektów.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach analizowanego obszaru tematycznego został zorganizowany jeden nabór wniosków, który trwał w okresie od 1 października do 23 grudnia 2008 r. W ramach ww. naboru wyłoniono 10 programów, wyczerpując tym samym przypisaną na obszar alokację. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 8. Lista projektów zrealizowanych w ramach obszaru tematycznego Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych

Nr projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/06	Lokalne inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego powiatu gorlickiego i nowosądeckiego	Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego Spółka Akcyjna MARR S.A.	Powiat Nowosądecki, Powiat Gorlicki, Małopolska Organizacja Turystyczna	małopolskie	6 753 818
KIK/07	ALPY KARPATOM – program na rzecz uwolnienia potencjału ekonomicznego górskich obszarów Podkarpacia poprzez transfer praktyk szwajcarskich	Fundacja Karpacka – Polska	„Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Podkarpacka Izba Gospodarcza w Krośnie, Regionalna Izba Gospodarcza w Sanoku, Bieszczadzkie Forum Europejskie	podkarpackie	4 818 388
KIK/08	Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością	Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Gmina Dwikozy	świętokrzyskie	6 722 265
KIK/09	Produkt Lokalny Małopolska – rozwój lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa w oparciu o partnerską inicjatywę edukacji ekonomicznej mieszkańców oraz regionalny system marketingu produktów z Małopolski	Fundacja Partnerstwo dla Środowiska	Stowarzyszenie Gościniec 4 Żywiotów, REDD ⁵	małopolskie	3 576 610
KIK/10	Wieloaspektowy Program Rozwoju "Sami Sobie" w mikroregionie "Dolina Strugu"	Regionalne Towarzystwo Rolno-Przemysłowe "Dolina Strugu"	Towarzystwo Zapobiegania Uzależnieniom „Trzeźwa Gmina”	podkarpackie	3 564 294
KIK/11	Marka lokalna szansą rozwoju przedsiębiorczości na Szlacheckim	Gmina Mełgiew	Gminy: Rybczewice, Piaski, Spiczyn, Wólka i Gorzków, Fundacja	lubelskie	5 284 955

⁵ Oprócz tego 16 partnerów regionalnych, lokalnych i w regionach pochodzenia produktów.

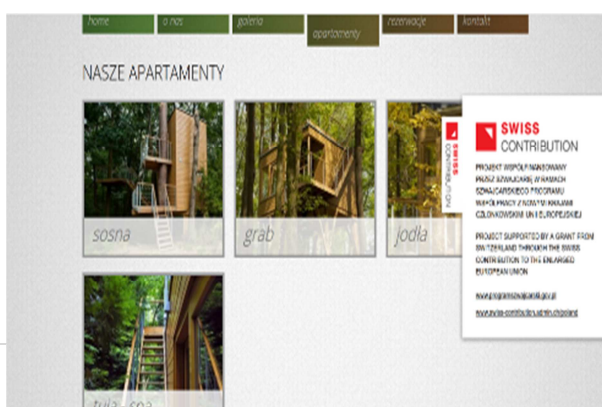
Nr projektu	Tytuł	Institucja Realizująca	Partnerzy projektu	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
	Szlaku w Województwie Lubelskim		Fundusz Lokalny im. Jana III Sobieskiego		
KIK/12	Alpejsko-Karpacki Most Współpracy	Stowarzyszenie Euroregion Karpacki Polska	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia "Pro Carpathia"	podkarpackie	5 217 903
KIK/13	Od wizji do nowoczesnego zarządzania podregionem Gotania	Gmina Miejska Hrubieszów	Gminy: Dołhobyczów, Hrubieszów, Komarów-Osada, Mircze, Tomaszów Lubelski, Trzeszczany, Tyszowce, Uchanie, Werbkowice, Fundacja Rozwoju Lubelszczyzny	lubelskie	4 138 048
KIK/14	Dolina Karpia – szansa na przyszłość. Partnerski Program Aktywizacji Społeczno-Gospodarczej i Promocji Przedsiębiorczości...	Gmina Zator	Gminy: Osiek, Polanka Wielka, Przeciszów, Brzeźnica, PUP Oświęcim, PUP Wadowice	małopolskie	3 623 321
KIK/15	EUROszansa dla Lubelszczyzny – budowanie konsensusu społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju subregionu w krajobrazie kulturowym trójkąta turystycznego: Nałęczów – Puławy – Kazimierz Dolny	Powiat Puławski	LGD „Zielony Pierścień”, Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli, Lubelski Ośrodek Samopomocy	lubelskie	4 000 000
SUMA					47 699 602

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

W ramach analizowanego obszaru tematycznego do końca 2016 r. zakończono rzeczową realizację 7 z 10 projektów. W przypadku projektów KIK/08, KIK/09 i KIK/14 podjęto decyzję o przedłużeniu ich realizacji do dnia 31 marca 2017 r. Działania projektowe na obszarze koncentracji geograficznej przyczyniły się do realizacji wielu interesujących inicjatyw ukierunkowanych na: poprawę sytuacji ekonomicznej ich mieszkańców, poszerzenie ich wiedzy, zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionów, a także zwiększenie popytu na produkty lokalne.

Spośród działań realizowanych w obszarze „rozwój regionalny”, ponad połowę kwoty alokacji przeznaczono na nabory wniosków w ramach tzw. re-grantingu, tj. przekazywania środków finansowych na zasadach konkursowych beneficjentom końcowym, takim, jak np.: przedsiębiorcy, osoby chcące założyć działalność gospodarczą czy organizacje pozarządowe. W tej formie do końca ubiegłego roku

Rysunek 1. Przykład ciekawej inicjatywy zwiększającej atrakcyjność turystyczną regionu w ramach SPPW

Źródło: <http://www.wdrzewach.pl/> (dostęp dn. 16.05.2017 r.)

przyznano 1 352 dotacje na łączną kwotę ponad 77 mln PLN, w ramach 81 ogłoszonych naborów. Powstało wiele ciekawych inicjatyw, które przyczyniły się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionów, np. *Domki na drzewach w Nałęczowie realizowane w ramach KIK/15* czy *Szlak Kulinaryny Podkarpackie Smaki* w KIK/12.

Jako najważniejsze rezultaty wsparcia w ramach obszaru tematycznego można wskazać szeroko pojętą promocję regionów, jak również promocję produktów regionalnych i lokalnych. Przykładem tego typu działań są lokalne marki wykreowane w ramach SPPW, np. *Made in Karpaty* w ramach KIK/07, *Dolina Strugu* w ramach KIK/10, a także *Carpathia* w ramach KIK/12. Marki te są elementem systemu narzędzi promocji regionu, przyczyniającym się do utrzymania trwałości projektów po ich zakończeniu.

Należy także pamiętać o utworzeniu i promocji produktu lokalnego i wprowadzeniu go do obrotu. Jednym z przykładów tego typu działań jest Centrum Lokalnej Kultury Kulinarnej Marchewka Bistro, zrealizowane w ramach KIK/09, którego celem jest promocja zdrowego odżywiania w oparciu o produkty pochodzące od lokalnych producentów. Bistro było kolejnym, obok targów lokalnych i klubów zakupowych, elementem lokalnego systemu umożliwiającego bezpośredni zakup produktów lokalnych, zrealizowanych w ramach KIK/09. Między innymi dzięki realizacji projektów w ramach SPPW produkty regionalne stały się bardziej rozpoznawalne jako wizytówki regionów.

Do zasobów lokalnych odwołuje się np. opracowany w ramach KIK/08 „Spis rzeczy ważnych”. Jest to katalog zasobów lokalnych, którego celem jest identyfikacja i promocja zasobów lokalnych regionu. Opracowany *Spis...* ma za zadanie inspirować do zakładania działalności gospodarczej, rozwoju firm już istniejących, czy też do nawiązywania współpracy na poziomie lokalnym. Ma on również walor edukacyjny. Ponadto, przeprowadzono pilotażowe działanie polegające na opracowaniu wzornika karpackiego oraz podjęto próbę komercjalizacji wzoru karpackiego (KIK/07). Wzornictwo ludowe to ogromny potencjał – umiejętnie wykorzystane może stać się atrakcyjnym narzędziem promocji regionu i uzupełnieniem oferowanego produktu turystycznego.

Elementem niektórych projektów były również działania doradcze. W ramach KIK/15 realizowano np. działania doradcze dla potencjalnych grantobiorców, natomiast w KIK/08 utworzono Świętokrzyską Akademię Biznesu dla przedsiębiorców w zakresie zarządzania firmą. Realizowano również szkolenia dla liderów lokalnych w zakresie inicjowania działań na rzecz rozwoju.

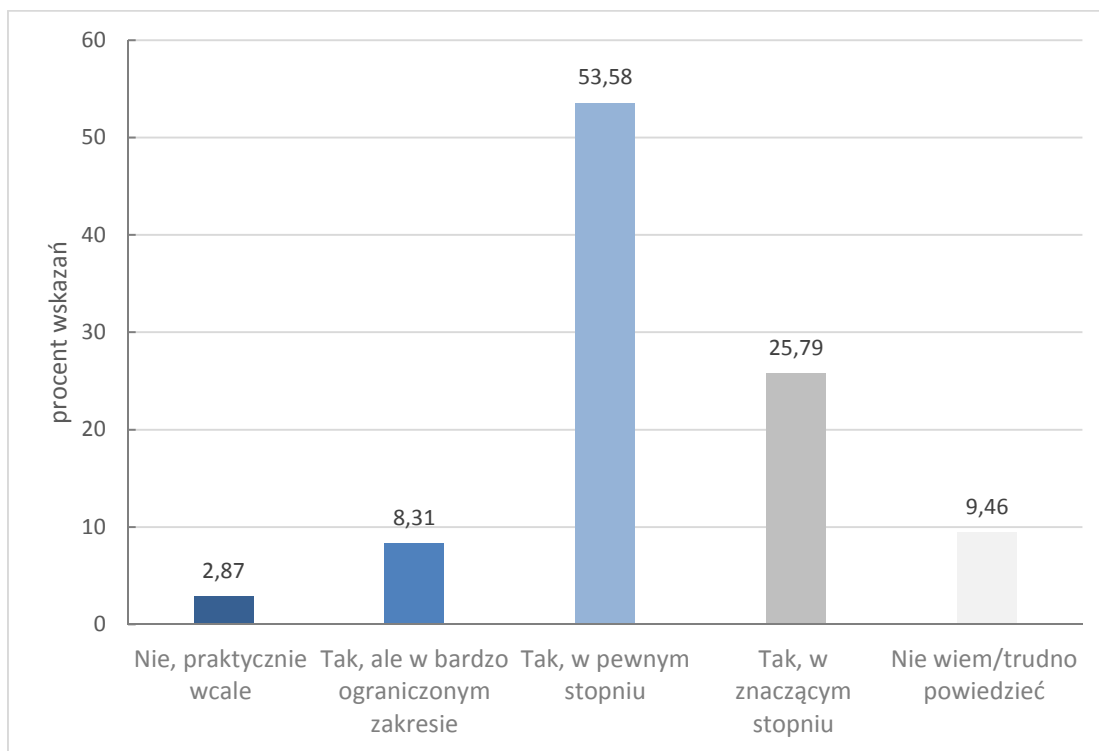
Kolejnym aspektem, na który należy zwrócić uwagę w ramach analizowanego obszaru tematycznego, są szkolenia skierowane do mieszkańców. Szkolenia są istotnym komponentem wchodzącym w skład projektów z obszaru *Rozwój regionalny*. Ich uczestnikami byli przede wszystkim mieszkańcy obszaru koncentracji geograficznej, którzy poszerzali swoją wiedzę i zdobywali nowe umiejętności w różnych dziedzinach od przetwórstwa żywności po obsługę komputera. Szkolenia adresowane były również do beneficjentów naborów wniosków – miały ich wesprzeć w procesie ubiegania się o granty, a także w przygotowywaniu dokumentacji sprawozdawczej. Przykładem interesującej formy działań szkoleniowych oferowanych przez SPPW były szkolenia i staże dla młodzieży i osób bezrobotnych. Przykładem dobrych praktyk w tym względzie jest program edukacyjny *Firma Marzeń*, realizowany przez Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu (KIK/08) oraz program stażowy realizowany przez Gminę Zator w województwie małopolskim (KIK/14).

Tabela 9. Szkolenia zorganizowane w ramach obszaru tematycznego do końca 2016 r.

Nr projektu	Ogólna liczba szkoleń	Szacunkowa liczba uczestników
KIK/06	299	3 586
KIK/07	73	460
KIK/08	35	762
KIK/09	63	1 133
KIK/10	62	3348
KIK/11	25	448
KIK/12	69	1 140
KIK/13	44	660
KIK/14	444	6 668
KIK/15	134	1 765
SUMA	1 248	19 970

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania rocznego

Rysunek 2. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. poprawy sytuacji docelowych grup wsparcia

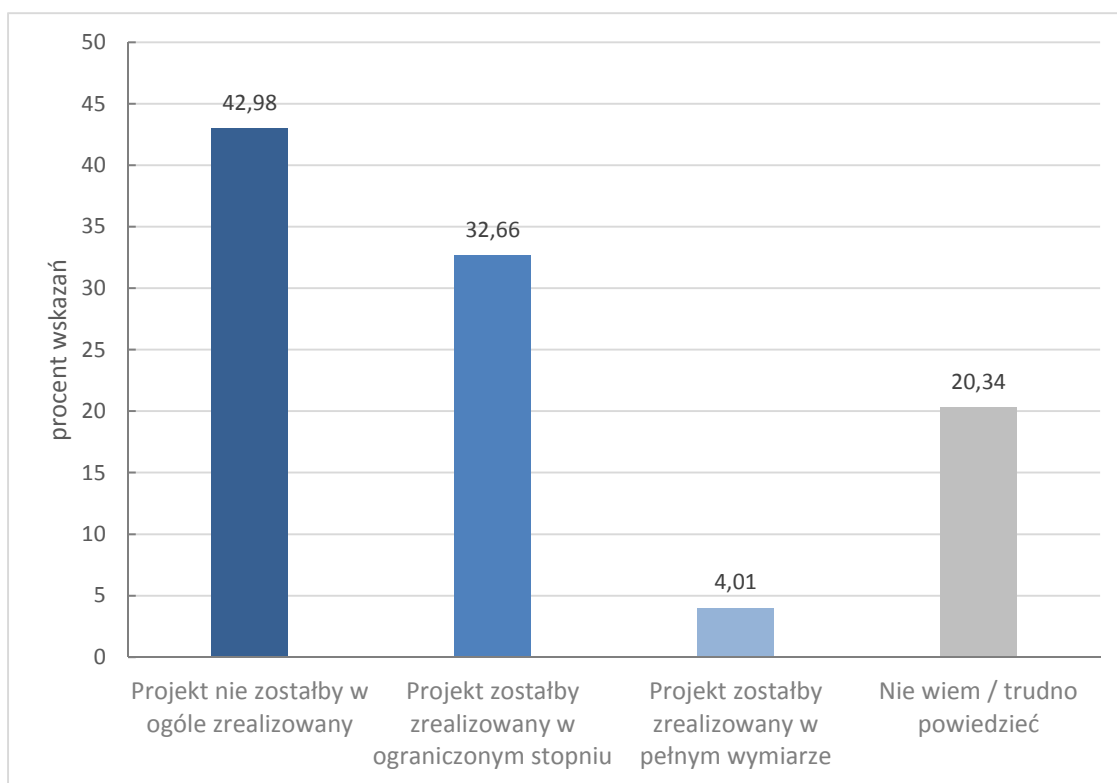

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar 'Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego' (n=349). Pytanie 6: Czy, Państwa zdaniem, projekt wpłynął na poprawę sytuacji docelowych grup odbiorców wsparcia, w tym na wyrównanie ich szans społeczno-gospodarczych?

W opinii beneficjentów, wyrażonej w badaniu ankiety CAWI, realizacja projektów w ramach obszaru przyczyniła się w pewnym stopniu do poprawy sytuacji docelowych grup wsparcia, w tym na wyrównanie ich szans społeczno-gospodarczych.

Należy przy tym zaznaczyć, że według tych samych respondentów realizacja podobnych inicjatyw bez wsparcia w ramach SPPW nie byłaby możliwa. W ramach badania CAWI tylko 4% beneficjentów stwierdziło, że poradziłoby sobie bez środków szwajcarskich.

Rysunek 3. Opinie beneficjentów z obszaru 'Rozwój regionalny' nt. możliwości realizacji projektu bez wsparcia SPPW

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego (n=349). Pytanie 3: Czy zrealizowałoby Państwo projekt, gdyby nie otrzymali Państwo wsparcia w ramach SPPW?

Zgodnie z informacjami ze sprawozdania rocznego w ramach analizowanego obszaru tematycznego, większość projektów została zakończona⁶. Stopień zaawansowania rzeczowego w przypadku rozwoju regionalnego waha się w przedziale od 98% do 99,5%. Wiele wskaźników w ramach projektu z obszaru rozwój regionalny przekroczone, niektóre z nich znacznie. Jako główne przyczyny podawano zmiany kursowe, które przyniosły oszczędności w projektach lub zmianę metodologii liczenia danego wskaźnika.

W przypadku zwiększonej liczby uczestników szkoleń, jako powód podawano rosnące zainteresowanie tą formą wsparcia. Niekiedy zainteresowanie to wynikało również z większej niż pierwotnie planowana liczby przeprowadzonych naborów wniosków w ramach funduszy grantowych. W przypadku KIK/12 z zakładanych 16 podmiotów zaangażowanych w inicjatywę klastrową udało się osiągnąć wartość 54⁷, co wiązało się z dynamicznym rozwojem Klastra Podkarpackie Smaki. Do zwiększonych wartości wskaźników dotyczących powstawania produktów regionalnych, tradycyjnych i ekologicznych przyczyniały się również właściwie prowadzone działania promujące.

Problemy z realizacją ustalonych wskaźników występowały sporadycznie, a ich powody również były zróżnicowane, w zależności od projektu. Często były efektem zdarzeń losowych, takich jak np. wycofanie się przedsiębiorcy z realizacji projektów. W ramach KIK/10 na przykład, problemem było osiągnięcie wskaźnika ekologicznego certyfikatu, ponieważ za mało producentów lokalnych zdecydowało się przechodzić na produkcję ekologiczną, ze względu na jej większy koszt.

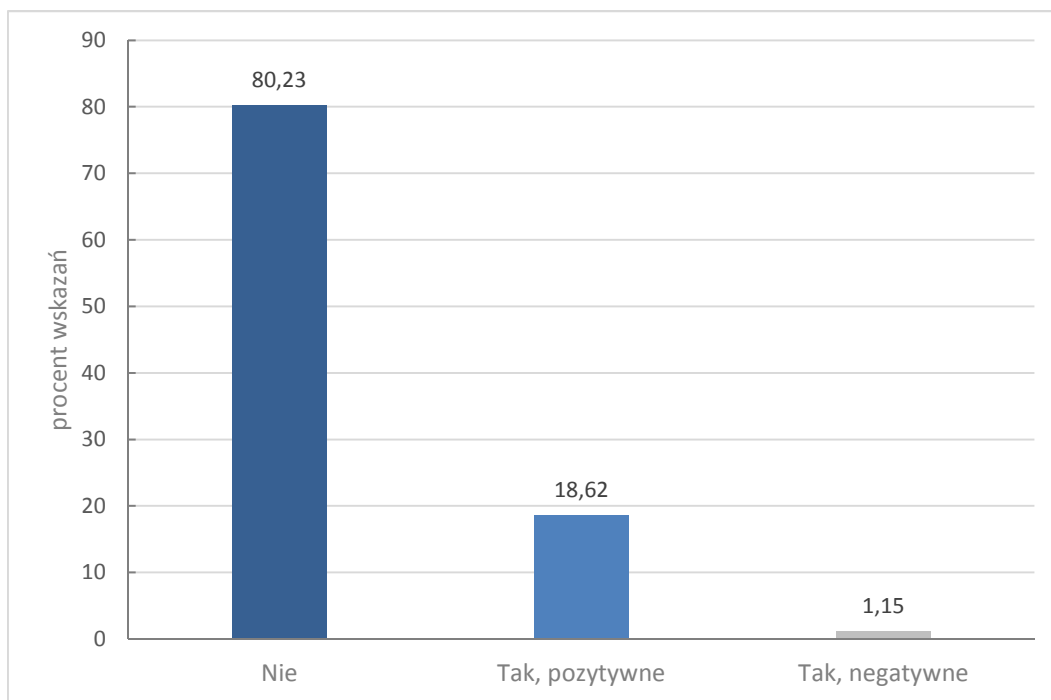
⁶ Za wyjątkiem projektów, co do których podjęto decyzję o przedłużeniu ich realizacji.

⁷ Wg stanu na wrzesień 2016 r.

Jako jeden z pozytywnych efektów w ramach analizowanego obszaru tematycznego należy również wskazać nawiązane partnerstwa, transfer wiedzy i dobrych praktyk. Niekiedy współpraca partnerów wykraczała poza zakres realizacji oryginalnie założonych działań projektowych. Do ilustracji powyższego może posłużyć np. KIK/12, w przypadku którego realizacja działań projektowych zapoczątkowała współpracę z instytutem turystyki HESSO w Sierre w formie realizacji projektów „Transnacionalne Partnerstwo dla Innowacji w Turystyce” oraz „Alpejsko-Karpacki Turystyczny Klaster Wiedzy”, realizowanych w ramach Grantu Blokowego Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. Gminy działające wspólnie w ramach KIK/13 zaangażowały się z kolei w projekty z obszaru odnawialnych źródeł energii – pozyskały środki w ramach funduszy UE na wsparcie dla indywidualnych gospodarstw domowych i będą udzielać mieszkańcom dotacji na kolektory i instalacje fotowoltaiczne. Gminy zrzeszone w ramach Lokalnych Grup Działania korzystających ze wsparcia z SPPW aplikują też wspólnie o środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. W ramach KIK/12, w wyniku prób utworzenia transgranicznego obszaru rozwoju, tzw. „Regionu Flagowego BIESPOL”, udało się rozwinąć istniejącą współpracę instytucji z tego obszaru. Jej efektami są m.in. małe i duże projekty złożone w ramach programu Interreg V-A Polska-Słowacja. Także dzięki wizytom studyjnym pojawiały się niekiedy inicjatywy wspólnych działań po stronie ich uczestników.

Również w ramach ankiety CAWI większość beneficjentów, którzy odnotowali efekty niezamierzone realizowanych projektów, oceniła je jako pozytywne.

Rysunek 4. Opinie beneficjentów z obszaru 'Rozwój regionalny' nt. wystąpienia efektów niezamierzonych

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego (n=349). Pytanie 2: Czy, Państwa zdaniem, wskutek realizacji projektu wystąpiły jakieś efekty pierwotnie niezamierzone?

Najczęściej wśród efektów niezamierzonych wymieniano promocję lokalnych produktów i usług oraz aktywizację lokalnej społeczności. Równie często udawało się przy okazji realizacji projektów z SPPW rozwinąć proponowaną ofertę produktów lub usług. Taka sama liczba respondentów zwróciła

uwagę na możliwości realizacji dodatkowych działań, m.in. w wyniku oszczędności poczynionych dzięki realizacji projektów, a także rozwój kompetencji – zarówno „miękkich”, jak i w zakresie realizacji działań projektowych⁸.

Wartym podkreślenia w całościowej ocenie interwencji jest fakt, że projekty realizowane w ramach analizowanego obszaru wsparcia wykazywały się kompleksowym charakterem. Łączyły w sobie zarówno działania „miękkie”, jak i – do pewnego stopnia – elementy inwestycyjne. Takie połączenie tworzyło spójną całość i wzmacniało efektywność wsparcia. Za przykłady mogą posłużyć: Centrum Aktywizacji Zawodowej w ramach KIK/14, małe inwestycje turystyczne w projekcie KIK/13 czy inkubatory kuchenne realizowane w KIK/08 i KIK/09, w których można przygotować bezpłatnie przetwory z własnych produktów rolnych. Dwa z ostatnich wymienionych przykładów są równie dobrą ilustracją innowacyjnego charakteru rozwiązań stosowanych w niektórych projektach.

Jako pozytywne należy również ocenić zaangażowanie w realizację projektów szerokiego grona partnerów. W projekty w zakresie rozwoju regionalnego byli włączani zarówno przedsiębiorcy, jak i przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego oraz lokalne stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe. Często to zaangażowanie było efektem "oddolnej inicjatywy", stanowiąc istotny element budowania integracji lokalnej, wymiany doświadczeń.

W odniesieniu do podmiotów realizujących projekty, warto odnotować wpływ SPPW na budowę ich potencjału do zarządzania projektami i ich wdrażania. Zarówno podmioty realizujące już kiedyś projekty finansowane ze źródeł zewnętrznych, jak i te, dla których SPPW były pierwszym kontaktem z takimi środkami, pozyskały doświadczenie, które może wpłynąć na dalsze trwałość przedsięwzięć.

Trwałość

Trwałość osiągniętych efektów w ramach analizowanego obszaru można uznać za zadowalającą. Działania aktywizujące społeczność lokalną, również pod kątem poszukiwania alternatywnych do obecnych źródeł finansowania działań rozwojowych, mogą być tym czynnikiem, który wpłynie pozytywnie na utrzymanie się efektów wsparcia. Fakt, że większość projektów związanych jest z obszarem atrakcyjności turystycznej również może przyczynić się do zachowania trwałości efektów. Nie bez znaczenia są także realizowane akcje informacyjno-promocyjne, które wykorzystują coraz to nowsze metody i mogą wzmocnić ww. efekty w obszarze turystyki. Ciekawymi przykładami w tym obszarze są gra terenowa organizowana w ramach projektu „Marka lokalna szansą rozwoju przedsiębiorczości na szlacheckim szlaku w województwie lubelskim” (KIK/11) oraz gra komputerowa „Zmniejsz różnice”, przedstawiająca rezultaty działań w ramach SPPW, która była elementem cyklu wydarzeń informacyjno-promocyjnych pt. „Ze szwajcarską precyzją rozwijamy Polskę”, realizowanej na zlecenie Krajowej Instytucji Koordynującej. W ramach tej akcji stworzono również interaktywną mapę, na której można było sprawdzić, gdzie realizowane były projekty dofinansowane z SPPW. Tym, co w przyszłości może ograniczać skalę działań, jest zmniejszenie potencjalnych źródeł finansowania działań analogicznych do realizowanych w ramach SPPW.

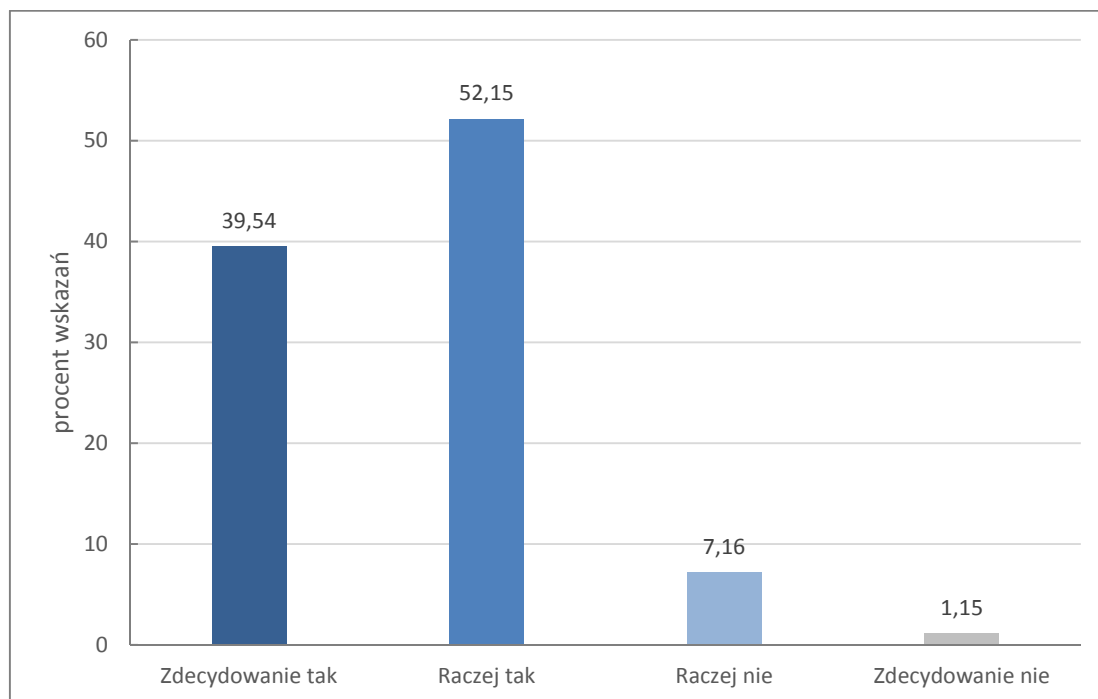
---

⁸ Na podstawie analizy pytań otwartych w ankiecie CAWI. 15 respondentów udzieliło odpowiedzi, które można zaklasyfikować jako promocję lokalnych produktów i usług, 14 odpowiedzi jako aktywizację lokalnej społeczności, 12 jako rozwój oferowanych produktów i usług oraz po 6 odpowiedzi z obszaru kompetencji i realizacji działań nieplanowanych (n=65).

Równie pozytywnie wypada ocena trwałości z punktu widzenia beneficjentów projektów. W ankiecie CAWI znaczna większość z nich zadeklarowała, że efekty działań realizowanych w ramach ich projektów będą odczuwalne lub wykorzystywane również po ich zakończeniu.

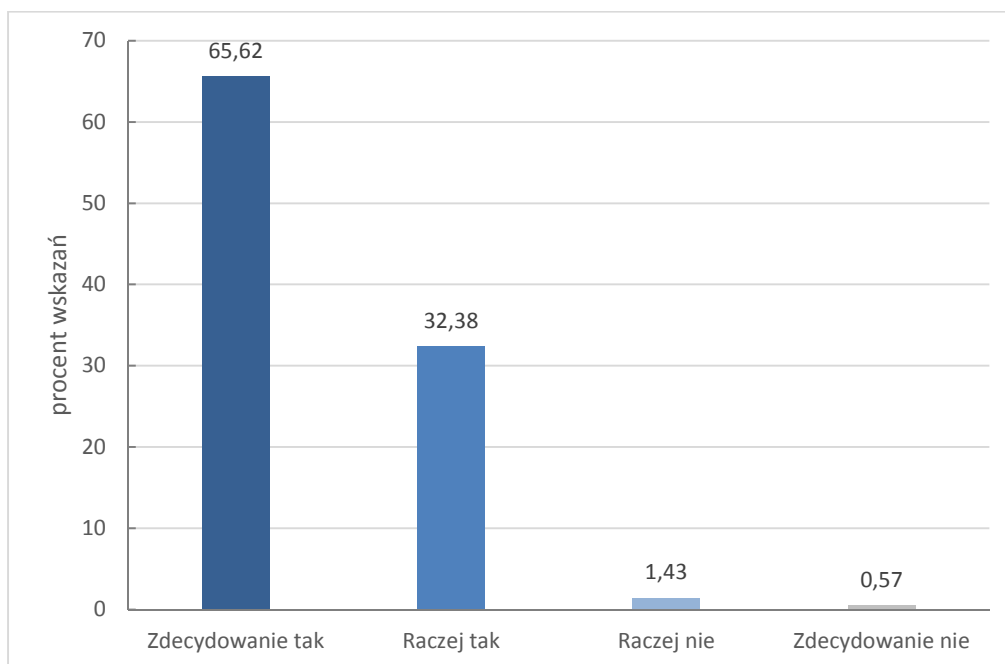
Rysunek 5. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (wykorzystania) efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego (n=349). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu? Opcja: „Efekty projektu będą wciąż odczuwalne/wykorzystywane po jego zakończeniu”

Analogiczna sytuacja występuje w przypadku deklarowanej oceny własnego potencjału w zakresie utrzymania efektów projektu po zakończeniu jego realizacji, również jeśli będzie to wymagało nakładów finansowych.

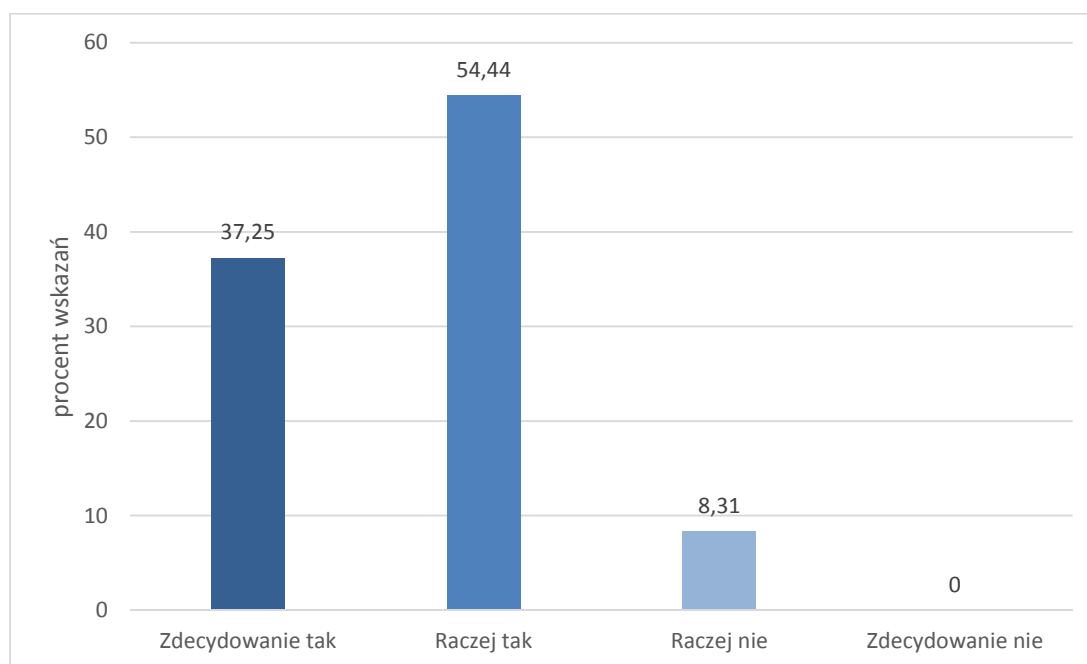
Rysunek 6. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (utrzymania) efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego (n=349). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu? Opcja: „Damy radę utrzymać efekty projektu po zakończeniu realizacji projektu, nawet jeśli będzie to wymagało nakładów finansowych”.

Ponad 90% beneficjentów ostatecznych projektów realizowanych w obszarze "rozwój regionalny" deklaruje również, że w przyszłości będą chcieli rozwijać lub zwiększać zakres efektów uzyskanych w ramach realizowanych przez nich projektów.

Rysunek 7. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (rozwijania) efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego (n=349). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu? Opcja: „Planujemy rozwijać / zwiększać zakres efektów niniejszego projektu w przyszłości”

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na skuteczność działań w ramach analizowanego obszaru tematycznego złożyło się kilka czynników. Jednym z nich była zdolność instytucjonalna podmiotów zaangażowanych w realizację działań projektowych. Według jednego z respondentów, lepsze efekty można było zaobserwować w przypadku projektów, które były realizowane w partnerstwie z JST albo przez same JST. Przykładem jest KIK/13 realizowany w partnerstwie gmin, w ramach którego wszystkie założone rezultaty osiągnięto, podobnie jak w ramach KIK/15. Zaangażowanie Urzędu Marszałkowskiego zostało na przykład wskazane w jednym z projektów jako czynnik, który bardzo pomógł w rozpropagowaniu realizowanych działań. Niezależnie od powyższego, sama komunikacja od początku realizacji projektu, odnośnie tego, jakie możliwości on za sobą niesie, była uznawana za czynnik mogący zdecydować o dalszym jego sukcesie. Umożliwiała bowiem właściwe przygotowanie się przyszłych beneficjentów do realizacji działań projektowych. Przeciwnym przykładem, który pojawił się w jednym z wywiadów, jest KIK/10, który był realizowany w ramach partnerstwa dwóch stowarzyszeń i dosyć często napotykał na problemy realizacyjne. Wiązało się to m.in. z tym, że ramach tego projektu zostały niedoszacowane możliwości zespołu go realizującego. To przykład tego, że zdolność instytucjonalna podmiotów realizujących działania projektowe ma istotne znaczenie dla powodzenia ich realizacji.

Innym ze wskazywanych czynników sukcesu było odpowiednie zaplanowanie działań projektowych, w oparciu o rzetelne analizy. Dobrym przykładem jest tutaj KIK/08 i zrealizowana w jego ramach diagnoza zasobów lokalnych charakteryzujących się potencjałem rynkowym. Było to badanie obejmujące m.in. ponad 1000 ankiet, na podstawie którego powstał wspomniany katalog zasobów lokalnych. Pomógł również fakt, że do planowania założeń projektowych zaproszono lokalną

społeczność, poprzez organizację warsztatów dotyczących ich potrzeb. W ramach obszaru zdarzały się elementy projektów, które zaplanowane na etapie tworzenia zarysu projektu mogły już obecnie stracić na aktualności. Takim przykładem jest działanie związane ze stworzeniem w ramach KIK/10 tzw. „interklubów”, tj. kawiarenek z dostępem do Internetu. W związku z upowszechnieniem technologii mobilnych, w dobie, kiedy prawie każdy ma dostęp do sieci za pomocą *smartphone’a*, podobne inicjatywy mają mniejsze uzasadnienie.

Wiele zależało również od podejścia instytucji nadzorujących realizację projektów w ramach SPPW, zwłaszcza zaangażowanie Darczyńcy w pojedyncze działania. Bardzo często było to oceniane pozytywnie – jako przejaw zaangażowania, troski Darczyńcy o środki będące w jego gestii. Doceniano otwartość na dialog w przypadku ewentualnych zmian lub występowania innych ryzyk. Ponieważ przedstawiciele Darczyńcy byli na stałe obecni w Polsce, można było organizować spotkania *ad hoc* służące omówieniu bieżących spraw i rozwiązywaniu ewentualnych problemów. Często wiele rzeczy udało się ustalić w drodze takich kontaktów roboczych, a potem jedynie usankcjonować je w drodze formalnej. Biuro SPPW w Warszawie pomagało również np. przy organizacji wizyt studyjnych, służąc pośrednictwem w kontakcie z podmiotami u siebie w kraju, pomagało w opracowaniu programu takich wizyt.

Z drugiej jednak strony pojawiały się również głosy, że takie zaangażowanie strony szwajcarskiej zaburza hierarchię pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w realizację Programu i wprowadza niepotrzebne zamieszanie informacyjne oraz niekiedy prowadzi do dublowania obowiązków w zakresie informowania o stanie realizacji poszczególnych projektów. Miało się to przejawiać m.in. tym, że dochodziło do sytuacji, w których z trzech różnych instytucji napływały prośby o przekazanie informacji na tematy bardzo do siebie zbliżone.

Pomimo pewnych zastrzeżeń odnośnie samego systemu, formułowanych przez instytucje zaangażowane w realizację SPPW, w opinii wielu beneficjentów są to środki, które należą do jednych z najmniej skomplikowanych. W opinii jednego z respondentów, skorzystały na tym te organizacje pozarządowe, które dotychczas nie umiały sięgać po środki ze źródeł zewnętrznych. Nie miały doświadczenia, dlatego przegrywały z konkurencją. Dzięki SPPW miały szansę skorzystać z bardziej przystępnego systemu. Dzięki temu zrealizowano wiele ciekawych inicjatyw na poziomie lokalnym. Co więcej, SPPW może okazać się elementem inicjującym zaangażowanie tych podmiotów w rozwój lokalny w przyszłości. Wszystko to dzięki doświadczeniu pozyskanemu w toku realizacji działań projektowych.

Podsumowanie

Trafność, skuteczność, efektywność i trwałość interwencji SPPW w obszarze „rozwój regionalny” można ocenić jako zadowalające. Na pozytywną ocenę zasługuje zintegrowany charakter przedsięwzięć, łączących w sobie elementy działań inwestycyjnych i nieinwestycyjnych. Zrealizowane projekty stworzyły warunki zarówno do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa rolnego, rozwoju zasobów ludzkich na poziomie lokalnym oraz rozwoju sieci i partnerstw. Niejednokrotnie w ramach projektów sięgnięto po rozwiązania, które można uznać za innowacyjne w stosunku do dotychczas stosowanych, co również stanowi mocną stronę Programu. W niektórych przypadkach instytucje realizujące projekty próbowały wzmacniać efekty osiągnięte w ramach SPPW swoimi własnymi pomysłami, stanowiąc tym samym przykład pobudzenia oddolnego zaangażowania na poziomie lokalnym, będącego również pozytywnym aspektem realizacji działań w ramach SPPW.

W ramach re-grantingu powstały nowe przedsiębiorstwa, stworzone zostały nowe produkty turystyczne oraz marki lokalne, które często udało się już wypromować poza regionem. Silną stroną obszaru „rozwój regionalny” były również szkolenia w zakresie tego, jak zacząć działalność gospodarczą i ją prowadzić. W opinii uczestników wywiadów, gdyby nie środki szwajcarskie, to osiągnięcie takich samych rezultatów byłoby niemożliwe. Były to często projekty złożone, łączące komponent inwestycyjny i działania „miękkie”, o sporych budżetach jak na tego typu działania.

Sektor prywatny

Założenia

Na uwzględniony w architekturze interwencji SPPW obszar wsparcia pn. Sektor prywatny (Priorytet 3. Programu) złożyły się dwa obszary tematyczne. W obszarach tych interwencję publiczną ukierunkowano na następujące zagadnienia: (1) poprawę środowiska biznesowego i wzrost dostępności źródeł kapitału dla sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) oraz (2) rozwój sektora prywatnego i promocję eksportu MŚP. Instrumentarium realizacji wsparcia w ramach całego Priorytetu 3. SPPW były trzy projekty indywidualne⁹. Dwa z nich zrealizowano w obszarze poprawy środowiska biznesowego i dostępności kapitału. Były to:

- KIK/01: projekt indywidualny Krajowego Funduszu Kapitałowego S.A., dotyczący wspierania dostępu do kapitału podwyższonego ryzyka; cel projektu określono jako zwiększenie dostępności zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji dla małych i średnich przedsiębiorstw znajdujących się na początkowych etapach rozwoju, przyczyniające się do wzrostu poziomu innowacyjności, a poprzez to powodujące wzrost konkurencyjności polskich przedsiębiorstw i całej gospodarki; w 2016 r. cel KIK/01 został poszerzony – utworzono II komponent, w ramach którego środki przeznaczono na wspieranie sektora MŚP za pomocą wdrażanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego programu gwarancji de minimis (realizację komponentu powierzono Bankowi Gospodarstwa Krajowego).
- KIK/05: projekt indywidualny Banku Światowego (Biura w Warszawie i Biuro we Wiedniu – Centrum ds. Reformy Sprawozdawczości Finansowej), dotyczący wspierania zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym, w zakresie sprawozdawczości finansowej i audytu w sektorze prywatnym¹⁰; celem tego projektu była budowa zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym w zakresie sprawozdawczości finansowej i audytu w sektorze prywatnym.

Trzeci z projektów (KIK/60), służący realizacji wsparcia w zakresie rozwoju sektora prywatnego i promocji eksportu MŚP, objął kompleks działań zwiększających konkurencyjność regionalną poprzez promocję koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu. Długoterminowy cel projektu określono jako "zwiększoną konkurencyjność polskich MŚP w międzynarodowym środowisku biznesowym".

Biorąc pod uwagę mechanizm wdrożeniowy dwóch uwzględnionych w niniejszej ewaluacji projektów (tj. KIK/05 i KIK/60), należy podkreślić, iż był on w nich odmienny. W projekcie KIK/05 polegał na bezpośrednim wdrożeniu przez Instytucję Realizującą projekt wszystkich zaplanowanych w jego ramach działań szczegółowych. Natomiast w przypadku projektu KIK/60, w części jego działań przewidziano mechanizm wdrażania polegający na udzielaniu wsparcia wybieranym w trybie konkursowym beneficjentom, realizującym w układzie wdrożeniowym tego projektu tzw. podprojekty (re-granting).

⁹ Niniejsza ewaluacja opiera się na analizie dwóch z tych projektów, tj. (opisywanych dalej): KIK/05 i KIK/60 (stosownie do ustalonego zakresu, nie obejmuje projektu indywidualnego Krajowego Funduszu Kapitałowego S.A.).

¹⁰ Projekt był elementem „Programu wsparcia w sferze sprawozdawczości finansowej” (*Financial Reporting Technical Assistance Program*) Banku Światowego, wdrażanego w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej (w Polsce, Słowenii, Estonii, Łotwie i Republice Czeskiej).

Tabela 10. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego Sektor prywatny

	Założenia dotyczące wsparcia
Projekty (tytuł projektu)	<ul style="list-style-type: none"> • KIK/05 – Projekt indywidualny dotyczący budowania zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym w zakresie sprawozdawczości finansowej audytu w sektorze prywatnym • KIK/60 – Zwiększenie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)
Instytucja Realizująca	<ul style="list-style-type: none"> • KIK/05 – Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju / Bank Światowy • KIK/60 – Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
Wartość alokacji	<p>KIK/05 = 10 000 000 CHF</p> <p>KIK/60 = 4 866 117 CHF</p>
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> • W projekcie KIK/05: dofinansowanie 100% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu; • W projekcie KIK/60: dofinansowanie 100% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu na poziomie Instytucji Realizującej; na poziomie podprojektów (granty dla MŚP na pilotażowe wdrożenie rozwiązań w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu, obejmujące finansowanie usług doradczych i prace wdrożeniowe w przedsiębiorstwie); • granty dla przedsiębiorców udzielane jako pomoc de minimis – do wysokości 100 tys. zł. na firmę, wymagające udziału własnego wnioskodawcy w wysokości co najmniej 30% kosztów kwalifikowanych projektu.
Zakres wsparcia (tematyka działań projektowych)	<ul style="list-style-type: none"> • W projekcie KIK/05: <ul style="list-style-type: none"> - działania doradcze dotyczące doskonalenia systemu nadzoru publicznego nad zawodem biegłego rewidenta, w tym w zakresie systemu zapewniania jakości; - szkolenia w zakresie standardów rachunkowości (krajowych / międzynarodowych) oraz rewizji finansowej, przeznaczone dla księgowych, biegłych rewidentów i pracowników administracji publicznej; - analizy mające na celu eliminację trudności natrafianych przez sektor prywatny na linii rachunkowość bilansowa – przepisy podatkowe, zarządzanie finansowe, wymogi statystyczne; - przygotowanie programów kształcenia ustawicznego dla księgowych i biegłych rewidentów. • W projekcie KIK/60: <ul style="list-style-type: none"> - budowa kompetencji Centrów Obsługi Importerów i Eksporterów, decydentów regionalnych oraz mikro-, małych i średnich przedsiębiorców w dziedzinie społecznej odpowiedzialności biznesu, poprzez organizację szkoleń, warsztatów i wizyt studyjnych oraz działania mające na celu podnoszenie świadomości w zakresie CSR; - granty (re-granting) dla MŚP na projekty pilotażowe, służące finansowaniu działań mających na celu wdrażanie rozwiązań dotyczących społecznej odpowiedzialności w biznesie; - komunikowanie i upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie wdrażania rozwiązań dotyczących społecznej odpowiedzialności w biznesie.
Odbiorcy ostateczni	<ul style="list-style-type: none"> • W projekcie KIK/05: <ul style="list-style-type: none"> - księgowi, biegli rewidentzi i ich organizacje zawodowe; - organy administracji publicznej kształtujące szczegółowe regulacje prawa bilansowego oraz stosujące je w relacjach publicznoprawnych z podmiotami prywatnymi; - przedsiębiorcy zobowiązani do stosowania przepisów prawa bilansowego. • W projekcie KIK/60: <ul style="list-style-type: none"> - Centra Obsługi Inwestorów i Eksporterów;

Założenia dotyczące wsparcia	
	<ul style="list-style-type: none"> - Urzędy Marszałkowskie; - mikro-, mali i średni przedsiębiorcy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych i dokumentacji projektowej

Cele i przedmiot obu wyżej opisanych projektów odpowiadają istocie obszaru priorytetowego SPPW i uwzględnionych w jego ramach szczegółowych dziedzin tematycznych. W związku z tym, obrany w tych projektach zakres tematyczny należy uznać za uzasadniony. W tym względzie, oceniając zasadność realizacji analizowanych tu projektów, należy wskazać na określone przesłanki, które legły u podstaw obu analizowanych interwencji. Odpowiadają one licznym wyzwaniom, na które projekty te słusznie odpowiedziały.

W przypadku KIK/05 kluczowe znaczenie należy przypisywać konieczności doskonalenia kompetencji szeroko rozumianego sektora sprawozdawczości i rewizji finansowej, zarówno po stronie administracji publicznej, jak i sektora prywatnego (księgowych, biegłych rewidentów, i szerzej – służb finansowo-księgowych w MŚP). W tym przypadku szczególnym wyzwaniem, odpowiednio uwzględnionym w przedmiocie projektu, była konieczność sprostania wymogom Dyrektywy 2006/43/WE (w tym koniecznością wdrożenia systemu nadzoru publicznego nad działalnością biegłych rewidentów), jak również reakcja na rozmaite kwestie wynikające z adaptacji do prawa unijnego Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej, a także ciągle rosnące znaczenie (coraz szersze stosowanie) Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. Sprawy te uznać należy za istotne także z punktu widzenia kształtowania wysokiej jakości merytorycznej oraz – jednocześnie – tworzenia przyjaznego środowiska do prowadzenia biznesu w Polsce, uwzględniając wymogi publicznoprawne, związane ze sprawozdawczością finansową, ciążące na sferze podmiotów gospodarczych. Ponadto, oczywistym powinno być również, że zapewnienie wysokiego poziomu merytorycznego służb finansowo-księgowych skutkuje określonymi, wymiernymi konsekwencjami w dziedzinie prowadzenia biznesu. Można by tu – tytułem ogólnego przykładu – wskazać, że rzetelność i jakość sprawozdań finansowych tworzonych w przedsiębiorstwach okazuje się szczególnie ważna i często stanowi istotną przesłankę warunkującą skuteczność pozyskiwania kapitału ze źródeł zewnętrznych (o charakterze obcym, np. kredytowych lub tzw. udziałowych, pochodzących od inwestorów). Uwzględnienie w sferze zadaniowej KIK/05 ww. problematyki prowadzi do pozytywnej oceny użyteczności tego projektu.

Z kolei, jeśli chodzi o drugie z analizowanych tu przedsięwzięć, to przede wszystkim należy odnotować rosnące znaczenie działań podejmowanych przez sferę biznesu i ukierunkowanych na zaspokojenie pewnych potrzeb społecznych (działania te znane są pod pojęciem społecznej odpowiedzialności biznesu, ang. corporate social responsibility – CSR¹¹). Obecnie, z uwagi na charakterystyczne dla współczesnej doby rozwoju gospodarczego wyzwania, tego typu działania nie powinny być postrzegane jako leżące w polu zainteresowania tylko dużych przedsiębiorstw – sektora korporacyjnego (tradycyjnie tak było to rozumiane). Wydaje się to oczywiste, choćby z uwagi na fakt, że tego typu działalność znajduje silne uzasadnienie biznesowe, bowiem aktywność w sferze CSR może skutkować wymiernymi rezultatami w zakresie budowy przewagi konkurencyjnej – można tu

¹¹ Społeczna odpowiedzialność biznesu, zgodnie ze standardem ISO 26000, oznacza rozmaite aktywności na poziomie firmy, uwzględniające odpowiedzialność przedsiębiorcy za wpływ jego działań / decyzji na społeczeństwo i środowisko.

wskazać przede wszystkim na efekty wynikające z utrzymania obecnych i/lub pozyskiwania nowych klientów, rezultaty prowadzące do wzrostu innowacyjności, skutkujące ograniczeniem kosztów, poprawiające reputację przedsiębiorcy, czy wreszcie wywołujące satysfakcję wśród pracowników. Z kolei, biorąc pod uwagę zadania administracji publicznej, podejmowanie przez przedsiębiorców działań CSR przyczynia się do zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego oraz wzrostu konkurencyjności gospodarki.

Niestety, w warunkach polskich wiedza dotycząca społecznej odpowiedzialności biznesu – szczególnie w sektorze MŚP i kręgach administracji – nie jest wystarczająca. Co więcej, jak dotąd, nie stanowiła ona przedmiotu działań w ramach interwencji publicznej¹². Ta słuszna konstatacja uzasadniła potrzebę realizacji projektu, który stanowiłby instrument podnoszący wiedzę i rozwijający zdolność instytucjonalną w zakresie wykorzystywania koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w praktyce gospodarczej mikro-, małych i średnich firm, w działaniach administracji publicznej, jak i sektora instytucji otoczenia biznesu. Pod tym też kątem zaprojektowany został drugi z projektów (KIK/60), do którego odwołujemy się w niniejszej analizie. Ukształtowanie jego zakresu tematycznego pod kątem problematyki społecznej odpowiedzialności biznesu należy uznać za z gruntu słuszne.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Oba projekty zrealizowane w ramach priorytetu 3. SPPW wykazują wysoki poziom skuteczności i efektywności. Wynika to z osiągniętych poziomów wskaźników rezultatu i wypracowanych w ramach projektów produktów, których skala pozwala wnioskować o zrealizowaniu celów projektów oraz prawidłowym zagospodarowaniu nakładów.

W projekcie KIK/05¹³, w obszarze produktów, na szczególną uwagę zasługuje satysfakcjonujący poziom realizacji ogólnokrajowych szkoleń dla biegłych rewidentów i księgowych oraz bardzo duża liczba osób przeszkolonych. Podobny wniosek, w odniesieniu do rezultatów tego projektu uzasadnia stopień realizacji wskaźników rezultatu. W przypadku wszystkich tych wskaźników przekroczone zostały (czasami znacznie) zaplanowane wartości docelowe. Fakt, że sytuacja ta dotyczy pięciu na sześć wskaźników, potwierdza bardzo korzystną wielowymiarowość efektów projektu. Lokują się one, zarówno w sferze kompetencji służb księgowych i rewizji finansowej, jak również doskonalenia systemu nadzoru nad rynkiem rewizji finansowej.

Analogiczne konkluzje dotyczą również projektu KIK/60. Produkty w tym projekcie podzielone zostały na 3 grupy (komponenty – odpowiadające przyjętej i zrealizowanej sekwencji wdrażania szczegółowych działań projektowych): (1) produkty wypracowywane w ramach przekazu wiedzy i budowy kompetencji w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu; (2) produkty, dotyczące wsparcia we wdrażaniu podejścia CSR w przedsiębiorstwach, w ramach realizowanych przez nie projektach pilotażowych oraz (3) produkty związane z rozpowszechnianiem najlepszych praktyk we wdrażaniu CSR oraz dotyczące komunikowania rezultatów projektu. Wszystkie zaplanowane w tym projekcie produkty zostały zrealizowane, najczęściej na poziomie przekraczającym założone wartości docelowe¹⁴ (np. liczba opracowanych strategii regionalnych, liczba uczestników szkoleń

¹² Zob. "Dobry biznes, czyli CSR w MŚP. Prezentacja dobrych praktyk powstałych w ramach projektu PARP <Zwiększenie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)>", PARP, Swiss Contribution, Warszawa 2017, s. 10.

¹³ Przedstawiona synteza oparta została na studium przypadku projektu KIK/05 (studium to prezentowane jest odrębnie w niniejszym raporcie).

¹⁴ Na podstawie tabeli wskaźników projektu KIK/60, raportującej o wynikach (stan na koniec kwietnia 2017 r.).

i wizyt studyjnych, liczba kandydatów gotowych do pełnienia roli konsultantów CSR, liczba dofinansowanych projektów pilotażowych w przedsiębiorstwach, czy też liczba odwiedzin strony internetowej projektu).

Podobne konkluzje dotyczą wskaźników rezultatu (również uporządkowanych zgodnie z działaniami projektowymi) – także w tym zakresie odnotowano przekroczenia założonych wartości docelowych. W związku z celami tego projektu, na szczególną uwagę zasługują rezultaty obejmujące przyrosty liczby efektywnie wdrożonych rozwiązań CSR w przedsiębiorstwach w trzech obszarach, tj. w obszarze środowiska (173 wdrożenia wobec 130 zaplanowanych), warunków zatrudnienia oraz społecznego zaangażowania MŚP (w obu przypadkach 154 wdrożenia wobec 130 planowanych)¹⁵, jak również liczba wypracowanych strategii regionalnych, odnoszących się do CSR (14 wobec 8 planowanych), czy też liczne efekty w sferze promocji najlepszych praktyk (rozpowszechnienie wiedzy o grupie 55 projektów zakwalifikowanych jako najlepsza praktyka) i rozpowszechnienia informacji o CSR.

Powyższe rezultaty złożyły się na podniesienie konkurencyjności polskich MŚP w środowisku biznesowym, co odzwierciedliły:

- przyrosty przychodów netto w dofinansowanych przedsiębiorstwach (efekt ten odnotowano w przypadku 51% dofinansowanych firm realizujących projekty pilotażowe – wobec planowanych 25%);
- powstanie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach (w 44% dofinansowanych firm wobec planowanych 25%) oraz
- wejścia na nowe rynki zbytu (efekt w grupie 25% dofinansowanych przedsiębiorstw).

Przedstawione fakty uzasadniają pozytywną opinię co do efektów zrealizowanych projektów – ich skuteczności i efektywności¹⁶. W konsekwencji zrealizowane interwencje stanowiły ważne czynniki wpływające na rozwój sektora prywatnego w Polsce, zgodnie z celami 5. i 6. obszaru tematycznego Programu.

Trafność

Projekty realizowane w ramach priorytetu 3. SPPW stanowią trafne interwencje. Zdecydowały o tym zrealizowane w ich ramach cele, wypracowane produkty oraz rezultaty – odpowiednio dopasowane do potrzeb zidentyfikowanych w obu obszarach problemowych priorytetu 3. Programu¹⁷.

---

¹⁵ Przykłady przedsięwzięć pilotażowych (sklasyfikowanych jako najlepsze praktyki), służących wdrożeniu w przedsiębiorstwach koncepcji CSR, przedstawiono w publikacji "Dobry biznes, czyli CSR w MŚP /.../", op. cit.

¹⁶ Efekty te zostały ujawnione już w zleconej przez PARP ewaluacji okresowej z 2015 r., gdy była już zakończona ponad połowa projektów (73) realizowanych przez przedsiębiorców (przy czym ewaluacja objęła wszystkie projekty). W tym czasie "Działania zainicjowane przez firmy w ramach projektów CSR [były] kontynuowane. Ponad 2/3 beneficjentów nadal [prowadziło] działania we wszystkich /.../ obszarach [CSR], w tym 76% w ramach zaangażowania społecznego, 76% w obszarze środowiska, a najwięcej, bo 88%, w obszarze relacji z pracownikami". Zob. A. Stanek-Kowalczyk, K. Pietrasik et al. "Ewaluacji [ex-post] programu <Zwiększenie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)> - raport końcowy", PARP, Warszawa 2015, s. 4.

¹⁷ Projekt KIK/60 uwzględniony został jako studium przypadku w badaniu pn. "Evaluation: Swiss Contribution to the Enlarged European Union" (SDC, SECO) z marca 2016 r. (zob. s. 63 – wyniki dotyczące rozwoju sektora prywatnego i promocji eksportu – projekt KIK/60). W ramach tego studium dokonano wstępnej oceny projektu pod kątem jego trafności, skuteczności, efektywności i trwałości. W zakresie wszystkich kryteriów rezultaty projektu oceniono jako satysfakcjonujące. Przy czym, w przypadku kryterium trafności zwrócono uwagę na potrzebę wzmocnienia trzech aspektów: (1) silniejszego uwzględnienia zadań i roli urzędów marszałkowskich oraz Centrów Obsługi Inwestorów i Eksporterów

W szczególności można tu wskazać na ich dostosowanie do potrzeb odbiorców ostatecznych, tj. sektora rewizji finansowej i księgowości oraz mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, a także administracji publicznej. Ponadto, podkreślenia wymaga trafność interwencji wynikająca ze wzmocnienia instytucjonalnego, tj. rozwoju kompetencji i zdolności operacyjnych rozmaitych struktur, których funkcjonowanie wpływa na warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce. Mianowicie, w projekcie KIK/05 doszło do wzmocnienia dwóch kluczowych instytucji branżowych, tj. Krajowej Izby Biegłych Rewidentów oraz Stowarzyszenia Księgowych w Polsce. Z kolei w projekcie KIK/60 wzmocnieniu uległy zapoczątkowane niedługo wcześniej Centra Obsługi Eksporterów i Inwestorów.

Warto również dodać, że zdaniem beneficjentów obszaru tematycznego 6. – głównie przedsiębiorców realizujących projekty mające na celu wdrożenie CSR – w przypadku braku interwencji / wsparcia z projektu KIK/60, większość zrealizowanych projektów nie zostałaby podjęta (ok. 21% respondentów wyraziło taki pogląd zdecydowanie, a kolejne ok. 62% stwierdziło, że przedsięwzięcia te byłyby zrealizowane, ale w ograniczonym stopniu)¹⁸. Ponadto, respondenci w większości stali na stanowisku, że zrealizowane przez nich projekty pozytywnie wpłynęły na sytuację ich docelowych grup odbiorców wsparcia (np. pracowników w firmach wdrażających CSR, klientów, czy też szerszego otoczenia społecznego przedsiębiorstwa).

Wpływ

Analiza projektów KIK/05 i KIK/60 pozwala na pozytywną ocenę ich wpływu w ramach obszarów tematycznych, w których były realizowane. W obu przypadkach potwierdzają to poziomy osiągniętych wskaźników rezultatu.

W przypadku projektu dotyczącego sprawozdawczości finansowej i audytu (KIK/05), należy podkreślić znaczną liczbę przeprowadzonych szkoleń i uczestnictwa w nich, co zapewniło rozpowszechnienie (wzrost) wiedzy na temat międzynarodowych standardów i najlepszych praktyk w obszarze rewizji i sprawozdawczości finansowej. Poza tym, działania projektowe zapewniły wzrost potencjału regulacyjnego w obszarze sprawozdawczości i rewizji finansowej oraz – w szczególności (wspomniane powyżej) – wzmocnienie Krajowej Izby Biegłych Rewidentów i Stowarzyszenia Księgowych w Polsce. Duży potencjał merytoryczny do wykorzystania zawiera w sobie również szereg przygotowanych opracowań analityczno-doradczych, m.in. prezentujących dobre praktyki rozwiązań instytucjonalnych na świecie. Dokumenty te mogą służyć do doskonalenia otoczenia instytucjonalnego i działań regulacyjnych w sferze rewizji finansowej. Wszystkie te przesłanki mają również istotne znaczenie z punktu widzenia zapewnienia trwałości rezultatów projektu, szczególnie zaś wzmocnienie dwóch organizacji przedstawicielskich środowiska audytorów i księgowych. Oceniamy, że długoterminowy wpływ projektu polegać będzie na wzroście zaufania rozmaitych grup interesariuszy (np. inwestorów, instytucji finansujących działalność gospodarczą) do jakości rewizji finansowej, wykonywanej zgodnie ze standardami światowymi.

---

w związku z CSR, (2) kwestii związanych z zachętami i motywowaniem MŚP do wdrażania rozwiązań CSR oraz (3) udoskonalenia i dostępności bazy danych konsultantów ds. CSR.

¹⁸ W badaniu tym liczba skutecznych wywiadów wyniosła 87 (stanowiła blisko połowę liczby dofinansowanych projektów pilotażowych przedsiębiorstw, wynoszącej 177). Stanowiska respondentów, podkreślające znaczenie otrzymanego dofinansowania, wskazują, że wsparcie nie miało niekorzystnego charakteru jakości straty (efekt ten mógł występować tylko w ograniczonej skali – o możliwości pełnej realizacji dofinansowanych projektów, nawet pomimo braku wsparcia, poinformowało tylko ok. 8% respondentów).

Za satysfakcjonujący uznać należy również wpływ wywołany projektem dotyczącym społecznej odpowiedzialności biznesu. Także i w tym przypadku, a potwierdzają to wskaźniki projektowe, czyli wszystkie wskaźniki rezultatu oraz stosowany tu wskaźnik oddziaływania obrazujący "wzrost konkurencyjności MŚP w międzynarodowym środowisku biznesowym", wpływ na sytuację beneficjentów jest bezsprzeczny. Oczywiście, jeśli chodzi o zmiany konkurencyjności całego sektora MŚP, to, z jednej strony, z uwagi na ograniczoną skalę projektu, a z drugiej, wielkość tego sektora, wpływ ten musi być odnoszony do grona beneficjentów (tak też – słusznie – skonstruowano wskaźnik oddziaływania).

Można w tym miejscu odwołać się do szeregu innych (poza wskazanymi wcześniej) miar. Zatem, przedsiębiorcy – beneficjenci projektów pilotażowych CSR – odnotowali następujące, wymierne korzyści w sferze działalności operacyjnej: ok. 22% przedsiębiorstw odnotowało zmniejszenie kosztów działalności, 64% firm skróciło czas realizacji wybranych zadań przez pracowników oraz czas wytwarzania produktów (25% jak również ograniczyło: wytwarzanie odpadów (66%), zużycie energii w procesie produkcji (54%), zużycie surowców do produkcji (45%).

Z kolei komponent skoncentrowany na podniesieniu wiedzy o CSR oraz komponent dotyczący rozpowszechnienia informacji o najlepszych praktykach i rezultatach projektu, na pewno wpłynęły na wzrost świadomości i przekonanie o użyteczności stosowania podejścia społecznej odpowiedzialności biznesu w sektorze MŚP, po stronie przedsiębiorców, przedstawicieli administracji gospodarczej i organizacji otoczenia biznesu.

Trwałość

Trwałość projektów realizowanych w obu obszarach tematycznych 3. priorytetu Programu nie budzi wątpliwości. W przypadku przedsięwzięcia KIK/05 przesądza o tym zaangażowanie w realizację projektu Krajowej Izby Biegłych Rewidentów i Stowarzyszenia Księgowych w Polsce. Obie te instytucje kontynuują niektóre działania zrealizowane w ramach projektu (np. doradztwo dla biegłych księgowych w trudnych kwestiach, szkolenia), wykorzystując wypracowane w jego ramach niektóre produkty (np. materiały szkoleniowe). Poza tym, w dłuższym czasie mogą być wykorzystywane produkty analityczne projektu. Poza tym, część działań projektowych może (i ma być) kontynuowana w oparciu o środki Banku Światowego oraz – w dalszej perspektywie – z wykorzystaniem planowanego wsparcia ze strony Komisji Europejskiej¹⁹.

Wnioskowanie o trwałości efektów projektu KIK/60 można z powodzeniem oprzeć na wynikach przeprowadzonego badania ankietowego (CAWI) wśród beneficjentów, reprezentujących głównie sektor MŚP²⁰. Wyniki badania, do którego się tu odwołujemy (prezentujemy je na wykresie), uzasadniają sformułowanie optymistycznych wniosków dotyczących problematyki trwałości efektów projektu.

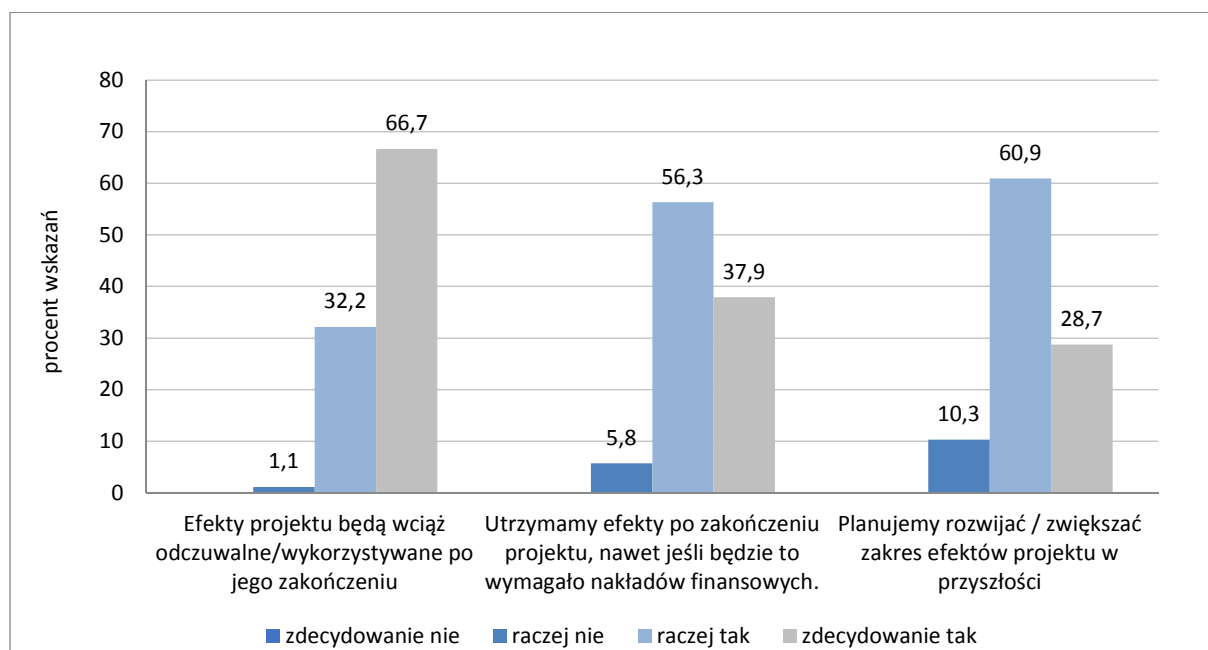
Z badania wynika, że znakomita większość respondentów uważa, że wyniki dofinansowanego projektu będą nadal wykorzystywane po jego zakończeniu. Zdecydowane stanowisko w tym względzie formułuje 2/3 respondentów, a kolejna ok. 1/3 z nich stwierdza, że sytuacja taka raczej będzie mieć miejsce. Respondenci przewidują także, że efekty zrealizowanych projektów będą

¹⁹ Zob. Studium przypadku projektu KIK/05.

²⁰ Przesądzający jest tu liczny udział beneficjentów tego projektu w próbie badawczej CAWI, opiewający na 87 respondentów.

utrzymane nawet w sytuacji, jeśli będzie to wymagało ponoszenia dodatkowych nakładów finansowych. Przy czym, w tym przypadku przeważają opinie "raczej tak" (ok. 56%), natomiast stanowiska stwierdzające, że zdecydowanie będzie to możliwe, wynoszą ok. 38%. Taki układ opinii wydaje się naturalny, bowiem pytanie nawiązuje do kwestii finansowych. Wreszcie, w większości beneficjenci wypowiadają się pozytywnie co do planowanego rozwijania / zwiększania zakresu efektów projektu w przyszłości (ok. 61% opinii "raczej tak").

Rysunek 8. Opinie beneficjentów obszaru Sektor prywatny SPPW nt. trwałości efektów zrealizowanych projektów (w ramach KIK/60)

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Sektor prywatny (n=87). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu?

W każdym z analizowanych tu wątków nie wystąpiły opinie zdecydowanie negatywne. Obecne są tylko stanowiska, że dana sytuacja "raczej nie" wystąpi (w sumie jednak ich wyraz traktujemy jako negatywny), jednak ich udział jest pomijalny albo mało znaczący (największy w sferze planowania rozwoju efektów projektów w przyszłości – ok. 10%), co nie podważa konkluzji o satysfakcjonującej trwałości.

Bardziej problematyczna jest ocena trwałości niektórych innych rezultatów projektu. Szczególnie mamy tu na myśli rezultat w postaci "zatwierdzonych polityk w zakresie CSR na poziomie regionalnym", który mierzony był liczbą przyjętych polityk (realizacja w projekcie wyniosła 14 polityk zatwierdzonych wobec 8 zaplanowanych do zatwierdzenia). Choć stopień wykonania wskaźnika opisującego ten rezultat nie budzi żadnych wątpliwości (jest bardzo wysoki), to jednak trudno jest na jego podstawie wnioskować o wykorzystaniu tych dokumentów na szczeblu regionalnym (np. w ramach regionalnych polityk wspierania MŚP). Badanie wykorzystania tego rodzaju dokumentów wymagałoby odrębnej ewaluacji, która musiałaby skupiać się na regionalnych politykach wspierania. W przyszłości warto by badać na szczeblu regionalnym, czy i jak polityki te zostały wykorzystane w praktyce. Uwaga ta dotyczy jednak zadań ewaluacyjnych właściwych organów szczebla regionalnego, odpowiedzialnych za kształtowanie i wdrażanie regionalnych strategii wspierania MŚP.

Jeśli chodzi o inne wskaźniki omawianego tu obszaru SPPW, to nie budzą one tego rodzaju uwag – pozwalają wnioskować o trwałości efektów wsparcia.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Wysoka, satysfakcjonująca skuteczność, efektywność i trwałość oraz wpływ efektów obu analizowanych projektów, zrealizowanych w 3. priorytecie SPPW podyktowana była wystąpieniem kilku kluczowych czynników. Zaliczamy do nich takie, jak:

- wysoka koncentracja tematyczna projektów, zgodna z celami 3. priorytetu SPPW (dobrze zdefiniowane cele projektów);
- przemyślany i prawidłowo dobrany (trafny i interesujący) przedmiot obu projektów (prawidłowe zdefiniowanie projektów), dobrze adresujący kluczowe wyzwania (KIK/05) lub deficyty (KIK/60) w obszarach tematycznych priorytetu 3. SPPW;
- udana realizacja obu projektów, potwierdzona poziomem realizacji wskaźników rezultatu i skalą wypracowanych produktów, wynikająca z potencjału i doświadczeń podmiotów realizujących te projekty (Bank Światowy i Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości – doświadczone instytucje, od lat realizujące projekty skierowane na wspieranie sektora gospodarczego);
- zaangażowanie w projekcie KIK/05 kluczowych w Polsce – na rynku rewizji finansowej i usług księgowych, instytucji partnerskich – organizacji przedstawicielskich biegłych rewidentów i księgowych;
- bardzo racjonalny sposób wdrożenia wsparcia dla przedsiębiorstw (na pilotażowe projekty CSR – KIK/60), zrealizowany w toku trzech odrębnych naborów, z uwzględnieniem delimitacji na regiony, z których we wcześniejszych naborach pochodziło mniej projektów.

Podsumowanie

Wsparcie "Sektora prywatnego" w Polsce, oparte na realizacji dwóch projektów, przyniosło szereg wymiernych i korzystnych efektów. Generalnie, przyczyniło się do stworzenia korzystniejszych warunków prowadzenia biznesu oraz wskazało nowe możliwości podnoszenia konkurencyjności sektora MŚP, bez konieczności ponoszenia przez mikro-, małe i średnie firmy znaczących wydatków inwestycyjnych. Pozytywna ocena rezultatów projektów z punktu widzenia podstawowych kryteriów ewaluacji polityki publicznej wskazuje na zasadność replikowania tego typu projektów. Można mieć tu na myśli ich szerszą (dalszą) kontynuację w oparciu o wypracowaną / uzupełnioną ofertę programową lub też rozpoznawanie kolejnych potrzeb i identyfikację występujących w związku z nimi lub dyktujących je deficytów. Ta druga ewentualność wydaje się bardziej zasadna. Sprowadza się do poszukiwania nowych nisz, w ramach których interwencja publiczna będzie koncentrować się na specyficznych zagadnieniach, istotnych dla kształtowania lepszych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce.

Badania i rozwój

Założenia

W priorytecie Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy (SPPW), obejmującym interwencję w zakresie rozwoju społecznego i zasobów ludzkich, uwzględniono dziedzinę dotyczącą finansowania badań naukowych (obszar tematyczny "Badania i rozwój"). W SPPW wsparcie badań naukowych było przedmiotem projektu KIK/45, przygotowanego i realizowanego przez Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy (OPI-PIB) pn. "Polsko-Szwajcarski Program Badawczy" (dalej: PSPB lub Program).

Cel Polsko-Szwajcarskiego Programu Badawczego sformułowano jako przyczynienie się interwencji do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, poprzez podniesienie poziomu wiedzy oraz (w szczególności) poprzez badania, know-how i transfer technologii pomiędzy polskimi i szwajcarskimi beneficjentami. Sedno PSPB stanowiło finansowanie wspólnych, polsko-szwajcarskich projektów badawczych. W tym zakresie ważnym założeniem była intensyfikacja (zapoczątkowanie lub utrwalenie) współpracy badawczej pomiędzy ośrodkami naukowymi z Polski i Szwajcarii.

Tabela 11. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego "Badania i rozwój"

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Realizująca	Ośrodek Przetwarzania Informacji (OPI)
Wartość alokacji	35 529 412 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> • Dofinansowanie do 100 % kosztów kwalifikowalnych projektu. • W konkursie uwzględniono alokację na dwa typy projektów:<ul style="list-style-type: none"> - małe projekty badawcze (od 0,3 do 1 mln CHF) – około 60% alokacji na finansowanie kosztów kwalifikowanych; - duże projekty badawcze (powyżej 1 mln CHF) – około 40% alokacji na finansowanie kosztów kwalifikowanych. • Maksymalny udział partnera szwajcarskiego w wydatkach kwalifikowalnych – 42,5%.
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> • Projekty – badania naukowe – obejmujące następujące obszary tematyczne:<ul style="list-style-type: none"> - technologie informacyjne i komunikacyjne (ICT); - energia – odnawialne źródła energii; - nanotechnologie; - zdrowie; - środowisko.
Beneficjenci wspieranych projektów	<p>Typy beneficjentów wsparcia (projektodawców):</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczelnie publiczne i niepubliczne; - instytucje badawcze (po stronie polskiej kategoria ta objęła także jednostki badawczo-rozwojowe oraz jednostki PAN); - organizacje pozarządowe prowadzące działalność naukową; - inne podmioty prowadzące działalność w zakresie badań i rozwoju. <ul style="list-style-type: none"> • Wymóg realizacji projektów w partnerstwie z kwalifikowaną jednostką szwajcarską (zdefiniowaną zgodnie z prawem szwajcarskim – art. 4 lit. a i b aktu z 7 października 1983 r. – Federal Law on Research). Wnioskodawcą musiała być jednostka polska (wg siedziby), która do momentu zawarcia umowy o dofinansowanie musiała

Założenia dotyczące wsparcia	
	zawrzeć partnerstwo z jednostką szwajcarską.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Realizacja PSPB rozpoczęła się w grudniu 2009 r. Wyboru beneficjentów wsparcia dokonano w drodze konkursu o dofinansowanie projektów badawczych. Zrealizowano jeden konkurs, który przeprowadzono w okresie od 1 kwietnia do 30 lipca 2010 r. Zainteresowanie konkursem okazało się bardzo duże, bowiem w konkursie złożonych zostało 239 aplikacji na kwotę blisko 800 mln zł, tj. prawie dziewięciokrotnie wyższą od dostępnej alokacji.

W wyniku oceny formalnej odrzucono 13 wniosków (ok. 5%). Pozostałe aplikacje skierowane zostały do oceny merytorycznej. Rozstrzygnięcie konkursu zaszło w dwóch etapach. Początkowo, w marcu 2011 r. przyznano granty dla 23 projektów, następnie – w lutym 2012 r. podjęto decyzję o sfinansowaniu kolejnych 8 przedsięwzięć badawczych – były to projekty umieszczone wcześniej na liście rezerwowej.

Selekcja projektów na etapie oceny merytorycznej oparta została na następujących kryteriach:

- Adekwatność – zgodność projektu z dziedziną wchodzącą w zakres wsparcia PSPB.
- Jakość naukowa – zgodność projektu ze standardami metodologicznymi badań i ramami czasowymi realizacji, określonymi w PSPB.
- Partnerzy – doświadczenie instytucji partnerskich w dziedzinie projektu – mocne strony wnoszone do realizacji projektu,
- Trwałość – szanse budowy / utrwalenia perspektywicznego partnerstwa dzięki realizacji projektu.
- Zarządzanie / budżet – wykonalność projektu, prawidłowość sformułowania planu badawczego, określenia celu i oczekiwanych rezultatów badań oraz wskaźników umożliwiających monitorowanie postępów w osiągnięciu celów. Ponadto: prawidłowość budżetu projektu (porównywalność z budżetami innych, podobnych projektów, dostępność do innych źródeł finansowania, ocena co do prawidłowości wykorzystania budżetu zgodnie z przedmiotem badania.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Ostatecznie, w ramach PSPB sfinansowano 31 wspólnych (polsko-szwajcarskich) projektów badawczych, którym przekazano wsparcie w wysokości ok. 31,6 mln CHF. W puli sfinansowanych projektów przeważały projekty z dwóch obszarów tematycznych. Były to: "środowisko" – 9 projektów i "zdrowie" – 8 projektów. W pozostałych obszarach rozkład wspartych przedsięwzięć był bardzo równomierny: "energia – odnawialne źródła energii" – 5 projektów, "technologie informacyjno-komunikacyjne" – 5 projektów oraz w dziedzinie "nanotechnologii" – 4 projekty. Rozkład ten nie był jednak podyktowany preferencjami dla którejkolwiek z obszarów tematycznych PSPB – decydowała ocena merytoryczna przeprowadzana w oparciu o jednolite (analogiczne dla wszystkich wniosków) kryteria oceny.

Zestawienie wyników realizacji projektów na koniec marca 2017 r., w odniesieniu do wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu określonych na etapie uruchomienia Programu, prezentuje poniższa tabela.

Tabela 12. Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w Polsko-Szwajcarskim Programie Badawczym (na dzień 31 marca 2017 r.)

Produkty i rezultaty		Wartość bazowa	Wartość docelowa	Realizacja	Procent realizacji
Wskaźniki rezultatu					
Wspólne projekty badawcze	Liczba projektów	0	30	31	103%
	Liczba naukowców uczestniczących we wspólnych projektach badawczych	0	120	535	446%
	Liczba instytucji badawczych	0	60	79	130%
Wskaźniki produktu					
Publikacje podsumowujące powstałe po zakończeniu wspólnych projektów badawczych	Liczba	0	30	12	40%
Konferencja zamykająca Program	Konferencja	0	1	1	100%
Konferencje / seminaria zamykające projekty	Konferencje / seminaria (liczba)	0	20	21	105%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji PSPB

Przedstawiony stan realizacji wskaźników PSPB zaświadcza o wysokiej skuteczności Programu. W grupie wskaźników rezultatu na szczególną uwagę zasługuje bardzo pozytywny efekt w postaci większej niż zakładana skali zaangażowania naukowców w realizację projektów. Z wywiadów i informacji uzupełniających wynika, że duża część tych osób to młodzi naukowcy (269 osób), którzy dzięki projektom pozyskali nowe możliwości uczestnictwa w badaniach, a w konsekwencji możliwość doskonalenia warsztatu badawczego, pogłębienia wiedzy i rozwoju naukowego. Pozostałe wskaźniki rezultatu zrealizowano na bardzo satysfakcjonującym poziomie.

W grupie wskaźników produktu w dwóch z nich osiągnięto odpowiedni poziom realizacji. Natomiast w przypadku jednego wskaźnika ("Liczba publikacji podsumowujących powstałych po zakończeniu wspólnych projektów badawczych") poziom realizacji na 31 marca 2017 r. wyniósł 40% wartości docelowej. Przychylamy się jednak tutaj do stanowiska Wspólnego Komitetu ds. Wyboru (projektów badawczych – *Joint Selection Committee*)²¹, że wskaźnik ten można uznać za zrealizowany, z uwagi na fakt, że pojawia się wiele publikacji odwołujących się / wykorzystujących wyniki wspieranych badań, aczkolwiek tworzonych przez innych naukowców "luźniej" powiązanych z danym projektem. Ponadto, specyfiką projektów w sferze badań podstawowych jest pojawianie się publikacji z pewnym opóźnieniem (w rzeczywistości w projektach mamy do czynienia z różnymi strategiami

²¹ Kolegialna jednostka organizacyjna odpowiedzialna za sprawy dotyczące wyboru projektów badawczych w Programie i strategicznego nadzoru nad ich realizacją.

publikacyjnymi²²). Oznacza to, że w okresie trwałości projektów można spodziewać się dalszego przyrostu wielkości tego wskaźnika.

Ponadto, warto zwrócić uwagę na szereg innych mierzalnych efektów o jednoznacznie pozytywnym wyrazie, które pojawiły się w wyniku realizacji PSPB, a nie były przedmiotem formalnego monitoringu programowego (nie obejmowały ich ww. wskaźniki). Mianowicie, beneficjenci wsparcia dokonali 22 zgłoszeń patentowych. Liczba rozmaitych innowacji / usprawnień / odkryć, które pojawiły się dzięki realizacji dofinansowanych projektów badawczych wynosi 130. Można realnie zakładać, że wiele z nich stanowić może dobry punkt wyjścia dla inicjowania nowych badań, w tym o charakterze aplikacyjnym, co oczywiście może skutkować w przyszłości nawiązaniem współpracy środowisk naukowych z przedsiębiorcami i – ostatecznie – prowadzić do pojawiania się wdrożeń w sferze gospodarczej. Poza tym, nie bez znaczenia pozostaje fakt, że dzięki Programowi rozwinęła się także infrastruktura naukowo-badawcza, uzupełniona o sprzęt i urządzenia badawcze o wartości około 10 mln zł. W ramach dofinansowanych projektów przeprowadzono również liczne warsztaty i seminaria, które służyły głównie prezentacji i promocji wyników projektów oraz dyskusji naukowej (246 seminariów / warsztatów naukowych i konferencji).

Informacje posiadane przez Instytucję Realizującą wskazują jednoznacznie, że PSPB doprowadził do pogłębienia współpracy polskich i szwajcarskich środowisk naukowych. Nastąpiła intensyfikacja relacji związków w obszarze nauki i innowacyjności dzięki wspólnie prowadzonym badaniom. Zawiązanych zostało 31 partnerstw, w skład których weszło 79 zespołów badawczych, w tym ok. 2/3 stanowiły partnerstwa dwóch jednostek (polskiej i szwajcarskiej). W przypadku pozostałych, liczba partnerów wynosiła od 3 do nawet 6. W dużej części partnerstwa te bazowały na dotychczasowej współpracy naukowców / zespołów naukowych, przy czym należy zauważyć, że niektóre partnerstwa zostały ustanowione wyłącznie dzięki PSPB.

Trafność

Program dotyczący wspierania badań naukowych i rozwijający w tym zakresie współpracę pomiędzy jednostkami naukowymi i zespołami naukowców z Polski i Szwajcarii należy uznać za trafny²³. Trzeba bowiem pamiętać, że choć wielkość wsparcia Programu była niewielka w stosunku do finansowania badań ze środków budżetowych (w tym pochodzących ze środków funduszy strukturalnych), to jednak jego ukierunkowanie na współpracę międzynarodową stanowiło szczególną, pozytywną cechę. Innymi słowy, programy tego typu stanowią rzadkość. W tej sytuacji, wspieranie przedsięwzięć badawczych w skali międzynarodowej (w tym przypadku bilateralnej) stanowi wartość samą w sobie. Pozwala na zacieśnienie już istniejących kontaktów, jak i rozwijanie nowych, a w konsekwencji nabywanie bardzo cennych doświadczeń w skali międzynarodowej. Oczywistym jest, że realizacja przedsięwzięć we współpracy z jednostkami / zespołami zagranicznymi jest dla polskiego środowiska naukowego bardzo ważna, szczególnie, gdy mowa o współpracy z jednostkami wysokiej klasy, specjalizującymi się w dziedzinach tematycznych objętych przedmiotem wsparcia (przedmiot wsparcia dostosowano do potrzeb i potencjałów obecnych w szwajcarskim sektorze nauki).

²² I. Wagner "Raport z ewaluacji [śródkokresowej] Polsko-Szwajcarskiego Programu Badawczego", przygotowany na zamówienie OPI, Warszawa 2014, s. 16-18.

²³ Ocena Programu, przeprowadzona przez pryzmat kryteriów ewaluacyjnych: trafności, skuteczności, efektywności i trwałości, uwzględniona została (w formie studium przypadku) we wcześniejszej ewaluacji pn. "Evaluation: Swiss Contribution to the Enlarged European Union" (SDC, SECO) z marca 2016 r. (zob. s. 68 – wyniki dotyczące PSPB). Co do zasady, wyniki niniejszego badania (w zakresie wszystkich ww. kryteriów ewaluacyjnych) pozostają zbieżne z ustaleniami przywołanej tu ewaluacji.

Kolejną istotną cechą przesądającą o wysokiej trafności Programu, było jego ukierunkowanie tematyczne, a w jego ramach brak wymogów dotyczących bezpośredniej aplikowalności badań (ich stosowalności). Program nie był zatem skoncentrowany na finansowaniu przedsięwzięć, których finansowanie warunkowałyby efekty wdrożeniowe (miał pełne zastosowanie do finansowania badań podstawowych).

Uwzględniając powyższy kontekst przedmiotu finansowanych projektów, ważne okazały się pewne cechy Programu, w szczególności zaś dopuszczalny okres realizacji projektów – w granicach od 3 do 5 lat. Jak podkreślali to beneficjenci wsparcia, tego rodzaju rozwiązania są raczej rzadkością. Natomiast, dopuszczenie długiego okresu realizacji projektu pozwala na "spokojną" realizację planu badawczego oraz zapewnia długookresową stabilność finansowania²⁴. Ten ostatni element ma niebagatelne znaczenie – umożliwia konsolidację zespołu badawczego oraz (często) otwiera nowe możliwości współpracy badawczej (związane pośrednio z realizowanym projektem). Cechę tą wydatnie uzupełniały inne charakterystyki, związane z procesem zarządzania dystrybucją wsparcia. Mianowicie, w sferze realizacyjnej Programu zadbano o odpowiednią elastyczność, umożliwiającą kształtowanie / weryfikowanie harmonogramów projektów stosownie do wyników realizowanych prac badawczych. Należy podkreślić, że w sferze badań podstawowych, a także biorąc pod uwagę dopuszczony w Programie długi okres realizacji projektów, podejście takie okazało się jak najbardziej uzasadnione (prawidłowo uwzględniło specyfikę prowadzenia tego rodzaju długookresowych przedsięwzięć)²⁵.

W rezultacie, zainteresowanie Programem okazało się bardzo wysokie. Jak wspomnieliśmy wcześniej, wartość złożonych wniosków na jeden przeprowadzony w ramach Programu konkurs wielokrotnie przekraczała dostępną alokację. Nadspodziewanie wysoka była także liczba wniosków²⁶. Fakty te zdają się najlepiej zaświadczać, zarówno o generalnej trafności Polsko-Szwajcarskiego Programu Badawczego, jak i odpowiednim dostosowaniu szeregu jego warunków do potrzeb i oczekiwań środowiska naukowego.

Warto ponadto uzupełnić, że zdaniem większości beneficjentów projektów badawczych, którzy odpowiedzieli na ankietę badawczą przeprowadzoną w ramach niniejszej ewaluacji, w przypadku braku dofinansowania z Programu projekt badawczy nie byłby realizowany. Takie stanowisko, wyrażone w sposób zdecydowany (odpowiedzi "zdecydowanie tak") reprezentowała około połowa z badanych (10 z 21). Ponadto, dwóch badanych stwierdziło, że projekt byłby co prawda realizowany, ale w węższym zakresie niż miało to miejsce dzięki pozyskanemu wsparciu. Kolejnych 7 respondentów nie potrafiło wypowiedzieć się na ten temat. Sądzymy, że może to jednak wskazywać na niepewność realnej dostępności innych źródeł finansowania, które umożliwiłyby realizację projektu. Niewątpliwie, powyższe opinie stanowią kolejne potwierdzenie trafności projektu KIK/45. Wskazują one na niewystępowanie efektu jałowej straty (lub co najwyżej występowanie tego efektu w niewielkiej skali).

---

²⁴ Op. cit. s. 32.

²⁵ W przypadku długookresowych projektów badawczych, których przedmiotem są badania podstawowe, konieczność weryfikacji założeń / kamieni milowych jest jak najbardziej uzasadniona. Jest ona dyktowana "odkrywczą" specyfiką takich badań, w których trudno jest przewidzieć ostateczny rezultat. Często zasadne staje się przeformułowanie początkowych założeń. Z tego względu zasady realizacji (finansowania) tego rodzaju badań powinny być odpowiednio elastyczne.

²⁶ Zdaniem Wspólnego Komitetu ds. Wyboru (projektów badawczych) zgłoszone do dofinansowania propozycje projektów badawczych charakteryzowały się wysoką jakością naukową (zob. prezentacja Wspólnego Komitetu ds. Wyboru na 9. Spotkanie Komitetu, Kraków, 16-17 marca 2017 r., s. 18).

Wpływ

Pomiar wpływu Programu, w sumie o niewielkiej skali i który koncentrował się na finansowaniu badań o charakterze podstawowym, jest utrudniony, szczególnie, gdy mowa o pomiarze dokonywanym na krótko po zakończeniu projektów. Tym niemniej, już obecnie można wskazać wiele pozytywnych sygnałów uzasadniających wpływ pozytywny.

Sferą, na którą – w kontekście oceny wpływu Programu – należy zwrócić uwagę, są na pewno efekty związane z karierą zawodową członków zespołów realizujących projekty. Jak wynika z ewaluacji śródkresowej, większość beneficjentów Programu (członków zespołów badawczych) podkreślała, że "miał" on lub "będzie miał" pozytywny wpływ na ich karierę zawodową (naukową). Często wskazywano, że tego typu interwencja to niezbędny element kariery lub też, że jest to element bardzo istotny w kształtowaniu ścieżki rozwoju i awansu zawodowego. Efekty te są szczególnie ważne, gdy weźmie się pod uwagę bardzo liczne grono młodych naukowców obecnych w ramach zespołów badawczych realizujących dofinansowane projekty (na element ten zwróciliśmy uwagę wcześniej, analizując wskaźniki rezultatów Programu).

Poza tym, realizowane w ramach Programu projekty pozwoliły na promowanie nowych doktorów – w tym przypadku czynnikiem ułatwiającym były korzystne rozwiązania, dotyczące relatywnie długiego okresu realizacji projektów.

Wreszcie, Program pozwolił na nabycie określonych doświadczeń w zakresie zarządzania projektami badawczymi, a także nawiązanie (lub zacieśnienie) współpracy z innymi naukowcami (zespołami) z ośrodków szwajcarskich (a w ramach tej współpracy pozwolił nabyć doświadczenia dotyczące zarządzania międzynarodowymi przedsięwzięciami badawczymi).

Ostatni ze wspomnianych powyżej czynników uznajemy za szczególnie ważny w związku z oceną wpływu Programu. Mowa tu o zapoczątkowaniu lub rozwoju bilateralnych kontaktów naukowych, wynikających ze wspólnej realizacji projektów przez jednostki polskie i szwajcarskie w ramach PSPB. Pozostaje bezspornym, że Program umożliwił zarówno zacieśnienie współpracy naukowej, jak i pojawienie się zupełnie nowych kontaktów i kształtujących się w oparciu o nie nowych sieci współpracy. W tym zakresie można mówić o dwojakich, pozytywnych efektach. Po pierwsze, będących wynikiem współpracy i dotyczących bezpośrednio sfery naukowej²⁷, jak i – po drugie – wywołujących korzyści wynikające z nabycia doświadczeń w dziedzinie kierowania wspólnymi, międzynarodowymi projektami badawczymi (doświadczenia zarządcze, szczególnie po stronie polskiej).

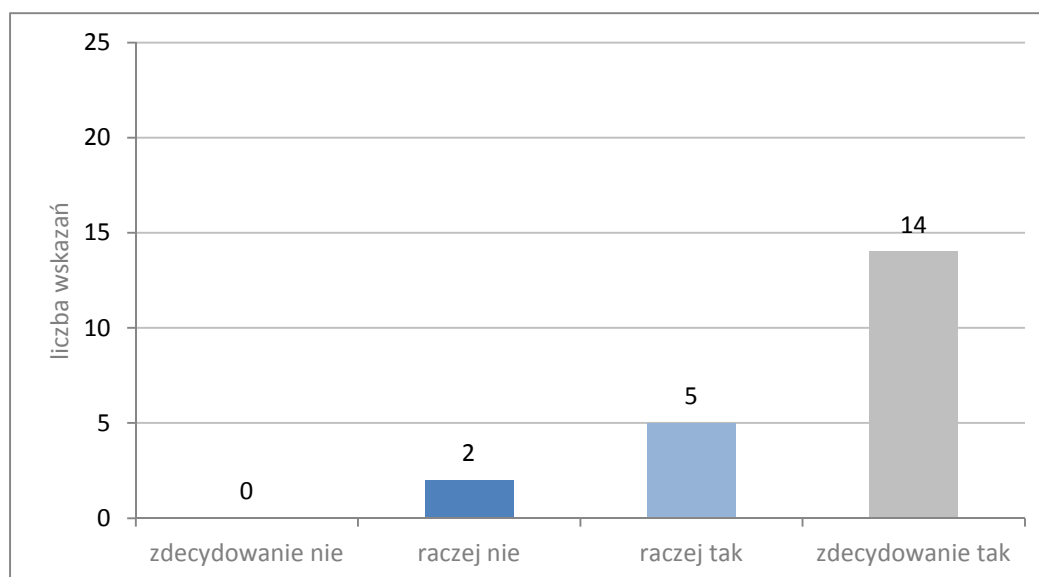
Oba wyżej wskazane rodzaje efektów ujawniły się w ewaluacji śródkresowej²⁸ PSPB. Znalazły one także potwierdzenie w badaniu przeprowadzonym w ramach niniejszej ewaluacji. W związku z tym – odwołując się do tych wyników – należy przede wszystkim zwrócić uwagę na stanowiska strony polskiej, w zdecydowanie przeważającej mierze wskazujące na to, że efekty zrealizowanego, wspólnego projektu badawczego będą zapewne rozwijane również w przyszłości.

---

²⁷ W tym zakresie można ponownie przywołać następujące (dodatkowe – nieodzwierciedlane w wskaźnikach formalnych) rezultaty Programu, jak np. 22 zgłoszenia patentowe, na koniec marca 2017 r. – 26 wniosków złożonych przez wspólne zespoły badawcze do innych programów grantowych oraz przeprowadzenie 246 seminariów / warsztatów naukowych i konferencji (łącznie w ramach wszystkich dofinansowanych projektów).

²⁸ I. Wagner "Raport z ewaluacji [śródkresowej] /.../", op. cit., s. 28-31.

Rysunek 9. Opinie respondentów PSPB nt. rozwijania / zwiększania efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Badania i rozwój (n=21). Pytanie 4: Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu? Opcja "Planujemy rozwijać / zwiększać zakres efektów niniejszego projektu w przyszłości".

W oparciu o tego rodzaju opinie można zasadnie wnioskować, że w dużej mierze rozwój / intensyfikacja tych efektów będzie polegać na kontynuowaniu współpracy z jednostką szwajcarską²⁹.

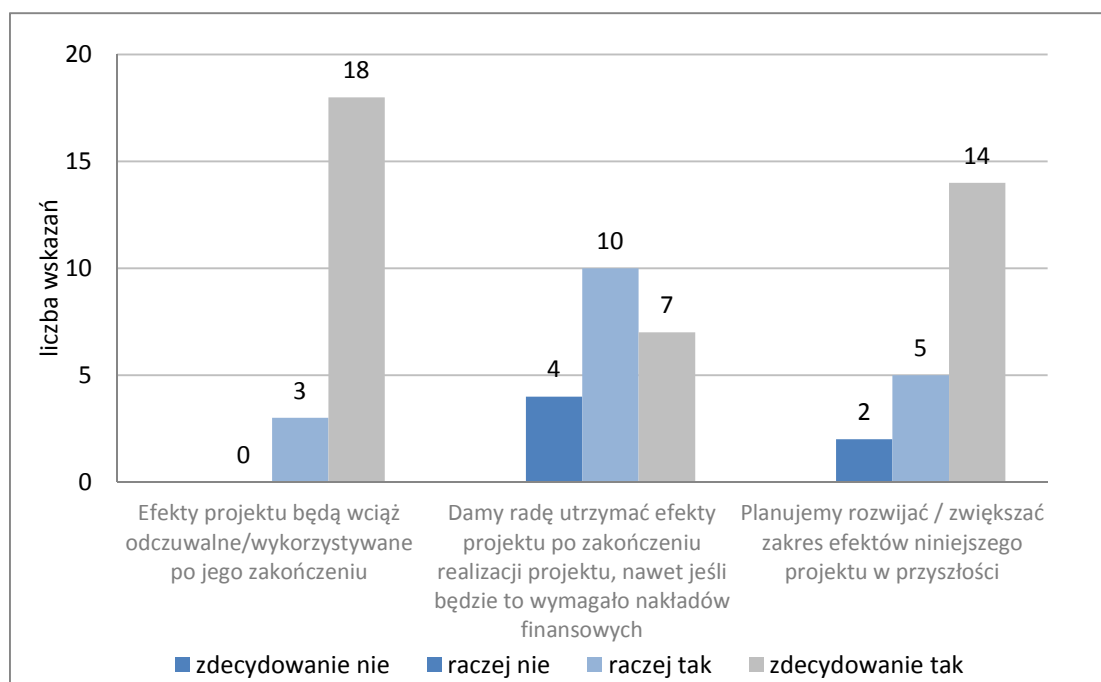
Trwałość

Wyniki wykonanego w niniejszej ewaluacji badania uzasadniają wnioskowanie o satysfakcjonującej trwałości dofinansowanych projektów (a zatem również trwałości rezultatów całego Programu). Niektóre przesłanki uzasadniające twierdzenie o wysokiej trwałości efektów Programu zostały już wskazane, przy okazji analizowania Programu pod kątem innych kryteriów ewaluacyjnych. Dotyczyły one głównie efektów związanych z kształtowaniem się karier naukowych uczestników zespołów badawczych, jak i spraw dotyczących współpracy bilateralnej (zacieśniania istniejących i tworzenia nowych partnerstw badawczych, a w związku z nimi, poza pozytywnymi rezultatami merytorycznymi wynikającymi ze współpracy, także nabywania doświadczeń w zakresie zarządzania projektami realizowanymi w skali międzynarodowej), a także gotowości do kontynuowania badań w oparciu o rezultaty uzyskane w ramach dofinansowanych projektów.

Obecnie przywołać można kolejne ustalenia, obrazujące efekty w sferze trwałości. Mianowicie, w badaniu CAWI przedstawiciele polskich jednostek naukowych – beneficjentów wsparcia – przedstawili: (1) opinie co do trwałości efektów zrealizowanych projektów oraz (2) opinie na temat możliwości utrzymania rezultatów projektów po zakończeniu ich realizacji. Pozyskanie opinie w przeważającej mierze zaznaczają, że efekty projektów będą oddziaływać długookresowo oraz, że będą one utrzymane nawet w przypadku konieczności zapewnienia nowych środków finansowych. Rozkład odpowiedzi na zadane na ten temat pytania w ankiecie prezentuje kolejny rysunek.

²⁹ Zauważmy, że stanowiska respondentów na ten temat służyć mogą formułowaniu konkluzji w sprawie pozytywnego wpływu Programu na rozwijanie dalszej współpracy ze stroną szwajcarską, jak i wnioskowania co do trwałości dostarczenia wsparcia.

Rysunek 10. Opinie respondentów PSPB nt. trwałości efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Badania i rozwój (n=21). Pytanie 4: Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu?

Jak pokazują dane ww. rysunku, w pierwszej z analizowanych spraw, tj. kwestii wykorzystania efektów projektów po ich zakończeniu, dominują stanowiska zdecydowanie twierdzące, że sytuacja taka będzie mieć miejsce (odpowiedzi "zdecydowanie tak", stanowiące 86%). W przypadku drugiej kwestii, tj. zdolności utrzymania efektów, zakładając konieczność pozyskania nowych źródeł finansowania, opinie badanych są mniej optymistyczne, aczkolwiek nadal wyraźnie przeważa przekonanie, że będzie to wykonalne (33% odpowiedzi "zdecydowanie tak" i ok. 48% odpowiedzi "raczej tak"). W sumie, wyniki te należy interpretować jako dość jednoznaczne, wskazujące, iż trwałość zostanie zapewniona. Wiele mówiące jest także to, że w przypadku wszystkich badanych zagadnień tu przywoływanych nie pojawiły się w ogóle opinie, które w sposób "zdecydowanie negatywny" oceniłyby możliwość zachowania trwałości efektów wsparcia.

Przedstawione powyżej ustalenia można interpretować jako uzasadniające pozytywną ocenę trwałości zachowania rezultatów wspieranych w Programie projektów.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na wysoką skuteczność, efektywność i trwałość projektów dofinansowanych w ramach PSPB wpływ miały przede wszystkim:

- koncentracja tematyczna wsparcia na kilku wybranych dziedzinach badawczych, w tym otwartość Programu na badania podstawowe;
- dostosowanie Programu (w dziedzinie szczegółowych rozwiązań / warunków formułowanych wobec projektów badawczych, takich jak okres realizacji projektu, elastyczność w zakresie modyfikacji harmonogramów i kamieni milowych prowadzonych w ramach projektów badań, bardzo szeroki zakres kosztów kwalifikowanych dopuszczalnych w ramach przekazywanych grantów);

- odpowiedni (wystarczający) poziom dofinansowania oraz udziału wsparcia w kosztach badania (projektu badawczego);
- skuteczność / powodzenie partnerstw nawiązywanych pomiędzy polskimi i szwajcarskimi jednostkami naukowymi, w celu realizacji projektów badawczych (partnerstwa były w Programie obligatoryjne, ale brak jest przesłanek, które wskazywałyby, że miały one charakter fasadowy – tzn., że były kształtowane wyłącznie pod kątem spełnienia wymogu dostępowego do Programu; brak jest uzasadnienia dla takiej hipotezy);
- odpowiednia jakość i perspektywiczność wyników badań, uzasadniająca (silnie motywująca) planowanie ich kontynuacji w oparciu o wypracowane już – w ramach dofinansowanych projektów – wyniki.

Wskazane powyżej charakterystyki stanowią niewątpliwie mocne strony całego Programu.

Z analizy dokumentacji programowej, a także na podstawie informacji pochodzących z wywiadów indywidualnych, wskazać można również na pewne ułomności Programu (słabe strony). Zasadnicze z nich stanowiły:

- rozbudowana biurokracja (nadmiar obowiązków sprawozdawczych – kwartalne raportowanie finansowe i merytoryczne³⁰, a także rozmaite szczegółowe rozwiązania o charakterze biurokratycznym tworzone na uczelniach w Polsce, dotyczące realizacji projektów w oparciu o środki wsparcia z Programu);
- napotkane trudności na etapie poprzedzającym selekcję wniosków o dofinansowanie (projektów badawczych), wynikające z problemów w zakresie skompletowania składu ekspertów oceniających (nikłe zainteresowanie pełnieniem funkcji eksperta oceniającego);
- problemy wynikające z konieczności podwójnego przewalutowania środków (płatności dokonywane przez stronę polską na rzecz partnera szwajcarskiego, wymagające kolejnej konwersji złotych polskich na franki szwajcarskie).

Podsumowanie

Trafność, skuteczność, efektywność i trwałość Polsko-Szwajcarskiego Programu Badawczego należy ocenić jako wysoce zadowalającą. Osiągnięte efekty odpowiadają (w rzeczywistości przewyższają), założenia przyjęte w ramach wskaźników oceny rezultatów Programu.

Bezsprzecznie, te pozytywne efekty Programu podyktowane były jego odpowiednim dostosowaniem do potrzeb i oczekiwań środowiska naukowego (i realiów pracy badawczej), wysokim poziomem jakości i sprawności zarządzania Programem przez Instytucję Realizującą oraz ciało wspomagające w postaci Wspólnego Komitetu ds. Wyboru (projektów badawczych), a także – co uznajemy za szczególnie ważne – skutecznością i efektywnością kształtowanych partnerstw, które nie miały sztucznego charakteru – stanowiły wyraźną wartość dodaną generowaną przez Program. Jak się okazało, stały się one skutecznym instrumentem realizacji wspólnych badań, transferu doświadczeń i wiedzy pomiędzy uczestnikami zespołów badawczych, rozwijania istniejących i nawiązywania nowych kontaktów, prowadzących (i rodzących na przyszłość) perspektywy dalszej współpracy w układach bilateralnych (polsko-szwajcarskich) lub szerszych, angażujących zespoły z ośrodków naukowych z różnych krajów.

³⁰ W toku wdrażania Programu element ten został odpowiednio zmodyfikowany. Zdecydowano, iż obowiązek raportowania o wynikach merytorycznych badań realizowany będzie w cyklu rocznym, a nie kwartalnym, co było powszechnie krytykowane (raportowanie kwartalne utrzymano jedynie w odniesieniu do kwestii rozliczeń finansowych).

Poprawa zabezpieczenia społecznego

Promocja zdrowia

Założenia

Pierwszym z celów zdefiniowanych w obszarze ochrony zdrowia była promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej. Cel ten miał zostać zrealizowany poprzez realizację ogólnopolskich projektów nastawionych na: działania informacyjno-promocyjne, kampanie edukacyjne, szkolenia oraz działania prewencyjne. Główne założenia wsparcia przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 13. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Ministerstwo Zdrowia (do 31.12.2012 r. – Biuro ds. Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia)
Wartość alokacji	17 048 031 CHF
Poziom dofinansowania	do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu
Rodzaje projektów	<ul style="list-style-type: none"> – projekty od 4 do 6 mln CHF; – projekty pozakonkursowe; – ogólnopolskie projekty obejmujące: działania informacyjno-promocyjne, kampanie edukacyjne, szkolenia oraz działania prewencyjne.
Główne grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> • ogół społeczeństwa, zwłaszcza: osoby otyłe, osoby z nadwagą, kobiety w ciąży i matki karmiące; dzieci przedszkolne, ich rodzice, opiekunowie, nauczyciele; pacjentki, uczniowie szkół, pracownicy zakładów pracy; użytkownicy narkotyków; • osoby pracujące w obszarze ochrony zdrowia, zwłaszcza: kadra medyczna podstawowej opieki zdrowotnej, pediatrzy, pielęgniarki, ginekolodzy, neonatolodzy, lekarze medycyny pracy, położne, koordynatorzy wojewódzkich i powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych; • nauczyciele, dyrektorzy szkół, przedstawiciele kuratoriów oświaty, osoby zajmujące się żywieniem w szkołach; • producenci żywności, konsumenci; • dostawcy usług, które stwarzają ryzyko zakażeń chorobami krwiopochodnymi (np. salony tatuażu, salony kosmetyczne).

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Ze względu na specyficzny charakter sektora objętego wsparciem, przewidziano pozakonkursową procedurę naboru programów. Ministerstwo Zdrowia uczestniczyło w procesie identyfikacji programów kwalifikujących się do uzyskania wsparcia, które następnie podlegały ocenie formalnej Instytucji Pośredniczącej oraz ocenie merytorycznej Instytucji Pośredniczącej, Komisji Oceniającej, Krajowej Instytucji Koordynującej oraz strony szwajcarskiej.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Zrealizowano cztery programy pozakonkursowe na ogólną kwotę 17 048 031 CHF. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 14. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 'Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej'

Nr projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/34	Zapobieganie nadwadze i otyłości oraz chorobom przewlekłym poprzez edukację społeczeństwa w zakresie żywienia i aktywności fizycznej	Instytut Żywności i Żywienia im. prof. dra Aleksandra Szczygła w Warszawie	Instytut „Pomnik – Centrum Zdrowia Dziecka” (IP-CZD), Akademia Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie (AWF) i Polskie Towarzystwo Dietetyki (PTD)	4 500 000
KIK/33	Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do dzieci przedszkolnych, ich rodziców, opiekunów i wychowawców	Uniwersytet Medyczny w Poznaniu	uniwersytety medyczne w Warszawie, Białymstoku, Lublinie, Szczecinie, Gdańsku i Wrocławiu, Collegium Medicum UJ, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu	5 139 919
KIK/35	Zapobieganie zakażeniom HCV	Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny	Instytut Psychiatrii i Neurologii, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Główny Inspektorat Sanitarny	3 969 421
KIK/68	Profilaktyczny program w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych	Główny Inspektorat Sanitarny	Instytut Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie, Instytut Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomani oraz Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	3 438 691
				17 048 031

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

Zestawienie głównych wyników przewidzianych w ramach ww. projektów w odniesieniu do wartości docelowych wskaźników zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 15. Realizacja wybranych wskaźników produktu dla Celu Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (31.03.2017)	Stożenie osiągnięcia
KIK/34 Zapobieganie nadwadze i otyłości oraz chorobom przewlekłym poprzez edukację społeczeństwa w zakresie żywienia i aktywności fizycznej				
Liczba certyfikowanych placówek edukacyjnych	produktu	800	1 027	128%
Liczba dzieci i młodzieży objętych programem wdrażania zasad prawidłowego żywienia i aktywności fizycznej	produktu	380 000	405 848	107%
Liczba ciężarnych kobiet objętych programem żywieniowej promocji zdrowia i aktywności fizycznej	produktu	12 000	12 371	103%
Liczba pacjentów z nadmierną masą ciała objętych interwencją	produktu	2 080	2 111	101%

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (31.03.2017)	Stopień osiągnięcia
Liczba pacjentów objętych programem udzielania porad dietetycznych	produktu	14 300	14 369	100%
Liczba klientów supermarketów, do których dotarto z informacjami dotyczącymi znakowania żywności, wartości odżywczej i wpływu aktywności fizycznej na zdrowie	produktu	6 000 000	9 026 114	150%
KIK/33 Edukacja, promocja i profilaktyka w kierunku zdrowia jamy ustnej skierowana do dzieci przedszkolnych, ich rodziców, opiekunów i wychowawców				
Liczba przedszkoli objętych działaniami edukacyjnymi i profilaktycznymi	produktu	1 735	1 769	102%
w tym: z obszarów wiejskich		624	928	149%
Liczba nauczycieli przedszkolnych uczestniczących w działaniach edukacyjnych	produktu	6 940	8 343	120%
Liczba dzieci objętych bezpośrednio działaniami edukatorów w przedszkolach i wyposażone szczoteczki, pasty do zębów, materiały informacyjne i edukacyjne	produktu	117 050	131 559	112%
w tym: z niepełnosprawnością		300	300	100%
Liczba rodziców objętych działaniami edukacyjnymi i profilaktycznymi	produktu	52 000	52 000	100%
Liczba rodziców uczestniczących w spotkaniach z edukatorami	produktu	18 300	24 763	135%
w tym: dzieci z niepełnosprawnością		300	300	100%
Liczba nauczycieli i rodziców / opiekunów dzieci w wielu 0-2 lata uczestniczących w szkoleniach	produktu	3 000	3 000	100%
Liczba przeszkolonych pielęgniarek i położnych	produktu	1 350	1 499	111%
Liczba przeszkolonych pediatrów	produktu	200	285	143%
KIK/35 Zapobieganie zakażeniom HCV				
Liczba placówek oferujących badanie w kierunku HCV w czasie trwania programu	produktu	80	133	166%
Liczba osób zbadanych w kierunku HCV	produktu	33 628	34 562	103%
Liczba osób z grupy docelowej (użytkowników narkotyków dożylnych) objętych pilotażowym programem profilaktycznym	produktu	400	650	163%
KIK/68 Profilaktyczny program w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych				
Liczba lekarzy pierwszego kontaktu, ginekologów, pielęgniarek i położnych biorących udział w szkoleniu	produktu	700	897	128%
Liczba nauczycieli biorących udział w szkoleniu	produktu	3 000	4 122	137%
Liczba uczestników konferencji/warsztatów w miastach wojewódzkich dla dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych	produktu	1 000	1 000	100%

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (31.03.2017)	Stopień osiągnięcia
Liczba uczniów w szkołach ponad gimnazjalnych objętych programem edukacyjnym	produktu	500 000	493 869	99%
Liczba pracowników objętych programem edukacyjnym w wybranych zakładach pracy	produktu	3 000	58 000	1 933%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych aktualizacyjnych dot. wskaźników przekazanych przez MR

Jak wynika z powyższego zestawienia, wartości docelowe wszystkich najważniejszych wskaźników produktu (wybrano te związane z liczbą osób, do których dotarto z działaniami informacyjnymi, edukacyjnymi, szkoleniowymi i profilaktycznymi) zostały osiągnięte lub znacznie przekroczone. W związku z powyższym, skuteczność przedmiotowej interwencji należy ocenić jako wysoce zadowalającą.

W ramach studium przypadku projektu KIK/68 zidentyfikowano jedno działanie, które zasługuje na szczególną uwagę ze względu na jego dużą skuteczność i efektywność. Jest to ogólnopolska kampania „Melanż. Oczekiwania vs. rzeczywistość” skierowana do młodzieży w wieku 15-19 lat, której głównym celem było zwrócenie uwagi na negatywne skutki korzystania z używek.

Jednym z jej elementów było udostępnienie na YouTube 10 spotów pokazujących efekty korzystania z używek. Co ciekawe jednak, nie pokazano negatywnych zdrowotnych skutków, ale społeczne. Pokazano, że rzeczywiste oddziaływanie używek na organizm i wizerunek towarzyski, w zderzeniu z wyobrażeniami, rozczarowuje, a zachowanie osób pod wpływem tych substancji często jest żenujące. W sumie zanotowano ponad 2 mln organicznych (nie reklamowych) wyświetleń spotów kampanii na YouTube, a publikacje, które pojawiły się w mediach o kampanii zostały wycenione na ponad 2 mln ekwiwalentu reklamowego.

- 77% badanych³¹ nastolatków spotkało się z głównym hasłem kampanii „Melanż. Oczekiwania vs. rzeczywistość”.

- 73% nastolatków zadeklarowało, że kampania skłoniła ich do refleksji, że po alkoholu wydaje się, że jesteś fajny, ale w rzeczywistości dla ludzi jesteś żenujący.

O skuteczności kampanii zdecydował dobór kanału komunikacji dostosowanego do grupy docelowej, jak również forma i treść przekazu (działanie na wyobraźnię, bez dydaktyki, odniesienie się do najważniejszej potrzeby młodzieży, czyli

---

³¹ Badanie „Użytki w świecie polskiej młodzieży” przeprowadzone przez Kantar Public (dawniej TNS Polska) metodą wywiadów internetowych (CAWI), w dniach 13.03.2017 r. – 22.03.2017 r., na reprezentatywnej próbie 500 Polaków w wieku 15-19 lat.

akceptacji w grupie rówieśniczej). Dobór kanału komunikacji (YouTube) zdecydował również o bardzo wysokiej efektywności kampanii – udało się zrealizować działania o zasięgu, którego uzyskanie przy wykorzystaniu tradycyjnych kanałów komunikacji wymagałoby dwukrotności zaangażowanych środków finansowych.

W ramach badania CAWI respondenci opisali również niezamierzone efekty, które osiągnięto dzięki realizacji projektów:

- wydanie przez Główny Inspektorat Sanitarny stanowiska / instrukcji dla inspekcji sanitarnej nt. warunków przechowywania artykułów higieny ustnej w przedszkolu oraz szczotkowania zębów;
- wprowadzenie Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 09.11.2015 r. do książeczki zdrowia dziecka badania stanu uzębienia oraz zdrowia jamy ustnej dziecka od 6 m.ż.;
- powstanie grup wsparcia dla osób otyłych.

Również na poziomie Instytucji Pośredniczącej zanotowano wystąpienie pozytywnych nieoczekiwanych efektów. Współpraca Ministerstwa Zdrowia z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w obszarze pomocy społecznej została rozszerzona również na obszar promocji zdrowia – MRPiPS zaferowało MZ pomoc w zakresie dystrybucji materiałów z zakresu profilaktyki zdrowotnej, np. dot. pielęgnacji jamy ustnej, wśród dzieci niepełnosprawnych, które bardzo często przebywają w domach pomocy społecznej. MZ planuje również nawiązać współpracę z Ministerstwem Edukacji Narodowej w zakresie wykorzystania materiałów edukacyjnych.

Jako ostatni element w ocenie skuteczności, warto podkreślić fakt, że w przypadku obszaru promocji zdrowia nie wystąpił efekt tzw. jałowej straty – wszyscy trzej przedstawiciele IR, którzy wzięli udział w badaniu CAWI, zadeklarowali, że nie zrealizowaliby projektów, gdyby nie otrzymali wsparcia z SPPW.

Trafność

Trafność wsparcia SPPW w obszarze ochrony zdrowia przeanalizowano na kilku poziomach, tj. w odniesieniu do:

- rodzaju ponoszonych wydatków za względu na funkcję usług i dóbr medycznych³²;
- obszarów działań profilaktycznych;
- grup docelowych programów;
- kanałów i narzędzi komunikacji;
- treści przekazu.

Zgodnie z Narodowym Rachunkiem Zdrowia³³ za 2014 r. w Polsce największy udział mają wydatki na usługi lecznicze (56%), jeden z najniższych zaś zadania z zakresu profilaktyki i zdrowia publicznego

---

³² Według Międzynarodowej Klasyfikacji dla Rachunków Zdrowia (ICHA) wydatki bieżące na ochronę zdrowia klasyfikowane są w grupach ze względu na funkcję, tj.: usługi lecznicze, usługi rehabilitacyjne, długoterminowa opieka zdrowotna, pomocnicze usługi opieki zdrowotnej, artykuły medyczne, profilaktyka i zdrowie publiczne, zarządzanie i administracja finansowania ochrony zdrowia, pozostałe, gdzie indziej niesklasyfikowane.

³³ Narodowy Rachunek Zdrowia 2014, GUS, Warszawa, 25.11.2016 r.

– 2,7%. Taki strumień wydatków pokazuje bardzo mocne ukierunkowanie na medycynę naprawczą w Polsce, podczas gdy zgodnie z obecną wiedzą efektywność działania spada w następującym porządku: profilaktyka, screening, leczenie otwarte, leczenie szpitalne³⁴. W krajach, w których profilaktyka zdrowotna stawiana jest jako zadanie priorytetowe, nakłady te są średnio siedem razy wyższe niż w Polsce. W związku z tym, należy pozytywnie ocenić alokację środków SPPW na działania profilaktyczne.

Jeśli chodzi o wybór czynników ryzyka i działań w zakresie promocji zdrowia, to należy podkreślić, że WHO przyjęła w 2004 r. Strategię dotyczącą żywienia, aktywności fizycznej i zdrowia³⁵, dokument który wskazuje styl życia jako czynnik mający największy udział w umieralności. Badanie Globalnego Obciążenia Chorobami wskazało jako najistotniejsze czynniki dla Polski: ciśnienie krwi, palenie tytoniu, nadwagę i otyłość³⁶. Tzw. behawioralne (czyli modyfikowalne) czynniki ryzyka odpowiadały za utratę 36% lat przeżytych w zdrowiu w Polsce³⁷. Obszary wsparcia działań profilaktycznych w ramach SPPW były spójne z zapisami Narodowego Programu Zdrowia 2007-2015, który formułował następujące cele operacyjne dotyczące czynników ryzyka i działań w zakresie promocji zdrowia:

- Zmniejszenie rozpowszechnienia palenia tytoniu;
- Zmniejszenie i zmiana struktury spożycia alkoholu oraz zmniejszenie szkód zdrowotnych spowodowanych alkoholem;
- Poprawa sposobu żywienia ludności i jakości zdrowotnej żywności oraz zmniejszenie występowania otyłości;
- Zwiększenie aktywności fizycznej ludności;
- Ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i związanych z tym szkód zdrowotnych;
- Zmniejszenie narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku życia i pracy oraz ich skutków zdrowotnych i poprawa stanu sanitarnego kraju;

oraz następujące cele operacyjne dotyczące wybranych populacji:

- Poprawa opieki zdrowotnej nad matką, noworodkiem i małym dzieckiem;
- Wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego, psychospołecznego oraz zapobieganie najczęstszym problemom zdrowotnym i społecznym dzieci i młodzieży;
- Tworzenie warunków do zdrowego i aktywnego życia osób starszych;
- Tworzenie warunków dla aktywnego życia osób niepełnosprawnych;
- Intensyfikacja zapobiegania próchnicy zębów u dzieci i młodzieży.

Podsumowując, należy stwierdzić, że dobór obszarów wsparcia oraz grup docelowych był trafny. Mimo, że dzięki realizacji projektów SPPW zwiększyła się świadomość Polaków na temat ww. problemów zdrowotnych, pozostają one wciąż aktualne, co znajduje odzwierciedlenie w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2016-2020.

---

³⁴ Ludności Polski i jej uwarunkowania, Warszawa 2016, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, pod redakcją: Bogdana Wojtyniaka i Pawła Goryńskiego.

³⁵ WHO, Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health, Geneva, 2004 http://www.who.int/dietphysicalactivity/strategy/eb11344/strategy_english_web.pdf

³⁶ Za: Ludność Polski i jej uwarunkowania, Warszawa 2016, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, pod redakcją: Bogdana Wojtyniaka i Pawła Goryńskiego.

³⁷ Jw.

Równie trafnie dobrano kanały i narzędzia komunikacji. W zależności od specyfiki adresowanego w ramach wsparcia problemu (nadwaga i otyłość, próchnica u dzieci, wirus HCV, uzależnienie od używek) oraz grup docelowych (ogół społeczeństwa, dzieci i ich opiekunowie, młodzież, rodzice i ich nauczyciele, kobiety w ciąży, personel medyczny) zastosowano różne narzędzia i kanały komunikacji, m.in.: prasa, radio, telewizja, kampanie typu outdoor i indoor, media społecznościowe, konferencje i szkolenia, programy edukacyjne, etc.

Wysoką trafnością i dostosowaniem do preferencji grupy docelowej charakteryzowały się zwłaszcza aplikacje mobilne. W projekcie KIK/33 przygotowano bezpłatną grę mobilną „Pampis – zębowa przygoda”, która bardzo podobała się dzieciom biorącym udział w programach edukacyjnych i ich rodzicom. W projekcie KIK/34 przygotowano dwie aplikacje. „Asystent Zdrowego Żywienia” posiada takie funkcjonalności, jak: kalkulator obliczający wykorzystanie dziennych norm kalorii, tłuszczu, cukrów i soli; porady żywieniowe, przykłady ćwiczeń i codzienny jadłospis. Natomiast „Zdrowa Mama” umożliwia m.in. kontrolę przyrostu masy ciała w ciąży.

Na uwagę zasługuje również trafność opracowania treści programów. Podejmowane w ramach SPPW działania były kompleksowe i nastawione na długofalowe działanie. W zasadzie każdy z ocenianych programów profilaktycznych spełniał wymogi stawiane wobec tego typu zadań. Działania obejmowały wszystkie pięć strategii profilaktycznych – przykładowo:

- strategie informacyjne – dostarczanie adekwatnych informacji na temat skutków zachowań ryzykownych i tym samym umożliwienie dokonywania racjonalnego wyboru – np. działania skierowane do konsumentów dot. czytania etykiet;
- strategie edukacyjne – pomocne w rozwijaniu ważnych umiejętności psychologicznych i społecznych – np. program edukacyjny „ARS, czyli jak dbać o miłość” skierowany do młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, którego celem jest ograniczenie używania substancji psychoaktywnych – program zbiera bardzo pozytywne opinie specjalistów, ale również jego użytkowników, czyli nauczycieli i uczniów – wynika to w dużej mierze z trafności samego przekazu, który dotyczy problematyki ludzkiej miłości – w programie zaprezentowano zagrożenia, jakie niosą substancje psychoaktywne dla najważniejszych wartości w życiu młodzieży – rodzicielstwa, partnerstwa i miłości;
- strategie promujące zachowania / działania alternatywne – pomocne w zaspokajaniu ważnych potrzeb (np. sukcesu, przynależności) oraz osiąganie satysfakcji życiowej przez stwarzanie możliwości zaangażowania się w działalność pozytywną – np. jednym z elementów kampanii „Melanż. Oczekiwania vs. rzeczywistość” jest propagowanie aktywności fizycznej (np.: naklejki „Ćwicz nałogowo” „Ciśnij melanż vs. sport”, „Fajki. 20 powtórzeń więcej vs. 20 powtórzeń mniej”, zachęcające do aktywności fizycznej, kierujące na stronę kampanii, rozklejone na miejskich siłowniach plenerowych; reklama na rowerach miejskich „Na okrągło. Melanż vs. sport”;
- strategie interwencyjne mające na celu pomoc osobom z trudnościami w identyfikowaniu i rozwiązywaniu problemów oraz wspieranie w sytuacjach kryzysowych – np. programy interwencyjne dla osób z nadwagą (objęcie ich kompleksową opieką lekarza, dietetyka,

rehabilitanta i psychologa; uczestnictwo w zajęciach rehabilitacyjnych i dostęp do porad indywidualnych; udział w terapii poznawczo-behawioralnej; uczestnictwo w grupie wsparcia po zakończeniu programu);

- strategie zmniejszania szkód – np. w projekcie KIK/35 po raz pierwszy w Polsce skierowano działania diagnostyczne i edukacyjne do iniekcyjnych użytkowników narkotyków (IDU), jako jednej z najbardziej narażonych na zakażenie HCV grup społeczeństw.

Za szczególnie trafne uważa się zwłaszcza takie strategie, jak:

- motywowanie do podejmowania konstruktywnych osobistych postanowień przez odbiorców – przywołane wcześniej działania promujące aktywność fizyczną w kampanii „Melanż. Oczekiwania vs. rzeczywistość”;

- wskazywanie na dysfunkcyjność zachowań wobec wartości cenionych przez uczestników – przywołany program edukacyjny „ARS, czyli jak dbać o miłość”.

Wsparte w ramach SPPW programy profilaktyczne spełniały szereg standardów wymienianych w literaturze przedmiotu, jak np.:

- skupienie się na ograniczeniu popytu, a nie podaży – zwłaszcza projekty KIK/34 i KIK/68;
- eliminowanie czynników ryzyka zanim utrwala się predykatory zaburzeń – zwłaszcza projekt KIK/33;
- objęcie programem dzieci i rodziców – zwłaszcza projekty KIK/33, KIK/68;
- długofalowość działań – wszystkie projekty zakładają wykorzystywanie materiałów i doświadczeń w dłuższej perspektywie.

Wpływ

Szerszy wpływ zdrowotnych programów profilaktycznych wspartych dzięki SPPW polega głównie na zmianach systemowych zachodzących w obszarze ochrony zdrowia. Najważniejszymi efektami systemowymi są:

- włączenie rezultatów projektów SPPW do Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020, który jest dokumentem strategicznym dla zdrowia publicznego i stanowi podstawy finansowanych ze środków budżetowych działań w tym zakresie;
- uzupełnienie modułu kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych o kursy e-learningowe dot. HCV;
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 09.11.2015 r. wprowadzające do książeczki zdrowia dziecka badania stanu uzębienia oraz zdrowia jamy ustnej dziecka od 6 m.ż.;
- stworzenie Narodowego Centrum Edukacji Żywieniowej;
- wszczęcie procedury wpisania programu „ARS, czyli jak dbać o miłość” do bazy rekomendowanych projektów profilaktycznych.

Trwałość

Spodziewaną trwałość efektów należy ocenić wysoko. Świadczą o tym choćby już zmiany systemowe opisane powyżej, jak: włączenie badań stanu uzębienia do książeczki zdrowia dziecka, rozpoczęcie procedury wpisania programu „ARS, czyli jak dbać o miłość” do bazy rekomendowanych projektów profilaktycznych czy włączenie efektów programów do Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020. Trwałym rezultatem jest na pewno Narodowe Centrum Edukacji Żywnościowej (NCEŻ), które powstało w wyniku realizacji projektu KIK/34. Trwałymi efektami są również: coroczny Kongres Żywnościowy, uwzględnienie w „Programie monitorowania stanu zdrowia jamy ustnej populacji polskiej” działań edukacyjnych wypracowanych w KIK/33 czy przygotowanie założeń do programu dotyczącego przeciwdziałania rozpowszechnianiu HCV w Polsce. Przykładowo, o trwałości efektów programów interwencyjnych w zakresie leczenia i zapobiegania dalszemu rozwojowi otyłości świadczy fakt, że z doświadczeń projektu zaczyna korzystać coraz więcej podmiotów z nim niezwiązanych, a placówki, które wzięły udział w projekcie, chcą kontynuować rozpoczęte działania, finansując je z innych środków.

Trwałość na poziomie poszczególnych programów jest zapewniana w różnoraki sposób. Przykładowo, w ramach projektu KIK/35 powstała Mapa Świadomych Miejsc, która wskazuje salony i inne miejsca świadczące usługi upiększające, zatrudniające osoby posiadające wiedzę o zakażeniach HCV. Kompetencje w tym zakresie potwierdza udział w szkoleniu teoretycznym i zdany egzamin. Z jednej strony służy klientom, wskazując im bezpieczne miejsca, z drugiej kształtuje świadomość ludzi zajmujących się kosmetyką, fryzjerstwem, wykonywaniem tatuaży oraz innych zabiegów z naruszeniem ciągłości tkanek w zakresie zapobiegania zakażeniom HCV. Podobne działania podjęto w projekcie KIK/34. Szkoły i przedszkola otrzymywały certyfikaty *Szkoła/Przedszkole Przyjazne Żywieniu i Aktywności Fizycznej*. Spośród 1600 przedszkoli i szkół biorących udział w programie 65% placówek spełniło wymogi certyfikacji. Tego typu rozwiązania nie były dotychczas powszechnie stosowane w profilaktyce zdrowia. Utrzymanie tych programów certyfikacji pozwoli zwiększyć trwałość efektów projektów.

Utrzymaniu i zwiększaniu zasięgu efektów sprzyjają również publikacje i materiały opracowane w ramach projektów. Przykładem może być broszura pt. „Zdrowie jamy ustnej małego dziecka” (KIK/33) skierowana do nauczycieli szkół i przedszkoli oraz do przedstawicieli organów samorządowych i organizacji pozarządowych, która może i powinna być wykorzystywana w kolejnych działaniach dot. profilaktyki próchnicy u małych dzieci. W ramach projektu KIK/35 powstała obszerna monografia pn. »Projekt KIK/35 „Zapobieganie zakażeniom HCV” jako przykład zintegrowanych działań w zdrowiu publicznym na rzecz ograniczenia zakażeń krwiopochodnych w Polsce«. Zawiera ona doświadczenia, osiągnięcia, wnioski oraz rekomendacje najskuteczniejszych działań pozwalających ograniczyć liczbę osób zakażonych HCV. Program „ARS, czyli jak dbać o miłość” powstały w ramach projektu KIK/68, o którym już wspomniano wielokrotnie, również jest dostępny dla szerokiego grona odbiorców: nauczycieli, edukatorów, rodziców, młodzieży. Co więcej, został on objęty honorowym patronatem Ministra Zdrowia i Ministra Edukacji Narodowej, co może również przełożyć się na jego dalsze wykorzystywanie w profilaktyce uzależnień wśród młodzieży. Wspomniane już wcześniej, w części dotyczącej trafności, aplikacje mobilne również, przy odpowiedniej ich promocji, mogą przyczynić się utrzymania trwałości efektów programów.

Szczególnie przydatne w zapewnianiu trwałości efektów są strony poszczególnych projektów oraz portale, które zawierają wszystkie ww. materiały:

- www.zebymalegodziecka.pl
- www.zachowajrownowage.pl
- www.ncez.pl
- www.hcv.pzh.gov.pl
- www.jestemswiadom.org
- www.zdrowiewciazy.pl

Dzięki tym portalom zapewniono każdemu bezpłatny i szeroki dostęp do wiarygodnej wiedzy i praktycznych wskazówek w zakresie profilaktyki zdrowia.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Czynnikiem, który wpłynął pozytywnie na osiągnięcie świetnych efektów, było przede wszystkim bardzo dobre przygotowanie projektów. Działania edukacyjne, profilaktyczne i kampanie w poszczególnych obszarach były poprzedzone badaniami zachowań i stanu zdrowia grup docelowych, jak również trendów. Dzięki temu trafnie dobrano grupy docelowe (wiele grup docelowych, często bardzo wąskich, ale precyzyjnie dobranych, obejmujących szerokie spektrum interesariuszy, np. dzieci i opiekunowie). Trafnie dostosowano również kanały i narzędzia komunikacji (np. po raz pierwszy wykorzystano nowe kanały komunikacji – bardzo udane kampanie w *social media*). Badania pozwoliły również dobrać i przygotować treści edukacyjne (np. skupiające się na ograniczeniu popytu na zachowania ryzykowne czy wskazujące na dysfunkcyjność zachowań wobec wartości cenionych przez uczestników). Dzięki bardzo dobremu przygotowaniu udało się zrealizować programy kompleksowe, traktujące dany program wielowymiarowo. Kluczowe znaczenie miał również dobór osób realizujących działania edukacyjne i profilaktyczne – zaangażowano szerokie spektrum osób i podmiotów – od instytucji poprzez profesjonalnych edukatorów, opiekunów, nauczycieli, personel medyczny, do osób mających wpływ na wybrane grupy docelowe, np. blogerzy).

Kolejnym czynnikiem zwiększającym skuteczność (nieplanowane rezultaty) oraz efektywność wykorzystania środków była elastyczność w realizacji projektów i możliwość ich dostosowywania do zmieniającej się sytuacji.

Podsumowanie

W związku z ustaleniami badania skuteczność, efektywność oraz użyteczność projektów z obszaru profilaktyki i promocji zdrowia należy ocenić bardzo wysoko. Osiągnięto znacznie wyższe niż zaplanowano efekty oraz zastosowano wiele nowatorskich rozwiązań, zaś same działania i efekty były bardzo pozytywnie oceniane przez ostatecznych odbiorców. Równie wysoko można ocenić już osiągniętą trwałość efektów (kontynuowanie działań z innych środków) oraz spodziewaną dalszą trwałość (dalsze wykorzystywanie materiałów opracowanych w ramach projektów). Wpływ projektów na osiągnięcia w zakresie poprawy stanu zdrowia będzie możliwy dopiero po jakimś czasie od ich zakończenia, natomiast już w chwili obecnej można spodziewać się znacznego wpływu ze względu na wystąpienie zmian systemowych.

Pomoc społeczna

Założenia

Drugim z celów zdefiniowanych w obszarze ochrony zdrowia była *Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej* na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną, z preferencją dla wielosektorowego podejścia programowego. Cel ten miał zostać zrealizowany poprzez realizację regionalnych programów mających na celu pozytywny wpływ na polepszenie się warunków życia mieszkańców, a także jakości dostarczanych im usług oraz warunków pracy personelu domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 16. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Ministerstwo Zdrowia (do 31.12.2012 r. – Biuro ds. Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia)
Wartość alokacji	21 931 907 mln CHF
Poziom dofinansowania	do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu
Rodzaje projektów	Programy pozakonkursowe tylko na obszarze koncentracji geograficznej (woj.: małopolskie, świętokrzyskie, podkarpackie, lubelskie) – w każdym z województw realizowany jeden program na poziomie regionalnym. Programy mające na celu wspieranie domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz ich personelu. Wsparciem mogły zostać objęte instytucje całodobowe dla grup docelowych wymienionych w punkcie poniżej.
Główne grupy docelowe	<ul style="list-style-type: none"> osoby w podeszłym wieku; osoby przewlekle somatycznie chore; osoby przewlekle psychicznie chore; dorośli niepełnosprawni intelektualnie; dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie; osoby niepełnosprawne fizycznie; personel domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez instytucje publiczne lub non-profit; pielęgniarki/pielęgniarze, pracujący w domach pomocy społecznej prowadzonych przez instytucje publiczne lub non-profit, posiadający wykształcenie co najmniej średnie w zawodzie pielęgniarki, którzy muszą uzupełnić swoje kwalifikacje, zgodnie z obowiązującymi wymogami Narodowego Funduszu Zdrowia w zakresie kontraktowania usług pielęgniarskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Ze względu na specyficzny charakter sektora objętego wsparciem, przewidziano pozakonkursową procedurę naboru programów. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej uczestniczyło w procesie identyfikacji programów kwalifikujących się do uzyskania wsparcia. Programy proponowane przez Instytucje Realizujące podlegały ocenie formalnej oraz ocenie merytorycznej

Institucji Pośredniczącej, Krajowej Instytucji Koordynującej oraz strony szwajcarskiej. Ostateczną decyzję dotyczącą dofinansowania podjęło państwo-darczyńca.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Wsparcie w ramach obszaru otrzymały 4 programy realizowane przez: Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Krakowie i Rzeszowie. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 17. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną

Nr projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/55	Poprawa jakości usług świadczonych w domach pomocy społecznej i placówkach opiekuńczo-wychowawczych	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie	5 171 509
KIK/56	Poprawa infrastruktury domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz podnoszenie kwalifikacji personelu, w tym również pielęgniarek i pielęgniarzy ww. instytucji	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie	4 683 012
KIK/57	Podniesienie jakości usług świadczonych w Jednostkach Organizacyjnych Pomocy Społecznej w celu wzmacniania podmiotowości i aktywności życiowej podopiecznych	Wojewoda Świętokrzyski	5 962 399
KIK/58	Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	6 114 987
			21 931 907

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

Każdy z programów składał się z trzech komponentów:

- poprawa infrastruktury domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych poprzez realizację programów naprawczych, w tym inwestycji i/lub przebudowy/rozbudowy/modernizacji, także zadań związanych z zakupem niezbędnego wyposażenia i sprzętu i/lub ich renowacji;
- podnoszenie kwalifikacji personelu domów pomocy społecznej i/lub placówek opiekuńczo-wychowawczych, głównie pracującego bezpośrednio z ich mieszkańcami;
- poprawa jakości usług pielęgniarstwa dla mieszkańców domów pomocy społecznej, obejmujący wspieranie kwalifikacji zawodowych pielęgniarek/pielęgniarzy pracujących w domach pomocy społecznej, wyposażenie domów pomocy społecznej w sprzęt niezbędny dla pielęgniarek/pielęgniarzy do świadczenia usług – stanowiący minimalne konieczne wyposażenie pielęgniarki.

W ramach programów zrealizowano w sumie 45 podstawowych podprojektów:

- KIK/55 – 11;
- KIK/56 – 10;

- KIK/57 – 9;
- KIK/58 – 15.

Zakładane wartości docelowe wskaźników w projektach z celu 2 zostały osiągnięte, a w kilku przypadkach przekroczone. Zestawienie głównych wyników (wybrane wskaźniki wspólne dla 4 programów) zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 18. Realizacja wybranych wskaźników produktu dla Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną

Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta (31.12.2016)	Stopień osiągnięcia
Wybudowana / zmodernizowana powierzchnia DPS i POW (m2)	20 459	29 299	143%
Powierzchnia wybudowanej / zmodernizowanej infrastruktury towarzyszącej (m2)	158 360	175 707	111%
Liczba pracowników uczestniczących w kursach /studiach / innych formach szkolenia do zakończenia projektu w DPS i POW	1 867	2 166	116%
Liczba pracowników uczestniczących w wizytach studyjnych	225	225	100%
Liczba pielęgniarek / pielęgniarzy korzystających z kursów / szkoleń do zakończenia projektu	554	619	112%
Liczba zakupionego sprzętu medycznego doposażającego pielęgniarzy / pielęgniarki DPS	494	623	126%

Źródło: na podstawie Raportu rocznego z wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

W związku z powyższym, skuteczność należy ocenić jako wysoce zadowalającą.

W ramach projektu KIK/57 zidentyfikowano jedno działanie, które zasługuje na szczególną uwagę ze względu na jego dużą innowacyjność. Utworzono i wyposażono lokale aktywizujące na rzecz mieszkańców domów pomocy społecznej i placówki opiekuńczo-wychowawczej. Utworzenie lokali aktywizujących i mieszkań chronionych sprzyja osiągnięciu większej samodzielności przez podopiecznych i tworzy warunki do tego, aby mogli integrować się społecznie. Rozwiązanie to zostało następnie wykorzystane również w ramach projektu KIK/58 (mieszkania chronione).

W ramach badania CAWI respondenci opisali również niezamierzone efekty, które osiągnięto dzięki realizacji projektów:

- podniesienie jakości świadczonej opieki i usług w obszarach nieuwzględnionych na etapie planowania projektu;
- obniżenie kosztów utrzymania placówki dzięki zainstalowaniu kotłów;
- zbudowanie ogrodu terapeutycznego z oszczędności w ramach realizowanego projektu;

- zainteresowanie społeczności lokalnej projektem;
- podniesienie wiedzy kadry DPS i POW objętych wsparciem w zakresie realizacji projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych;
- aktywizacja i pogłębienie integracji społecznej mieszkańców DPS w podeszłym wieku poprzez realizację działań dodatkowych w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi;
- spopularyzowanie dyscypliny sportowej Boccia wśród mieszkańców JOPS z terenu województwa.

W ramach projektu KIK/57 wdrożono innowacyjne (również w skali Europy) rozwiązania terapeutyczne stosowane w pieczy zastępczej, poprzez realizację kompleksowego, nieplanowanego pierwotnie działania, polegającego na budowaniu mechanizmów resilience (tzw. mechanizmy prężności, rozwijające zdolności do zaradności życiowej w zmieniających się warunkach, zdolności adaptacji, pokonywania trudności w codziennym życiu) u wychowanków oraz wychowawców POW typu rodzinnego.

Ostatni elementem w ocenie skuteczności, który warto podkreślić, jest fakt, że w przypadku obszaru pomocy społecznej nie wystąpił prawie efekt tzw. jałowej straty – 16 spośród 29 respondentów wskazało, że projekt na pewno nie zostałby zrealizowany bez wsparcia SPPW, 6 zaś wskazało, że projekt zostałby zrealizowany w ograniczonym zakresie, 1 – że całkowicie. Pozostałe osoby nie potrafiły udzielić odpowiedzi na to pytanie. Respondenci, którzy zrealizowaliby projekt, wskazywali na następujące źródła jego sfinansowania:

- środki własne;
- inne zewnętrzne;
- pozyskanie wsparcia od sponsorów;
- z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Trafność

Trafność wsparcia SPPW w obszarze pomocy społecznej wynika przede wszystkim z dużych potrzeb finansowych tego sektora oraz stosunkowo niewielkich środków dostępnych na wsparcie tego sektora. W ocenie trafności warto także podkreślić ten jej aspekt, który dotyczy użyteczności. Wszystkie komponenty projektowe wykazują się dużą użytecznością, ale na szczególne podkreślenie zasługują dwa elementy: dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób z ograniczonymi możliwościami ruchowymi oraz utworzenie i wyposażenie mieszkań chronionych i lokali aktywizujących. Podkreślenia wymaga również fakt, że w tym obszarze zwłaszcza duże jest zapotrzebowanie na łączenie działań „twardych” z „miękkimi”, co środki SPPW umożliwiały.

Wpływ i trwałość

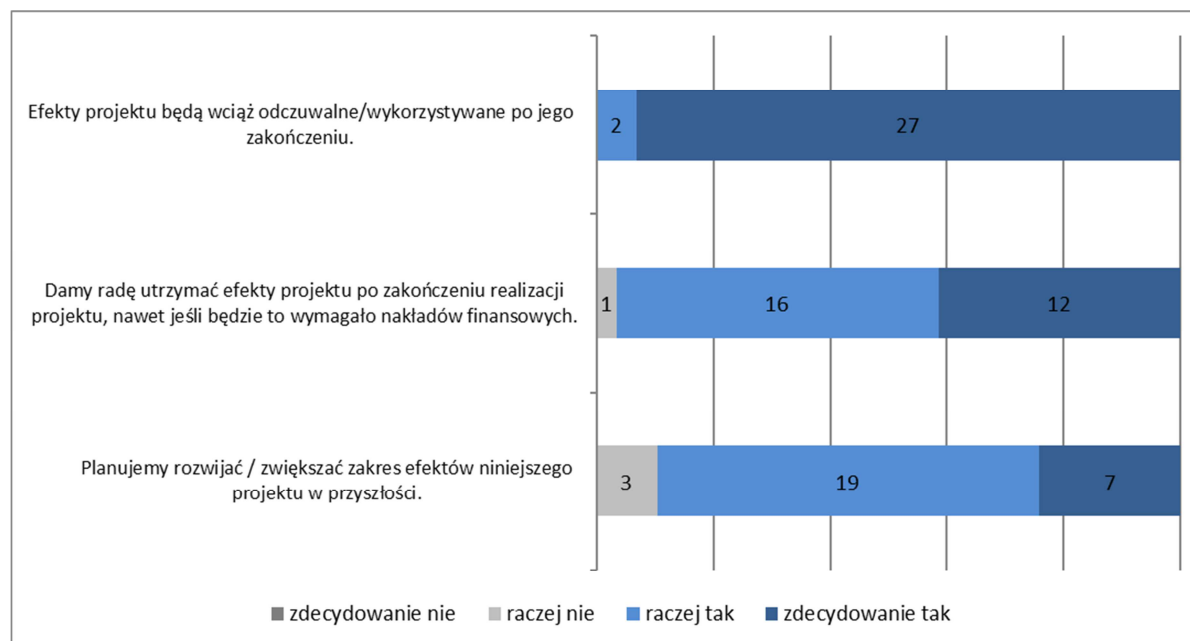
Wpływ zrealizowanych programów można ocenić w sposób jakościowy. W placówkach przeprowadza się więcej różnorodnych zajęć terapeutycznych i rehabilitacyjnych, ułatwiony jest także dostęp do nowoczesnych form terapii zajęciowej. Dzięki kursom, szkoleniom i wizytom studyjnym personel

placówek miał możliwość zdobycia nowej wiedzy, umiejętności i doświadczenia.³⁸ W wielu przypadkach placówki te po raz pierwszy dysponowały tak dużym budżetem na szkolenia swoich pracowników, a kursy, prócz podniesienia kwalifikacji zawodowych, miały wymiar pozamaterialny – zintegrowały personel.³⁹ Dodatkowo należy zaznaczyć, że niektóre z organizowanych zajęć i terapii miały charakter innowacyjny, tak jak już wspomniane zastosowanie metody *resilience*. Jednocześnie podopieczni i pracownicy zetknęli się z nowymi dla nich rodzajami terapii i zajęć, jak na przykład: hortiterapia, arteterapia, sala doświadczania świata, muzykoterapia, terapia integracji sensorycznej, metoda NDT-Bobath. Inicjatywy zasługujące na wyróżnienie, to również akcje integracyjne służące zbliżeniu mieszkańców placówek pomocy społecznej z lokalnymi środowiskami.

Spodziewaną trwałość efektów należy ocenić wysoko. Elementy infrastrukturalne wsparte w ramach SPPW, z samej swojej natury wykazują się długą trwałością. O trwałości efektów może świadczyć również fakt rozprzestrzenienia się dobrych praktyk (tzw. *spill-over effect*). Innowacyjny komponent polegający na utworzeniu lokali aktywizujących w projekcie realizowanym w województwie świętokrzyskim został rozszerzony (o mieszkania chronione) w projekcie małopolskim.

W ramach badania CAWI zdecydowana większość beneficjentów oceniła bardzo pozytywnie trwałość projektów w aspektach dotyczących: wykorzystania efektów projektu, utrzymania efektów projektu oraz rozwijania efektów projektu.

Rysunek 11. Opinie beneficjentów obszaru ‘Pomocy społecznej’ nt. trwałości efektów projektu

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. Obszar Pomoc społeczna (n=29). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu?

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Czynnikiem, który wpłynął pozytywnie na osiągnięcie efektów, było przede wszystkim umożliwienie realizacji kompleksowych, wielowymiarowych projektów, obejmujących działania „twarde”

³⁸ Raport roczny z wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

³⁹ Broszura *Witamy w domu. Dobre praktyki w projektach domów pomocy społecznej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych*. Ministerstwo Zdrowia w ramach SPPW.

i „miękkie” (jak szkolenia personelu DPS, ale i również wiele działań skierowanych do podopiecznych).

Kolejnym czynnikiem zwiększającym skuteczność oraz efektywność wykorzystania środków była elastyczność w realizacji projektów i możliwość ich dostosowywania do zmieniającej się sytuacji.

Podsumowanie

Skuteczność, efektywność oraz użyteczność projektów z obszaru pomocy społecznej należy ocenić bardzo wysoko. Osiągnięto znacznie wyższe niż zaplanowano efekty oraz zastosowano wiele nowatorskich rozwiązań, zaś same działania i efekty były bardzo pozytywnie oceniane przez ostatecznych odbiorców. Równie wysoko można ocenić osiągniętą trwałość efektów.

Poprawa jakości życia dzięki zrównoważonemu rozwojowi

Zarządzanie odpadami

Założenia

Pierwszym z celów zdefiniowanych w obszarze *Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska* była *Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego*. Cel ten miał zostać osiągnięty poprzez realizację projektów w obszarze zarządzania odpadami stałymi (zbiórka, segregacja oraz oczyszczanie odpadów oraz odpadów niebezpiecznych, tym odpadów szpitalnych).

Tabela 19. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 1. 'Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego'

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	35 751 283 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punkcie poniżej; - dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego.
Rodzaje projektów	<p>Projekty o minimalnej wartości 15 mln CHF każdy.</p> <p>Za kwalifikowalne uznawane były projekty z zakresu uzupełnienia istniejącego systemu gospodarowania odpadami przez zbieranie, składowanie i segregację oraz oczyszczanie odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów szpitalnych, a także redukcję zagrożenia azbestem. W ramach ww. rodzaju projektu można było realizować działania z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenia sieci odbioru odpadów niebezpiecznych (włączając odpady szpitalne) i tworzenia, remontu i/lub modernizacji instalacji ich unieszkodliwiania drogą termiczną (z urządzeniami do oczyszczania spalin) lub metodami fizykochemicznymi (automaty ciśnieniowe, dezynfekcja parowa, dezynfekcja chemiczna); - demontażu wyrobów zawierających azbest i zdeponowania ich na składowiskach stworzonych w tym celu lub wydzielenie kwater dostosowanych do składowania azbestu na wysypiskach już istniejących.
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty realizujące zadania związane z wdrażaniem Krajowego Planu Gospodarki Odpadami, tj.: jednostki administracji publicznej, Ministerstwo Środowiska, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska oraz wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska; - publiczne zakłady opieki zdrowotnej, które mają podpisane z Narodowym Funduszem Zdrowia kontrakty na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej albo udzielają świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów (podmioty świadczące swoje usługi w ramach krajowego systemu ochrony zdrowia i realizujące politykę ochrony zdrowia).

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Wśród najważniejszych kryteriów oceny merytorycznej projektów w ramach celu *Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego* znalazły się: bezpośredni, istotny i trwały wpływ na poprawę stanu środowiska naturalnego; zgodność z lokalnymi, regionalnymi lub krajowymi programami lub strategiami w zakresie ochrony środowiska; wpływ na poprawę usług z zakresu infrastruktury systemu gospodarowania odpadami; komplementarność z NSRO; uwzględnienie instalacji systemu odzyskiwania wytworzonego ciepła (energooszczędność projektów z zakresu gospodarki odpadowej); uzasadnienie pilności i potrzeby realizacji projektu; trwałość efektów projektu.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach Celu 1 zrealizowano 3 projekty o łącznej wartości 44 342 845 CHF⁴⁰, w tym kwota dofinansowania wyniosła 35 751 283 CHF. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 20. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 1. 'Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej, w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego'

Nr projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/39	Pilotażowy system gospodarowania odpadami azbestowymi na terenie województwa lubelskiego wzmocniony sprawnym monitoringiem ilości oraz kontroli ich usuwania i unieszkodliwiania	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie	203 gminy z woj. lubelskiego	lubelskie	13 215 785
KIK/42	Budowa nowoczesnego systemu gospodarki odpadami, rekultywacja nieczynnych składowisk oraz usuwanie azbestu na terenie gmin należących do Związku Komunalnego Gmin Ziemi Lubartowskiej	Związek Komunalny Gmin Ziemi Lubartowskiej	nd	lubelskie	11 944 510
KIK/71	Demontaż i bezpieczne składowanie wyrobów zawierających azbest z obszaru województwa małopolskiego	Gmina Szczucin	69 gmin z woj. małopolskiego	małopolskie	10 590 988
SUMA					35 751 283

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

Wszystkie 3 projekty obejmowały swoim zakresem: demontaż, transport i unieszkodliwianie zawierających azbest pokryć dachowych z budynków prywatnych, komunalnych i budynków użyteczności publicznej, dofinansowanie nowych pokryć dachowych dla najuboższych, a także usuwanie i unieszkodliwianie innych odpadów azbestowych (np. składowanych na posesjach płyt eternitowych, azbestu z dróg) w województwach lubelskim (KIK/39, KIK/42) oraz małopolskim (KIK/71). Łącznie w efekcie projektów usunięto ponad 131 tys. ton materiałów zawierających azbest z blisko 44 tys. budynków, co stanowi odpowiednio 185% i 307% wartości wskaźników zakładanych na etapie podpisywania umów o dofinansowanie projektów. Nie udało się natomiast w ramach projektu KIK/39 przeprowadzić planowanej likwidacji nielegalnych składowisk odpadów azbestowych,

⁴⁰ Wydatki kwalifikowalne zgodnie z umową grantu.

głównie ze względu na trudne do uregulowania kwestie związane z własnością gruntów, na których były zlokalizowane, a także w związku z faktem, że składowane na nich były nie tylko wyroby azbestowe, ale także inne odpady, na których zagospodarowanie brakowało źródeł finansowania.

W ramach wszystkich projektów zrealizowano także szeroko zakrojone działania edukacyjno-promocyjne dotyczące szkodliwości azbestu i konieczności jego bezpiecznego zagospodarowania – łącznie około 694 wydarzeń i spotkań (ponad 220 tys. odbiorców), a także 10 konferencji (987 uczestników) i 57 artykułów opublikowanych w prasie. Osiągnięcia w obszarze edukacji i promocji w znacznym stopniu przekroczyły pierwotnie zakładane wartości wskaźników.

Ponadto, w ramach projektu KIK/42 wybudowano i wyposażono nowoczesny zakład zagospodarowania odpadów w Wólce Rokickiej, w którego skład wchodzi: sortownia odpadów komunalnych z instalacją do produkcji paliwa alternatywnego, instalacja fermentacji odpadów organicznych (w tej instalacji wytwarzany jest biogaz, który służy do produkcji energii elektrycznej i ciepłej), punkt demontażu odpadów wielkogabarytowych, punkt tymczasowego składowania odpadów niebezpiecznych oraz punkt przerobu odpadów budowlanych. Zakupiono także samochody do transportu odpadów, pojemniki do zbiórki odpadów oraz mobilny punkt zbiórki odpadów niebezpiecznych. Do ZZO trafiają odpady komunalne z Lublina oraz z terenu pięciu gmin członkowskich Związku Komunalnego Gmin Ziemi Lubartowskiej. Sortownia ma przetwarzać ok. 37 tys. ton odpadów komunalnych rocznie i dać zatrudnienie 50 osobom.

Projekt KIK/42 obejmował także rekultywację 4 nieczynnych składowisk odpadów o łącznej powierzchni ok. 5,17 ha, na których zdeponowane było ponad 441 tys. m³ (9 346 ton) odpadów. Rekultywacja obejmowała przykrywanie warstwami materiałów nieprzepuszczających wody warstwą gleboносną i obsianie roślinami, dodatkowo zabezpieczenie studniami do badania odcieków, kominami odgazowującymi i reperami do badania osiadania bryły.

Dzięki oszczędnościom kursowym (w sumie ok. 30 mln PLN we wszystkich 3 projektach) oraz przetargowym możliwe było uzyskanie rezultatów znacznie przewyższających pierwotnie zakładane wartości docelowe wskaźników (w szczególności w zakresie ilości usuniętych i zagospodarowanych odpadów zawierających azbest)⁴¹, a także poszerzenie zakresów projektów o nowe działania, nieuwzględnione na etapie wnioskowania o dofinansowanie (np. nieplanowane wcześniej dofinansowanie pokryć dachowych dla najuboższych oraz zakup dodatkowego sprzętu dla ZZO w ramach KIK/42, zabezpieczenie odpadów azbestowych na drogach gminnych w KIK/71). Skuteczność i efektywność projektów należy uznać za wysoce zadowalające. W ramach KIK/39 nie udało się jednak wykorzystać całkowitej kwoty dofinansowania, głównie z powodu braku możliwości zagospodarowania wolnych środków pochodzących z różnic kursowych (ze względu na zmianę kursu CHF, IR miała możliwość zawnioskowania o wzrost kwoty dofinansowania w PLN – jednakże, mając na względzie, iż oznaczało to równocześnie wzrost kwoty wkładu własnego, IR nie była w stanie zapewnić go w pełnej wymaganej wysokości). W projekcie KIK/42 nie udało się natomiast w całości wykorzystać oszczędności z tytułu zmiany kwalifikowalności podatku VAT. W ramach KIK/42 na początku realizacji inwestycji wystąpił problem związany z lokalizacją ZZO (skutecznie rozwiązany) oraz wycofaniem się jednego z członków Związku (gmina Niedźwiada wystąpiła ze struktur Związku,

---

⁴¹ W przypadku projektu KIK/42 nie osiągnięto pierwotnie zakładanej ilości usuniętych i zagospodarowanych odpadów azbestowych ze względu na wstępne przeszacowanie masy wyrobów azbestowych przypadających na m² powierzchni dachu. W toku projektu wartość docelowa wskaźnika została urealniona do poziomu 3660 ton i wartość ta została osiągnięta w 98%.

jednak nadal brała udział w komponencie dotyczącym usuwania azbestu na podstawie porozumienia podpisanego z IR), co mogło spowodować problemy z finansowaniem projektu głównie w części dotyczącej budowy ZZO, jednak udało się w miejsce tego partnera pozyskać nowego (miasto Lublin) i pomyślnie zakończyć inwestycję obejmującą budowę ZZO.

Zestawienie głównych wyników realizacji projektów, w odniesieniu do wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu określonych na etapie podpisywania umowy grantu, zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 21. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu w ramach Celu 1. 'Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego'

Wskaźnik	KIK/39		KIK/42		KIK/71		SUMA		
	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	% pierwotnie zakładanej wartości
Wskaźniki produktu									
Ilość usuniętych i zagospodarowanych materiałów zawierających azbest (ton)	45 000	78 913	5052	3 612	20 770	48 813	70 822	131 338	185%
Liczba budynków lub gospodarstw, z których usunięto azbest (szt) ⁴²	6 600	31 765	1 500	1 698	6 120	10 148	14 220	43 611	307%
Liczba budynków, które otrzymały nowy dach	200	715	120	168	800	1 418	1 120	2 301	205%
Zabezpieczenie odpadów azbestowych na drogach	-	-	-	-	-	15 398	0	15 398	-
Liczba zrehabilitowanych wysypisk	-	-	4	4	-	-	4	4	100%
Powierzchnia wysypisk zrehabilitowanych [ha]	-	-	4,5	5,2	-	-	4,5	5,2	114%
Liczba urządzeń do eliminowania odpadów niebezpiecznych	-	-	8	8	-	-	8	8	100%
Liczba nowych punktów prowadzących odzysk odpadów	-	-	8	8	-	-	8	8	100%
Liczba szkół, które uczestniczyły w spotkaniach	120	121	nd	nd	40	412	160	533	333%
Liczba konferencji	2	2	6	6	2	2	10	10	100%
Liczba uczestników konferencji	400	505	200	244	200	238	800	987	123%
Liczba wydarzeń	200	253	25	29	40	412	265	694	262%

⁴² W przypadku KIK/42 – liczba zrealizowanych wniosków o usunięcie azbestu

Wskaźnik	KIK/39		KIK/42		KIK/71		SUMA		
/spotkań edukacyjno-promocyjnych									
Liczba uczestników działań edukacyjno-promocyjnych	12 000	147 215	1 000	1 769	20 000	71 893	33 000	220 877	669%
Liczba rozdyskrebowanych materiałów promocyjnych	500 000	744 933	5 000	6 483	175 000	176 200	680 000	927 616	136%
Liczba artykułów w prasie lokalnej	16	22	20	30	5	5	41	57	139%
Wskaźniki rezultatu									
Wzrost liczby osób żyjących w domach bez azbestu	13 200	61 829	5 848	5200	13 000	21 248	32 048	88 277	275%
Liczba JST zaangażowanych w realizację projektu	200	203	6	6	40	69	246	278	113%

Źródło: opracowanie własne, na podstawie dokumentacji projektowej

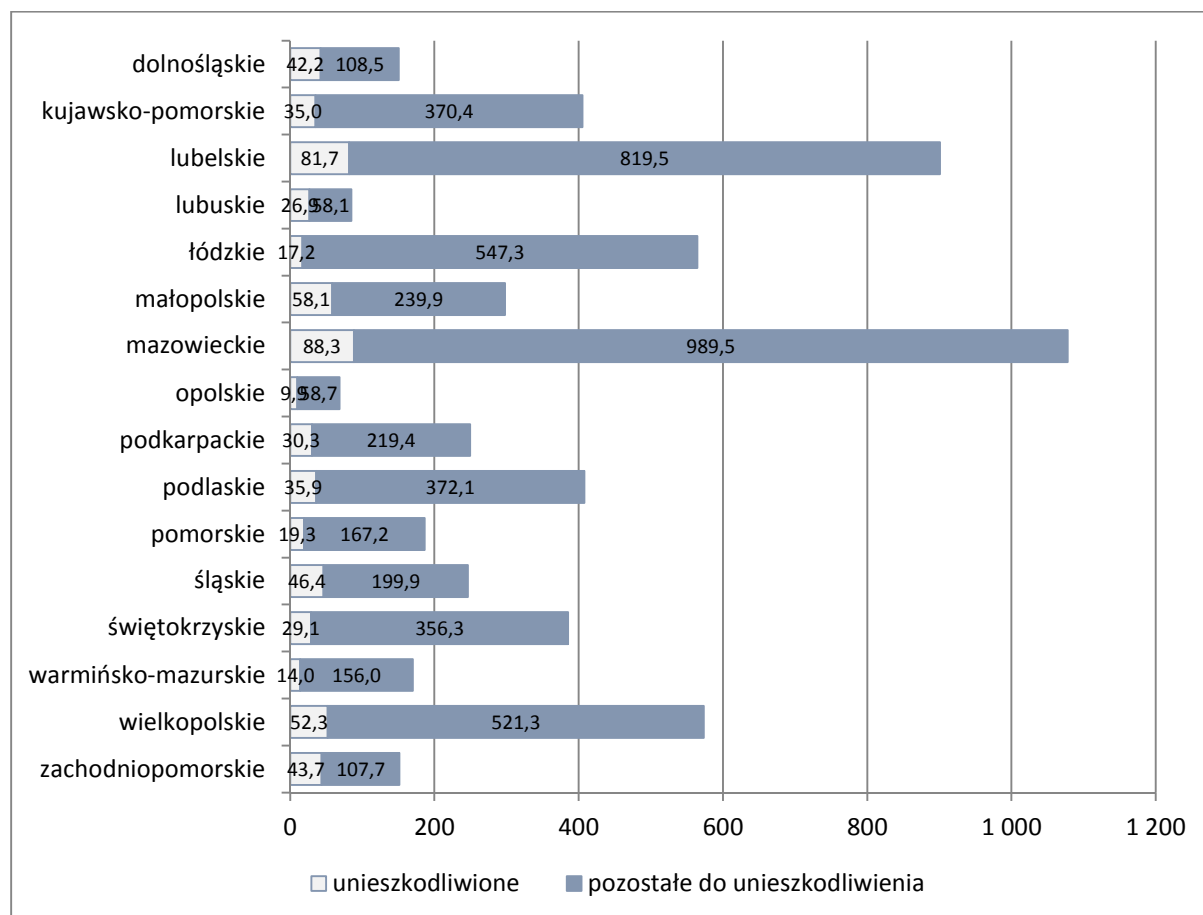
Trafność

Trafność interwencji SPPW, a także jej wpływ na zmiany, które nastąpiły w obszarze zagospodarowania wyrobów azbestowych w województwach lubelskim i małopolskim w latach 2012-2016, należy ocenić bardzo wysoko. Zgodnie z przyjętym przez Radę Ministrów 15 marca 2010 r. Programem Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032 (POKA), wysoce szkodliwe dla zdrowia wyroby azbestowe pozostające w użytkowaniu należy w bezpieczny sposób usunąć i zabezpieczyć do 2032 r. Wysokie koszty demontażu, transportu i utylizacji azbestu powodują jednak, że tempo jego usuwania jest niskie, a dodatkową barierą stanowią koszty zakupu nowych wyrobów bezazbestowych w miejsce tych usuniętych. Brakuje również w społeczeństwie wiedzy o szkodliwości azbestu i negatywnych konsekwencjach, jakie może on powodować dla zdrowia. W raporcie NIK z 2015 r.⁴³ wskazano, że przebieg realizacji POKA jest niezadowolający – określony w Programie wskaźnik ilości usuniętych wyrobów zawierających azbest dla okresu 2013-2015 został osiągnięty zaledwie na poziomie 21% – według szacunków NIK, przy dotychczasowym tempie usuwania wyrobów zawierających azbest, prace te mogą się zakończyć za około 200 lat. NIK pozytywnie ocenił natomiast sposób wykorzystywania przez gminy środków z Polsko-Szwajcarskiego Funduszu Współpracy (a także środków finansowych będących w dyspozycji WFOŚiGW, zasilanych środkami NFOŚiGW) na demontaż oraz transport i utylizację azbestu z nieruchomości osób fizycznych oraz osób prawnych. Możliwość aplikowania o te środki powodowała konieczność dokonywania przez poszczególne gminy inwentaryzacji wyrobów azbestowych na swoim terenie oraz opracowania lokalnych programów (planów) usuwania tych wyrobów. NIK wysoko ocenił także oferowaną w ramach projektów SPPW możliwość dofinansowania najuboższym uczestnikom projektów blachy na pokrycie dachów, z których usunięto azbest.

⁴³ Informacja o wynikach kontroli. Realizacja „Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032”, Nr ewid. 225/2015/P/15/087/LLO, NIK, Warszawa 2015.

Jak wynika z aktualnych danych zawartych w Bazie Azbestowej⁴⁴, na terenie Polski zinwentaryzowano blisko 6 mln ton wyrobów zawierających azbest, z czego unieszkodliwiono dopiero nieco ponad 630 tys. ton – oznacza to, że do usunięcia pozostaje nadal blisko 5,3 mln ton tych wyrobów. Oszacowania wykonane na etapie opracowywania POKA 2009-2032 wskazują jednak, że realnie ilość wyrobów pozostających do usunięcia sięgać może nawet 14,5 mln ton⁴⁵. Na wykresie poniżej zaprezentowano rozkład zinwentaryzowanych wyrobów zawierających azbest w poszczególnych województwach, w podziale na wyroby unieszkodliwione i pozostałe do unieszkodliwienia.

Rysunek 12. Masa wyrobów zawierających azbest, zinwentaryzowanych na terenie poszczególnych województw, w podziale na wyroby unieszkodliwione i pozostałe do unieszkodliwienia (tys. ton)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Azbestowej (www.bazaazbestowa.gov.pl)

Jak wynika z danych zawartych w Bazie Azbestowej, na terenie województwa lubelskiego zinwentaryzowano aż 901 tys. ton wyrobów azbestowych, co stawia je na drugim pod względem ilości miejscu w kraju (po województwie mazowieckim), natomiast w województwie małopolskim –

⁴⁴ Baza Azbestowa (www.bazaazbestowa.gov.pl), prowadzona przez Ministerstwo Rozwoju, stanowi jedno z narzędzi monitorowania realizacji zadań wynikających z POKA 2009-2032. Jak wynika z ww. raportu NIK, na dzień 31 października 2015 r. 26% gmin (w skali całego kraju) nie zrealizowało obowiązku wprowadzenia danych niezbędnych do funkcjonowania tego narzędzia informatycznego, w związku z czym wykazywana w Bazie Azbestowej ilość azbestu może być niemiernodajna.

⁴⁵ Oszacowania zawarte w POKA 2009-2032 wskazują, że na terenie kraju znajdowało się w 2003 r. około 15,5 mln ton wyrobów azbestowych, a w latach 2003-2008 usunięto ok. 1 mln ton – w roku 2009 pozostawało więc do usunięcia 14,5 mln ton wyrobów azbestowych. Dane zawarte w Bazie Azbestowej różnią się od oszacowań przedstawionych w POKA 2009-2032, ponieważ obejmują wyniki inwentaryzacji, a nie oszacowań, a także zawierają tylko dane wprowadzone do systemu przez JST.

298 tys. ton, co nie oznacza jednak, że tu potrzeba usuwania azbestu była mniej pilna – na terenie gminy Szczucin, która była Instytucją Realizującą projekt KIK/71, zlokalizowana była bowiem fabryka azbestu i nasilenie negatywnych skutków zdrowotnych i środowiskowych, związanych z procesami produkcji azbestu i powszechnością jego stosowania, było w tym regionie szczególnie dotkliwe.

Wpływ

Dzięki wsparciu w ramach SPPW w województwie lubelskim unieszkodliwiono w latach 2012-2016 łącznie aż 82,5 tys. ton azbestu, co stanowi ponad 10% ogólnej masy zinwentaryzowanych wyrobów azbestowych pozostałych do unieszkodliwienia. Ilość tę należy uznać za znaczącą. W tym samym okresie na terenie województwa lubelskiego dostępne były także inne źródła finansowania tego typu działań, przede wszystkim ze środków NFOŚiGW i WFOŚiGW w Lublinie (program priorytetowy *Gospodarowanie odpadami innymi niż komunalne, Część II – Usuwanie wyrobów zawierających azbest*) – łącznie w latach 2012-2016 unieszkodliwiono przy wsparciu z tych funduszy około 34,6 tys. ton wyrobów zawierających azbest⁴⁶, a więc ponad dwukrotnie mniej niż przy wsparciu ze środków SPPW⁴⁷. Dzięki realizacji projektów w ramach SPPW województwo lubelskie stało się w skali kraju liderem, jeśli chodzi o tempo usuwania wyrobów azbestowych, choć należy podkreślić, że skala potrzeb w tym województwie pozostaje nadal ogromna.

W województwie małopolskim, dzięki wsparciu w ramach SPPW, usunięto blisko 48,8 tys. ton wyrobów azbestowych, co stanowi aż 16% zinwentaryzowanych na terenie województwa małopolskiego wyrobów azbestowych (według danych z Bazy Azbestowej) i stawia to województwo na 3. miejscu w kraju pod względem ilości unieszkodliwionych wyrobów azbestowych, zaraz za województwem mazowieckim i lubelskim. W okresie 2012-2016 województwo nie korzystało ze wsparcia udzielanego przez WFOŚiGW w Krakowie i NFOŚiGW na usuwanie wyrobów zawierających azbest, a poza środkami własnymi jst SPPW było tu głównym źródłem zewnętrznego finansowania tego typu działań.

Powyższe dane wskazują na to, że w obszarze usuwania wyrobów zawierających azbest interwencja SPPW miała bardzo duże znaczenie w skali regionalnej – województw lubelskiego (realizacja na terenie ponad 200 gmin) i małopolskiego (69 gmin). Także w skali całego kraju skalę efektów osiągniętych w ramach SPPW, w odniesieniu do efektów innych programów oferujących finansowanie tego typu działań, należy ocenić jako wysoce zadowalającą – SPPW przyczynił się do ożywienia krajowego rynku unieszkodliwiania wyrobów azbestowych. W latach 2012-2016 usuwanie azbestu finansowane było ze środków własnych jst (brak danych na temat wielkości udzielonego wsparcia i osiągniętych efektów), środków NFOŚiGW oraz WFOŚiGW (w latach 2012-2015 usunięto blisko 200 tys. ton wyrobów zawierających azbest⁴⁸), a także ze środków UE – w ramach regionalnych programów operacyjnych 2007-2013 dofinansowano 36 projektów (działania realizowano na terenie 48 gmin, w 4 województwach: śląskim, małopolskim, podkarpackim i kujawsko-pomorskim), o łącznej

⁴⁶ Dane na podstawie sprawozdań z działalności Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie za lata 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.

⁴⁷ Przedstawione na wykresie, zawarte w Bazie Azbestowej dane szacujące masę unieszkodliwionych wyrobów azbestowych w województwie lubelskim na poziomie 81,7 tys. ton prawdopodobnie nie uwzględniają jeszcze wszystkich końcowych rezultatów projektów KIK/39 i KIK/42 oraz pełnych rezultatów osiągniętych przy wsparciu funduszy ekologicznych.

⁴⁸ Na podstawie sprawozdań z działalności Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej za lata 2012, 2013, 2014, 2015.

wartości ok. 50 mln PLN (brak danych nt. osiągniętych rezultatów)⁴⁹, a więc zasięg terytorialny (liczba gmin objętych wsparciem) oraz finansowy wsparcia był mniejszy niż w przypadku SPPW. Usuwanie wyrobów azbestowych było również przedmiotem dofinansowania w ramach PROW 2007-2013 (Działanie 121. Modernizacja gospodarstw rolnych) – w efekcie usunięto azbest z pokryć dachowych 229 budynków⁵⁰, a więc z o dwa rzędy wielkości mniejszej ilości budynków niż w przypadku SPPW.

Innowacyjnym rozwiązaniem, zastosowanym w projektach KIK/39, KIK/42 i KIK/71, było zapewnienie nowych pokryć dachowych (w miejsce usuniętych pokryć azbestowych) dla 2 398 budynków najuboższych mieszkańców. Wprowadzenie tego elementu do projektów zostało zarekomendowane przez stronę szwajcarską i pomimo obaw IR co do możliwości przeprowadzenia tych działań zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie pomocy społecznej, udało się w opracować odpowiednie procedury (uwzględniające kryterium ubóstwa, w oparciu o kwotę minimalnego dochodu) umożliwiające przyznanie tego typu pomocy najuboższym. Jak wynika z opinii IR i odbiorców końcowych projektów, był to element, który umożliwił osiągnięcie zakładanych rezultatów i pozwolił na przezwycięzenie jednej z podstawowych barier hamujących postępy w usuwaniu azbestu. Był to także aspekt, który poszerzył zakres wpływu projektów poza sferę środowiska i zdrowia – również na sferę socjalno-bytową. Dla tej grupy najuboższych mieszkańców tego typu dofinansowanie było jedyną szansą na pozbycie się z domów szkodliwego dla zdrowia azbestu. Projekty miały więc wpływ na wyrównywanie różnic społeczno-ekonomicznych.

Rezultaty projektu KIK/42 obejmujące wybudowanie i wyposażenie ZZO, a także rekultywację składowisk odpadów, miały istotne znaczenie jedynie w skali lokalnej (na terenie Związku Gmin Ziemi Lubartowskiej), natomiast w skali kraju, czy nawet samego województwa lubelskiego, tego typu pojedyncze inwestycje nie miały istotnego znaczenia. Przy wsparciu ze środków NSRO 2007-2013 (RPO i POIiŚ) wybudowano lub zmodernizowano 111 ZZO dla odpadów komunalnych (w tym 14 na terenie województwa lubelskiego) o łącznej mocy przerobowej 5 362 tys. ton/rok, a także wybudowano 65 oraz zmodernizowano 30 sortowni odpadów komunalnych (w tym 12 w województwie lubelskim). Na uwagę zasługuje jednak wprowadzenie elementu innowacyjnego w ZZO – odzysku energii z frakcji organicznej odpadów komunalnych, poprzez poddanie ich fermentacji i wykorzystanie powstałego biogazu do produkcji energii elektrycznej i ciepłej. Jest to jedyna tego typu instalacja w Polsce, siódma w Europie. Tego typu innowacyjne rozwiązanie, mające wpływ na poprawę efektywności energetycznej i zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych, stanowić może przykład dla przyszłych inwestycji.

Trwałość

Trwałość osiągniętych efektów należy uznać za satysfakcjonującą. Unieszkodliwione w odpowiedni sposób wyroby zawierające azbest w sposób trwały przestają szkodzić środowisku i zdrowiu ludzi,

---

⁴⁹ Na podstawie raportu z badania ewaluacyjnego: *Wpływ polityki spójności 2007-2013 na środowisko naturalne*, Fundeko Korbel, Krok-Baściuk Sp.J. na zlecenie MR, Warszawa 2016.

⁵⁰ Na podstawie raportu z badania ewaluacyjnego: *Ocena wpływu PROW 2007-2013 na środowisko i klimat*, Fundeko Korbel, Krok-Baściuk Sp.J. na zlecenie MRiRW, Warszawa 2016

a przeprowadzone na szeroką skalę akcje informacyjno-szkoleniowe, zrealizowane działania inwentaryzacyjne, a także efektywna współpraca pomiędzy jst w ramach projektów wskazują na to, że gminy będą kontynuować wysiłki na rzecz oczyszczenia ich terenu z azbestu, wykorzystując doświadczenia i wiedzę zdobyte w toku realizacji projektów SPPW (w tym zdobyte umiejętności zarządzania projektem na zasadach partnerstwa), przy wyższej niż przed realizacją projektu akceptacji i partycypacji mieszkańców, których wiedza na temat szkodliwości azbestu oraz właściwego sposobu postępowania z nim zdecydowanie wzrosła. Głównym czynnikiem limitującym skalę działań w tym zakresie w przyszłości będzie dostępność środków finansowych oraz możliwości finansowania nowych pokryć dachowych dla mieszkańców. Województwo lubelskie już pozyskało środki na usuwanie azbestu na lata 2017-2019 w ramach RPO 2014-2020.

Sukcesem projektu KIK/39 jest jego skala organizacyjna – w działania projektowe włączono 87% wszystkich samorządów województwa lubelskiego realizujących wspólny cel na rzecz poprawy jakości życia i zdrowia mieszkańców. W ramach projektu KIK/71 początkowo w realizację zaangażowanych było 40 gmin i trudno było Instytucji Realizującej (Gmina Szczucin) zachęcić do współpracy większą liczbę gmin z województwa małopolskiego. Dzięki dobrej promocji programu i informacji o osiągniętych efektach, a także działaniom na rzecz aktywizacji pozostałych gmin, w roku 2015 do projektu przyłączyło się kolejnych 29 gmin (łącznie uczestniczyło w nim 69 gmin). Szerokie partnerstwo było jednym z czynników sukcesu projektów KIK/39 i KIK/71 – wybór jednego wykonawcy prac odciążił gminy partnerskie z obowiązków w zakresie organizacji prac – wysiłki mogły zostać ukierunkowane na inwentaryzację azbestu i upowszechnianie działań. Wspólnie przeprowadzone działania aktywizujące, szkolenia dla koordynatorów gminnych, spotkania międzygminne, spotkania w sołectwach, szkołach, spotkania plenerowe – ukierunkowane na promocję projektu, przyniosły doświadczenie dobrej i skutecznej współpracy samorządów lokalnych, budowania zaufania i kapitału dla realizacji wspólnych działań w przyszłości. Województwo lubelskie kontynuuje działania na rzecz usuwania azbestu przy wsparciu ze środków UE w ramach RPO 2014-2020 (kwota dofinansowania 25 mln PLN, okres realizacji projektu – 2017-2019), wykorzystując struktury, kanały komunikacyjne, zasoby ludzkie oraz procedury wypracowane w ramach projektu KIK/39.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na wysoką skuteczność i trwałość projektów w zakresie usuwania azbestu wpływ miały przede wszystkim:

- minimalizacja formalności po stronie odbiorcy końcowego;
- możliwość poddania unieszkodliwieniu także odpadów azbestowych składowanych na posesjach;
- szeroko zakrojone akcje informacyjno-edukacyjne (obejmujące także szkoły, przedszkola, kościoły);
- dobra współpraca między jst i zaangażowanie znaczącej w skali województwa liczby jst w realizację działań;
- centralizacja działań związanych z wyborem wykonawcy i opracowywaniem procedur,

- wymiana doświadczeń z pozostałymi projektami realizowanymi w obszarze gospodarki odpadowej w ramach SPPW;
- możliwość uzyskania nowego pokrycia dachowego dla najuboższych.

Dodatkowym, niezwykle ważnym efektem realizacji projektów jest wykonanie inwentaryzacji wyrobów azbestowych na terenie gmin nimi objętych, przeprowadzonej z inicjatywy Instytucji Realizujących (np. w KIK/39 IR wprowadziła obowiązek przeprowadzenia inwentaryzacji wyrobów azbestowych i opracowania programów usuwania tych wyrobów dla gmin, które chciały przystąpić do projektu; w KIK/42 sfinansowano działania inwentaryzacyjne w ramach oszczędności projektowych). Jak wynika z informacji przekazanych przez IR, dane dotyczące ilości wyrobów azbestowych, dostępne przed realizacją projektów w ramach SPPW, oparte były raczej o oszacowania niż o realne badania inwentaryzacyjne. Realizacja projektów pomogła ocenić faktyczny stan ilościowy w zakresie istniejących na danym terenie wyrobów azbestowych oraz oszacować zasoby finansowe i organizacyjne potrzebne do ich usunięcia w celu realizacji Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu, co może stanowić cenną wiedzę wspierającą planowanie procesu neutralizacji azbestu w przyszłości.

Podsumowanie

Trafność, skuteczność, efektywność i trwałość interwencji SPPW w obszarze gospodarki odpadowej, w szczególności w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest, należy ocenić jako wysoce zadowalające. Osiągnięto efekty znacznie przewyższające pierwotne założenia i mające istotne znaczenie dla poprawy stanu środowiska i ochrony zdrowia mieszkańców w skali regionalnej (a w przypadku projektu KIK/42 – w skali lokalnej), ale także wyróżniające się na tle innych programów pomocowych realizowanych w skali całego kraju. W ocenie IR, wpływ na sukcesy projektów miała także elastyczność samego Programu – możliwość uwzględnienia w zakresie projektów działań, które nie mogły być finansowane z innych środków (np. nowych pokryć dachowych dla najuboższych), możliwość modyfikacji zakresu projektu w trakcie jego realizacji, dostosowywania do realiów i reagowania na sytuacje problemowe, a także efektywna współpraca z instytucjami zaangażowanymi we wdrażanie SPPW.

Efektywność energetyczna

Założenia

Drugim z celów zdefiniowanych w obszarze *Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska* było *Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji*. Cel ten miał zostać osiągnięty poprzez realizację projektów z zakresu wprowadzania systemów energii odnawialnej (np. słonecznej, wiatrowej, niewielkich systemów energii wodnej, geotermalnej, energii z biomasy, itp.), poprawy efektywności energetycznej (np. zmniejszenie strat w zużyciu energii), zmniejszenia emisji pochodzących z elektrowni ciepłych oraz regionalnych systemów grzewczych.

Tabela 22. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 2. 'Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji'

	Założenia dotyczące wsparcia
Institucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	115 127 731 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punkcie poniżej; - dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego.
Rodzaje projektów	<p>Projekty o minimalnej wartości 10 mln CHF każdy. Za kwalifikowalne uznawane były projekty z zakresu:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Poprawy efektywności energetycznej, poprzez wprowadzenie systemów energii odnawialnej (w tym m.in. projekty pilotażowe), obejmujące działania z zakresu: zainstalowania kolektorów słonecznych o powierzchni ponad 100 m² lub budowie układów fotowoltaicznych dla budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych; budowy elektrowni wiatrowej o mocy do 2 MW; budowy małej elektrowni wodnej o mocy od 50 kW do 5 MW na istniejącym stopniu wodnym (na obszarach nieobjętych programami restytucji ryb wędrownych) z bezpiecznymi przepławkami dla ryb oraz automatyką ograniczającą pobór wody przez turbiny przy niskich stanach wód w rzece; tworzenia systemów wykorzystania energii geotermalnej; budowy kotłowni na biomasę od 1 MW do 10 MW, wykorzystującej lokalne zasoby paliwa; wytwarzania i pozyskiwanie biogazu dla celów energetycznych. Wniosek projektowy musiał wskazywać, dlaczego konieczne i uzasadnione jest wykorzystanie środków publicznych (tj. dlaczego przedstawiony projekt nie może być finansowany wyłącznie przez sektor prywatny). II. Odnowy, remontu i/lub modernizacji komunalnych sieci ciepłych w częściach miast (o zwartej zabudowie wielorodzinnej) ogrzewanych przez małe lokalne kotłownie i piece kaflowe, na obszarach o przekroczonych dopuszczalnych i docelowych poziomach zanieczyszczeń powietrza, obejmujące działania z zakresu: przygotowania analizy w zakresie określenia zapotrzebowania na ciepło; odnowy, remontu i/lub modernizacji centralnego źródła ciepła

	Założenia dotyczące wsparcia
	<p>i komunalnych sieci ciepłych; odnowy/remontu/modernizacji lub wymiany wymienników ciepła.</p> <p>III. Odnowy/remontu i/lub modernizacji centralnych źródeł ciepła i instalacji grzewczych w publicznych zakładach opieki zdrowotnej świadczących usługi w zakresie hospitalizacji i publicznych szkołach, obejmujące działania z zakresu: wymiany wysokoemisyjnych kotłowni węglowych i zastąpienie ich nowoczesnymi kotłowniami z preferencją dla układów skojarzonych; remontu i/lub modernizacji instalacji grzewczych. Inne działania termomodernizacyjne (jak np. docieplenie ścian i przegród, wymiana drzwi wejściowych i okien, etc.) były niedozwolone – niemniej jednak, musiały zostać przedstawione w projekcie, a Instytucja Realizująca była zobowiązana do zapewnienia ich finansowania w ramach innych środków publicznych (włączając środki z programów pomocowych) lub prywatnych.</p>
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	<ul style="list-style-type: none"> - dla projektów kategorii I – jednostki administracji publicznej; - dla projektów kategorii II – jednostki samorządu terytorialnego (które w granicach swojego terytorialnego władztwa przeprowadzą konieczne roboty instalacyjne na rzecz mieszkańców) lub podmioty realizujące zadania jednostek samorządowych zaopatrzenia w ciepło, np.: przedsiębiorstwa (włączając spółki komunalne) wykonujące zadania w zakresie utrzymania sieci i systemów grzewczych; - dla projektów kategorii III – jednostki samorządu terytorialnego, publiczne zakłady opieki zdrowotnej, które mają podpisane z Narodowym Funduszem Zdrowia kontrakty na udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej albo udzielają świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów (podmioty świadczące swoje usługi w ramach krajowego systemu ochrony zdrowia i realizujące politykę ochrony zdrowia), publiczne szkoły.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Wśród najważniejszych kryteriów oceny merytorycznej projektów, w ramach celu *Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji*, znalazły się: bezpośredni, istotny i trwały wpływ na poprawę stanu środowiska naturalnego; zgodność z lokalnymi, regionalnymi lub krajowymi programami lub strategiami w zakresie ochrony środowiska; wpływ na zwiększenie oszczędności energii i redukcji emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji; komplementarność z NSRO; innowacyjność i/lub potencjał niezbędny do proponowania nowych rozwiązań, które mogą zostać zastosowane na większą skalę; uzasadnienie pilności i potrzeby realizacji projektu; trwałość efektów projektu. Powyższe kryteria definiują pożądane cechy projektów finansowanych w ramach SPPW.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach Celu 2 zrealizowano 10 projektów o łącznej wartości 171 609 328 CHF⁵¹, w tym kwota dofinansowania SPPW wyniosła 115 127 731 CHF. Listę projektów, w podziale na poszczególne kategorie, zaprezentowano w tabeli poniżej.

⁵¹ Wydatki kwalifikowane zgodnie z umową grantu

Tabela 23. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 2. 'Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji'

Numer projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Kategoria ⁵²	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/41	Instalacja systemów energii odnawialnej w Gminach: Niepołomice, Wieliczka, Skawina oraz Miechów na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych	Miasto i Gmina Niepołomice	Gmina Wieliczka, Gmina Skawina, Gmina Miechów	I	małopolskie	14 369 355
KIK/44	Program zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii i poprawy jakości powietrza w obrębie obszarów Natura 2000, Powiatu suskiego	Powiat suski	-	I	małopolskie	4 837 389
KIK/46	Instalacja systemów energii odnawialnej na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych w gminach powiatu buskiego i pińczowskiego	Gmina Busko-Zdrój	9 gmin z powiatu buskiego i pińczowskiego	I	świętokrzyskie	16 845 958
KIK/48	Działania infrastrukturalne na rzecz poprawy stanu środowiska w obiektach użyteczności publicznej na terenie Dorzecza Parsęty	Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty	16 partnerów z terenu Dorzecza Parsęty	I, II, III	zachodniopomorskie	10 747 331
KIK/50	Odnawialne Źródła Energii w Mszanie Dolnej oraz gminach partnerskich	Gmina Mszana Dolna	Miasto Mszana Dolna, Gmina Niedźwiedź, Gmina Dobra, Gmina Kamienica, Gmina Raba Wyżna	I	małopolskie	9 094 519
KIK/51	Poprawa efektywności energetycznej poprzez wprowadzenie systemów energii odnawialnej oraz modernizacja instalacji grzewczych w wybranych, publicznych, wojewódzkich zakładach opieki zdrowotnej	Województwo Małopolskie	-	I, III	małopolskie	11 206 502
KIK/61	Wymiana wymiennikowych węzłów grupowych na indywidualne węzły ciepłe wraz z modernizacją komunalnej sieci ciepłowniczej, w rejonach zwartej zabudowy wielorodzinnej m.st. Warszawy, na obszarach o przekroczonych dopuszczalnych poziomach zanieczyszczeń powietrza	Veolia Energia Warszawa S.A	-	II	mazowieckie	10 628 746
KIK/63	Budowa systemu energii odnawialnej – kolektory słoneczne w zakładach opieki zdrowotnej, dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Mazowieckiego	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego	-	I	mazowieckie	9 205 323
KIK/66	Instalacja systemów energii odnawialnej na budynkach użyteczności publicznej oraz domach prywatnych na terenie gmin należących do Związku Gmin Dorzecza Wisłoki	Związek Gmin Dorzecza Wisłoki	20 Gmin Partnerskich należących do Związku Gmin Dorzecza Wisłoki	I	podkarpackie, małopolskie	18 300 143

⁵² Kategoria I – Wprowadzanie systemów energii odnawialnej; Kategoria II – Odnowa, remontu i/lub modernizacji komunalnych sieci ciepłych; Kategoria III – Odnowa/remont i/lub modernizacja centralnych źródeł ciepła i instalacji grzewczych w publicznych zakładach opieki zdrowotnej i szkołach

Numer projektu	Tytuł	Institucja Realizująca	Partnerzy projektu	Kategoria ⁵²	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
			oraz Powiat Jasielski			
KIK/73	Budowa elektrociepłowni opalanej biomasą jako podstawowego źródła ciepła w systemie ciepłowniczym miasta Lębork	Gmina Miasto Lębork	-	I, II	pomorskie	9 892 465
SUMA						115 127 731

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

Wsparcie koncentrowało się na województwie małopolskim (4 projekty), 2 projekty zrealizowano w województwie mazowieckim, a po 1 w województwach pomorskim, zachodniopomorskim, świętokrzyskim oraz podkarpackim (projekt realizowany częściowo także w woj. małopolskim). Aż 7 z 10 zrealizowanych projektów swoim zakresem obejmowało montaż instalacji do produkcji energii odnawialnej, w tym przede wszystkim kolektorów słonecznych, na budynkach prywatnych i budynkach użyteczności publicznej – w związku z tym skala efektów interwencji w tym zakresie była największa.

Główne rezultaty osiągnięte w efekcie realizacji projektów:

- montaż ponad 25,4 tys. systemów solarnych (kolektorów słonecznych) o łącznej powierzchni 145,2 tys. m² na budynkach mieszkalnych, w tym w województwie małopolskim⁵³ – blisko 11 tys. systemów solarnych (43%) o łącznej powierzchni około 73 tys. m² (50%);
- montaż 209 systemów solarnych (kolektorów słonecznych) o łącznej powierzchni 11,6 tys. m² na budynkach użyteczności publicznej;
- montaż 122 systemów fotowoltaicznych o łącznej powierzchni 21,9 tys. m² na budynkach użyteczności publicznej (blisko połowa w województwie małopolskim);
- montaż 41 pomp ciepła w budynkach użyteczności publicznej, z czego 19 (46%) w województwie małopolskim;
- termomodernizacja 60 budynków użyteczności publicznej, z czego 43 (73%) w województwie małopolskim;
- modernizacja 69 instalacji grzewczych, w tym 58 (84%) w województwie zachodniopomorskim;
- likwidacja 111 grupowych węzłów cieplnych i zastąpienie ich 810 węzłami indywidualnymi (Warszawa);
- budowa 1 elektrociepłowni biomasowej z układem ORC o mocy 5,4 MW_{th} i 1,25 MW_{el}, stanowiącej podstawowe źródło ciepła w systemie ciepłowniczym miasta Lęborka (województwo pomorskie).

Efekty rzeczowe projektów w zakresie energetyki słonecznej (kolektory słoneczne i panele

⁵³ Do obliczeń wartości wskaźników produktu osiągniętych w województwie małopolskim uwzględniono projekty: KIK/41, KIK/44, KIK/50 i KIK/51, nie brano natomiast pod uwagę KIK/66, ze względu na brak możliwości określenia, jaka część efektów projektu zlokalizowana była w woj. małopolskim (przyjęto, że większość efektów zlokalizowanych było na terenie województwa podkarpackiego).

fotowoltaiczne), pomp ciepła, termomodernizacji i modernizacji instalacji grzewczych w znacznym stopniu przekroczyły założenia dotyczące wartości docelowych wskaźników produktu, przyjęte na etapie podpisywania umów o dofinansowanie projektów.

Uzyskane dzięki ww. inwestycjom efekty ekologiczne obejmują:

- redukcję emisji do atmosfery: CO₂ – 95,4 tys. t/rok, CO – 939 t/rok, SO₂ – 524 t/rok, NO_x – 69 t/rok, pyłów – 507 t/rok;
- redukcję zużycia paliw kopalnych o ponad 43 tys. t/rok;
- wzrost produkcji energii z OZE o 171,3 tys. MWh/rok, w tym 110,7 tys. MWh/rok (65%) – kolektory słoneczne, 53 tys. MWh/rok (31%) – elektrociepłownia biomasowa;
- oszczędność energii na poziomie 242,6 tys. MWh/rok, w tym 171 tys. MWh/rok (71%) dzięki zastosowaniu OZE, 44 tys. MWh (18%) dzięki modernizacji sieci i zastąpieniu węzłów grupowych węzłami indywidualnymi w ramach KIK/61, 27 tys. MWh/rok dzięki wdrożeniu innych rozwiązań (fotowoltaika, podniesienie efektywności energetycznej budynków, kogeneracja).

Uzyskane efekty ekologiczne, opisywane wskaźnikami rezultatu, również znacznie przekroczyły zakładane na etapie podpisywania umów o dofinansowanie projektów wartości docelowe.

Ponadto, w ramach większości projektów zrealizowano działania edukacyjno-promocyjne dotyczące zwiększania efektywności energetycznej i wykorzystania OZE, obejmujące między innymi:

- 16 konferencji (z czego 8 w województwie małopolskim), w których uczestniczyło 1 213 osób;
- 179 publikacji prasowych (z czego 165 w województwie małopolskim);
- 204 spotkania informacyjne, w których uczestniczyło ponad 6 000 osób;
- 3 372 szkolenia (z czego 3 181 w województwie małopolskim), w których uczestniczyło 14,9 tys. osób.

Osiągnięcia w obszarze edukacji i promocji w znacznym stopniu przekroczyły pierwotne założenia.

Skuteczność i efektywność projektów należy uznać za wysoce zadowalającą. Uzyskanie rezultatów znacznie przewyższających pierwotnie zakładane wartości docelowe wskaźników, a także poszerzenie zakresów projektów o nowe działania, nieuwzględnione na etapie wnioskowania o dofinansowanie (np. nieplanowana wcześniej termomodernizacja 40 budynków użyteczności publicznej oraz wymiana oświetlenia na LED w 18 tego typu budynkach w ramach KIK/41, czy instalacja 19 systemów fotowoltaicznych w ramach KIK/48 oraz 34 systemów fotowoltaicznych w KIK/46) było możliwe między innymi dzięki znacznym oszczędnościom kursowym (ok. 71 mln PLN łącznie dla wszystkich projektów) oraz przetargowym (przykładowo w ramach projektu KIK/66, dzięki przeprowadzeniu 1 zbiorczego przetargu, zaoszczędzono około 24% pierwotnie zakładanej ceny instalacji solarnych).

W toku wdrażania projektów występowały problemy natury organizacyjnej i finansowej (np. przedłużająca się procedura odwoławcza w przetargu na wykonawcę elektrociepłowni w Lęborku w KIK/73, upadłość głównego wykonawcy instalacji w KIK/44, wycofanie się jednej z gmin partnerskich w trakcie realizacji projektu w KIK/41, wycofywanie zgód właścicielskich na wymianę grupowych węzłów cieplnych w KIK/61), jednak udawało się je skutecznie rozwiązywać.

Zastosowany w większości projektów model wdrażania oparty na współpracy kilku lub więcej jednostek samorządu terytorialnego lub publicznych zakładów opieki zdrowotnej okazał się trafny.

Za trafne i skuteczne należy uznać również podejście projektowe, pozwalające na indywidualne traktowanie każdego projektu przez IP (CPPC), KIK (MR) oraz biuro SPPW, choć na wstępnym etapie programu przedłużające się uzgodnienia ze stroną szwajcarską stanowiły trudność dla części beneficjentów.

W ramach projektów gromadzono dość szeroki katalog wskaźników dotyczących efektów rzeczowych i ekologicznych. Do analizy wybrano te najbardziej reprezentatywne, umożliwiające pokazanie efektów całego programu. Zbiór wskaźników w większości przypadków był kompletny, jednak wymagał ujednoczenia, przede wszystkim w zakresie jednostek (np. kWh, MWh), ale również przeliczenia (np. ilość zaoszczędzonej lub produkowanej energii wyrażana zamiennie w MWh i GJ) w oparciu o wskaźniki przeliczeniowe. W pojedynczych przypadkach dokonano również szacowania wartości brakujących wskaźników na podstawie danych gromadzonych przez beneficjentów (np. powierzchnia zainstalowanych w ramach projektów paneli fotowoltaicznych), posiłkując się danymi nt. parametrów technicznych typowych instalacji, jak również wskaźnikami przeliczeniowymi⁵⁴. Wartości wskaźników rezultatu należy traktować jako przybliżone – w większości przypadków nie opierają się na realnych danych z pomiarów monitoringowych, a na oszacowaniach (dane z systemów monitoringu dostępne będą najwcześniej po upływie pełnego roku kalendarzowego od zakończenia projektów)⁵⁵. Zestawienie głównych wyników realizacji projektów, w odniesieniu do wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu określonych na etapie podpisywania umowy grantu, zaprezentowano w tabeli poniżej.

---

⁵⁴ Określonymi przede wszystkim na podstawie wartości deklarowanych przez beneficjentów w analogicznych projektach.

⁵⁵ W przypadku projektu KIK/51 wartości wskaźników rezultatu zaczerpnięto z Raportu z Zakończenia Projektu. Oparte były one o pomiary obejmujące okres do lutego do lipca 2015 r.

Tabela 24. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu w ramach Celu 2. Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji

Wskaźnik	KIK/41		KIK/44		KIK/46		KIK/48		KIK/50		KIK/51		KIK/61		KIK/63		KIK/66		KIK/73		SUMA		
	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	% pierwotnie zakładanej wartości
Wskaźniki produktu																							
Systemy solarne w budynkach mieszkalnych - liczba [szt.]	3 841	4 058	2 349	3 007	3 928	6 202	0	0	2 300	3 909	0	0	0	0	0	0	4 266	8 250	0	0	16 684	25 426	152%
- powierzchnia [m ²]	18 515	28 718	11 202	20 233	18 804	30 596	0	0	12 902	24 312	0	0	0	0	0	0	20 556	41 423	0	0	81 979	145 282	177%
Systemy solarne w budynkach użyteczności publicznej - liczba [szt.]	2	32	1	1	22	17	35	38	6	6	0	0	0	0	12	12	117	103	0	0	195	209	107%
- powierzchnia [m ²]	592	617	296	300	1 436	1 447	1 988	1 781	99	120	0	0	0	0	5 356	5 386	2 097	1 964	0	0	11 863	11 615	98%
Systemy fotowoltaiczne w budynkach użyteczności publicznej - liczba [szt.]	2	20	0	0	1	34	0	19	0	0	0	0	0	0	0	0	4	49	0	0	7	122	1743%
- powierzchnia [m ²]	2 700	5 100	0	0	380	6063	0	2 199	0	0	0	0	0	0	0	0	2 500	8 572	0	0	5 580	21 934	393%
Liczba pomp ciepła w budynkach użyteczności publicznej	4	9	0	0	0	0	15	22	0	0	10	10	0	0	0	0	0	0	0	0	29	41	141%
Liczba budynków użyteczności publicznej podanych termomodernizacji	0	40	0	0	0	0	8	8	0	0	1	1	0	0	0	9	0	0	0	0	9	58	644%
Liczba zmodernizowanych instalacji grzewczych	0	0	0	0	0	0	33	58	0	0	3	3	0	0	0	8	0	0	0	0	36	69	192%

Wskaźnik	KIK/41		KIK/44		KIK/46		KIK/48		KIK/50		KIK/51		KIK/61		KIK/63		KIK/66		KIK/73		SUMA			
Liczba zlikwidowanych grupowych węzłów ciepłych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100	111	0	0	0	0	0	0	100	111	111%
Liczba nowych indywidualnych węzłów ciepłych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	765	810	0	0	0	0	0	0	765	810	106%
Moc zainstalowana elektrociepłowni biomasowej [el./ciepl., MW]	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,25 /5,4	1,25 /5,4	1,25 /5,4	1,25 /5,4	100%
Liczba konferencji	2	2	1	2	2	2	0	0	2	3	2	1	2	2	0	0	2	4	0	0	13	16	123%	
Liczba uczestników konferencji	200	292	250	310	200	200	0	0	50	75	60	121	100	115	0	0	100	100	0	0	960	1213	126%	
Liczba rozpowszechnionych materiałów promocyjnych	3 524	13 769	24 000	39 729	3 000	3 200	2 000	2 000	2 500	4 000	1 000	100	20	39	6 600	8 300	77 740	77 991	0	0	120 384	149 128	124%	
Liczba publikacji prasowych	100	105	0	0	0	0	14	14	5	60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	119	179	150%	
Liczba spotkań informacyjnych	0	0	0	0	2	44	50	52	0	0	0	0	58	60	12	16	20	32	0	0	142	204	144%	
Liczba uczestników spotkań informacyjnych	0	0	0	0	200	962	1 500	1 722	0	0	0	0	765	777	600	907	1 000	1 635	0	0	4 065	6003	148%	
Liczba szkoleń	56	86	12	3 029	40	44	0	0	40	66	0	0	60	61	0	0	68 ⁵⁶	86 ⁵⁷	0	0	276	3 372	1 222%	
Liczba uczestników szkoleń	1 400	1 850	3 149	5 454	850	962	0	0	800	4 900	0	0	765	781	0	0	850	909	0	0	7 814	14856	190%	
Wskaźniki rezultatu																								
Redukcja niskiej emisji - łącznie [t/rok], w tym:	3 427	10 517	3 414	4 538	5 205	7 515	2 633	3 802	3 170	16 601	7 706	5 304	15 112	15 112	654	787	5 648	10 528	24 635	22 670	71 604	97 374	136%	
CO ₂	3 305	10 000	3 205	4 294	5 153	7 223	2 599	3 764	3 026	16 081	7 614	5 243	15 026	15 026	652	784	5 598	10 436	24 508	22 485	70 685	95 336	135%	
CO	56	170	162	187	1	132	15	16	110	362	17	13	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	30	59	391	939	240%	
SO ₂	16	100	27	34	0	38	9	10	19	131	62	40	56	56	1	1	0	0,1	88	114	278	524	189%	
NO _x	2	7	2	2	0	3	3	5	2	18	9	4	28	28	1	1	0	0,6	b.d.	b.d.	49	69	140%	

⁵⁶ W związku z brakiem dostępu do informacji nt. liczby szkoleń, uwzględniono wartość wskaźnika „Liczba godzin sesji szkoleniowych”.

⁵⁷ Jw.

Wskaźnik	KIK/41		KIK/44		KIK/46		KIK/48		KIK/50		KIK/51		KIK/61		KIK/63		KIK/66		KIK/73		SUMA		
Pyły	49	240	18	20	50	119	7	8	12	10	3	4	2	2	1	2	50	91,34	9	11	201	507	252%
Spadek zużycia paliw kopalnych [t/rok]	1 797	4 320	1 939	2 105	1 959	1 976	811	1 832	1 669	4 742	3 221	1 045	8 795	8 795	336	367	2428	7205	8 300	10 682	34 576	43 069	125%
Wzrost produkcji energii z OZE [MWh/rok] – w tym:	13 461	14 902	9 877	10 698	15 611	23 201	3 453	4 660	10 591	30 379	0	0	0	0	3 098	2 298	10 314	32 628	55 000	52 507	121 406	171 273	141%
pompy ciepła	486	1 563	0	0			2 205	3 234	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 691	4 797	178%
systemy fotowoltaiczne	364	728	0	0	39	711	0	308	0	0	0	0	0	0	0	0	314	1 532	0	0	717	3 279	457%
kolektory słoneczne	12 611	12 611	9 877	10 698	15 572	22 491	1 248	1 118	10 591	30 379	0	0	0	0	3 098	2 298	10 000	31 097	0	0	62 998	110 692	176%
biomasa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	55 000	52 507	55	52 507	95%
Wzrost prod. energii el. i ciepłej w skojarzeniu (kogeneracja) [MWh/rok]	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9 632	7 297	0	0	0	0	0	0	0	0	9 632	7 297	76%
Całkowita oszczędność energii [MWh/rok]	13 130	14 898	9 915	10 698	15 607	23 201	10 149	18 526	10 661	30 397	4 515	1 291	41 324	44 380	3 098	2 298	10 783	44 359	55 000	52 507	174 181	242 555	139%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej (stan z dnia 31.03.2017 r.) W przypadku KIK/51 informacje zostały zaczerpnięte z PCR.

Trafność

Trafność interwencji SPPW w obszarze efektywności energetycznej należy ocenić jako satysfakcjonującą. Potrzeba oszczędności zużycia energii, zwiększenia wykorzystania OZE i redukcji emisji CO₂ wynika z jednej strony z konieczności wypełnienia przez Polskę zobowiązań wynikających z *Pakietu energetyczno-klimatycznego*, z drugiej strony z pilnej potrzeby poprawy jakości powietrza, w szczególności w odniesieniu do wysoce szkodliwych pyłów (PM₁₀, PM_{2,5}) i benzo(a)pirenu, dla których odnotowuje się największą liczbę przekroczeń wartości dopuszczalnych (dane Państwowej Inspekcji Środowiska). W 85 do 100% przypadków przekroczenia te wynikają z oddziaływania emisji z sektora komunalno-bytowego, związanych z indywidualnym ogrzewaniem budynków (tzw. „niska emisja”). Interwencja SPPW w obszarze efektywności energetycznej ukierunkowana była na przedsięwzięcia mające wpływ na ograniczanie emisji z tych właśnie źródeł – obejmowała inwestycje mające wpływ na ograniczenie zapotrzebowania na energię cieplną (co szczególnie istotne w sezonie zimowym – grzewczym, kiedy koncentracja zanieczyszczeń jest największa): termomodernizację budynków i modernizację systemów grzewczych, modernizację systemów ciepłowniczych, a także wyposażenie budynków w instalacje do produkcji energii cieplnej z OZE: pompy ciepła i kolektory słoneczne⁵⁸. Wybór obiektów użyteczności publicznej – szkół i szpitali (np. KIK/48, KIK/63) – w których montowano systemy solarne, był trafny pod względem efektywności funkcjonowania tych instalacji – obiekty te mają ciągle zapotrzebowanie na ciepłą wodę użytkową (w przypadku szkół wybierano obiekty, które użytkowane są także w okresie letnim, np. jako ośrodki kolonijne czy szkoleniowe).

Koncentrację wsparcia na terenie województwa małopolskiego należy ocenić pozytywnie – jak wynika z danych GIOŚ, w województwie tym odnotowuje się w ostatnich latach jedne z najwyższych w skali kraju stężeń rocznych B(a)p i pyłów (PM₁₀, PM_{2,5})⁵⁹. Większość gmin, w których realizowane były projekty z zakresu energetyki solarnej, ma bardzo słabo rozwiniętą sieć gazową – ciepła woda użytkowa podgrzewana jest z zastosowaniem indywidualnych pieców węglowych (w wielu gospodarstwach domowych stosowany jest tani, słabej jakości węgiel oraz przestarzałe piece o niskiej sprawności). Z punktu widzenia ochrony powietrza, zdrowia ludzi oraz potrzeb mieszkańców, realizowane projekty oferowały rozwiązania trafne w odniesieniu do zidentyfikowanych potrzeb i problemów.

Interwencja SPPW stanowiła komplementarne uzupełnienie oferty dofinansowania działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej, dostępnej w ramach NSRO 2007-2013 (interwencja ukierunkowana była przede wszystkim na termomodernizację obiektów użyteczności publicznej oraz na modernizację miejskich systemów ciepłowniczych), PROW 2007-2014 (dofinansowanie obejmowało: kolektory słoneczne, piece na biomasę, panele fotowoltaiczne, oświetlenie LED, termomodernizację) oraz NFOŚiGW (dopłaty na częściowe spłaty kapitału kredytów bankowych przeznaczonych na zakup i montaż kolektorów słonecznych dla osób fizycznych i wspólnot mieszkaniowych).

Szczególnie wysoko należy ocenić dostępną w ramach SPPW możliwość dofinansowania instalacji solarnych na budynkach mieszkalnych, przy wkładzie własnym odbiorcy końcowego na poziomie

⁵⁸ W przypadku kolektorów słonecznych wpływ na ograniczenie niskiej emisji występuje przede wszystkim poza okresem zimowym.

⁵⁹ Na podstawie danych publikowanych przez GIOŚ.

15% wartości instalacji, bez konieczności zakładania całej kwoty, a także przy ograniczonym do minimum poziomie formalności (wnioskowanie i rozliczanie dotacji SPPW, proces inwestycyjny – realizowane przez Instytucję Realizującą – jednostkę samorządu terytorialnego). Wsparcie dla osób indywidualnych oferowane w ramach innych programów charakteryzowało się niższym poziomem dofinansowania (NFOŚiGW – 45% wartości inwestycji) i udzielane było na zasadzie refundacji poniesionych wydatków, wymagało także indywidualnego przygotowania dokumentacji, co stanowiło istotną barierę dla odbiorców wsparcia i ograniczało to grono do osób dysponujących odpowiednią wiedzą niezbędną do ubiegania się o tego typu dofinansowanie, a także środkami finansowymi – lub zdolnością kredytową – umożliwiającymi prefinansowanie inwestycji. Warto także zauważyć, że montaż kolektorów słonecznych oznacza oszczędność wydatków na podgrzewanie wody użytkowej na średnim poziomie ok. 700 PLN/rok na gospodarstwo. Mając na uwadze powyższe, należy podkreślić, że interwencja SPPW miała także wymiar prospołeczny, poprzez umożliwienie dostępu do tego typu instalacji uboższej części społeczeństwa, jednocześnie oferując możliwość wygenerowania oszczędności (wkład własny powinien zwrócić się odbiorcy końcowemu w okresie kilku lat, po tym okresie instalacja przynosić będzie oszczędności).

Wpływ

Wpływ projektów SPPW na zmiany, jakie nastąpiły w Polsce w latach 2012-2016 w obszarze poprawy efektywności energetycznej i redukcji niskiej emisji, należy ocenić jako średnio znaczący w skali całego kraju, ze względu na relatywnie niewielkie zaangażowanie środków finansowych w porównaniu z innymi instrumentami oraz relatywnie niewielką skalę przestrzenną dofinansowanych przedsięwzięć. Środki dostępne w ramach SPPW nie były głównym, jednak liczącym się czynnikiem stymulującym przemiany w omawianym obszarze. Na poziomie gmin, które realizowały przedsięwzięcia, wpływ projektów SPPW należy uznać za bardzo znaczący.

W okresie wdrażania SPPW działania z zakresu poprawy efektywności energetycznej prowadzone były w Polsce przy wsparciu środków finansowych pochodzących z różnych źródeł, m.in. POIiŚ 2007-2013 i RPO 2007-2013 – łącznie w efekcie realizacji tych dwóch programów uzyskano oszczędność energii na poziomie 2 861,5 tys. MWh/rok⁶⁰ (a więc blisko 12-krotnie więcej niż w wyniku realizacji SPPW – 242,5 tys. MWh/rok), przede wszystkim poprzez działania obejmujące termomodernizację budynków użyteczności publicznej (3 374 budynków, a więc ponad 50-krotnie więcej niż w ramach SPPW) oraz modernizację systemów ciepłowniczych. Ponadto, w okresie 2009-2016 kluczowymi narzędziami finansowymi, które stymulowały w Polsce inwestycje w poprawę efektywności energetycznej, były Fundusz Termomodernizacji i Remontów, programy wdrażane przez NFOŚiGW (m.in. w ramach Systemu Zielonych Inwestycji), a także system świadectw efektywności energetycznej (białe certyfikaty).

Na szczególną uwagę zasługują jednak zrealizowane w ramach projektu KIK/51 działania kompleksowe w zakresie podniesienia efektywności energetycznej

---

⁶⁰ Na podstawie raportu z badania ewaluacyjnego: *Wpływ polityki spójności 2007-2013 na środowisko naturalne*, Fundeko Korbel, Krok-Baściuk Sp.J. na zlecenie MR, Warszawa 2016.

budynków szpitali publicznych. W ramach innych programów dotacyjnych realizowano zwykle albo samą termomodernizację budynku (wymiana okien, docieplenie ścian), czasem połączoną z zastosowaniem OZE (kolektory słoneczne, pompy ciepła), albo samą modernizację systemu grzewczego bez termomodernizacji, co zmniejszało skuteczność inwestycji. Na etapie doprecyzowywania zakresu projektu KIK/51 wykonano audyty energetyczne 3 szpitali i przy wsparciu ekspertów szwajcarskich dokonano szczegółowej analizy potrzeb i możliwości poprawy efektywności energetycznej, w wyniku czego zaplanowano, a następnie zrealizowano, szereg współpracujących ze sobą rozwiązań technologicznych, obejmujących m.in. wprowadzenie układów kogeneracyjnych i pomp ciepła, modernizację systemów wentylacyjnych i instalacji centralnego ogrzewania, termomodernizację ścian, modernizację systemu zarządzania energią. W projekcie zastosowano najnowsze dostępne technologie – m.in. gazowe pompy ciepła, kotłownie kondensacyjne. Pozwoliło to na maksymalizację efektu ekologicznego w postaci ilości zaoszczędzonej energii i zmniejszenia zużycia paliw kopalnych. Wszystkie przedsięwzięcia przeprowadzono nie wyłączając szpitali z działań, co należy uznać za sukces organizacyjny. Tego typu kompleksowe działania, oparte o najnowsze technologie, są w skali kraju innowacyjne i powinny posłużyć za wzór dla podobnych przedsięwzięć w przyszłości.

Znaczącą skalę efektów SPPW odnotowano w zakresie montażu instalacji solarnych do podgrzewania ciepłej wody użytkowej na budynkach prywatnych i budynkach użyteczności publicznej.

Jak wynika z danych Instytutu Energetyki Odnawialnej⁶¹, rynek kolektorów słonecznych jest największym segmentem sektora energetyki prosumenckiej w Polsce, a całkowita zainstalowana moc kolektorów słonecznych w 2014 r. (1,2 GW_{th}) stanowiła drugie, po ciepłowniach na biomasę, źródło odnawialne wytwarzania „zielonego ciepła” w Polsce. Intensywny rozwój rynku kolektorów słonecznych, który nastąpił od 2009 r., stymulowany był dostępnością dotacji z NFOŚiGW⁶², RPO 2007-2013, SPPW oraz w mniejszym stopniu PROW 2007-2013. Polska stała się jednym z liderów słonecznej energetyki termicznej w Europie – w 2014 r. zajęła czwarte miejsce w sprzedaży instalacji solarnych wśród krajów europejskich. Tak znaczny rozwój rynku miał także wpływ na powolny, ale systematyczny spadek średnich cen kolektorów słonecznych w Polsce – z poziomu ok. 3000 PLN/ m² w 2008 r. do poziomu 2000 PLN/m² powierzchni czynnej kolektora w 2014 r. Ceny kolektorów próżniowych produkcji polskiej były w 2014 r. o ok. 30% niższe niż kolektorów wyprodukowanych w Niemczech czy Włoszech i jedynie o około 10-15% wyższe od cen kolektorów próżniowych produkcji chińskiej czy słowackiej. W przypadku kolektorów płaskich (które stanowiły w 2014 r. aż 80% zamontowanych w Polsce kolektorów), produkty polskie mogą cenowo konkurować nie tylko z kolektorami niemieckimi czy austriackimi, które są istotnie droższe, ale także z chińskimi (cena polskiego – ok. 870 PLN, chińskiego – 807 PLN w roku 2014).

⁶¹ Rynek kolektorów słonecznych w Polsce 2015, Instytut Energetyki Odnawialnej, Warszawa 2015.

⁶² Programy NFOŚiGW: „Wspieranie rozproszonych, odnawialnych źródeł energii. Część 3) Dopłaty na częściowe spłaty kapitału kredytów bankowych przeznaczonych na zakup i montaż kolektorów słonecznych dla osób fizycznych i wspólnot mieszkaniowych” (dostępny w latach 2009-2012) oraz „Wspieranie rozproszonych, odnawialnych źródeł energii Część 2) Prosument – linia dofinansowania z przeznaczeniem na zakup i montaż mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii” (2014-2015).

Brak jest dostępu do danych nt. liczby i powierzchni instalacji solarnych w Polsce za lata 2015-2016, jednak z publikacji branżowych wynika, że w tym okresie rozwój rynku kolektorów słonecznych znacznie wyhamował – a wręcz załamał się, co było związane z zakończeniem programów dotacyjnych (NFOŚiGW, RPO 2007-2013). Niskie koszty wytwarzania energii cieplnej (w indywidualnych piecach węglowych – ok. 0,15 PLN/kWh, w instalacjach gazowych – ok. 0,25 PLN/kWh⁶³) oraz brak systemowego wsparcia dla prosumenckich instalacji do produkcji energii cieplnej z OZE spowodowały, że inwestycja w kolektory słoneczne bez dotacji jest nieopłacalna (okres zwrotu szacowany jest na ponad 20 lat w przypadku, gdy kolektor zastępuje/uzupełnia piec węglowy).

W tabeli poniżej zestawiono dane nt. efektów osiągniętych w zakresie rozwoju kolektorów słonecznych w ramach różnych programów oferujących dofinansowanie w okresie wdrażania SPPW. Łączna powierzchnia kolektorów słonecznych zamontowanych w wyniku realizacji projektów w ramach SPPW, NFOŚiGW (2010-2014), RPO 2007-2013 i PROW 2007-2013 wyniosła około 1,1 mln m², co stanowi około 92% przyrostu powierzchni kolektorów odnotowanego w Polsce między rokiem 2009 a 2014⁶⁴. Przedstawione dane wyraźnie pokazują, że rynek kolektorów słonecznych jest w Polsce uzależniony od dostępności dotacji.

Tabela 25. Porównanie efektów w zakresie instalacji solarnych osiągniętych w ramach różnych programów

Wskaźnik	SPPW	NFOŚiGW 2010-2014 ⁶⁵	RPO 2007-2013 ⁶⁶	PROW 2007-2013 ⁶⁷	SUMA
Liczba instalacji solarnych (kolektory słoneczne) [szt.]	25 635	67 363	71 000	3 333	167 331
w tym w woj. małopolskim	11 013	9 414	8 222	b.d.	28 649
Powierzchnia instalacji solarnych (kolektory słoneczne) [m ²]	156 897	483 894	460 000	36 000	1 136 791
w tym w woj. małopolskim	74 300	65 715	53 268	b.d.	193 283
Ilość energii potencjalnie wytwarzana w skali roku przez kolektory słoneczne [MWh/rok]	110 692	240 000	227 143	17 737	595 572
Uniknięta emisja CO ₂ dzięki zastosowaniu kolektorów słonecznych [ton CO ₂ /rok]	35 000	75 100	151 300	6 067	267 467

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów z badań ewaluacyjnych oraz dokumentacji projektowej

Łączna powierzchnia kolektorów słonecznych zamontowanych w wyniku interwencji SPPW wyniosła 156,9 tys. m² (łącznie na budynkach mieszkalnych i budynkach użyteczności publicznej), co stanowi około 14% łącznej powierzchni kolektorów zrealizowanych w ramach omawianych programów dotacyjnych

⁶³ Dane *Instalreporter*, 2016.

⁶⁴ Obliczenia na podstawie danych zawartych w raporcie: *Rynek kolektorów słonecznych w Polsce 2015*, Instytut Energetyki Odnawialnej, Warszawa 2015. Brak dostępu do danych nt. powierzchni kolektorów słonecznych za lata 2015-106 (w związku z załamaniem rynku kolektorów słonecznych, Instytut Energetyki Odnawialnej zakończył jego monitorowanie w 2014 r.).

⁶⁵ Na podstawie informacji nt. efektów programu *Wspieranie rozproszonych, odnawialnych źródeł energii Część 3) Dopłaty na częściowe spłaty kapitału kredytów bankowych przeznaczonych na zakup i montaż kolektorów słonecznych dla osób fizycznych i wspólnot mieszkaniowych*, opublikowanej przez NFOŚiGW (<https://www.nfosigw.gov.pl/o-nfosigw/aktualnosci/art,649,kolektory-sloneczne-w-polsce-skok-na-3-miejsce-w-europie.html>).

⁶⁶ Na podstawie raportu z badania ewaluacyjnego: *Wpływ polityki spójności 2007-2013 na środowisko naturalne*, Fundeko Korbel, Krok-Baściuk Sp.J. na zlecenie MR, Warszawa 2016.

⁶⁷ Na podstawie raportu z badania ewaluacyjnego: *Ocena wpływu PROW 2007-2013 na środowisko i klimat*, Fundeko Korbel, Krok-Baściuk Sp.J. na zlecenie MRiRW, Warszawa 2016.

i blisko 9% łącznej powierzchni kolektorów słonecznych w Polsce zewidencjonowanych w roku 2014 (1 744 tys. m² według IEO⁶⁸) i należy to uznać za wynik znaczący, mając na uwadze niewielką skalę programu. Efekty osiągnięte w latach 2010-2014 dzięki wsparciu NFOŚiGW czy RPO były ponad 3-krotnie większe niż te osiągnięte w ramach SPPW, jednak przy znacznie większym zaangażowaniu środków. Warto zauważyć, że w latach 2015-2016, kiedy projekty SPPW w obszarze efektywności energetycznej wkroczyły w fazę intensywnej realizacji, inwestycje realizowane przy wsparciu innych programów znacznie spowolniły, co w przypadku RPO i PROW spowodowane było zakończeniem perspektywy finansowej UE 2007-2013 i luką związaną z opóźnieniem uruchomienia naborów na projekty w perspektywie finansowej 2014-2020, a w przypadku NFOŚiGW – zakończeniem programu dofinansowania kolektorów słonecznych w 2014 r. i zastąpieniem go od 2015 r. przez program *Prosument* (tu początkowo zakładano możliwość dofinansowania urządzeń do produkcji energii ciepłej z OZE tylko w przypadku jednoczesnego zakupu urządzenia do produkcji energii elektrycznej – co promowało systemy fotowoltaiczne, oferowano także mniej korzystne niż dotąd warunki wsparcia, by w końcu wygasic wsparcie w 2016 r.). Można więc stwierdzić, że SPPW spełnił rolę pomostową pomiędzy dwiema perspektywami finansowymi UE oraz pomiędzy edycjami kolejnych programów oferowanych przez NFOŚiGW, jednak ze względu na mniejszą alokację środków nie mógł on w pełni zrekomensować spowolnienia rozwoju polskiego rynku kolektorów słonecznych, na którym od 2015 r. odnotowuje się stały regres.

W związku z koncentracją projektów obejmujących montaż kolektorów słonecznych na terenie województwa małopolskiego, można mówić o zauważalnej skali wpływu SPPW w ujęciu regionalnym – blisko 40% instalacji solarnych w tym regionie została zrealizowana przy wsparciu w ramach SPPW.

W oparciu o dane zawarte w *Programie ochrony powietrza dla województwa małopolskiego (2013)* można stwierdzić, że efekty osiągnięte w ramach SPPW przekroczyły wielokrotnie zakładane w *Programie* poziomy redukcji zanieczyszczeń, jakie prognozowano osiągnąć w latach 2013-2015 w efekcie montażu instalacji solarnych i termomodernizacji obiektów publicznych.

Tabela 26. Porównanie redukcji emisji zanieczyszczeń osiągniętych w ramach SPPW na terenie województwa małopolskiego z bilansem emisji ze źródeł powierzchniowych⁶⁹ w 2011 r. (wg danych zawartych w Programie ochrony powietrza dla województwa małopolskiego)

Wskaźnik	PM ₁₀	NO ₂	SO ₂	CO ₂ (wszystkie źródła)
Wielkość emisji zanieczyszczeń ze źródeł powierzchniowych ¹⁷ w województwie małopolskim w 2011 r. [t/rok]	20 086	5 601	32 446	25 650 563
Redukcja emisji osiągnięta w woj. małopolskim w efekcie realizacji SPPW [t/rok] ⁷⁰	274	31	305	35 618

⁶⁸ Bardziej zasadne byłoby odwołanie się do danych z roku 2016, jednak po 2014 r. IEO zaprzestał monitorowania rynku, a brak jest innych źródeł danych na ten temat.

⁶⁹ Powierzchniowe źródła emisji obejmują liczne źródła tzw. „niskiej emisji” pyłów i gazów wyprowadzanych do powietrza na niewielkiej wysokości (poniżej 40 m) i gromadzących się wokół miejsca powstawania, zwykle na obszarach zwartej zabudowy mieszkaniowej. Należą do nich małe kotłownie przydomowe, paleniska domowe (piece węglowe ceramiczne oraz węglowe trzony kuchenne) i niewielkie kotłownie dostarczające ciepło do lokali usługowych lub warsztatów, czyli szeroko pojęty sektor bytowo-komunalny.

⁷⁰ Dane obliczone na podstawie wartości wskaźników rezultatu dla projektów: KIK/41, KIK/44, KIK/50 i KIK/51.

Wskaźnik	PM ₁₀	NO ₂	SO ₂	CO ₂ (wszystkie źródła)
Udział redukcji emisji osiągniętej w woj. małopolskim w efekcie realizacji SPPW w rocznym bilansie emisji ze źródeł powierzchniowych (wg danych za 2011 r.) [%]	1,4%	0,6%	0,9%	0,1%
Prognoza redukcji emisji w latach 2013-2015 z sektora komunalnego w woj. małopolskim w wyniku wykorzystania odnawialnych źródeł energii w celu obniżenia kosztów eksploatacyjnych ogrzewania niskoemisyjnego oraz w wyniku termomodernizacji budynków oraz wspierania budownictwa energooszczędnego w obiektach użyteczności publicznej [t/tok]	27	b.d.	60,5	18032
Udział redukcji emisji osiągniętej w woj. małopolskim w efekcie realizacji SPPW w prognozowanej na lata 2013-2015 redukcji emisji z sektora komunalnego w wyniku wykorzystania OZE i termomodernizacji obiektów publicznych	1 014%	b.d.	504%	198%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz Programu ochrony powietrza dla województwa małopolskiego (2013)

Koncentracja działań obejmujących montaż kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych i budynkach użyteczności publicznej mogła przynieść zauważalny efekt ekologiczny w skali lokalnej w postaci poprawy jakości powietrza dzięki zmniejszeniu zużycia węgla do ogrzewania wody użytkowej w budynkach. W niektórych gminach odsetek gospodarstw, w których zamontowano kolektory słoneczne, sięgał kilkunastu procent. Na obecnym etapie jednak nie jest możliwa pełna ocena realnie osiągniętych efektów w tym zakresie. Do oceny efektu ekologicznego potrzebne byłyby dane z lokalnie prowadzonego monitoringu powietrza (o ile taki jest prowadzony), zbierane przez okres kilku lat przed realizacją danego projektu i po jego zakończeniu. Jak wspomniano wcześniej, kolektory słoneczne dostarczają najwięcej energii w okresie letnim, natomiast w zimie, gdy występuje największa koncentracja zanieczyszczeń powietrza, związana z indywidualnym ogrzewaniem budynków w oparciu o paliwa stałe, kolektory mają znacznie mniejszą wydajność – a więc można się spodziewać, że o ile interwencja SPPW mogła mieć w skali lokalnej pewien (niewielki) wpływ na zmniejszenie rocznego bilansu emisji, to prawdopodobnie nie miała wpływu na zmniejszenie liczby przekroczeń dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń powietrza w okresie zimowym.

Efekty wsparcia SPPW w zakresie rozwoju instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej (122 instalacje o łącznej powierzchni 21,9 tys. m², szacunkowa moc zainstalowana 3,3 MW) należy ocenić jako średnio znaczący w skali kraju. Środki dostępne w ramach SPPW były liczącym się czynnikiem stymulującym przemiany w omawianym obszarze. Dla porównania, w efekcie realizacji RPO 2007-2013 zrealizowano instalacje PV o łącznej powierzchni ok. 29 tys. m² i mocy zainstalowanej 4,4 MW, a w ramach PROW 2007-2013 – ponad 3 tys. instalacji PV o łącznej powierzchni około 90 tys. m² i mocy ponad 13 MW (zestawienie nie obejmuje farm fotowoltaicznych, a jedynie instalacje na budynkach). Jak wynika z danych Polskiego Towarzystwa Fotowoltaiki, w 2016 r. było w Polsce ponad 17 tys. mikroinstalacji fotowoltaicznych przyłączonych do sieci na zgłoszenie, o łącznej mocy 93,7 MW – efekty SPPW odpowiadają więc około 3,5% tej wartości, podczas gdy RPO 2007-2013 za 4,7%, a PROW 2007-2013 za 13,9%.

Jak wynika z analizy priorytetów obecnego rządu w zakresie energetyki odnawialnej, fotowoltaika jest – obok biogazu – tym typem OZE, który w najbliższych latach może liczyć na wsparcie systemowe i dotacyjne. W odróżnieniu od kolektorów słonecznych, których rynek jest od 2014 r. w regresie, rynek instalacji fotowoltaicznych (zarówno małych, prosumenckich, jak i dużych farm), od 2014 r. bardzo dynamicznie się rozwija, głównie dzięki dostępności dotacji na ten cel. Jednocześnie w skali ogólnostanowiskowej obserwuje się znaczny spadek cen technologii fotowoltaicznych, co przełożyło się na spadek kosztów wytwarzania energii w tej technologii o ok. 80% w roku 2015 w porównaniu do roku 2005 (dane z rynku niemieckiego⁷¹: koszt wytworzenia 1 kWh energii elektrycznej w elektrowni fotowoltaicznej w 2015 r. – 0,09 ERU/kWh), a prognozuje się spadek cen technologii PV o kolejne 40-75% do roku 2050. Już obecnie elektrownie fotowoltaiczne są konkurencyjne cenowo dla wszystkich nowo budowanych elektrowni konwencjonalnych w Niemczech (szacunkowy uśredniony jednostkowy koszt wytworzenia 1 kWh energii elektrycznej (LCOE) w elektrowni węglowej wynosi 0,07-0,11 EUR/kWh).

Inne zrealizowane w ramach SPPW inwestycje obejmujące wymianę węzłów cieplnych grupowych na indywidualne czy budowę elektrociepłowni biomasowej, choć nie miały istotnego znaczenia w skali krajowej i regionalnej, a jedynie w skali lokalnej, pełnią jednak – obok instalacji solarnych i fotowoltaicznych – ważną rolę demonstracyjną, m.in. ze względu na innowacyjność zastosowanych rozwiązań (np. przezierny panel fotowoltaiczny na targowisku w Jaśle, zastosowanie modułu ORC w elektrociepłowni w Lęborku), a także na związane z nimi dalsze możliwości korzystnego oddziaływania na środowisko (np. możliwość likwidacji indywidualnych piecyków gazowych w budynkach, w których grupowe węzły cieplne zastąpiono węzłami indywidualnymi).

Projekty zrealizowane w ramach SPPW miały lokalnie znaczny wpływ na popularyzację wykorzystania OZE. Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych, sąsiednie gminy, które nie skorzystały ze wsparcia SPPW, czerpią z przykładu programu, próbując realizować podobne akcje np. w ramach RPO 2014-2020. Ponadto, osoby, które zamontowały kolektory słoneczne, zaczęły interesować się także innymi urządzeniami (piece na biomasę, pompy ciepła), polecają również kolektory słoneczne innym osobom zainteresowanym ograniczeniem kosztów przygotowania ciepłej wody użytkowej. Z kolei IR, w oparciu o doświadczenia zdobyte w SPPW, planują dalsze działania dotyczące rozwoju OZE i ograniczania niskiej emisji na swoim terenie.

Trwałość

Trwałość interwencji SPPW w obszarze efektywności energetycznej ocenić należy jako wysoce satysfakcjonującą. Pod względem czysto funkcjonalnym trwałość dofinansowanych instalacji ograniczona jest względami technicznymi: przykładowo przewidywany czas eksploatacji kolektora słonecznego jest nie krótszy niż 20 lat, bez zauważalnej utraty właściwości eksploatacyjnych (jednak pierwsze instalacje solarne, które powstawały w krajach Europy Zachodniej pod koniec lat siedemdziesiątych, są użytkowane do dziś). Dzięki centralizacji zamówień na indywidualne instalacje solarne możliwe było w ramach projektów SPPW zapewnienie 10-letniego okresu gwarancji producenta, przeprowadzenie okresowych przeglądów gwarancyjnych i konserwacji instalacji bez dodatkowego wynagrodzenia oraz wysokie parametry jakościowe montowanych urządzeń (urządzenia certyfikowane Solar Key Mark).

⁷¹ Na podstawie *Understanding the Energiewende*, Agora Energiewende, Berlin 2016.

Trwałość interwencji powinna być jednak mierzona także poprzez możliwości i plany kontynuacji działań w zakresie poprawy efektywności energetycznej, wystąpienie efektu *spill-over* oraz podniesienia świadomości ekologicznej obywateli, które przekłada się na większą akceptację podobnych działań w przyszłości, a nawet aktywne dążenie do ich realizacji przez mieszkańców. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z mieszkańcami gmin objętych wsparciem w ramach SPPW, Instytucjami Realizującymi oraz partnerami projektów można stwierdzić, że w tym zakresie interwencja SPPW spełniła swoją rolę. Odnotowano znaczny wzrost zainteresowania prosumeckimi instalacjami OZE w gminach sąsiadujących oraz wśród mieszkańców, którzy nie skorzystali ze wsparcia. Przeprowadzenie działań inwestycyjnych na szeroką skalę, szczególnie w zakresie montażu kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych, wymagało podjęcia intensywnych działań edukacyjno-promocyjnych – o ich skuteczności świadczy stopień osiągnięcia wartości wskaźników na poziomie powyżej zakładanych docelowych. Początkowo mieszkańcy byli niechętni do uczestnictwa w projektach, jednak z czasem zainteresowanie rosło, a pod koniec okresu realizacji – wręcz lawinowo. Jednym z bardziej przekonujących aspektów związanych z montażem kolektorów słonecznych był dla mieszkańców fakt uzyskania wymiernych oszczędności finansowych związanych z oszczędnością węgla, a także ze zmniejszeniem nakładu pracy własnej związanej z podgrzewaniem wody (wczesne wstawanie, rozpalenie pieca). W efekcie odnotowano także wzrost zaufania mieszkańców do działań wdrażanych przez samorządy, związanych z upowszechnianiem OZE i ograniczaniem niskiej emisji, a także wzrost zainteresowania innymi działaniami na rzecz poprawy efektywności energetycznej (np. wymiana pieców, termomodernizacja) wśród gmin i mieszkańców, którzy skorzystali ze wsparcia SPPW.

Innowacyjny i efektywny sposób na kampanię edukacyjno-promocyjną zastosowano w projekcie KIK/66, realizowanym przez Związek Gmin Dorzecza Wisłoki. Do działań zaangażowano lokalną młodzież, która jako „doradcy domowi” – wyposażeni w wiedzę (uprzednio odpowiednio przeszkoleni), materiały informacyjne (ankiety, ulotki, broszury, plakaty) oraz takie akcesoria, jak koszulki, czapki, identyfikatory projektowe – odwiedziła ponad 12 tys. domów mieszkańców na terenie gmin należących do Związku, zachęcając do udziału w projekcie oraz przedstawiając korzyści płynące ze zrównoważonego rozwoju regionu. Działanie to było wspierane merytorycznie przez pracowników Instytutu Nauk o Środowisku Uniwersytetu Jagiellońskiego. Młodzież była bardzo przychylnie przyjmowana przez mieszkańców, a przekazywanie wiedzy tym sposobem okazało się znacznie bardziej skuteczne niż w przypadku informacji przekazywanej przez osoby z zewnątrz lub za pośrednictwem samych tylko materiałów drukowanych czy mediów. Przeprowadzone działania poskutkowały wzrostem zainteresowania udziałem w projekcie wśród mieszkańców oraz ogólnym wzrostem zainteresowania kolejnymi projektami związanymi z zastosowaniem OZE.

Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów pogłębionych i ankiet z IR, doświadczenia zdobyte w toku realizacji projektów SPPW, w szczególności w zakresie realizacji projektów grupowych (gdzie ostatecznymi beneficjentami wsparcia byli mieszkańcy), zarządzania dużymi projektami inwestycyjnymi

oraz realizacji projektów w szerokich partnerstwach jednostek samorządu terytorialnego, będą wykorzystywane do przyszłych działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej, rozwoju OZE i ograniczania niskiej emisji, a także innych działań związanych z ochroną środowiska (np. usuwanie azbestu). Instytucje Realizujące oraz partnerzy projektów planują kontynuację działań przy wsparciu ze środków dostępnych w ramach RPO 2014-2020 oraz NFOŚiGW. Związek Gmin Dorzecza Wisłoki (IR w KIK/66) realizuje już obecnie 2 projekty obejmujące termomodernizację budynków użyteczności publicznej z wykorzystaniem dotacji w ramach RPO 2014-2020 (kwota dotacji 24 mln PLN) oraz złożył wnioski o dofinansowanie kolejnych 2 projektów obejmujących instalację kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych na budynkach prywatnych (również w ramach RPO 2014-2020) – jak przyznają przedstawiciele Związku, te projekty są efektem realizacji SPPW, który rozbudził zainteresowanie tematyką efektywności energetycznej wśród mieszkańców gmin członkowskich Związku. Przykładowo, w gminie Żyraków, w toku obecnie realizowanego projektu solarnego, odnotowano jeszcze więcej wniosków osób indywidualnych o montaż kolektorów słonecznych, niż to miało miejsce w czasie realizacji KIK/66 (w ramach którego ponad 16% gospodarstw zostało już wyposażonych w instalacje solarne). Inne IR planują projekty obejmujące wymianę kotłów węglowych na kotły wyższej klasy lub/i zastosowanie fotowoltaiki (np. Powiat Suski – KIK/44, Gmina Niepołomice – KIK/41, Gmina Busko-Zdrój – KIK/46, Miasto Łęborg – KIK/73), w niektórych przypadkach w powiązaniu z zachętami do termomodernizacji budynków indywidualnych. Ograniczeniem możliwości realizacji tego typu działań w przyszłości będzie dostępność środków na dofinansowanie inwestycji w OZE i poprawę efektywności energetycznej.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na wysoką skuteczność i trwałość projektów w zakresie efektywności energetycznej wpływ miały przede wszystkim:

- dobrze zdefiniowane, indywidualnie dopracowane przy udziale ekspertów zakresy projektów;
- elastyczność Programu SPPW, umożliwiającą odpowiednie reagowanie na występujące problemy oraz modyfikację projektów (dostosowanie do realiów realizacyjnych);
- regionalna/lokalna koncentracja wsparcia – maksymalizacja efektu ekologicznego (ograniczenia emisji zanieczyszczeń), która może dać efekt w postaci trwałej poprawy jakości powietrza;
- innowacyjność zastosowanych rozwiązań, w tym innowacyjność technologiczna (np. układ ORC w elektrociepłowni biomasowej w Łęborgu w KIK/73) oraz związana z zakresem zrealizowanych działań (kompleksowość zrealizowanych prac w szpitalach w KIK/51 czy na danym obszarze – działania obejmujące modernizację sieci, termomodernizację budynków, montaż kolektorów słonecznych, paneli fotowoltaicznych, pomp ciepła w KIK/48 – maksymalizacja efektu ekologicznego, dobra praktyka);
- w przypadku kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych:
  - minimalizacja formalności i wkładu finansowego po stronie odbiorcy końcowego (w tym przede wszystkim brak konieczności wyłożenia własnych środków finansowych na pokrycie kosztów całej instalacji, a jedynie na poziomie 15 %);
  - szeroko zakrojone i efektywne akcje informacyjno-promocyjne;
  - dobra współpraca między JST;

- wypracowanie efektywnych, wspólnych dla wielu projektów procedur realizacji projektów grupowych, angażujących kilku partnerów, w tym procedur przetargowych (obejmujących kwestie gwarancji, serwisu, certyfikatów jakości), wymiana doświadczeń z pozostałymi projektami realizowanymi w obszarze efektywności energetycznej w ramach SPPW;
- centralizacja zamówienia (oszczędności przetargowe oraz możliwość postawienia wyższych wymagań wykonawcy).

Transport

Założenia

Trzecim z celów zdefiniowanych w obszarze SPPW „Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska” była „Poprawa zarządzania, bezpieczeństwa, wydajności i niezawodności lokalnych / regionalnych publicznych systemów transportowych”. Cel ten miał zostać osiągnięty poprzez realizację projektów o szerokim zakresie wsparcia rozwoju publicznych systemów transportowych.

Tabela 27. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 3. Poprawa zarządzania, bezpieczeństwa, wydajności i niezawodności lokalnych / regionalnych publicznych systemów transportowych.

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	38 029 765 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punkcie poniżej; - dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego.
Rodzaje projektów	<p>W ramach ww. obszaru można było realizować działania z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przygotowania dokumentacji (jak np.: studium wykonalności, ocena oddziaływania na środowisko, plan generalny (master plan), koncepcja transportu dla projektów obejmujących swoim zakresem przynajmniej jedną gałąź transportu oraz/lub połączenia pomiędzy różnymi gałęziami transportu; kolejowych oraz drogowych systemów zarządzania ruchem (sterujących) i systemów monitorujących (w tym systemy elektronicznego poboru opłat); - kwalifikowalne wyłącznie jako projekty studyjne (zawierające działania „miękkie”, jak przygotowanie dokumentacji) lub projekty studyjne z małymi elementami inwestycyjnymi; - budowy, remontu i/lub modernizacji infrastruktury kolejowej, w tym w szczególności zapewniające sprawne połączenia kolejowe centrów miast z portami lotniczymi – kwalifikowalne jako projekty studyjne, projekty studyjne z elementami inwestycyjnymi, projekty inwestycyjne; projekty dotyczące zakupu taboru kolejowego.
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	<ul style="list-style-type: none"> - dla projektów kategorii 1 – podmioty zarządzające infrastrukturą kolejową i drogową, właściwe w tym zakresie podmioty administracji publicznej (w tym samorząd terytorialny i Ministerstwo Infrastruktury) lub inne wyspecjalizowane podmioty powołane do wykonywania określonych zadań infrastrukturalnych realizujące politykę państwa. - dla projektów kategorii 2 – podmioty zarządzające drogami, podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo ruchu drogowego, w szczególności Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Główny Inspektorat Transportu

	Założenia dotyczące wsparcia
	<p>Drogowego;</p> <ul style="list-style-type: none"> - podmioty administracji państwowej (samorząd terytorialny, Ministerstwo Infrastruktury), inne wyspecjalizowane podmioty powołane do wykonywania określonych zadań infrastrukturalnych realizujące politykę państwa; - zarządcy infrastruktury kolejowej, podmioty zarządzające dworcami i przystankami kolejowymi; - dla projektów kategorii 3 i 4 – podmioty zarządzające infrastrukturą kolejową, właściwe organy administracji publicznej (w tym samorządowej).

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach Celu 3 zrealizowano 3 projekty o łącznej wartości 57 344 050 CHF, w tym kwota dofinansowania wyniosła 38 029 765 CHF. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 28. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 3. 'Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego'

Nr projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/22	Rozwój systemu publicznego transportu pasażerskiego w aglomeracji warszawskiej poprzez zwiększenie wydajności, niezawodności i bezpieczeństwa Warszawskiej Kolei Dojazdowej	Warszawska Kolej Dojazdowa sp. z o.o	mazowieckie	19 353 841
KIK/23	Zakup czterech spalinowych zespołów trakcyjnych do obsługi kolejowego odcinka Malbork-Grudziądz, w celu poprawy bezpieczeństwa, zarządzania, wydajności i niezawodności lokalnego systemu transportowego	Samorząd Województwa Pomorskiego	pomorskie	9 041 460
KIK/28	Centrum Komunikacyjne w Legionowie	Urząd Miasta Legionowo	mazowieckie	9 634 464
SUMA				38 029 765

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

Poniżej opisujemy poziom osiągnięcia wskaźników dla 3 projektów zrealizowanych w ramach obszaru „transport”.

Przedmiotem pierwszego projektu (KIK/22), realizowanego przez Warszawską Kolej Dojazdową (WKD), był zakup 6 elektrycznych zespołów trakcyjnych oraz stworzenie Systemu Informacji Pasażerskiej i Monitoringu. Dzięki oszczędnościom i korzystnym różnicom kursowym, zakres projektu udało się znacząco zwiększyć, włączając w jego zakres m.in. remont torów.

Tabela 29. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu dla projektu KIK/22 – „Rozwój systemu publicznego transportu pasażerskiego w aglomeracji warszawskiej poprzez zwiększenie wydajności, niezawodności i bezpieczeństwa Warszawskiej Kolei Dojazdowej”

Wskaźnik	KIK/22			
	Wartość bazowa	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Czas podróży w minutach	57	50	55	91%
Wskaźnik punktualności – różnica pomiędzy planowanym oraz aktualnym odjazdem/przyjazdem	97,86%	97,95%	97.61%	99%
Częstotliwość pociągów w ciągu dnia: dni robocze dni świąteczne	11 5	16 10	12 7	75% 70%
% pasażerów zadowolonych z jakości usług	51,30%	55%	66,30%	120%
Liczba osób starszych i/lub niepełnosprawnych korzystających z pociągów	600'000	660'000	b.d. (pomiar pod koniec realizacji projektu)	-
Liczba pasażerów	7'328'792	9'070'021	6'886'835	75%
Liczba pasażerokilometrów	114'057'928	118'485'618	106'861'631	90%
Prędkość podróży w km/h	80	80	80	100%
Liczba kilometrów przejeżdżanych przez pociągi	1'160'240	1'995'613	1'201'2781	60%
% spadek hałasu w dB na obszarach wrażliwych na hałas wzdłuż linii WKD nr 47 i 48	0	5%	b.d. (pomiar pod koniec realizacji projektu)	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Wskaźniki osiągnięte w ramach analizowanego projektu częściowo są już zbliżone do zakładanych. Co bardzo ważne, na wysokim i znacznie wyższym od zakładanego poziomie jest obserwowany udział pasażerów zadowolonych z jakości obsługi, a także punktualność kursowania pociągów. Znacznie poniżej wartości zakładanych sytuują się natomiast wskaźniki dotyczące liczby pasażerów i liczby pasażerokilometrów. Jest to związane zapewne w znacznym stopniu z realizowanymi w ostatnich latach, w dużej mierze ze środków SPPW, remontami torów WKD. W tym czasie wyremontowano m.in. oba tory między Komorowem a Warszawą, a także jeden z torów między Komorowem a Podkową Leśną oraz trasę do Milanówka; ostatnia część remontów była realizowana w 2016 r., a więc w okresie, z którego pochodzą dane do wskaźników. Siłą rzeczy remonty torów powodowały poważne zakłócenia w ruchu kolejowym. Przykładowo w lecie 2016 r. pociągi nie kursowały na trasie Warszawa Śródmieście WKD – Warszawa Zachodnia, w związku z czym na niektórych pozostałych odcinkach była uruchamiana zastępcza komunikacja autobusowa, a na odcinku Podkowa Leśna – Warszawa konieczne były przesiadki na stacji Opacz. W rezultacie tych działań w naturalny sposób spadła liczba pasażerów zainteresowanych

korzystaniem z usług WKD. Stąd też wiarygodne dane o frekwencji będą dostępne zapewne dopiero za 2018 r., gdy nie będą już realizowane żadne prace na kluczowym odcinku Podkowa Leśna – Warszawa. W 2017 r. spółka zamierza jeszcze zakończyć ze środków własnych modernizację torowiska oraz mostu na szlaku Podkowa Leśna Główna – Komorów⁷².

Dzięki projektowi sfinansowanemu z SPPW, przewozy WKD są już w całości realizowane nowoczesnymi elektrycznymi zespołami trakcyjnymi, wyprodukowanymi w całości w XXI wieku, przez polskich producentów, czyli PESA (serie EN 95 i EN 97) oraz NEWAG (seria EN 100, zakupiona w ramach opisywanego projektu). Dzięki realizacji projektu udało się też całkowicie wycofać z eksploatacji pochodzące z początków lat 70-tych XX wieku zespoły EN 94. Warto też dodać, że w odpowiedzi na postulaty pasażerów, w zakupionych w ramach projektu pociągach postawiono na znaczące zwiększenie liczby miejsc siedzących, która wynosi 164.

Jednocześnie, wartym podkreślenia elementem projektu był też remont znacznej części torów, na których realizowane są przewozy WKD. Dzięki temu możliwa będzie bezproblemowa realizacja przewozów bez kolejnych remontów przez wiele lat.

Poniżej z kolei prezentujemy zakładane i osiągnięte wskaźniki rezultatu dla kolejnego projektu, który dotyczył zakupu czterech spalinowych zespołów trakcyjnych dla linii Malbork – Grudziądz i których wprowadzenie miało zasadniczo poprawić jakość przewozów na tej linii.

W trakcie realizacji projektu powstawały oszczędności, które Instytucja Realizująca, każdorazowo za zgodą Instytucji Pośredniczącej, przeznaczała na realizację dodatkowych działań. Na przykład w 2015 r. wprowadzono nowe zadanie polegające na przebudowie wiaduktu wraz z dojazdami w ciągu drogi wojewódzkiej nr 529 w miejscowości Brachlewo, usytuowanego bezpośrednio nad linią kolejową Malbork – Grudziądz. W tym samym roku dodano także nowe zadanie, polegające na modernizacji elektrycznego zespołu trakcyjnego, funkcjonującego na trasie Trójmiasto – Malbork. Z kolei w 2016 r. dodano kolejne zadanie, polegające na zakupie 51 defibrylatorów w pociągach kursujących na terenie województwa pomorskiego. Zorganizowano też specjalistyczne szkolenie z obsługi defibrylatorów oraz nakręcono film instruktażowy, w celu jego wykorzystania przez pozostałych pracowników (nieobjętych przeszkoleniem), do prezentacji podróżnym na wyświetlaczu w pociągach, jak również przy okazji planowanych eventów promocyjnych organizowanych w ramach projektu.

Osiągnięte wskaźniki rezultatu należy ocenić bardzo pozytywnie, większość z nich lokuje się wyraźnie powyżej wartości docelowej. Szczególnie korzystnie należy ocenić wysoki poziom wykorzystania zakupionych pociągów, mierzony liczbą pasażerów i pasażerokilometrów.

---

⁷² Zob. <http://www.wkd.com.pl/aktualnosci/594-modernizacja-mostu-na-rzece-zimna-woda-w-km-20-508-linii-kolejowej-nr-47-na-szlaku-komorow-podkowa-lesna-glowna-w-okresie-01-06-31-07-2017.html>, dostęp 14.05.2017 r.

Tabela 30. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/23 – „Zakup czterech spalinowych zespołów trakcyjnych do obsługi kolejowego odcinka Malbork – Grudziądz, w celu poprawy bezpieczeństwa, zarządzania, wydajności i niezawodności lokalnego systemu transportowego”

Wskaźnik	KIK/23			
	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta na 31.03.2017 r.	Wartość osiągnięta do docelowej w %
Liczba pasażerów	512 382	587 585	909 722	155%
Liczba pasażerokilometrów	17 523 464	20 095 407	40 933 553	204%
Średnia prędkość jazdy w km/h	49	53	52	98%
Roczne oszczędności z podróży, którzy przesiedli się do transportu publicznego w CHF w 2014 r.	0	661 991	3 598 066	544%
Czas podróży w minutach	93	86	88	98%
Wskaźnik procentowy punktualności – różnica między planowanym a rzeczywistym odjazdem/przyjazdem	90%	95%	98%	103%
Częstotliwość kursowania pociągów codziennie w dni powszednie, wakacje	15 16	19 19	20 20	105%
Liczba osób starszych i (lub) niepełnosprawnych korzystających z pociągów	25 752	29 615	40 400	136%
Wskaźnik procentowy osób zadowolonych z jakości usług	51,1%	60,0%	85,05%	142%
Liczba kilometrów przejechanych przez pociągi	283 630	327 912	766 964	234%
Liczba mieszkańców zmieniająca swoje preferencje transportowe z transportu indywidualnego na publiczny kolejowy transport zbiorowy w 2014 r.	0	75 200	397 340	528%
Roczne oszczędności w CHF kosztów środowiskowych	0	24 848	177 357	714%
Średniodobowe natężenie ruchu na drodze wojewódzkiej nr 529	495	535	524	98%
Spadek poziomu ciśnienia akustycznego hałasu w decybelach przy obszarach wrażliwych wzdłuż linii	83	76	76	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Poniżej z kolei przedstawiamy zakładane i osiągnięte wskaźniki rezultatu dla projektu KIK/28 – „Centrum Komunikacyjne w Legionowie”. Niestety, w tym przypadku pomiar wskaźników rozpocznie się dopiero po ostatecznym zakończeniu projektu, stąd też w chwili obecnej brak jest w tej sferze danych. Wszystko jednak wskazuje na to, że nie powinno być żadnych problemów z osiągnięciem założonych wskaźników.

Tabela 31. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/28 – „Centrum Komunikacyjne w Legionowie”

Obszar interwencji	KIK/28			Wartość osiągnięta
	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
Rezultat	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta
Rezultat 1 Poprawa świadczenia usług i ich jakości poprzez centrum komunikacyjne w Legionowie	Wskaźnik satysfakcji z jakości usługi	68,98%	75,00%	Pomiary wartości wskaźników zostaną rozpoczęte od momentu zakończenia całego projektu, czyli od czerwca 2017 r.
	Liczba osób starszych i/lub niepełnosprawnych korzystających z centrum (rocznie)	0	4 000	
	Liczba podpisanych porozumień o współpracy z otaczającymi gminami i ZTM Warszawa	1	10	
Rezultat 2 Poprawa efektywności operacyjnej systemu transportu publicznego w regionie i Legionowie – wyzwana dzięki Centrum Komunikacyjnemu	Liczba pasażerów korzystająca z transportu publicznego zamiast transportu indywidualnego (rocznie)	14 mln	15 mln	
	Liczba osób korzystających z dworca kolejowego (rocznie)	0	950 tys.	
	Liczba pojazdów parkujących w garażu P&R (rocznie)	0	256,8 tys.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Zrealizowany w Legionowie projekt, opisany bardziej szczegółowo w załączonym studium przypadku, należy także ocenić bardzo pozytywnie. W jego rezultacie powstały: wielofunkcyjny obiekt dworcowy (dworzec kolejowy i autobusowy), wraz z peronami autobusowymi i parkingiem krótkoterminowym, dwa wielopoziomowe parkingi typu *Park&Ride* (drugi z nich będzie niebawem uruchomiony), stosowne drogi dojazdowe i przejścia podziemne. Ponadto w budynku dworca uruchomiono Multimedialną Strefę Obsługi Pasażera, w której ulokowana została miejska Biblioteka Publiczna, udostępniająca również powierzchnie multimedialne dla różnych podmiotów i organizowanych w mieście imprez o charakterze edukacyjnym, społeczno-oświatowym i promocyjnym.

Trafność

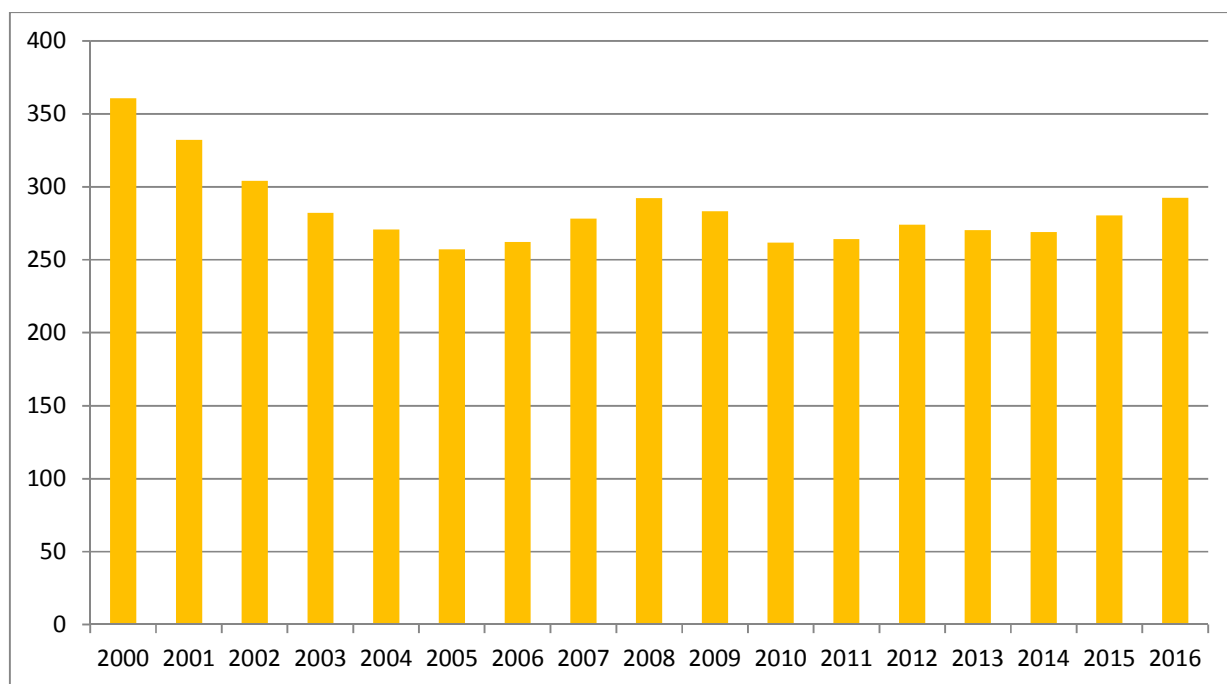
Trafność interwencji w ramach sektora transportu należy ocenić zdecydowanie wysoko. Jak wynika z danych Urzędu Transportu Kolejowego⁷³, średni wiek wagonów oraz elektrycznych zespołów

⁷³ „Ocena funkcjonowania rynku transportu kolejowego i stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2015 roku”, Urząd Transportu Kolejowego, Warszawa 2016 r.

trakcyjnych w 2015 r. wyniósł odpowiednio 28,0 lat (29,1 w 2014 r.) i 26,5 lat (wobec 31,1 w 2014 r.), był więc przeciętnie stosunkowo wysoki. Z drugiej strony przewoźnicy kolejowi podejmują intensywne działania, w celu modernizacji posiadanego taboru lub też zakupu nowych, nowoczesnych wagonów lub elektrycznych zespołów trakcyjnych. Przykładowo, spośród 1342 sztuk EZT, jakie były w posiadaniu polskich przewoźników kolejowych, aż 252 sztuki stanowił tabor, którego wiek wynosi poniżej 5 lat, co stanowi blisko 19% wszystkich elektrycznych zespołów trakcyjnych. Jednocześnie jednak aż 903 sztuk liczył tabor, którego wiek przekracza 30 lat (67,3% wszystkich EZT). W przypadku pojazdów spalinowych, 36,8% stanowią pojazdy, których średni wiek wynosi mniej niż 5 lat, jednocześnie pojazdy powyżej 30 lat stanowią zaledwie 5%⁷⁴.

Jednocześnie trwa proces zakupu nowego taboru. Z cytowanych danych UTK wynika, że w 2015 r. na zakupy taboru przewoźnicy przeznaczili łącznie 2,78 mld PLN, z kolei zaś na modernizację taboru przeznaczono w 2015 r. 454,3 mln PLN. Dane UTK prezentują też rosnący od kilku lat łagodnie wzrostowy trend liczby pasażerów podróżujących transportem kolejowym, co obrazuje poniższy rysunek.

Rysunek 13. Liczba pasażerów w przewozach kolejowych w Polsce

Źródło: Urząd Transportu Kolejowego, dane w mln osób

W przypadku obu projektów „taborowych” ich specyficzną cechą jest ich ulokowanie (co obrazuje poniższa tabela) w 2 regionach Polski o najwyższym poziomie tzw. wskaźnika wykorzystania, czyli liczby pasażerów transportu kolejowego w porównaniu do liczby ludności danego województwa.

⁷⁴ Zaprezentowane statystyki wieku taboru wagonowego nie uwzględniają jednak dokonanych modernizacji, które były stosunkowo powszechne w przypadku najbardziej powszechnie używanych jednostek typu EN 57.

Tabela 32. Intensywność korzystania z pasażerskich przewozów kolejowych w podziale na poszczególne województwa

Województwo	Wskaźnik wykorzystania w 2016 r. (liczba pasażerów do ludności)	Liczba pasażerów w 2016 r. [mln]	Ludność wg GUS – stan na 1 stycznia 2016 r. [mln]	Dynamika wskaźnika 2016/2012	Dynamika wskaźnika 2016/2015
Pomorskie	23,3	53,7	2,3	8,6%	6,4%
Mazowieckie	18,9	101,1	5,3	10,8%	-1,6%
Wielkopolskie	8,2	28,5	3,5	13,6%	6,7%
Dolnośląskie	7,7	22,4	2,9	57,1%	17,4%
Zachodniopomorskie	5,3	9,1	1,7	-8,2%	-0,4%
Opolskie	5,1	5,1	1,0	-28,6%	-4,7%
Małopolskie	4,6	15,5	3,4	18,8%	47,3%
Śląskie	4,3	19,9	4,6	-3,9%	-0,3%
Łódzkie	3,9	9,7	2,5	-9,3%	8,3%
Kujawsko-Pomorskie	3,8	7,8	2,1	-3,4%	1,4%
Lubuskie	3,1	3,2	1,0	-5,8%	3,0%
Warmińsko-Mazurskie	3,1	4,4	1,4	-16,2%	-1,0%
Lubelskie	2,3	4,9	2,1	-22,8%	-10,6%
Świętokrzyskie	1,8	2,3	1,3	-34,6%	-1,5%
Podkarpackie	1,6	3,3	2,1	-19,1%	6,8%
Podlaskie	1,5	1,7	1,2	-32,6%	18,2%
Polska	7,6	292,5	38,4	7,1%	4,5%

Źródło: Urząd Transportu Kolejowego, dane w mln osób

Wybór projektów w dwóch województwach o najwyższym udziale pasażerskich przewozów koleją ma naturalnie swoje silne uzasadnienie, inwestycje w tych dwóch województwach mają największe szanse na zachowanie trwałości rezultatów. Z drugiej strony, jako zasadne należy uznawać planowanie inwestycji także w regionach, w których korzystanie z kolei jest mniej popularne – naturalnie pod warunkiem, że istnieje odpowiednia infrastruktura umożliwiająca rozwój połączeń kolejowych; takie wnioski wynikają zresztą także z niektórych analiz branżowych.

Z kolei w przypadku mającego nieco inny charakter projektu KIK/28, o jego trafności przesądza ścisły związek ze strategią rozwoju Legionowa. Strategia ta zakłada usprawnienie powiązań i systemów komunikacji wewnątrzmiastowych i metropolitalnych, a także działania na rzecz rozwiązań alternatywnych dla indywidualnego transportu samochodowego oraz poprawę jakości miejskich szlaków komunikacyjnych wraz z usprawnieniem powiązań drogowych miasta z otoczeniem. W świetle powyższych założeń strategicznych, wnioskować można o wysokiej trafności analizowanego projektu KIK/28, dzięki któremu powstało Centrum Komunikacyjne w Legionowie. Jest ono obiektem powodującym istotny rozwój infrastruktury okołotransportowej miasta (dworzec i infrastruktura towarzysząca), a dodatkowo, prowadzącym do powstania zupełnie nowej infrastruktury społecznej – tworzą ją infrastruktura i funkcjonalności Multimedialnej Strefy Obsługi Pasażera (i ludności). W ostatnim czasie na czoło wysunęły się także kwestie ekologiczne. W tym przypadku, nowoczesne centrum komunikacyjne (kluczowe znaczenie ma tu wyposażenie kompleksu w parkingi typu P&R) powoduje łatwiejszą dostępność, a w konsekwencji również gotowość części mieszkańców (Legionowa oraz gmin sąsiednich) do szerszego korzystania z usług transportu zbiorowego (kolejowego, autobusowego) w komunikacji z Warszawą, gwarantującego pozytywne efekty ekologiczne w rezultacie ograniczenia

ruchu indywidualnego – samochodowego (Legionowo jest uczestnikiem systemu „wspólnego biletu” aglomeracji warszawskiej).

Wpływ

W obecnej chwili jest jeszcze dość trudno ocenić długoterminowy wpływ zrealizowanych projektów na zwiększenie zainteresowania transportem kolejowym. Można jednak przyjąć, że w przypadku projektu KIK/22 zainteresowanie podróżą WKD będzie z całą pewnością rosnąć, gdy tylko zostaną zakończone remonty kolejnych odcinków torów.

Jeżeli chodzi o budowę centrów przesiadkowych, to coraz więcej samorządów lokalnych decyduje się na ich realizację w mniej lub bardziej zaawansowanej formie; najczęściej sprowadza się to do budowy parkingów „Parkuj i Jedź” (P+R – *Park and Ride*). W samej Warszawie funkcjonuje 13 takich parkingów, koło stacji kolejowych lub metra, zaś na terenie całego Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 roku istniało 26 parkingów P+R, znajdujących się w 15 gminach oferujących ok. 5 tys. miejsc postojowych dla samochodów oraz ok. 750 miejsc postojowych dla rowerów.

Tego typu inwestycje są też wspierane ze środków europejskich, głównie w ramach regionalnych programów operacyjnych; na przykład w ramach RPO Województwa Mazowieckiego 2014-2020 na budowę parkingów P+R ma być przeznaczony prawie 60 milionów złotych.

Poniżej prezentujemy też szacunkowe porównanie inwestycji w tabor kolejowy, dokonanych w ramach SPPW w projektach KIK/22 i KIK/23 z projektami finansowanymi w ramach Polityki Spójności 2007-2013.⁷⁵

Tabela 33. Porównanie skali wsparcia zakupów pasażerskiego taboru kolejowego w ramach SPPW i Polityki Spójności 2007-2013

	Polityka Spójności 2007-2013	Szwajcarsko-Polski Program Współpracy	SPPW w stosunku do PS 2007-2013
Wartość projektów	8,47 mld zł	184,03 mln zł	2,17%
Wartość dofinansowania UE/SPPW	3,81 mld zł	113,58 mln zł	2,98%

Źródło: Baza danych beneficjentów funduszy europejskich na lata 2007-2013, dane na 31 marca 2017, dane CPPC

Jak widać, wsparcie w ramach SPPW odpowiada tylko za niecałe 3% wsparcia zakupów taborowych w ramach polityki spójności, odzwierciedla to jednak dobrze wielkość obu programów. Punktowo jednak (jak w przypadku WKD) wpływ ten jest bardzo znaczący, gdyż prowadzi do zakończenia procesu modernizacji taboru.

Trwałość

Trwałość zrealizowanych prac będzie z całą pewnością wysoka. W przypadku KIK/22, dzięki realizacji projektu oraz zaangażowaniu środków własnych do końca 2017 roku zostaną zmodernizowane wszystkie odcinki, z wyjątkiem szlaku Podkowa Leśna – Grodzisk Mazowiecki. W przypadku tego odcinka trwają

⁷⁵ Porównanie ma charakter nieco uproszczony, dla wsparcia w ramach obu grup projektów przyjęto całe wartości projektów, bez wydzielenia kosztów zakupu samego taboru, przyjęto też szacunkowy kurs 1 CHF= 4,00 PLN.

jednak przygotowania do rozpoczęcia budowy drugiego toru. Jeśli uda się pozyskać fundusze, tor zostałyby wybudowany do 2023 roku.

Z kolei w przypadku projektu KIK/23, poważnym wyzwaniem w kontekście trwałości projektu w średnim horyzoncie czasowym jest to, że w najbliższym czasie planowany jest kompleksowy remont linii Grudziądz – Malbork na odcinku Gardeja – Malbork, co wprawdzie ostatecznie powinno mieć korzystne efekty, dzięki skróceniu czasu przejazdu (o około 13 minut), jednak w krótkim horyzoncie czasowym będzie z całą pewnością zdecydowanie niekorzystne i może doprowadzić do znaczącego spadku zainteresowania podróżnych. Projekt „Rewitalizacja linii kolejowej nr 207, odcinek granica województwa – Malbork” będzie finansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego. Dofinansowanie UE do całkowitej wartości projektu wynosi 180,5 mln zł. W ramach inwestycji wyremontowanych będzie łącznie 70 km torów pomiędzy stacjami Gardeja i Malbork. Pociągi przyspieszą do 120 km/h, również dzięki przebudowie 120 obiektów inżynierskich, w tym 3 mostów i 13 wiaduktów. Realizacja projektu zakończy się jesienią 2019 r.⁷⁶.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na skuteczność, efektywność i trwałość efektów wpływ miało szereg poniżej przedstawionych czynników (przy czym warto pamiętać o znaczącym zróżnicowaniu realizowanych w sferze dotyczącej transportu projektach SPPW):

- kompleksowość realizowanych projektów i całościowe rozwiązywanie problemów – np. zakup taboru i remont infrastruktury;
- połączenie działań infrastrukturalnych z rozwojem instytucji kultury;
- zwiększająca się rola pasażerskiego transportu kolejowego w Polsce;
- duże zaangażowanie władz samorządowych szczebla lokalnego i regionalnego;
- odpowiednio zaplanowane i realizowane działania promocyjne i informacyjne.

Podsumowanie

Zrealizowane projekty powinny pozytywnie wpłynąć na zainteresowanie korzystaniem z transportu kolejowego. Ich skutkiem powinna też być zasadnicza poprawa jakości podróżowania, dzięki zakupie nowoczesnego taboru i/lub budowie przyjaznych dla użytkownika centrów przesiadkowych.

---

⁷⁶ <http://kurierkolejowy.eu/aktualnosci/30079/bedzie-remont-linii-z-grudziadza-i-kwidzyna-do-malborka.html>

Bioróżnorodność

Założenia

W omawianym obszarze tematycznym wsparciem objęto projekty mające na celu ochronę przyrody i zrównoważone funkcjonowanie ekosystemów na obszarach koncentracji geograficznej, tj. w województwach lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim oraz małopolskim. Zakres projektów mógł dotyczyć: poprawy spójności obszarów należących do sieci Natura 2000 oraz innych obszarów chronionych, inwentaryzacji przyrodniczej oraz monitoringu bioróżnorodności, opracowania regionalnych strategii zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach chronionych, podnoszenia świadomości i wiedzy na temat wymogów w zakresie ochrony środowiska, wdrażanie Konwencji Karpackiej oraz transgranicznych inicjatyw środowiskowych. Zgodnie z informacjami uzyskanymi podczas wywiadu z przedstawicielami IP, jedną z głównych przesłanek, jaką kierowano się na etapie programowania, było niepokrywanie się wsparcia SPPW (demarkacja) z innymi instrumentami finansowanymi, takimi jak POiŚ 2007-2013, PROW 2007-2013, NMF, PO RYBY 2007-2013 (przykładowo, w ramach POiŚ 2007-2013 na działania związane z monitoringiem można było przeznaczać max. 10% budżetu projektu, podczas gdy w SPPW monitoring i inwentaryzacja stanowiły w niektórych przypadkach nawet do 90% budżetów projektów). Z założenia projekty miały mieć charakter kompleksowy i innowacyjny.

Tabela 34. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 1. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	9 818 134 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punktach poniżej; - dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego; - dofinansowanie do 90% mogły uzyskać projekty realizowane przez organizacje pozarządowe, przy uwzględnieniu przepisów dotyczących udzielania pomocy publicznej.
Rodzaje projektów	<p>Projekty o minimalnej wartości 1 mln CHF każdy. Wsparcie przeznaczone było na projekty realizowane wyłącznie na obszarach koncentracji geograficznej, tj. w województwach lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim oraz małopolskim. Działania inwestycyjne były dopuszczalne pod warunkiem, że ich koszty nie przekraczały 30 proc. kosztów kwalifikowalnych projektu.</p> <p>W ramach przedmiotowego obszaru tematycznego za kwalifikowalne uznaje się projekty z zakresu:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Poprawy spójności obszarów należących do sieci Natura 2000 oraz innych obszarów chronionych, obejmujące działania z zakresu:

	Założenia dotyczące wsparcia
	<ul style="list-style-type: none"> a) opracowania regionalnych planów i/lub programów tworzenia i funkcjonowania korytarzy ekologicznych; b) tworzenia i utrzymania korytarzy ekologicznych. <p>II. Inwentaryzacji przyrodniczej oraz monitoringu bioróżnorodności, obejmujące działania z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) opracowania regionalnych wytycznych i/lub programów inwentaryzacji przyrodniczej; b) terenowej inwentaryzacji przyrodniczej; c) opracowania systemu monitoringu bioróżnorodności i/lub systemów informatycznych. <p>III. Opracowania regionalnych strategii zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach chronionych, przygotowane w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem przyrody.</p> <p>IV. Podnoszenia świadomości i wiedzy nt. wymogów w zakresie ochrony środowiska, obejmujące działania z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) przygotowania i przeprowadzenia kampanii informacyjnych oraz szkoleń w zakresie tworzenia „zielonych miejsc pracy” oraz „zielonych zamówień i zakupów” w jednostkach administracji publicznej, szczególnie na terenach gmin, w granicach których znajdują się obszary Natura 2000; b) projektów edukacyjnych (w tym szkolenia dla pracowników administracji publicznej wszystkich szczebli w zakresie prawa ochrony środowiska, seminaria, warsztaty, konkursy, kampanie informacyjne, platformy e-learningowe) przygotowanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi, lokalnymi władzami i/lub społecznościami, w zakresie kształtowania postaw proekologicznych, szczególnie na terenach gmin, w granicach których znajdują się obszary Natura 2000. <p>V. Konwencji Karpackiej, obejmujące działania z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) działań wdrażających postanowienia art. 4 Konwencji Karpackiej; b) systemu współpracy oraz wzmacniania zdolności w zaangażowanych instytucjach, w tym stworzenia krajowego mechanizmu służącego konsultacjom, koordynacji oraz współpracy pomiędzy instytucjami oraz władzami regionalnymi i lokalnymi. <p>VI. Transgranicznych inicjatyw środowiskowych, obejmujące działania z zakresu współpracy transgranicznej, w szczególności w zakresie tworzenia i funkcjonowania obszarów chronionych, w tym transgranicznych obszarów chronionych. Współpraca ta powinna być w całości realizowana na terenie przynajmniej jednego z czterech obszarów koncentracji geograficznej Polski południowo-wschodniej, przy merytorycznym udziale partnerów zagranicznych (finansowanym przez polskie Instytucje Realizujące).</p>
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	Podmioty sektora publicznego lub organizacje pozarządowe, utworzone lub zarejestrowane na terytorium Polski zgodnie z polskim prawodawstwem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Wśród najważniejszych kryteriów oceny merytorycznej projektów znalazły się: bezpośredni, istotny i trwały wpływ na poprawę stanu środowiska naturalnego; zgodność z lokalnymi, regionalnymi lub krajowymi programami lub strategiami w zakresie ochrony środowiska; wpływ na ochronę natury i funkcjonowania ekosystemów w sposób zrównoważony na obszarach koncentracji geograficznej (w przypadku projektów dotyczących transgranicznych inicjatyw środowiskowych również w wymiarze oddziaływania transgranicznego); komplementarność z NSRO; uzasadnienie pilności i potrzeby realizacji projektu; trwałość efektów projektu.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach obszaru zrealizowano 7 projektów o łącznej wartości 11 015 357 CHF⁷⁷, w tym kwota dofinansowania SPPW wyniosła 9 818 134 CHF. Listę projektów, w podziale na poszczególne kategorie, zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 35. Lista projektów zrealizowanych w ramach Obszaru tematycznego 2.2: Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych

Numer projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Kategoria ⁷⁸	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/24	Inwentaryzacja kluczowych gatunków ptaków polskich Karpat oraz stworzenie systemu ich monitorowania i ochrony	Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP)	Partner Szwajcarski: SVS BirdLife Schweiz	I, II, III	podkarpackie, małopolskie, śląskie	1 070 000
KIK/25	Ochrona różnorodności gatunkowej cennych przyrodniczo siedlisk na użytkach rolnych na obszarach Natura 2000 w woj. lubelskim	Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy, OTOP, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	II, IV	podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie, lubelskie	2 424 874
KIK/31	Karpaty przyjazne ludziom – lokalna inicjatywa partnerska na rzecz zrównoważonego użytkowania i ochrony górskich obszarów województwa podkarpackiego	Fundacja Karpacka – Polska	Fundacja "Partnerstwo dla środowiska", Bieszczadzki Park Narodowy, GOPR	IV, VI	podkarpackie	794 162
KIK/32	Karpaty łączą – mechanizm konsultacji i współpracy dla wdrażana konwencji karpackiej	Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska – Centrum Informacji o Środowisku UNEP/GRID – Warszawa	Stowarzyszenie Ekopsychologia, Polskie Biuro Regionalnego Centrum Ekologicznego na Europę Środkowo-Wschodnią, Beskid Zielony Lokalna Organizacja Turystyczna,	V	małopolskie, podkarpackie	1 943 054

⁷⁷ wydatki kwalifikowalne zgodnie z umową grantu

⁷⁸ Kategorie: I – Poprawa spójności obszarów należących do sieci Natura 2000 oraz innych obszarów chronionych; II – Inwentaryzacja przyrodnicza oraz monitoring bioróżnorodności; III – Opracowania regionalnych strategii zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarach chronionych; IV – Podnoszenie świadomości i wiedzy nt. wymogów w zakresie ochrony środowiska; V – Konwencja Karpacka; VI - Transgraniczne inicjatywy środowiskowe.

Numer projektu	Tytuł	Instytucja Realizująca	Partnerzy projektu	Kategoria ⁷⁸	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
			Tatrzańsko-Beskidzka Spółdzielnia Producentów „Gazdowie”; Partner Szwajcarski: Departament Geografii na Uniwersytecie w Genewie			
KIK/37	Tarliska Górnej Raby	Stowarzyszenie "Ab Ovo"	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie, Partner Szwajcarski: Kanton Zurich	I	małopolskie	1 240 827
KIK/53	Ochrona ostoi karpackiej fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia "Pro Carpathia"	11 nadleśnictw, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie, Magurski Park Narodowy i Bieszczadzki Park Narodowy	I	podkarpackie	1 421 717
KIK/65	Rewitalizacja, ochrona bioróżnorodności i wykorzystanie walorów starorzeczy Wisły, zatrzymanie degradacji doliny górnej Wisły jako korytarza ekologicznego	Towarzystwo na rzecz Ziemi	Instytut Ochrony Przyrody w PAN w Krakowie	I	małopolskie	923 500
SUMA						9 818 134

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz Raportu rocznego z wdrażania SPPW za okres 1 stycznia – 31 grudnia 2016 r.

W niemal wszystkich projektach Instytucjami Realizującymi były organizacje pozarządowe (poza KIK/25), wszystkie projekty realizowane były przez partnerstwa (nawet do kilkunastu podmiotów), a ich wdrażanie skoncentrowane było w województwach małopolskim i podkarpackim. Najwięcej, bo aż 4 projekty, zrealizowano w obszarze poprawy spójności obszarów należących do sieci Natura 2000 oraz innych obszarów chronionych, ze szczególnym naciskiem na kwestie korytarzy ekologicznych.

Projekty obejmowały działania mające pośredni wpływ na ochronę różnorodności biologicznej, takie jak:

- inwentaryzacja przyrodnicza (w KIK/24, KIK/25, KIK/31 i KIK/65 – łącznie obszar ponad 1,8 tys. ha);
- monitoring przyrodniczy (w KIK/24, KIK/25, KIK/53 i KIK/65 – łącznie obszar ponad 1 mln ha oraz 230 gatunków);
- tworzenie lokalnych lub regionalnych strategii (opracowano 33 tego typu dokumentów);
- opracowanie wytycznych, poradników;

- edukacja i promocja (ponad 300 szkoleń dla 6,9 tys. osób, 51 konferencji i seminariów dla 2,2 tys. osób, około 180 publikacji prasowych, popularno-naukowych i naukowych 150 tys. egzemplarzy materiałów informacyjno-promocyjnych broszury, foldery);
- badania naukowe (KIK/25).

W ramach czterech projektów zrealizowano działania (głównie inwestycyjne) mające bezpośredni wpływ na ochronę różnorodności biologicznej:

- przebudowa kaskady i zapory na rzekach, w celu umożliwienia migracji ryb, usunięcie ekspansywnych roślin egzotycznych, przebudowa gatunkowa drzewostanów i szuwarów w KIK/37;
- oczyszczenie i rewitalizacja starorzeczy Wisły, w tym nasadzenia i reintrodukcja gatunków wodno-błotnych w KIK/65;
- ograniczenie antropopresji związanej z turystyką na obszarach chronionych poprzez budowę małych obiektów turystycznych, takich, jak: suche toalety typu alpejskiego, kładka, wiata do odpoczynku oraz organizację parkingów w KIK/31;
- przywrócenie wypasu owiec na halach i półnaturalnych łąkach (ochrona czynna – utrzymanie tego typu siedlisk warunkowane jest prowadzeniem wypasu) w KIK/32.

Skuteczność i efektywność projektów należy uznać za zadowalającą. W efekcie realizacji projektów osiągnięto większość z założonych wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu, a część nawet przekroczono (np. w KIK/24 – w zakresie powierzchni z nowymi lub ulepszonymi planami zrównoważonego rozwoju i liczby przeprowadzonych badań terenowych, w KIK/25 – w zakresie obszaru objętego inwentaryzacją przyrodniczą). W przypadku niektórych projektów konieczna była modyfikacja założonych wartości docelowych wskaźników (np. w KIK/31 w toku realizacji projektu uznano, że zamiast publikacji „Atlas Karpat” lepszym sposobem wykorzystania funduszy i dotarcia do ostatecznych odbiorców jest powstanie punktu edukacyjno-informacyjnego, w związku z czym przeprowadzono modernizację budynku i stworzono Centrum Edukacyjno-Informacyjne Karpat w Wołosatem).

Okresy realizacji części projektów zostały wydłużone ze względu na wystąpienie oszczędności kursowych, które umożliwiły poszerzenie katalogu pierwotnie planowanych działań (np. w KIK/32 – opracowanie dodatkowych dokumentów, dodatkowe szkolenia dla gmin, budowa dodatkowych bacówek, w KIK/53 – dodatkowe publikacje, w KIK/65 – rewitalizacja kolejnego starorzecza), a także ze względu na występujące w niektórych projektach niewielkie problemy i opóźnienia realizacyjne (np. w KIK/31 – opóźnienie w realizacji komponentu inwestycyjnego).

W ramach projektów realizowano szeroki katalog wskaźników, w znacznej większości – ze względu na istotne różnice w zakresie prowadzonych działań – charakterystycznych wyłącznie dla poszczególnych projektów. W związku z faktem, że projekty były bardzo zróżnicowane pod względem tematyki i zakresu działań, ocena osiągniętych efektów zostanie przeprowadzona indywidualnie dla każdego z projektów.

Tabela 36. Efekty osiągnięte w ramach poszczególnych projektów obszaru tematycznego 2.2: Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
KIK/24	<p><i>Inwentaryzacja kluczowych gatunków ptaków polskich Karpat oraz stworzenie systemu ich monitorowania i ochrony</i>, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP)</p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - inwentaryzacja rozmieszczenia i liczebności ok. 80 gatunków ptaków (głównie z zał. 1 Dyrektywy Ptasiej) oraz zebranie informacji na temat stanu ich siedlisk i zagrożeń na obszarze 530 000 ha w województwach małopolskim, podkarpackim i śląskim, obejmujące ponad 3 000 kontroli terenowych, z zaangażowaniem ponad 100 odpowiednio przeszkolonych wolontariuszy; - opracowanie (w oparciu o wyniki inwentaryzacji) 10 strategii promujących prośrodowiskowe zapisy w planach urządzenia lasu (dla nadleśnictw), 12 strategii ekorozwoju dla wybranych gmin karpaccich oraz 4 strategie ochrony ptaków dla obszarów Natura 2000, stanowiących wsparcie efektywności realizacji działań ochronnych; - publikacja książkowa <i>Ptaki polskich Karpat – stan, zagrożenia, ochrona</i>; - przeszkolenie ponad 1000 osób (przedstawiciele nadleśnictw, izb rolnych, ośrodków doradztwa rolniczego, samorządów lokalnych) w zakresie możliwości działań gospodarczych, które mogą przynosić zarówno zyski ekonomiczne dla poszczególnych grup, jak i korzyści dla przyrody. <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Skuteczność i efektywność projektu należy uznać za wysoce satysfakcjonującą. Założone wartości docelowe wskaźników zostały zrealizowane, a niektóre nawet przekroczone (np. powierzchnia obszarów (ha) z nowymi lub ulepszonymi planami zrównoważonego rozwoju przygotowanymi w ramach realizacji projektu – 203,6 tys. ha, co stanowi blisko 170% zakładanej wartości docelowej; liczba przeprowadzonych kontroli terenowych – 3037, blisko 2-krotność zakładanej wartości docelowej). Nieplanowanym pozytywnym rezultatem projektu jest wypracowanie standardów metodyki inwentaryzacji ptaków w obszarach górskich.</p> <p><i>Inwentaryzacja przyrodnicza została przeprowadzona na niespotykane dużą skalę obszarową, co można uznać za duży sukces organizacyjny i wzór do organizacji tego typu działań w innych regionach.</i> W ocenie zespołu badawczego osiągnięte rezultaty projektu mają trwały wpływ na wzrost efektywności ochrony wybranych gatunków ptaków w polskich Karpatach. Dodatkowym efektem związanym z wyszkoleniem grupy wolontariuszy jest możliwość jej wykorzystania w działaniach na rzecz ochrony różnorodności biologicznej Karpat także po zakończeniu projektu.</p> <p>W trakcie realizacji projektu dane zebrane podczas inwentaryzacji były na bieżąco wykorzystywane przez różne instytucje (w szczególności regionalne dyrekcje ochrony środowiska), m.in. przy ocenie wpływu inwestycji na środowisko oraz w procesie przygotowywania planów zadań ochronnych. Zidentyfikowano dwa przykłady wykorzystania efektów realizacji projektu przez inne jednostki: zaangażowanie się przez wspólnoty góralskie w gminie Czarny Dunajec w program ochrony siedlisk (torfowisk) w ramach <i>Działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego</i> PROW 2014-2020 (efekt szkoleń zorganizowanych w gminie) oraz zaangażowanie wybranych gmin (np. Uście Gorlickie) w aktywizację wypasu (dzięki szkoleniom i strategii ekorozwoju, przygotowanym w ramach projektu). W celu zapewnienia kontynuacji działań po zakończeniu projektu Instytucja Realizująca (OTOP) złożyła 2 kolejne wnioski o dofinansowanie, których celem jest ochrona przyrody w polskiej części Karpat, nawiązujące częściowo do tematyki podjętej w ramach projektu KIK/24.</p>
KIK/25	<p><i>Ochrona różnorodności gatunkowej cennych przyrodniczo siedlisk na użytkach rolnych na obszarach Natura 2000 w woj. lubelskim</i>, IUNG-PIB</p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - prace badawcze w zakresie oceny wpływu różnych praktyk rolniczych na stan różnorodności roślin, pająków, prostoskrzydłych i ptaków na cennych przyrodniczo siedliskach; - stworzenie krajowego systemu monitoringu efektów przyrodniczych <i>Programu rolnośrodowiskowego</i> PROW 2007-2013 (działał w latach 2012-2015), głównie na obszarach NATURA 2000 w województwie lubelskim; - opracowania (w oparciu o zebrane i przeanalizowane dane): <i>Kodeks Dobrych Praktyk Rolniczych sprzyjających ochronie bioróżnorodności</i>, <i>Rekomendacje zmian do programu rolnośrodowiskowego</i>, <i>Podręcznik tworzenia bogatego gatunkowo półnaturalnego użytku zielonego</i>, oraz <i>Ocena możliwości wdrożenia kolektywnego wdrażania programu rolnośrodowiskowego</i>. - upowszechnienie wiedzy w ramach 40 szkoleń dla 800 rolników z województwa lubelskiego oraz 40

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
	<p>warsztatów dla 1000 pracowników administracji, organizacji pozarządowych, doradców rolno-środowiskowych, ekspertów przyrodniczych i nauczycieli w województwach: lubelskim, małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim.</p> <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Skuteczność i efektywność projektu należy uznać za wysoce satysfakcjonującą. Założone na etapie podpisywania umowy grantu wartości docelowe wskaźników zostały zrealizowane, a niektóre nawet przekroczone (np. obszar objęty inwentaryzacją przyrodniczą – 1 053 ha, co stanowi ponad 400% zakładanej wartości docelowej; liczba zidentyfikowanych gatunków rzadkich i chronionych – 42 gat. roślin na TUZ (w tym 22 gat. rzadkie, 26 pod ścisłą ochroną i 6 pod częściową) oraz 6 rzadkich gat. chwastów na GO, łącznie 48 gatunków roślin, co stanowi 480% zakładanej wartości docelowej; 58 rzadkich gat. pająków – blisko 3-krotność wartości docelowej), zrealizowano także założenia w zakresie dodatkowych wskaźników, dodanych w toku realizacji projektu.</p> <p>Trwałość osiągniętych rezultatów projektu należy ocenić jako satysfakcjonującą, w głównej mierze dzięki rozbudowanemu komponentowi szkoleniowemu (co nie jest często spotykane w projektach o charakterze badawczym), który miał wpływ na podniesienie wiedzy rolników – a jest to element niezbędny do tego, by odpowiednie działania mogły być wdrażane w przyszłości. Opracowane <i>Rekomendacje zmian do programu rolnośrodowiskowego</i> zostały wykorzystane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przy opracowaniu tzw. pakietów przyrodniczych (Pakietu 4 i Pakietu 5) <i>Działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego PROW 2014-2020</i>. Jest to bardzo istotny element oddziaływania rezultatów projektu na środowisko – płatności rolnośrodowiskowe, mające charakter wieloletni, są w Polsce zasadniczym instrumentem finansowania działań ochronnych na cennych przyrodniczo, trwałych użytkach zielonych na obszarach Natura 2000 i poza nimi.</p> <p>Wyniki przeprowadzonej w projekcie klasyfikacji obrazów satelitarnych w celu identyfikacji cennych przyrodniczo półnaturalnych siedlisk nieleśnych wykorzystano w ramach realizowanego m.in. przez ITP Falenty projektu BIOSTRATEG pt. <i>Innowacyjne podejście wspierające monitoring nieleśnych siedlisk przyrodniczych Natura 2000, z wykorzystaniem metod teledetekcyjnych. Kodeks Dobrych Praktyk Rolniczych sprzyjających bioróżnorodności</i> oraz broszury informacyjne nt. gatunków motyli i roślin wskaźnikowych dla cennych przyrodniczo łąk i pól, rzadkich gatunków ptaków i znaczenia pająków w agrocenozach są wykorzystywane jako materiały edukacyjne podczas szkoleń dla kandydatów na ekspertów przyrodniczych uprawnionych do doradzania w ramach PROW 2014-2020, prowadzonych w Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oraz na studiach podyplomowych <i>Zarządzanie Środowiskiem Przyrodniczym „Ekoznawca”</i> na Uniwersytecie Wrocławskim. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) po zakończeniu projektu będzie kontynuować monitoring ptaków lęgowych na wyznaczonych w projekcie powierzchniach włączając je do systemu Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych w Polsce.</p> <p>Zebrane w toku realizacji projektu dane zostały umieszczone na ogólnodostępnym serwisie geoinformacyjnym (www.agropronatura.pl) i będą tam dostępne przez okres 5 lat po zakończeniu projektu. Dostęp do raportów i opracowań można uzyskać jednak dopiero po zarejestrowaniu się i aprobach administratora (proces wielostopniowy), co stanowi barierę w szerokim dostępie do tych materiałów.</p>
KIK/31	<p><i>Karpaty przyjazne ludziom – lokalna inicjatywa partnerska na rzecz zrównoważonego użytkowania i ochrony górskich obszarów województwa podkarpackiego</i>, Fundacja Karpacka – Polska</p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - inwestycje ograniczające presję turystów na najbardziej cenne przyrodniczo obszary Bieszczadzkiego Parku Narodowego (przebudowa i rozbudowa budynku gospodarczego w Wołosatem ze zmianą sposobu użytkowania na sanitarno-socjalny i punkt informacyjno-edukacyjny, montaż systemów parkingowych w węzłowych punktach parku, modernizacja parkingów wraz z ogrodzeniem, budowa drewnianych wiat i kładki oraz suchych toalet typu alpejskiego); - uruchomienie Centrum Obsługi Zielonych Inwestycji (wraz z portalem www.cozi.org.pl), w ramach którego zrealizowano 262 godzin doradztwa indywidualnego (w tym pomoc dla przedsiębiorców przy tworzeniu wniosków o dotacje dla 7 projektów, w ramach których region otrzymał 5 mln PLN na działania związane z bioróżnorodnością) oraz 15 szkoleń, w których uczestniczyło 240 przedsiębiorców, rolników, właścicieli gospodarstw agroturystycznych, przedstawicieli banków i instytucji finansowych, pracowników administracji publicznej; - przeprowadzenie działań prewencyjno-informacyjnych dotyczących bezpiecznych form uprawiania turystyki na obszarach chronionych oraz zakup sprzętu przez Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe; wydanie podręcznego poradnika dla turystów pieszych oraz narciarzy dot. bezpiecznych form uprawiania turystyki

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
	<p>(1500 szt.);</p> <p>- opracowanie <i>Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki na górskich obszarach chronionych dla województwa podkarpackiego</i>.</p> <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Projekt miał wpływ na zwiększenie powierzchni terenu poddanego nadmiernej presji turystów, na którym pomimo presji są zachowane korzystne warunki środowiskowe, zredukowanie szkodliwego wpływu ruchu turystycznego na ekosystemy BPN, zwiększenie świadomości środowiskowej i poprawę przystosowania społeczności zamieszkujących tereny 21 gmin do warunków życia w kontekście dyrektywy Natura 2000. Osiągnięto wszystkie zaplanowane kluczowe wskaźniki. W toku realizacji projektu uznano, że zamiast publikacji „Atlas Karpat” lepszym sposobem wykorzystania funduszy i dotarcia do ostatecznych odbiorców z informacją na temat potencjału przyrodniczego Karpat jest powstanie punktu edukacyjno-informacyjnego, który zrealizowano w miejscowości Wołosate. W projekcie wystąpiły opóźnienia w realizacji komponentu inwestycyjnego w stosunku do pierwotnie założonego harmonogramu, co w efekcie skutkowało wydłużeniem wdrażania projektu do 30 października 2014 r.</p> <p>Projekt miał charakter innowacyjny w skali kraju ze względu na aspekt powiązania działalności gospodarczej z ochroną różnorodności biologicznej. Osiągnięte w ramach COZI efekty wzmacniają pożądany model postrzegania zasobów przyrodniczych jako dających możliwości rozwoju działalności gospodarczej („biznesu przy bioróżnorodności”), a nie ją ograniczających.</p> <p>Dla realizacji projektu nawiązano efektywne partnerstwo – partnerzy wywiązali się ze swoich zadań i w przypadku problemów proponowali właściwe środki zaradcze. Problematyka biznesu przy bioróżnorodności będzie kontynuowana przez Instytucję Realizującą i partnerów projektu – planuje się wykorzystywać potencjał zbudowany w ramach projektu, szczególnie w kontekście wykorzystania finansowania w ramach perspektywy budżetowej 2014-2020.</p>
KIK/32	<p><i>Karpaty łączą – mechanizm konsultacji i współpracy dla wdrażania konwencji karpackiej</i>, Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska – Centrum Informacji o Środowisku UNEP/GRID – Warszawa</p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie aktywnej ochrony pastwisk i półnaturalnych łąk górskich dzięki przeszkoleniu 2000 osób w zakresie zrównoważonej gospodarki pasterskiej; budowie 65 obiektów infrastruktury pasterskiej (bacówek, koszarów, żłobów); zakupowi 730 szt. owiec; wypasowi owiec na 15 halach o łącznej powierzchni 775 ha na obszarach wyznaczonych w porozumieniu z RDOŚ; opracowaniu <i>Raportu z monitoringu</i>, zawierającego informacje dotyczące wpływu wypasu na ochronę różnorodności biologicznej; - zmniejszenie presji turystyki na środowisko dzięki opracowaniu (we współpracy lokalnych społeczności oraz władarzy i naukowców działających w regionie, w oparciu o przeprowadzone badania ruchu turystycznego i walorów turystycznych w 38 gminach regionu) <i>Strategii zrównoważonego rozwoju turystyki dla Beskidu Niskiego i przyległego pasa Pogórza</i>, którą do zakończenia projektu zaczęło wdrażać 28 gmin z regionu; - ustanowienie mechanizmu i platformy współpracy na rzecz wdrażania Konwencji Karpackiej (m.in. 14 spotkań międzynarodowych i krajowych grup roboczych, w efekcie których opracowano <i>Krajowy Plan Działań (KPD) dla wdrażania w polskiej części Karpat Protokołu o Bioróżnorodności do Konwencji Karpackiej</i> oraz <i>Kodeks dobrej praktyki kształtowania przestrzeni w Karpatach</i>; - stworzenie internetowej bazy wiedzy o Karpatach – <i>Informatorium Karpackie</i> (www.konwencjakarpacka.pl), które odwiedziło 20 000 użytkowników w ciągu 3 lat; opracowanie <i>Poradnika o Konwencji Karpackiej</i>. <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Pomimo pewnych opóźnień realizacyjnych, założone wartości docelowe wskaźników zostały zrealizowane, a niektóre nawet znacznie przekroczone (np. liczba uczestników szkoleń – 1995, czyli ponad 8 razy więcej niż zakładana wartość docelowa). Projekt miał wieloaspektowy, szeroki zasięg geograficzny, zróżnicowane i bardzo liczne grono odbiorców (wiele różnych grup docelowych) oraz złożoną strukturę partnerstwa, co mogło mieć wpływ na osłabienie ostatecznej skuteczności zrealizowanych działań.</p> <p>Komponent projektu obejmujący wypas owiec na halach miał istotny bezpośredni wpływ na zachowanie różnorodności biologicznej tych półnaturalnych siedlisk, a zrealizowane działania inwestycyjne (mała architektura pasterska) oraz szeroko zakrojone akcje promocyjno-informacyjno-szkoleniowe, a także fakt, że w ramach projektu udzielono bacom wsparcia w zakresie przygotowania wniosków do <i>Działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego PROW 2014-2020</i> (dzięki czemu będą oni mogli otrzymać dodatkowe wsparcie finansowe),</p>

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
	<p>pozwalają prognozować trwałość kluczowych efektów projektu w przyszłości. Dodatkowo wpływ projektu ma także wymiar historyczno-kulturowy polegający na przywracaniu i utrzymywaniu tradycyjnego zawodu pasterza. Projekt miał także istotny wpływ na poszerzenie i popularyzację wiedzy o walorach przyrodniczych regionu oraz sposobach ich ochrony, a także na stworzenie regionalnej i międzynarodowej sieci powiązań osób z różnych środowisk (samorządy, organizacje pozarządowe, naukowcy), działających na rzecz realizacji postanowień Konwencji karpackiej.</p> <p>Wyniki i metody zastosowane w ramach projektu zostały wykorzystane w ramach projektu <i>Utrzymanie różnorodności biologicznej łąk i pastwisk górskich poprzez prowadzenie gospodarki pasterskiej</i> przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego. IR przygotowała też kilka wniosków o dofinansowanie, które będą podtrzymywały i rozwijały osiągnięcia projektu, m.in.: projekt: <i>LIFE Green-Go! Carpathians: Inicjatywy lokalne na rzecz kształtowania zielonej infrastruktury na obszarach Natura 2000 w Karpatach oraz Karpaty Łączą - Tradycyjne pasterstwo jako forma czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych w Karpatach</i>. IR rozpoczęła także współpracę z firmą Żywiec Zdrój S.A. – w latach 2017-2019 będą wspólnie realizować program <i>Karpaty Łączą – Kwietne Łąki na wybranych obszarach województwa śląskiego</i>.</p>
KIK/37	<p>Tarliska Górnej Raby, <i>Stowarzyszenie "Ab Ovo"</i></p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - odbudowa naturalnego koryta rzeki Raby (na odcinku pomiędzy Lubniem a Stróżą) i jej dopływów (Krzczonówka i Trzebuńka w Krzczonowie i Stróży), w tym usunięcie przeszkód w celu umożliwienia migracji ryb dwuśrodowiskowych (zapora i 2 kaskady); - odtworzenie i ochrona terenów zalewowych w aspekcie retencji korytowej i zabudowy biologicznej: przebudowa dwóch zapór przeciwrumowiskowych i usunięcie niepotrzebnych umocnień brzegowych, a także wymiana gruntu na skraju zagospodarowania na grunt skalisty i dostarczanie żwiru do koryta dla zapewnienia ciągłości procesów korytowych; - opracowanie wytycznych <i>Możliwe techniczne i biologiczne interwencje w utrzymaniu rzek górskich</i>, dla których odnotowano 23 udokumentowane przypadki wdrożenia do końca realizacji projektu; - 3 szkolenia dotyczące dobrych praktyk utrzymania rzek górskich wśród projektantów i wykonawców oraz urzędników administracji różnego szczebla (łącznie 224 uczestników) oraz międzynarodowa konferencja (139 uczestników, co stanowi blisko 280 % zakładanej wartości docelowej). <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Większość założonych wartości docelowych wskaźników zastała osiągnięta, a część nawet znaczenie przekroczona (liczba uczestników szkoleń, liczba uczestników konferencji, powierzchnia obsadzona krzewami). Efektywność projektu należy ocenić jako wysoce satysfakcjonującą – projekt stanowi doskonały przykład osiągnięcia istotnego efektu przyrodniczego (deregulacja i renaturalizacja rzeki), przy relatywnie niewielkim nakładzie finansowym.</p> <p>Przeprowadzone działania mają istotny, bezpośredni wpływ na ochronę różnorodności biologicznej na obszarach Natura 2000 – przede wszystkim w zakresie udrożnienia korytarzy migracyjnych dla ryb i poprawy warunków ich bytowania, a także na zwiększenie retencji korytowej i dolinowej, zrównoważenie dynamiki przepływu i rumowiska wlezonego w rejonie projektu. Dodatkowym, nieplanowanym rezultatem okazała się skuteczna reintrodukcja wrześni pobrażonej (rzadki gatunek objęty ochroną częściową) na powierzchni powyżej 1 ha.</p> <p>Wartością dodaną projektu jest także uzyskanie dowodów na wpływ deregulacji rzek na zapobieganie powodziom w warunkach górskich. Odnotowano również efekt synergii rezultatów: łącznie 18 km rzeki Raby połączone zostało z udrożnionymi dopływami, potokiem Krzczonówka (około 8 km + dopływy) i potokiem Trzebuńka (4 km z dopływami).</p> <p>Trwałość projektu należy ocenić jako wysoce satysfakcjonującą. Prace utrzymaniowe na rzekach miały innowacyjny charakter na terenie Polski i odnotowano bardzo duże zainteresowanie ich wynikami. Opracowane w ramach projektu wytyczne zostały już zastosowane w wielu miejscach w Polsce, między innymi w ramach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ograniczenia zakresu przebudowy koryta rzeki Bóbr w Marciszowie, stosownie do zasad z Wytycznych – zamiana projektu regulacji na serię projektów dotyczących najkonieczniejszych budowli, bez naruszania koryta (WWF); - projektu zabezpieczenia stanowiska dolnego bystrza w Świniarsku na rzece Dunajec w postaci rampy narzutowo-kamiennej zlokalizowanej i obliczonej według Wytycznych; - realizacji przez PZW Krosno odtworzenia tarlisk w obszarze Natura 2000 na rzece San w Myczkowcach; - wskazania Wytycznych na liście literatury do uwzględnienia w projektowaniu w SIWZ na projektowanie

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
	<p>przeprawek i ramp kamiennych narzutowych przez RDOŚ Szczecin;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykonania odcinka utrzymania rzeki Bóbr w Wojanowie – 2 km – w sekwencji bystrze – plosa według Wytocznych.
KIK/53	<p><i>Ochrona ostoi karpackiej fauny puszczańskiej – korytarze migracyjne</i>, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia "Pro Carpathia"</p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - identyfikacja korytarzy migracyjnych wybranych gatunków dużych ssaków (żubr, niedźwiedź, ryś, wilk, jeleń i dzik) oraz określenie rejonów występowania łosia i orlika krzykliwego na obszarze 534,8 tys. ha w województwie podkarpackim (długość dróg, na których rejestrowano przejścia zwierzyny – 1 470 km, długość istniejących korytarzy ekologicznych – 768 km); - opracowanie mapy numerycznej przedstawiającej wyznaczone korytarze migracyjne, rekomendowane do ujęcia w dokumentach planistycznych; - podniesienie świadomości i wiedzy nt. korytarzy migracyjnych poprzez działania informacyjne i edukacyjne (szkolenia, konferencje – łącznie około 900 uczestników, filmy, publikacje, konkursy) oraz przekazanie materiałów (map, folderów, wykazów działek ewidencyjnych położonych w obrębie lokalnych korytarzy migracyjnych wyznaczonych w ramach projektu, rekomendacji) do następujących podmiotów: Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego, Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad o/Rzeszów, Urząd Marszałkowski województwa podkarpackiego, powiaty i gminy z obszaru objętego projektem. <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Zakładane cele projektu zostały osiągnięte. Dzięki oszczędnościom powstałym w trakcie realizacji projektu, wydłużono czas prowadzenia prac terenowych (z 3 do 5 lat), co pozwoliło na zgromadzenie większej ilości danych, służących do wyznaczenia istniejących korytarzy migracyjnych.</p> <p>Trafność interwencji należy ocenić jako wysoce satysfakcjonującą – ochrona polskiej części karpackiej fauny puszczańskiej jest szczególnie istotna ze względu na fakt występowania populacji dzikich gatunków w licznych stadach, co właściwie nie ma miejsca na terenie innych państw UE (z wyjątkiem Skandynawii). Ze względu na intensywną urbanizację problem zabudowy korytarzy migracyjnych i związanej z tym fragmentacji siedlisk stał się w ostatnich latach jednym z najistotniejszych zagrożeń dla ochrony dzikiej przyrody w Polsce, w szczególności na terenach górskich i podgórskich.</p> <p>Dodatkowym efektem projektu jest identyfikacja kilku nowych stanowisk orlika krzykliwego i poszerzenie wiedzy o wymaganiach siedliskowych karpackiej populacji orlików krzykliwych, ustalenie jakie elementy krajobrazu pełnią fundamentalną rolę w atrakcyjności żerowisk orlików i jaki jest poziom tolerancji ptaków dla funkcjonowania człowieka w ich otoczeniu. Doświadczenia związane z wyznaczaniem przebiegu lokalnych tras przelotów i niezbędnej przestrzeni życiowej orlików krzykliwych wykorzystane zostały przy przygotowaniu projektu przez instytucję spoza partnerstwa projektu KIK/53, w ramach projektu pn. <i>Ochrona rzadkich ptaków strefowych w wybranych obszarach Natura 2000 na Lubelszczyźnie</i>, finansowanego w ramach programu LIFE (nr projektu: LIFE13 NAT/PL/000060).</p> <p>Projekt miał charakter innowacyjny ze względu na zastosowaną metodologię zbierania danych o migracjach zwierząt, dużą skalę przestrzenną przeprowadzonych działań monitoringowych (ponad 530 tys. ha) oraz zaangażowanie do współpracy kilkunastu instytucji – 11 nadleśnictw, RDLP i 2 parków narodowych.</p> <p>Efekty uzyskane w ramach projektu mają wpływ na poprawę ochrony populacji wybranych gatunków zwierząt oraz na wzrost akceptacji społecznej dla ochrony obszarów Natura 2000.</p> <p>Dane gromadzone w ramach projektu już zostały wykorzystane do następujących opracowań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Raport oceny oddziaływania planowanej drogi ekspresowej S-19, na odcinku Kielanówka – Barwinek (GDDKiA o/ Rzeszów, 20/02/2015); - Plan ochrony obszaru Natura 2000 PLC180001 Bieszczady, z wyłączeniem BdPN (RDOŚ, 07/01/2016); - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Solina; - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Solina (wieś Wetlina); - Uzupełnienie do Raportu o oddziaływaniu na środowisko zbiornika wodnego Kąty – Myscowa na rzece Wислоce na terenie gminy Krempna oraz Nowy Żmigród zawierającego wariantowe rozwiązania realizacyjne przedsięwzięcia (11/12/2012); - Program Funkcjonalno-Użytkowy dla zadania "Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 887 Brzozów-Rymanów-Daliowa w km 0+000-38+378" (5/06/2013);

Nr projektu	Omówienie i ocena efektów
	<ul style="list-style-type: none"> - Dokumentacja projektowa S-19 Rzeszów- Barwinek (10/09/2013); - Dokumentacja w zw. z budową linii 110 kV relacji Nowy Żmigród – Iwonicz (18/08/2015); - Dokumentacja przedprojektowa "Rewitalizacja linii kolejowej nr 108 na odcinku Jasto-Nowy Zagórz", "Budowa łącznicy kolejowej Jedlicze – Szebnie". <p>IR, we współpracy z partnerami KIK/53, planuje pozyskanie środków w ramach POIiŚ 2014-2020 na wykup nienależących do Skarbu Państwa działek leżących na obszarach wyznaczonych w ramach projektu korytarzy migracyjnych, w celu zwiększenia skuteczności ich ochrony.</p>
KIK/65	<p><i>Rewitalizacja, ochrona bioróżnorodności i wykorzystanie walorów starorzeczy Wisły, zatrzymanie degradacji doliny górnej Wisły jako korytarza ekologicznego, Towarzystwo na rzecz Ziemi</i></p> <p><i>Najważniejsze efekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - waloryzacja przyrodnicza starorzeczy Wisły i terenów przyległych – opracowaniem objęto dolinę Wisły w Małopolsce a w niej ponad 210 starorzeczy (możliwość wykorzystania przy OoŚ inwestycji); - rewitalizacja 16 starorzeczy (obszar 80,5 ha), obejmująca odmulanie (wydobyto 7 677 m³ ziemi); oczyszczenie z odpadów (125 m³ odpadów), poprawę stosunków wodnych, wykaszanie, nasadzenia 160 drzew i krzewów, montaż punktów informacyjno-wypoczynkowych (m.in. 20 podestów, 30 punktów informacyjno-wypoczynkowych) oraz utworzenie 92 km ścieżek edukacyjnych; - reintrodukcja 3 zagrożonych gatunków roślin: grzybieńczyk wodny (<i>Nymphoides peltata</i>), kotewka orzech wodny (<i>Trapa natans</i>) i grzybień biały (<i>Nymphaea alba</i>); - opracowanie <i>Planu Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000</i>; - opracowanie 3 programów rewitalizacji; - działania informacyjno-promocyjne (wykłady, warsztaty, konferencje, spotkania konsultacyjne, dystrybucja materiałów informacyjnych – wyniki ilościowe w tym zakresie znacznie przekroczyły początkowe założenia). <p><i>Ocena efektów:</i></p> <p>Zakładane cele projektu zostały osiągnięte, a wartości docelowe wskaźników zrealizowane, w niektórych przypadkach przekroczone (np. wielkość obszaru, na którym przeprowadzono działania ochronne lub rewitalizacyjne – 80,5 ha, co stanowi ok. 280 zakładanej wartości docelowej). Projekt miał bezpośredni wpływ na zachowanie różnorodności biologicznej 16 starorzeczy Wisły, a także na przywrócenie naturalnie występujących w tych środowiskach 3 gatunków roślin.</p> <p>Projekt stanowi przykład skutecznej i efektywnej kosztowo rewitalizacji terenów zanieczyszczonych odpadami i zdewastowanych, które po interwencji stały się atrakcyjnymi turystycznie i przyrodniczo miejscami, licznie odwiedzanymi przez okolicznych mieszkańców i turystów.</p> <p>W celu zapewnienia trwałości projektu, opracowano 3 programy rewitalizacji: <i>Program rewitalizacji górnej Wisły</i> (poldery zalewowe, program już wykorzystany przez RZGW Kraków), <i>Program rewitalizacji kanałów migracyjnych dla wybranych dopływów Wisły</i> oraz <i>Program rewitalizacji starorzeczna Wisły „Zakole B” – rewitalizacja starorzeczna poprzez ochronę i odtwarzanie siedlisk zagrożonych gatunków ptaków na terenie kopalni kruszywa w gminie Zator</i>. IR złożyła także wnioski o dofinansowanie w ramach POIiŚ 2014-2020 na projekty podobne zakresem i uzupełniające działania projektu KIK/65.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej, indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz oceny eksperckiej

Podsumowanie

Trafność interwencji SPPW w obszarze różnorodności biologicznej należy ocenić jako wysoce satysfakcjonującą. W ocenie zespołu ewaluacyjnego dużym atutem Programu było dość szerokie (w tak szerokim zakresie i na tak dużych powierzchniach) zarysowanie ram realizacyjnych i indywidualne podejście do problemów – dzięki temu wsparcie mogły uzyskać projekty innowatorskie, kompleksowe i odpowiadające na realnie zidentyfikowane potrzeby lokalne i regionalne. Finansowanie tego typu inicjatyw (np. inwentaryzacja przyrodnicza i monitoring – w tak szerokim zakresie i na tak dużych powierzchniach, badania naukowe, deregulacja rzeki) nie było możliwe w ramach innych programów

oferujących finansowanie działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej, które zazwyczaj dość wąsko definiują zakres możliwych do realizacji działań. Tymczasem potrzeby ochronne gatunków i siedlisk przyrodniczych są niekiedy niestandardowe i wymagają indywidualnego podejścia.

Ze względu na szeroką skalę tematyczną i obszarową oraz koncentrację w województwach małopolskim i podkarpackim, wpływ projektów na ochronę różnorodności biologicznej w tych regionach należy ocenić jako znaczący. Ponadto, znaczenie projektów podnosi ich aspekt demonstracyjny, który może mieć wpływ na zwielokrotnienie efektów w przyszłości. Projekty takie, jak: KIK/24, KIK/37, KIK/53 czy KIK/65, stanowią modelowe przykłady efektywnego kosztowo i organizacyjnie przeprowadzania podobnych działań inwentaryzacyjno-monitoringowych coraz rewitalizacyjnych i renaturalizacyjnych.

Bardzo dobrą i wartą naśladowania praktyką było włączenie w skład Komitetów Sterujących projektów instytucji będących interesariuszami lub/i odbiorcami końcowymi działań projektowych. Przykładowo, w ramach KIK/53 do Komitetu Sterującego włączono władze województwa podkarpackiego, wybranych powiatów i gmin objętych projektem oraz instytucji odpowiedzialnych za procesy planistyczne, inwestycje drogowe i działania związane z ochroną przyrody (Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego, Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad o/Rzeszów). Sugestie i oczekiwania tych podmiotów były uwzględniane na etapie realizacji projektu i opracowywania materiałów informacyjnych, a dane – dostępne dla nich jeszcze przed zakończeniem realizacji działań. Pozwoliło to na zapewnienie zaangażowania odbiorców i miało wpływ na podniesienie skuteczności oddziaływania i trwałości projektu.

Wkład ekspertów szwajcarskich w doprecyzowywanie zakresów rzeczowych projektów i transfer dobrych praktyk (np. KIK/37 czy KIK/65) należy uznać za bardzo cenny i mający istotny wpływ na jakość uzyskanych rezultatów.

Realizacja projektów w partnerstwach przyczyniła się do nawiązania trwałych relacji, owocujących współpracą w ramach kolejnych inicjatyw po zakończeniu realizacji projektów SPPW. Wyniki ankiety CAWI wskazują także, że dzięki realizacji projektów Instytucje Realizujące zdobyły nową wiedzę i umiejętności, możliwe do wykorzystania również w innych obszarach działalności, m.in. w zakresie: specyfiki działalności samorządowej oraz gospodarki leśnej i rolnej na obszarach górskich; organizacji wielkoskalowej inwentaryzacji przyrodniczej i metod analizy danych; rozwijania współpracy z innymi podmiotami; konsultingu, promocji i zarządzania; planowania przestrzennego; zrównoważonej turystyki; wdrażania Ramowej Dyrektywy Wodnej; zagospodarowania i ochrony nadrzecznych obszarów Natura 2000.

Zrealizowane w ramach SPPW projekty spełniły także niezwykle istotną funkcję pomostową. Dla skuteczności działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej kluczowym aspektem jest ich ciągłość. W ostatnich latach dominującym źródłem finansowania projektów przyrodniczych w Polsce są środki UE,

których podaż ma charakter okresowy (kolejne perspektywy finansowe w praktyce oddzielone luką kilku lat), co stanowi istotny problem przede wszystkim dla organizacji pozarządowych, które finansują działalność, pozyskując środki zewnętrzne na realizację projektów – zatrudniają ludzi, inwestują w nich, zbierają doświadczenia, zwiększają potencjał organizacji – po czym wraz z zakończeniem projektu muszą cały zespół zwolnić i przy kolejnej edycji środków budować potencjał od nowa. SPPW swoim zakresem czasowym pokrył lukę między perspektywami finansowymi UE 2007-2013 i 2014-2020, przez co przyczynił się do podtrzymania i wzmocnienia potencjału polskich organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.

Poprawa bezpieczeństwa i ochrony

Środki ochrony granic

Założenia

Drugim z celów zdefiniowanych w priorytecie SPPW „Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform” były „Środki ochrony granic” i jedynym obszarem przyczyniającym się do realizacji celu specyficznego SPPW – *Poprawa bezpieczeństwa i ochrona*. Cel ten miał zostać osiągnięty poprzez realizację zróżnicowanych projektów w sferze ochrony granic i bezpieczeństwa.

Tabela 37. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Obszaru tematycznego 1.2. „Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform”

	Założenia dotyczące wsparcia
Instytucja Pośrednicząca	Centrum Projektów Polska Cyfrowa
Wartość alokacji	32 000 000 CHF
Poziom dofinansowania	<ul style="list-style-type: none"> - dofinansowanie do 60 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, z wyjątkiem sytuacji wskazanych w punkcie poniżej; - dofinansowanie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w przypadku, gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych będzie współfinansowane z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego.
Rodzaje projektów	<p>W przypadku tego obszaru tematycznego obowiązywała procedura pozakonkursowa. Z uwagi na specyfikę projektów dotyczących bezpieczeństwa narodowego projekty były wskazywane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Projekty mogły być realizowane w 3 głównych obszarach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Zwiększenie wydajności i sprawności przejść granicznych, w szczególności poprzez działania w zakresie:<ul style="list-style-type: none"> • wyposażenia służb w specjalistyczny sprzęt; • modernizacji przejść granicznych na polsko-ukraińskiej granicy państwowej; • reagowania kryzysowego. 2) Wsparcie jednostek celnych oddelegowanych do walki z przestępczością. 3) Unowocześnienie przejść granicznych w zakresie komputeryzacji, wyposażenia i systemu zarządzania, w tym opracowania i wdrażania cyfrowego systemu komunikacji radiowej.
Beneficjenci (Instytucje Realizujące)	<ul style="list-style-type: none"> - Komenda Główna Policji; - Komenda Główna Straży Granicznej; - Urząd ds. Cudzoziemców; - Wojewoda Lubelski; - Wojewoda Podlaski; - Wojewoda Podkarpacki; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - Ministerstwo Finansów-Departament Służby Celnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

W ramach opisywanego obszaru zrealizowano 7 projektów o łącznej wartości 37 647 059,00 CHF i o kwocie dofinansowania wynoszącej łącznie 32 000 000 CHF. Listę projektów zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 38. Lista projektów zrealizowanych w ramach Obszaru tematycznego 1.2 Środki ochrony granic

Nr projektu	Tytuł projektu	Instytucja Realizująca	Województwo	Kwota grantu SPPW (CHF)
KIK/02	Budowa filtra epidemiologicznego na terenie obiektu Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej	Urząd ds. Cudzoziemców	Lubelskie	1 955 000
KIK/03	Przygotowanie mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego	Ministerstwo Finansów (Służba Celna)	Lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie.	2 847 755
KIK/04	Na granicy terroryzmu – szkolenia w zakresie reagowania kryzysowego	Komenda Główna Policji	Lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie.	1 006 995
KIK/20	Wkład w poprawę przepustowości i kontroli kolejowego przejścia granicznego w Siemianówce	Wojewoda Podlaski	Podlaskie	4 992 638
KIK/74	Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach	Wojewoda Podlaski	Podlaskie	15 886 806
KIK/75	Zwiększenie efektywności zarządzania migracjami w Polsce	Urząd ds. Cudzoziemców	Cały kraj	1 382 904
KIK/76	Bezpieczeństwo w ruchu drogowym	Komenda Główna Policji	Podlaskie, lubuskie, mazowieckie	3 927 902
SUMA:				32 000 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji programowej

Poniżej opisujemy poziom osiągnięcia wybranych wskaźników rezultatu dla 7 projektów zrealizowanych w ramach obszaru „Środki ochrony granic”.

Przedmiotem pierwszego projektu było wybudowanie tzw. filtra epidemiologicznego na terenie ośrodka Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej. Poniżej prezentujemy zakładane i osiągnięte w ramach projektu wskaźniki rezultatu. Warto przy tym dodać, że analiza osiągniętych wartości wskaźników będzie w zasadzie możliwa dopiero po uruchomieniu obiektu i po określonym, zapewne co najmniej 2-3 letnim, czasie jego działania. Obecnie wartość wskaźników, z jednym wyjątkiem, nie wzrosła jeszcze powyżej wartości bazowej.

Tabela 39. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/02 „Budowa filtra epidemiologicznego na terenie obiektu Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej”

	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
				Udział wzrostu powyżej wartości bazowej
Budowa filtra epidemiologicznego na terenie obiektu Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej – KIK/02				
Liczba nowo wybudowanych, w pełni wyposażonych budynków filtra epidemiologicznego	0	1	1	100%
				100%
Liczba pracowników medycznych zatrudnionych w obiekcie w Białej Podlaskiej	5	19	5	26%
				0%
Odsetek osób badanych w obiekcie Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej, w porównaniu do liczby osób ubiegających się o status uchodźcy, którzy przekraczają granicę w Terespolu	50,20%	100%	50,20%	50,2%
				0%
Liczba osób obsługiwana codziennie w placówce medyczno-ambulatoryjnej	17,5	70	17,5	25%
				0%
Skrócenie okresu badania medycznego	3 dni	2 dni	3 dni	66%
				0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Potrzeba wybudowania tzw. filtra epidemiologicznego, mającego charakter nowoczesnej placówki diagnostycznej, zapewniającej właściwą i skuteczną ochronę sanitarno-epidemiologiczną, wynikała z tego, że najwięcej cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce przekracza granicę w nieodległym od Białej Podlaskiej przejściu granicznym w Terespolu (na przejściu tym jest przyjmowanych 64% ogólnej liczby wniosków o nadanie statusu uchodźcy⁷⁹), a następnie przybywa do recepcyjnego ośrodka dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej. Część z tych osób może być chora lub też być nosicielem chorób zakaźnych – wskutek prowadzenia Programu Wczesnego Wykrywania Chorób Zakaźnych wśród osób zgłaszających się do ośrodków recepcyjnych Urzędu w latach 2008-2014 przebadano ponad 30 tysięcy osób oraz stwierdzono łącznie 4 755 przypadków nosicielstwa chorób zakaźnych, takich, jak: żółtaczkę typu B i C, HIV, gruźlica czy też choroby weneryczne.

W ramach projektu zakupiono urządzenia medyczne, takie jak cyfrowy aparat rentgenowski, aparat EKG, analizatory parametrów medycznych, urządzenia do resuscytacji, a także pojazdy medyczne do przewozu osób niepełnosprawnych, agregat prądowłórczy i odpowiednie urządzenia informatyczne. W ramach projektu dokonano również zakupu zestawu namiotów medycznych, które mogą zostać wykorzystane w sytuacjach kryzysowych, ponieważ umożliwiają udzielenie wszystkich wymaganych świadczeń

⁷⁹ Urząd ds. Cudzoziemców, dane za 2015 rok

zdrowotnych w przypadku wzrostu liczby cudzoziemców ubiegających się udzielenie ochrony międzynarodowej.

Poziom wskaźników rezultatu jest jeszcze na stosunkowo niskim poziomie, ponieważ dopiero stosunkowo niedawno dokonano wyboru operatora usług medycznych wykonywanych w filtrze.

Kolejny finansowany projekt dotyczył przygotowania mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego – zakładane i osiągnięte wskaźniki rezultatu prezentujemy w poniższej tabeli.

Tabela 40. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/03 – „Przygotowanie mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego”

	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Przygotowanie mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego – KIK/03				
Liczba wykrytych spraw 10 % większa w porównaniu do liczby zakupionych pojazdów	81 478	89 600	67 808	76%
Liczba wystawionych mandatów 10% wyższa w porównaniu do liczby zakupionych pojazdów	6735	7400	25 487	344%
Liczba uczestników warsztatów na poziomie regionalnym i międzynarodowym	0	140	160	114%
Liczba przeszkolonych funkcjonariuszy z grup mobilnych	0	280	570	204%
Procent przedstawicieli grup mobilnych przeszkolonych w ramach projektu	0	80%	80%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Analiza wskaźników rezultatu jest o tyle utrudniona, że definicja dwóch pierwszych wskaźników nie jest do końca jasna, gdyż wiązanie liczby wykrytych spraw/ wystawionych mandatów z liczbą zakupionych pojazdów nie wydaje się oczywiste. Generalnie można jednak wskazać, że poziom osiągniętych wskaźników jest odpowiednio wysoki i znacząco przekracza wartości założone.

W ramach samego projektu zakupiono środki transportu dla grup mobilnych Służby Celnej (105 pojazdów, tj. oznakowane i nieoznakowane radiowozy, mobilne stanowiska kontroli, samochody do przewozu psów tropiących oraz radiowozy wyposażone w system czytywania tablic rejestracyjnych), przeprowadzono szkolenia dla funkcjonariuszy celnych z Wydziałów Zwalczenia Przestępczości dotyczące: jazdy techniką specjalną, reagowania w sytuacjach kryzysowych, a także zorganizowano kursy doszkalające z języka angielskiego i rosyjskiego.

Kolejny projekt, dla którego poniżej zaprezentowaliśmy zakładane i osiągnięte wskaźniki rezultatu, został zrealizowany przez Komendę Główną Policji w partnerstwie ze Związkiem Powiatów Polskich i miał w znacznym stopniu charakter szkoleniowy.

Tabela 41. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/04 – „Na granicy terroryzmu – szkolenia w zakresie reagowania kryzysowego”

	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Na granicy terroryzmu – szkolenia w zakresie reagowania kryzysowego – KIK/04				
Liczba przeszkolonych pracowników	0	2 282	2 343	103%
Liczba instytucji z przeszkolonym personelem	0	99	99	100%
Liczba uczestników, którzy uznali szkolenie za przydatne i dobrze przeprowadzone.	0	60%	98%	163%
Liczba województw do których skierowano sprzęt służący do prowadzenia skoordynowanych działań w zakresie sytuacji kryzysowych	0	5	5	100%
Liczba instytucji, do których zostały dostarczone wytyczne	0	100	116	116%
Liczba instytucji, w których wytyczne zostaną przeanalizowane i uznane za przydatne.	0	60%	60%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Wszystkie wskaźniki rezultatu zostały osiągnięte lub wyraźnie przekroczone.

Same szkolenia były skierowane do instytucji odpowiedzialnych za reagowanie kryzysowe, mieszczących się w 66 gminach i 21 powiatach położonych w pobliżu wschodniej granicy Polski. Uczestnikami byli pracownicy jednostek samorządu terytorialnego oraz funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, pogotowia ratunkowego, GOPR i WOPR. Udało się także, dzięki wzmocnieniu kursu CHF wobec PLN, rozszerzyć zakres projektu i dokonać zakupu 12 łodzi do działań na terenach zalanych podczas powodzi, wraz z przyczepami do ich transportu, oraz 21 namiotów pneumatycznych (w tym 12 kwaterunkowych namiotów pneumatycznych z wyposażeniem dodatkowym i przyczepami do ich transportu). Jesienią 2015 r. przeprowadzono także pięć edycji ćwiczeń zgrzywających, służących usprawnieniu współpracy podmiotów uczestniczących w projekcie z policją w zakresie reagowania kryzysowego. W ćwiczeniach uczestniczyli przedstawiciele powiatowych zespołów zarządzania kryzysowego z województw objętych projektem oraz funkcjonariusze policji z tych województw.

Kolejny projekt dotyczył poprawy przepustowości i kontroli kolejowego przejścia granicznego w Siemianówce; założone i faktyczne wartości wskaźników rezultatu prezentujemy poniżej.

Tabela 42. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/20 – „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli kolejowego przejścia granicznego w Siemianówce”

	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta ⁸⁰	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Wkład w poprawę przepustowości i kontroli kolejowego przejścia granicznego w Siemianówce – KIK/20				
Średni czas odprawy pociągu w godzinach	2,5	2	1,5	133%
Liczba wagonów międzynarodowego transportu towarowego przekraczających granicę	31 815	34 997	35 817	102%
Procentowy wzrost przychodów z tytułu pobranych należności	0	11%	17%	117% (149%)*

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych Oddziału Celnego w Siemianówce

* Nie jest do końca jasne, czy wskaźnik jest liczony do wartości bazowej, czy też do poprzedniego roku (wielkość w nawiasie). Przyjmujemy, że prawidłowa jest raczej pierwsza wartość.

Celem projektu była zasadnicza poprawa warunków dokonywania kontroli granicznej i celnej na kolejowym przejściu granicznym z Białorusią w Siemianówce, które do momentu realizacji projektu nie spełniały współczesnych standardów, na czym cierpieli zarówno funkcjonariusze Straży Granicznej Służby Celnej, jak i przedstawiciele firm dokonujących odprawy.

Zrealizowany projekt obejmował budowę podstawowych obiektów, a zatem budynku Straży Granicznej, Służby Celnej, budynku kontroli fitosanitarnej, rampy przeladunkowej, dróg i ogrodzenia. Wybudowano także system kontroli dostępu, sygnalizacji włamania i napadu, zasilania gwarantowanego, telewizji dozorowej, sygnalizacji pożaru i łączności radiowej). Obiekty przejścia wyposażone zostały w sprzęt i urządzenia niezbędne do prowadzenia skutecznej kontroli granicznej. Bardzo ważną kwestią jest stworzenie możliwości kontroli fitosanitarnej dla produktów pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego (w tym drewna).

Podstawowe wskaźniki rezultatu zostały znacząco przekroczone, w tym także wskaźnik, dotyczący liczby odprawianych wagonów, mimo embarga na import wielu produktów, nałożonego na kraje UE przez Rosję w 2014 r.

Projekt był przedmiotem studium przypadku, w którym zarówno sam projekt, jak i jego efekty są opisane bardziej szczegółowo.

⁸⁰ Dane na dzień 31 października 2016 r.

Kolejny projekt dotyczył z kolei przejścia drogowego, również na granicy z Białorusią, znajdującego się w Połowcach. Poniżej prezentujemy wskaźniki rezultatu dla tego projektu.

Tabela 43. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/74 „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach”

	Wartość bazowa	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach				
Dzienna liczba autobusów przekraczających granicę	0	50	1	2%
Dzienna liczba pojazdów ciężarowych do 7,5 tony przekraczających granicę	0	200	10	5%
Dzienna liczba samochodów osobowych przekraczających granicę	500	2000	447	22%
Liczba podróży rocznie przekraczających granicę	321 321	639 480	386 262	60%
% wzrost wykrywania fałszowanych dokumentów ⁸¹	0	5	14	280%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

Do momentu realizacji projektu kontrole odbywały się w tymczasowych namiotach, pomieszczenia administracyjne umieszczono w kontenerach stojących przy drodze. Z tych powodów przejście w Połowcach obsługiwało tylko ruch lokalny (jedynie Polaków i Białorusinów), nie można było również odprawiać tu samochodów ciężarowych i autokarów.

Ze środków Programu zbudowano: budynek usługowy i administracyjny, pawilon odpraw celno-paszportowych samochodów ciężarowych, budynek kontroli szczegółowej ruchu pieszego, wiaty. Zrealizowano również roboty drogowe, ogrodzenie terenu, zakupiono zestawy informatyczne, bramki radiometryczne, urządzenie RTG do prześwietlania, wagi dynamiczne i wagę statyczną. Przejście jest dostępne nie tylko dla samochodów osobowych, ale także ciężarowych do 7,5 t i dla autokarów. Cała inwestycja była podzielona na etapy i jeden z nich (odmienny od etapu, który był finansowany w ramach SPPW) został także wsparty środkami z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina w wysokości 21 mln zł.

Niestety, wartość osiąganych wskaźników rezultatu znacząco odbiega od zakładanych wartości, przede wszystkim, jeżeli chodzi o liczbę odprawianych autobusów i samochodów ciężarowych. Warto jednak podkreślić, że od otwarcia przejścia upłynęło jeszcze niezbyt wiele czasu. Ponadto, wskaźniki były wyznaczane przed nałożeniem ograniczeń w imporcie towarów przez Rosję, a dodatkowo niektórzy przewoźnicy mogą unikać tego przejścia ze względu na jego bardzo dobre wyposażenie w aparaturę

⁸¹ Metodologia liczenia tego wskaźnika i podawane dane są dość niejasne. W sytuacji bowiem, gdy wartość bazowa wynosi 0, wszelkie wskaźniki procentowe nie mają sensu, zawsze bowiem dążyć one będą do plus nieskończoności. Z danych wynika, że liczba ujawnionych przypadków wynosiła w kolejnych latach: 1 przypadek w 2015 r. 3 przypadki w 2016 r. i 2 przypadki w I kwartale 2017 r. Skąd zatem pojawiała się liczba 14 (procent?), trudno powiedzieć.

kontrolną. Nie bez znaczenia może też być nieco peryferyjne położenie przejścia granicznego w Połowcach, które jest dość oddalone od głównych miast i pierwszorzędnych szlaków komunikacyjnych.

Kolejny realizowany projekt dotyczył zwiększenia efektywności zarządzania migracjami w Polsce i był realizowany przez Urząd ds. Cudzoziemców. Projekt był realizowany w partnerstwie z Międzynarodową Organizacją ds. Migracji.

Poniżej prezentujemy rezultaty projektu.

Tabela 44. – Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/75 „Zwiększenie efektywności zarządzania migracjami w Polsce”

	Wartość bazowa	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Zwiększenie efektywności zarządzania migracjami w Polsce – KIK/75				
Procent szkolonych osób z podwyższonymi/certyfikowanymi kompetencjami	0	100	100	100%
Liczba instytucji ze zwiększonymi kompetencjami	0	110	107	103%
Procent szkolonych osób z podwyższonymi/certyfikowanymi kompetencjami	0	100	100	100%
Liczba osób o podwyższonej świadomości na temat kwestii międzykulturowych	0	1000	1905	191%
Procent migrantów potwierdzających otrzymanie wsparcia i ułatwień	0	100	100	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

W ramach projektu realizowano szkolenia dotyczące migracji i rozwoju, których celem było poszerzenie kompetencji w zakresie zarządzania migracjami i wykorzystania potencjału rozwojowego migracji. Szkolenia były adresowane do przedstawicieli organów centralnych i regionalnych. Realizowano także budowanie kompetencji organizacji zrzeszających imigrantów i/lub działających na ich rzecz, a także innych podmiotów oddziałujących na procesy migracyjne lub integrację imigrantów. Stworzono także Krajową Platformę Współpracy na Rzecz Integracji, mającą charakter stałej platformy współpracy pomiędzy organizacjami zrzeszającymi migrantów a polskimi instytucjami. Prowadzono także szkolenia orientacji kulturowej dla migrantów, które miały wyposażyć te grupy społeczne w podstawową wiedzę i przyczynić się do budowania postaw sprzyjających integracji. Przeprowadzono także kampanię PR na rzecz lepszego zrozumienia kwestii migracyjnych i promowania pozytywnego wizerunku migrantów i wkładu, jaki wnoszą w społeczeństwo przyjmujące.

W ramach zrealizowanego projektu poziom osiągniętych wskaźników rezultatu jest stosunkowo wysoki, jednak mają one dość sformalizowany charakter, szczególnie pewne wątpliwości co do obiektywizmu pomiaru budzi wskaźnik „Procent migrantów potwierdzających otrzymanie wsparcia i ułatwień”.

Warto też wskazać, że niestety kontekst realizacji projektu i jego skutków nie był szczególnie korzystny i dynamika zmian opinii polskiego społeczeństwa w ostatnich latach nie jest pozytywna. Jak wskazują zrealizowane w ramach projektu badania⁸², stosunek Polaków do obcokrajowców wyraźnie się pogarsza, także w wyniku przekazów medialnych – przykładowo liczba osób zgadzających się ze zdaniem, że „Cudzoziemcy pozytywnie wpływają na polskie społeczeństwo, wzbogacając jego kulturę” spadł w 2016 roku w porównaniu do 2015 roku z 21% do 9%. Z kolei aż 61% badanych uważa, że cudzoziemcy stanowią zagrożenie dla Polski. Nieco ponad 80% z nich twierdzi, że zagrażają oni bezpieczeństwu, a co trzecia osoba uważa, że stanowią zagrożenie dla rynku pracy.

Ostatni ze zrealizowanych projektów dotyczył bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Poniżej prezentujemy odpowiednie wskaźniki dotyczące tego projektu.

Tabela 45. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/76 – „Bezpieczeństwo w ruchu drogowym”

	Wartość bazowa	Pierwotnie zakładana wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Wartość osiągnięta do wartości docelowej
Bezpieczeństwo w ruchu drogowym – KIK/76				
Procent liczby uczestników szkoleń, które uznały szkolenie za przydatne.	0	75%	89,9%	120%
Procentowy wzrost świadomości zagrożeń najbardziej zagrożonych uczestników ruchu drogowego.	0	20%	Osiągnięty, ale brak szczegółowych danych	-
Liczba miejsc uznanych za niebezpieczne w wybranych powiatach.	7	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji projektowej oraz danych CPPC

W ramach projektu przeprowadzono liczne działania szkoleniowe, zakupiono 19 nieoznakowanych pojazdów policyjnych wraz z wyposażeniem i wideo-rejestratorami, przeznaczonych dla jednostek Policji z terenu województw podlaskiego, lubuskiego i mazowieckiego oraz dla szkół policyjnych, jak również 180 000 sztuk materiałów odblaskowych. Zrealizowano też 50 inwestycji poprawiających bezpieczeństwo na drogach, m.in. wybudowano dwa perony – przystanki autobusowe, dwa urządzenia spowalniające ruch – szykany drogowe, przejścia dla pieszych wraz z sygnalizacją świetlną, a także elementy spowalniające ruch pojazdów. Ponadto, w ramach projektu przeprowadzono kampanię społeczną pod nazwą "Kieruj się rozsądkiem".

Liczba uczestników szkoleń o 20% przekroczyła zakładane wartości.

Trafność

Poprawa warunków pracy służb na przejściach granicznych i zwiększenie ich przepustowości wydaje się być całkowicie zasadne (choć pod znakiem zapytania pozostaje poziom wykorzystania przejścia

⁸² „Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce”, Ipsos na zlecenie Międzynarodowej Organizacji do Spraw Migracji (IOM), Warszawa, wrzesień 2016 r.

w Połowcach), podobnie trudno mieć jakiegokolwiek wątpliwości co do kampanii i działań informacyjnych w sferze bezpieczeństwa drogowego, czy też doskonalenia zarządzaniem kryzysowym.

Wpływ

Wpływ zrealizowanych projektów jest dość trudny do oceny, ze względu na znaczne zróżnicowanie ich zakresu oraz „punktowy” charakter. Z całą pewnością jednak przyczynił się on do poprawy bezpieczeństwa na drogach oraz warunków i szybkości odpraw na przejściach granicznych będących przedmiotem wsparcia.

Trwałość

Analogicznie, ze względu na bardzo duże zróżnicowanie zakresu realizowanych projektów ocena trwałości musi mieć charakter kompleksowy i z konieczności nieco przybliżony.

W przypadku projektów o „miękkim” charakterze ich trwałość powinna być stosunkowo wysoka, o ile tylko osoby korzystające ze szkoleń będą nadal wykorzystywać nabytą wiedzę i umiejętności w dotychczasowym miejscu pracy lub innym o zbliżonym charakterze.

Z kolei w przypadku projektów infrastrukturalnych warunkiem utrzymania trwałości rezultatów jest wykorzystywanie stworzonej lub zmodernizowanej infrastruktury w zakładanych w ramach projektu celach i skali. Największym zagrożeniem są kwestie polityczne i ewentualne napięcia w stosunkach z Białorusią i Rosją, co dobrze obrazuje poniższa tabela, obrazująca spadek ruchu granicznego na granicy polsko-białoruskiej po wprowadzeniu przez Rosję w 2014 roku sankcji gospodarczych wobec Polski i innych krajów Unii Europejskiej.

Tabela 46. Liczba osób i pojazdów przekraczających granicę polsko-białoruską

	2013	2014	2015	2016
Liczba osób	8 808 734	8 817 678	6 953 541	7 090 950
Liczba pojazdów	3 970 850	3 817 007	3 439 032	3 589 971

Źródło: Straż Graniczna

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na skuteczność, efektywność i trwałość efektów wpływ miało szereg poniżej przedstawionych czynników:

- wysoki poziom motywacji wielu projektodawców oraz odpowiedniej administracji rządowej i samorządowej;
- bliska współpraca z samorządami lokalnymi, szczebla powiatowego i gminnego;
- wsparcie niektórych projektów z krajowych środków publicznych i funduszy Unii Europejskiej;
- długofalowo korzystne efekty gospodarcze wybranych realizowanych projektów.

Podsumowanie

Zrealizowane projekty reprezentowały szerokie spektrum działań ukierunkowanych na wzmocnienie ochrony granic i wzrost bezpieczeństwa. Ich wpływ będzie z całą pewnością korzystny, choć wiele zależy od czynników pozostających poza kontrolą projektodawców, takich jak sytuacja polityczna i związane z nią stosunki z państwami-sąsiadami Polski.

Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego

Fundusze przeznaczone na wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego były realizowane w ramach tzw. Alokacji specjalnych. Większość środków przeznaczonych na Alokacje specjalne (kwotę ok. 33 mln CHF) przeznaczono na wsparcie działalności 2 grantów blokowych, których operatorem został Ecorys Polska Sp. z o.o. Pierwszym z nich był Fundusz dla Organizacji Pozarządowych (FOP), którego celem było promowanie roli społeczeństwa obywatelskiego jako ważnego uczestnika w zwiększaniu spójności społeczno-gospodarczej Polski. Drugi to Fundusz Partnerski (FP), którego celem było promowanie i wzmacnianie współpracy między polskimi a szwajcarskimi władzami (zarówno lokalnymi, jak i regionalnymi) lub instytucjami i partnerami społecznymi, a także tworzenie i wzmacnianie sieci współpracy polskich i szwajcarskich władz lokalnych i regionalnych, instytucji i partnerów społecznych z polskimi organizacjami pozarządowymi, w celu zwiększenia ich roli w procesie podejmowania decyzji dla regionu lub podregionu.

Granty blokowe pozwoliły na sfinansowanie 357 podprojektów nieinwestycyjnych (FOP – 336, FP – 21) o wartości jednostkowej do 0,25 mln CHF (w ramach Funduszu Partnerskiego sfinansowano dodatkowo 10 mini-projektów, które służyły wzmocnieniu rezultatów już zrealizowanych inicjatyw). O wsparcie z FOP mogły się ubiegać tylko jednostki pozarządowe, granty z FP uzyskały głównie jednostki samorządu terytorialnego.

Fundusz dla Organizacji Pozarządowych pozwolił osiągnąć znaczną liczbę (5837) działań mających na celu wzrost świadomości obywateli na temat partycypacji obywatelskiej w obszarach: edukacja obywatelska, działania kontrolne (m.in. monitorowanie obietnic wyborczych, monitorowanie i recenzowanie działań administracji publicznej i środowisk politycznych, działania antykorupcyjne), partycypacja w polityce publicznej. Wzięło w nich udział około 151 tys. obywateli. Badani beneficjenci wskazali, że grupą, która odniosła największe i najbardziej trwałe korzyści, są przede wszystkim mieszkańcy, a w dalszej kolejności same organizacje pozarządowe (nastąpiło wzmocnienie ich potencjału, przede wszystkim merytorycznego, ale także organizacyjnego i finansowego).

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Funduszu Partnerskiego były niezwykle zróżnicowane tematycznie, dotyczyły one m.in. zawiązywania partnerstw w obszarze edukacji, ekologii, turystyki, rozwoju lokalnego, ekonomii społecznej, promocji czytelnictwa. Dofinansowano projekty polegające na promowaniu i wymianie najlepszych praktyk, doświadczenia i wiedzy, rozwijaniu współpracy oraz wymiany doświadczeń polskich i szwajcarskich specjalistów.

Szczegółowe opisy obydwu projektów przedstawiono w dalszej części tego rozdziału.

Grant Blokowy – Fundusz dla Organizacji Pozarządowych

Założenia

Celem Funduszu dla Organizacji Pozarządowych (FOP) było promowanie roli społeczeństwa obywatelskiego jako ważnego uczestnika w zwiększaniu spójności społeczno-gospodarczej kraju.

Wsparcie kierowane było do organizacji pozarządowych, na działania prowadzące do zwiększania aktywności obywateli w życiu publicznym.

Podsumowanie założeń wdrażania Funduszu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 47. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych

	Założenia dotyczące wsparcia
Operator Grantu Blokowego	Ecorys POLSKA Sp. z o.o.
Wartość alokacji	Całkowita: 29 060 180 CHF Dofinansowanie ze środków szwajcarskich: 24 701 153 CHF
Poziom dofinansowania	- maksymalna wartość dofinansowania wynosi 90% całkowitych kosztów kwalifikowalnych podprojektu
Rodzaje podprojektów	Projekty „miękkie”, nieinwestycyjne, o charakterze non-profit, realizowane w ramach 3 obszarów: <ul style="list-style-type: none"> - Edukacja obywatelska – w tym m.in. projekty związane z działalnością w zakresie edukacji konsumenckiej, praw wyborczych, poradnictwa obywatelskiego, rozwoju uczniowskiej samorządności, prowadzenia kampanii i programów pobudzających aktywności obywatelskie, tworzenie portali zwiększających dostęp do informacji publicznej; - Działania kontrolne – w tym m.in. projekty związane z monitorowaniem obietnic wyborczych, monitorowaniem i recenzowaniem działań administracji publicznej i środowisk politycznych, inicjatywy dot. działań antykorupcyjnych; - Partycypacja w polityce publicznej – w tym m.in. projekty z zakresu upowszechniania dobrych praktyk w dziedzinie współuczestnictwa obywatelskiego, projekty dotyczące audytu społecznego czy mające na celu zwiększenie partycypacji obywatelskiej w formułowaniu i wdrażaniu polityk publicznych.
Czas trwania podprojektów	- Projekty „małe”: do 12 miesięcy, jednak nie dłużej niż do 30 września 2014 r.;
	- Projekty „duże”: brak ograniczenia czasowego, jednak nie dłużej niż do 30 września 2014 r.
Wartość projektów	- Projekty „małe”: od 5 000 CHF do 40 000 CHF;
	- Projekty „duże”: od 10 000 CHF do 250 000 CHF.
Dodatkowe wymagania	- Projekty „małe”: średnia sum przychodów z działalności Wnioskodawcy w dwóch ostatnich okresach obrotowym nie przekracza kwoty 50 000 złotych.
Beneficjenci podprojektów	- wyłącznie organizacje pozarządowe – w tym fundacje, stowarzyszenia oraz związki stowarzyszeń nie działające w celu osiągnięcia zysku lub przeznaczające zysk na cele statutowe, posiadające osobowość prawną i zarejestrowane na terenie RP co najmniej od 12 miesięcy przed złożeniem wniosku o dofinansowanie. <u>Dodatkowe warunki:</u> wykluczone z udziału w konkursie były organizacje, których fundatorem, członkiem bądź założycielem był podmiot działający w celu osiągnięcia zysku, jednostka samorządu terytorialnego, jednostka sektora finansów publicznych lub partia polityczna.
Partnerzy podprojektów	- organizacje pozarządowe z Polski bądź innych krajów należących do Unii Europejskiej oraz Szwajcarii;

Założenia dotyczące wsparcia	
	<ul style="list-style-type: none"> - polskie jednostki samorządu terytorialnego i ich związki wszystkich szczebli lub działające w ich imieniu jednostki organizacyjne, a także podmioty zależne; - zaangażowane nieformalne grupy obywateli (osób fizycznych) działających w porozumieniu z Wnioskodawcami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów programowych

W ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych odbyło się w sumie 6 konkursów, po 3 konkursy na małe i duże granty.

Tabela 48. Nabory wniosków w ramach konkursów dla Funduszu dla Organizacji Pozarządowych

Nabory	Granty	Alokacja na konkurs (CHF)	Terminy naborów	Liczba złożonych wniosków	Liczba projektów zatwierdzonych do dofinansowania
I	duże	3 666 667	31.03-31.05.2011	524	23
II		8 292 083	29.12.2011-29.02.2012	615	61
III		7 034 517	28.09-28.11.2012	658	55
Razem				1797	139
I	małe	1 890 231	30.06-31.08.2011	267	41
II		2 898 812	27.04-27.06.2012	279	69
III		2 862 524	29.03-29.05.2013	319	87
Razem				865	197
łącznie małe i duże granty				2662	336

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji konkursowej oraz raportów z wdrażania SPPW

Spośród wszystkich dofinansowanych projektów aż 262 (77,9%) dotyczyło projektów zrealizowanych w obszarze *edukacja obywatelska*, 46 w obszarze *partycypacja w polityce publicznej*, a 28 w ramach *działań kontrolnych*.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Zestawienie głównych wyników realizacji Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, w odniesieniu do wartości wskaźników produktu i rezultatu (docelowych i osiągniętych), zaprezentowano w tabelach poniżej.

Tabela 49. Stopień osiągnięcia wskaźników produktu Funduszu dla Organizacji Pozarządowych

Produkt	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Nowe inicjatywy organizacji pozarządowych mające na celu wzmocnienie partycypacji obywatelskiej w Polsce	Liczba projektów zrealizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	336	336	100%
	Liczba projektów zrealizowanych przez organizacje pozarządowe w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	248	248	100%
Nowe inicjatywy Operatora mające na celu wzmocnienie partycypacji obywatelskiej w Polsce	Konkurs na najlepszy projekt w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	1	1	100%
	Konkurs na najlepszą młodzieżową inicjatywę/interwencję obywatelską	1	1	100%
	Konferencja zamykająca/szczyt obywatelski	1	1	100%
	Liczba osób biorących udział w sesji plenarnej konferencji zamykającej	250	225	90%
	Ilość paneli/warsztatów w ramach konferencji zamykającej	6	6	100%
	Liczba osób biorących udział w panelach/warsztatach w ramach konferencji zamykającej	60	168	280%
	Liczba spotkań sieciujących dla Beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	12	12	100%
	Liczba Beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych biorących udział w spotkaniach sieciujących	96	107	111%
	Planszowa gra obywatelska dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (liczba sztuk wyprodukowanych i rozdistribuowanych)	11 000	16 000	145%
Nowe inicjatywy organizacji pozarządowych skutkujące wzmocnieniem współpracy organizacji pozarządowych, np. angażowaniem polskich lub zagranicznych partnerów	Liczba projektów zrealizowanych w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych przez organizacje pozarządowe działające w partnerstwie	230	320	139%
	Liczba projektów zrealizowanych w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych przez organizacje pozarządowe działające w partnerstwie na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	68	240	353%
Nowe inicjatywy organizacji pozarządowych realizowane z aktywnym udziałem obywateli	Liczba inicjatyw zrealizowanych z aktywnym udziałem obywateli w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	628	5 580	889%
	Liczba inicjatyw zrealizowanych z aktywnym udziałem obywateli w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	188	2 082	1107%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z zakończenia projektu KIK/02

Przekroczenie wskaźnika dotyczącego inicjatyw realizowanych przez beneficjentów w partnerstwie związane jest z przyznawaniem dodatkowych punktów w procesie aplikowania o wsparcie – stanowiło to zachętę do poszukiwania i realizacji przedsięwzięcia wspólnie z innym podmiotem. Natomiast istotny wzrost, w stosunku do założeń, liczby inicjatyw, w których aktywny udział brali obywatele, należy wiązać

z dużą liczbą projektów zrealizowanych w obszarze wsparcia *Edukacja obywatelska* (262/336). Z tego samego powodu tak spektakularny poziom realizacji został osiągnięty dla wskaźników rezultatu. Potencjał, jaki tkwi w polskim społeczeństwie i potrzeba włączania się w działania prowadzone przez organizacje pozarządowe, obrazuje kolejny osiągnięty wskaźnik rezultatu – liczba obywateli biorących udział w inicjatywach realizowanych przez beneficjentów Funduszu.

Tabela 50. Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu Funduszu dla Organizacji Pozarządowych

Rezultat	Wskaźnik	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
Zwiększona współpraca i kompetencje sektora organizacji pozarządowych w zakresie partycypacji obywatelskiej	Liczba uczestników paneli/warsztatów, u których wzrosła wiedza i umiejętności w zakresie partycypacji obywatelskiej	50	168	336%
	Liczba zawartych partnerstw w ramach paneli/warsztatów	6	0*	-
Wzrost liczby uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, którzy poznają korzyści płynące z aktywnego udziału w życiu swoich społeczności lokalnych		5 000	16 000	320%
Zwiększona liczba działań mających na celu wzrost świadomości obywateli na temat partycypacji obywatelskiej	Liczba działań zwiększających świadomość obywateli zorganizowanych przez beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	1 256	5 837	465%
	Liczba działań zwiększających świadomość obywateli zorganizowanych przez beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	380	2 240	589%
	Liczba podnoszących świadomość inicjatyw realizowanych przez beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych w wyniku udziału w spotkaniach sieciujących	12	12	100%
	Liczba podnoszących świadomość inicjatyw realizowanych przez beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych w wyniku udziału w spotkaniach sieciujących na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	4	4	100%
Zwiększony udział obywateli w działaniach realizowanych przez organizacje pozarządowe	Liczba obywateli czynnie biorących udział w działaniach realizowanych w ramach projektów wspieranych przez Fundusz dla Organizacji Pozarządowych	19 200	151 140	787%
	Liczba obywateli czynnie biorących udział w działaniach realizowanych w ramach projektów wspieranych przez Fundusz dla Organizacji Pozarządowych na obszarze koncentracji geograficznej Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy	5 850	60 327	1031%

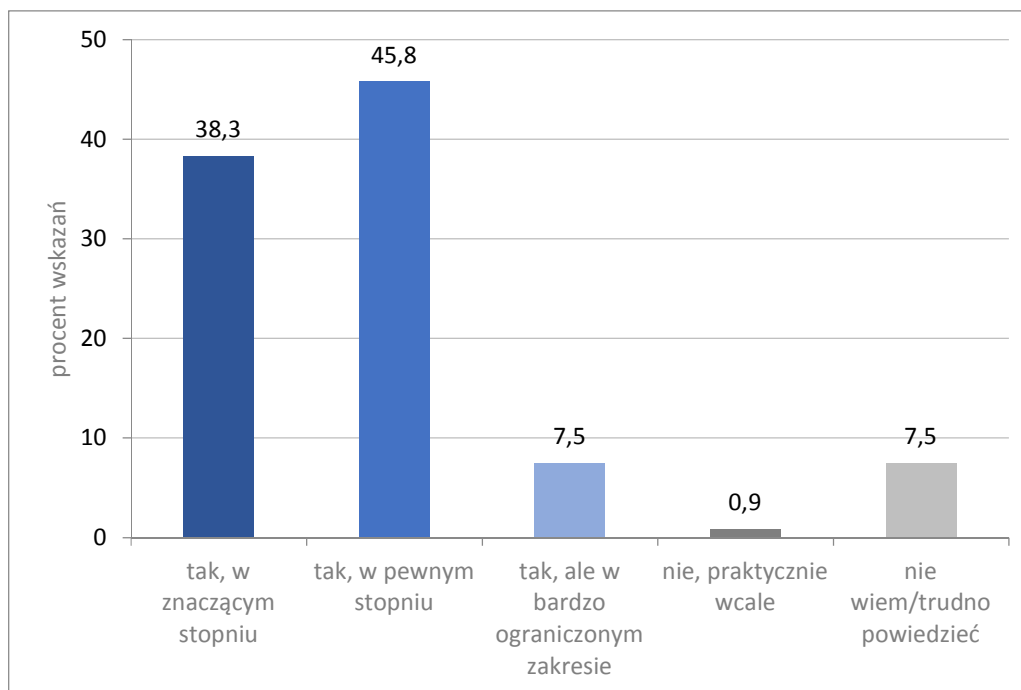
* Nie mierzono wskaźnika z uwagi na zmianę formuły konferencji podsumowującej

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z zakończenia projektu KIK/02

Z badania CAWI zrealizowanego wśród beneficjentów, w ramach niniejszej ewaluacji, wynika, że zrealizowane projekty miały wpływ na poprawę sytuacji ostatecznych odbiorców wsparcia – 38,3%

badanych ocenia, że zmiana ta w znaczącym stopniu jest efektem oddziaływania projektów, nieco mniej niż połowa respondentów (45,8%) uznaje, że zmiany w pewnym stopniu przyczyniły się do poprawy sytuacji odbiorców wsparcia. Beneficjenci wskazują równocześnie, że grupą, która odniosła największe i najbardziej trwałe korzyści są mieszkańcy (52,3% wskazań), na drugim miejscu sytuują się same organizacje pozarządowe (22,4%). Inne grupy odbiorców wsparcia, nieco rzadziej wskazywane przez respondentów, które odniosły korzyści z projektów to; podopieczni instytucji pomocy społecznej (5,6%), studenci i pracownicy naukowcy (4,7%), niepełnosprawni (3,7%), pracownicy administracji publicznej i przedsiębiorcy (po 0,9%). Wśród grup nie wymienionych w kafeterii odpowiedzi, a wskazywanych również jako odbiorców wsparcia korzystających z efektów projektów (kategoria – inne – 8,4%), beneficjenci podają: dzieci i młodzież, seniorów, kobiety, pacjentów i ich rodziny, a także mniejszości narodowe.

Rysunek 14. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na poprawę sytuacji docelowych grup odbiorców wsparcia

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. FOP (n=107). Pytanie 6: Czy, Państwa zdaniem, projekt wpłynął na poprawę sytuacji docelowych grup odbiorców wsparcia, w tym na wyrównanie ich szans społeczno-gospodarczych?

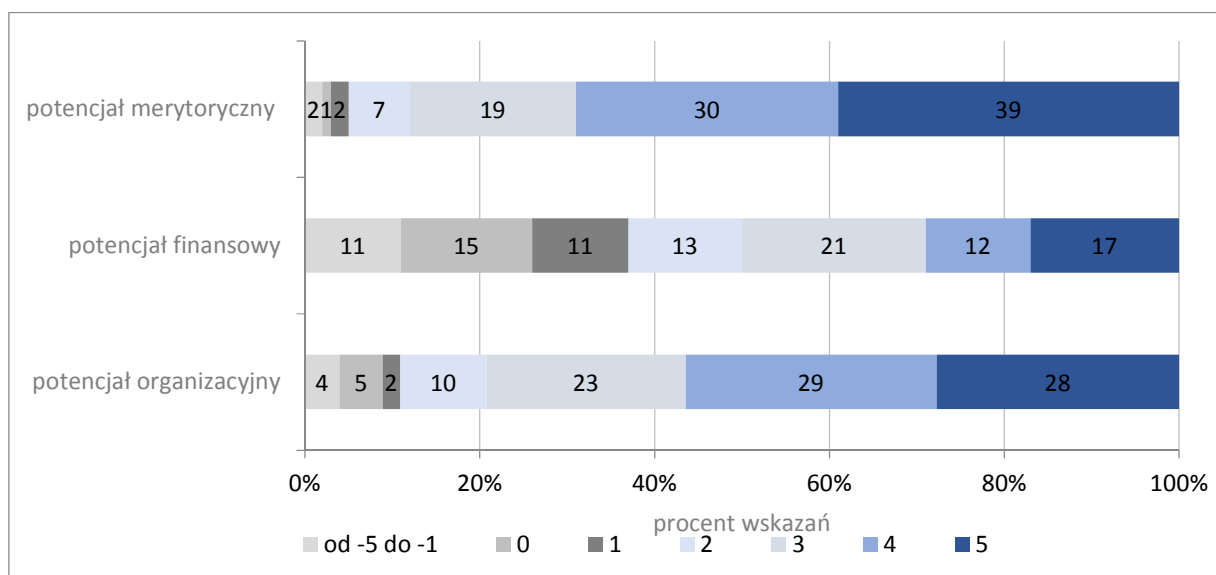
Niemal połowa badanych respondentów – beneficjentów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych (46%) wskazuje również na dodatkowe, nieplanowane efekty, które pojawiły się w wyniku realizacji projektów, wśród najczęściej wymienianych są:

- wzrost zaangażowania odbiorców wsparcia na rzecz społeczności lokalnej;
- wzrost społecznej aktywności, w tym grup dotychczas mniej zaangażowanych;
- kontynuacja współpracy z partnerami i realizacja działań na nowym polu;
- wzmocnienie marki organizacji;
- powstanie nowej oferty działania;

- zawiązywanie się nowych partnerstw tzw. „sieciowanie” instytucji działających na danym terenie – szkół, samorządu, NGO;
- powstanie nowych organizacji pozarządowych;
- podniesienie poziomu integracji lokalnej społeczności;
- zacieśnienie współpracy z instytucjami z otoczenia lokalnego – samorządami, szkołami.

Poza korzyściami dla ostatecznych odbiorców wsparcia, związanymi ze wzrostem zaangażowania obywateli w życie publiczne i poprawa ich sytuacji, efekty projektów przynoszą również korzyści dla samych projektodawców – z rozmów z beneficjentami wynika, że realizacja projektów przyczyniła się do wzmocnienia ich potencjału organizacyjnego (rozumianego jako efektywność i sprawność działania), finansowego, a przede wszystkim potencjału merytorycznego polskich NGO. Opinie te potwierdzają również badania zrealizowane przez Operatora, których wyniki zaprezentowano na poniższym rysunku.

Rysunek 15. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na rozwój organizacji

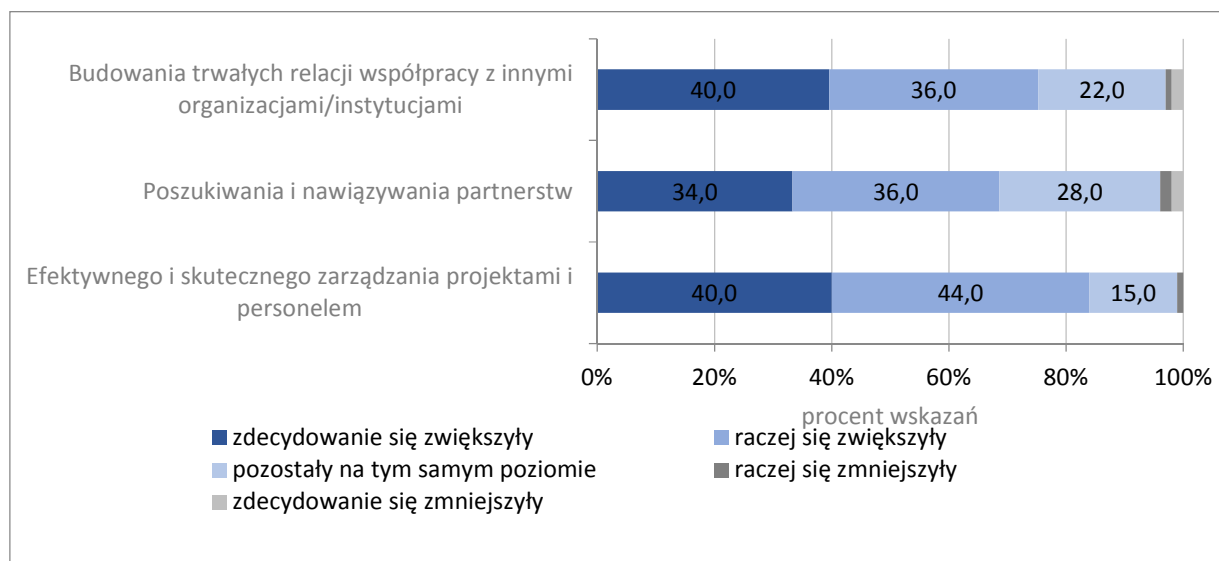

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu badania ewaluacyjnego ex-post zrealizowanego na zlecenie Operatora Grantu Blokowego⁸³, N=186

Z badania Operatora wynika również, że zrealizowane w ramach Funduszu przedsięwzięcia wpłynęły także na zmianę kompetencji pracowników organizacji pozarządowych w obszarze poszukiwania, nawiązywania i budowania trwałych relacji współpracy z innymi podmiotami, a także w zakresie kompetencji związanych z zarządzaniem.

⁸³ Raport z badania ewaluacyjnego ex-post organizacji pozarządowych w ramach grantu blokowego dla organizacji pozarządowych i polsko-szwajcarskich regionalnych projektów partnerskich Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w latach 2010-2015, Ecorys, Warszawa, 2015.

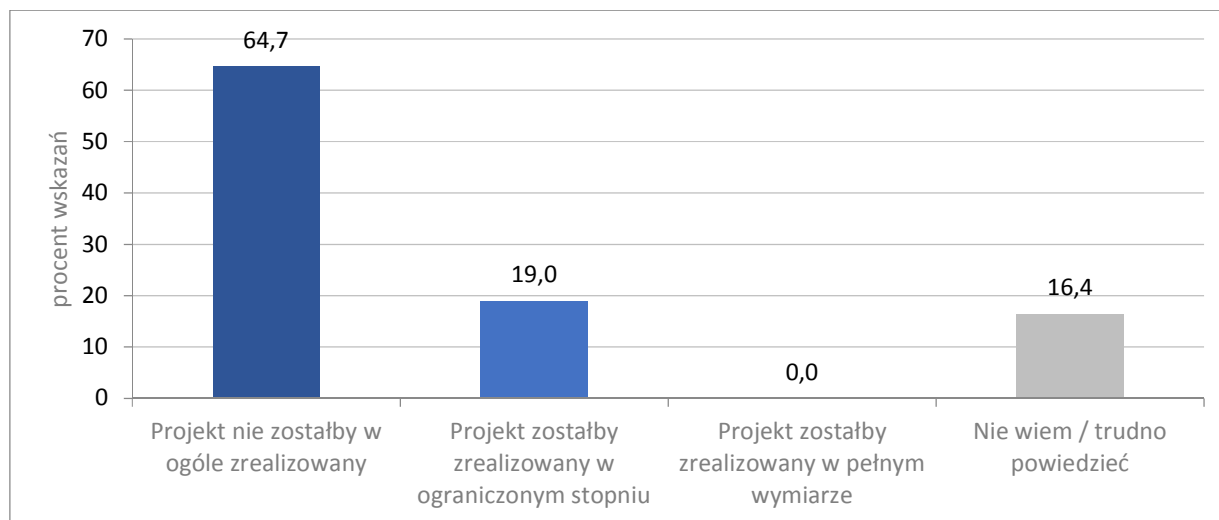
Rysunek 16. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na zmianę kompetencji pracowników organizacji w obszarze budowania relacji współpracy, nawiązywania partnerstw i zarządzania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z raportu badania ewaluacyjnego ex-post zrealizowanego na zlecenie Operatora Grantu Blokowego⁸⁴, N=186

Korzyści, o których mowa wcześniej, nie mogłyby się w takiej skali pojawić, gdyby nie wdrożono Funduszu dla Organizacji Pozarządowych - beneficjenci wskazują, że ich projekty bez wsparcia środków SPPW nie zostałyby wcale zrealizowane (64,7%) albo byłyby zrealizowane w ograniczonym zakresie (19%).

Rysunek 17. Opinie beneficjentów FOP nt. możliwości zrealizowania projektów bez wsparcia SPPW

⁸⁴ Raport z badania ewaluacyjnego ex-post organizacji pozarządowych w ramach grantu blokowego dla organizacji pozarządowych i polsko-szwajcarskich regionalnych projektów partnerskich Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w latach 2010-2015, Ecorys, Warszawa, 2015.

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. FOP (n=107). Pytanie 3: Czy zrealizowałyby Państwo projekt, gdyby nie otrzymali Państwo wsparcia w ramach SPPW?

Organizacje, które deklarują realizację projektu, wskazują jako alternatywne źródło finansowania środki samorządowe, własne środki (pozyskane ze składek i darowizn członków organizacji lub z 1%⁸⁵), a także granty pozyskane w ramach konkursów organizowanych przez inne instytucje. Dwóch beneficjentów wskazało również na możliwość zrealizowania części działań projektowych przy wykorzystaniu pracy wolontariuszy i sympatyków organizacji.

Trafność

Trafność interwencji SPPW w zakresie wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego należy ocenić bardzo wysoko, przesądzają o tym osiągnięte efekty, daleko przekraczające wstępne założenia. Liczby inicjatyw finansowanych w ramach Funduszu, w które angażowali się obywatele i liczba osób, która aktywnie w nich współuczestniczyła, są godne podziwu. Niewątpliwie wsparcie z SPPW przyczyniło się do wzmacniania uwalniania potencjału tkwiącego w polskim społeczeństwie w obszarze związanym z aktywnością obywatelską. Środki z Funduszu są istotnym, choć nie jedynym, źródłem finansowania ważnych społecznie inicjatyw – oferowane wsparcie jest jednak odpowiedzią na potrzeby organizacji, związane z pozyskiwaniem wsparcia. Jak wynika z badania⁸⁶ przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Klon Jawor, jednym z istotnych problemów III sektora jest pozyskiwanie środków finansowych na działalność – 65% badanych organizacji deklaruje trudności związane z pozyskiwaniem zewnętrznego wsparcia. Również wyniki badania beneficjentów Funduszu pokazują, że bez finansowego wsparcia z SPPW, większość przedsięwzięć nie mogłaby zostać zrealizowana. Zwiększenie udziału obywateli w życiu publicznym, dzięki ich większemu zaangażowaniu, m.in. w działania realizowane w ramach FOP, może być odpowiedzią na kolejny problem środowiska organizacji pozarządowych, jakim są trudności w pozyskiwaniu osób, które chcą i mogą działać na rzecz dobra wspólnego (ponad połowa badanych przez Stowarzyszenie organizacji formułuje takie zagrożenie). W ostatnich latach, jak wynika z raportu, nastąpił również wzrost kontaktów pomiędzy organizacjami III sektora – w 2010 r. 78% NGOs deklorowało utrzymywanie relacji z innymi organizacjami, w 2014 r. – już 92%, przy czym w większości mają one charakter lokalny. Nie istnieją dane pozwalające na określenie roli wsparcia z SPPW w procesie intensyfikowania relacji wewnątrz sektora organizacji pozarządowych, można jednak przypuszczać, że – dzięki promowaniu w ramach Funduszu nawiązywania partnerstw – wpływ taki w mikroskali miał miejsce. O trafności wsparcia świadczy również skala zainteresowania organizacji ubiegających się o granty z FOP – w ramach wszystkich naborów zainteresowanych organizacji było ponad 2,5 tysięcy, z czego jedynie 12,6% otrzymało dofinansowanie.

Wpływ

Jeden z długoterminowych celów Funduszu dla Organizacji Pozarządowych zakładał wzmocnienie partycypacji obywatelskiej, rozumianej jako zwiększona aktywność Polaków w organizacjach

⁸⁵ Obywatele od 2004 r. mogą corocznie przekazać 1% swojego podatku dochodowego od osób fizycznych podmiotom posiadającym status organizacji pożytku publicznego, prowadzącym działalność dla dobra społecznego w obszarach wskazanych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

⁸⁶ Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2015. Raport z badań, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2016.

obywatelskich lub w pracach na rzecz społeczności lokalnych. Z badania⁸⁷ Stowarzyszenia KLON JAWOR wynika, że w 2013 r. zaangażowanych w działania na rzecz społeczności lokalnej było 34% Polaków, z czego 18% uczestniczyło w wolontariacie formalnym na rzecz organizacji lub grup społecznych. Z danych dostępnych na portalu dedykowanym organizacjom pozarządowym⁸⁸ wynika, że w 2014 r. aktywnych społecznie Polaków działających na rzecz swojego otoczenia – zarówno w ramach NGO, jak i poza ich pośrednictwem – było już 40% (udział obywateli działających jako wolontariusze w ramach NGO nie zmienił się). Trudno oszacować jednak, na ile interwencja z SPPW przyczyniła się do osiągnięcia tego wzrostu. Skala zaangażowania obywateli w działania wspierane przez Fundusz dla Organizacji Pozarządowych (787% w stosunku do wstępnych założeń), pozwala przypuszczać, że wsparcie na poziomie lokalnym miało znaczący charakter. Również wyniki CAWI z projektodawcami pokazują skalę wpływu realizowanych w ramach FOP przedsięwzięć na zmianę sytuacji odbiorców wsparcia – aż 84,1% badanych uznaje pozytywne oddziaływanie projektów.

Trwałość

Z całą pewnością można założyć, że trwałość efektów projektów zrealizowana w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych została zachowana w wysokim stopniu. Wyniki badania CAWI pokazują, że 75,7% badanych deklaruje, że będzie w stanie utrzymać efekty projektów również po ich zakończeniu, a wszyscy respondenci oceniają, że skutki projektów będą odczuwalne i wykorzystywane również po ich zakończeniu. Wniosek o wysokiej trwałości projektów potwierdzają również wyniki badania przeprowadzonego przez Operatora Grantu Blokowego w 2015 r. – 96% badanych organizacji efekty projektu uznało za trwałe i nie tracące na znaczeniu, większość organizacji deklaruje również kontynuację działalności zainicjowanej podczas realizacji projektów z Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, poszukując dla nich alternatywnych źródeł finansowania.

O trwałości efektów Funduszu świadczy również fakt, że projektodawcy w przeważającej większości planują zwiększać zakres projektu w przyszłości, a także realizować podobne przedsięwzięcia, także przy współpracy z innymi podmiotami.

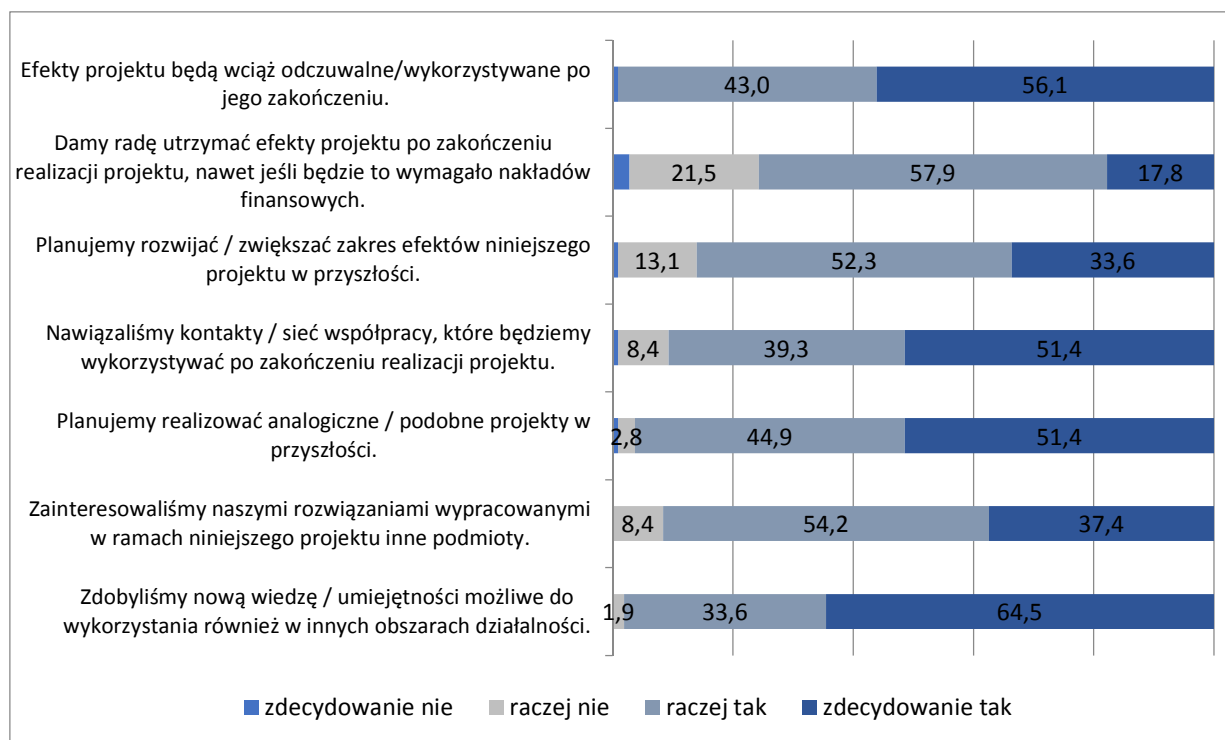
---

⁸⁷ „Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków – raport z badania 2013”, Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2014 r.

⁸⁸ <http://fakty.ngo.pl/wolontariat>

Rysunek 18. Opinie beneficjentów FOP nt. trwałości zrealizowanych projektów

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów. FOP (n=107). Pytanie 4: Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu?

Podobnie jak w przypadku Funduszu Partnerskiego, trwałość zapewniona jest także przez utrzymywanie przez Operatora Grantu Blokowego strony internetowej⁸⁹, gdzie dostępne są wszelkie istotne informacje dotyczące Funduszu. Na stronie <http://projektyobywatelskie.pl> znajdują się opisy wszystkich zrealizowanych przedsięwzięć. Dostępna jest też do pobrania gra *Partycypolis*, prezentująca ciekawe przedsięwzięcia sfinansowane ze środków SPPW⁹⁰. Jednym z produktów powstałych w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, jako efekt jednej z inicjatyw zawiązanej podczas spotkań sieciujących, jest też *Srebrna Książka Dobrych Praktyk*⁹¹ opisująca ciekawe inicjatywy dedykowane seniorom. Upowszechnienie efektów Funduszu zapewniła również konferencja zrealizowana na zakończenie wdrażania Grantu Blokowego pn. „Obywatele-obywatelom – jak zmienialiśmy Polskę przez ostatnie 5 lat”. Na stronie Operatora można zapoznać się również z nagraniami paneli dyskusyjnych, w których udział brali zarówno przedstawiciele NGO, jak i samorządów, a także obejrzeć film z konferencji⁹².

⁸⁹ <http://www.swissgrant.pl/fundusz-dla-organizacji-pozarzdowych/o-priorytecie-i>

⁹⁰ <http://www.partycypolis.projektyobywatelskie.pl/>

⁹¹ http://www.swissgrant.pl/downloads/ogolne/srebrna_ksiAega.pdf

⁹² http://ftp.fresh-group.home.pl/pub/KONFA/obywatele_v6.mp4

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów

Analiza dokumentacji projektowej i informacje z wywiadów przeprowadzonych z beneficjentami Funduszu wskazują na czynniki, które miały wpływ na realizację projektów; do najczęściej wymienianych należą:

- pozytywne:
  - ✓ niezbyt skomplikowane procedury aplikowania o wsparcie;
  - ✓ jasne i przejrzyste kryteria oceny wniosków;
  - ✓ rozbudowane uzasadnienie oceny wniosku, mające wymiar edukacyjny, umożliwiające korygowanie błędów i tym samym skuteczne aplikowanie w kolejnych naborach;
  - ✓ podział na małe i duże granty, umożliwiające aplikowanie organizacjom na różnym poziomie rozwoju;
  - ✓ wsparcie w postaci spotkań informacyjnych, szkoleń, konsultacji na etapie aplikowania o wsparcie i wdrażania projektu;
  - ✓ możliwość nawiązania współpracy z innymi projektodawcami – spotkania sieciujące;
  - ✓ możliwość realizacji działań wzmacniających potencjał instytucjonalny organizacji;
  - ✓ sprawne wdrażanie Funduszu przez Operatora, w tym efektywna komunikacja;
  - ✓ zaangażowanie Operatora i beneficjentów w działania upowszechniające efekty;
- negatywne:
  - ✓ konieczność kwartalnego raportowania finansowego i merytorycznego;
  - ✓ brak internetowego narzędzia, umożliwiającego aplikowanie o wsparcie i przygotowywania sprawozdań;
  - ✓ przedłużające się rozliczenie końcowe projektu, mogące skutkować utratą płynności finansowej;
  - ✓ zmiana opiekuna projektu;
  - ✓ brak możliwości zapewnienia wkładu własnego z innych środków publicznych.

Podsumowanie

Trafność, skuteczność, efektywność i trwałość interwencji SPPW w obszarze dotyczącym wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce należy ocenić jako wysoce zadowalającą – osiągnięte efekty w znaczącym stopniu przewyższają pierwotne założenia. Ze względu na ogromną skalę potrzeb organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania wsparcia na działalność, duży wpływ zrealizowanych projektów na poprawę sytuacji grup odbiorców ostatecznych wsparcia oraz znaczące wzmocnienie instytucjonalne organizacji, prowadzące do kontynuacji i rozszerzania aktywności związanej z budowaniem obywatelskiego społeczeństwa, zasadna byłaby kontynuacja wsparcia w tym obszarze. Zwłaszcza w przypadku mniejszych i mniej doświadczonych organizacji zdobyte doświadczenia w realizacji projektu wspartego z SPPW stają się przepustką do pozyskiwania kolejnych grantów na działalność, w ramach konkursów organizowanych przez samorządy, administrację publiczną czy inne organizacje dysponujące środkami na wsparcie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. W opinii beneficjentów Funduszu, wpływ na sukcesy ich projektów, poza zaangażowaniem samych organizacji i odbiorców ich działań, miała także pewna elastyczność Funduszu – możliwość finansowania

zróżnicowanych tematycznie projektów, o różnej skali oddziaływania, możliwość modyfikacji projektu w trakcie jego realizacji, ale także pozytywnie oceniana współpraca z Operatorem odpowiedzialnym za wdrażanie SPPW. Z rozmów z przedstawicielami beneficjentów wynika, że w przypadku kontynuacji Funduszu wszyscy są zainteresowani ponownym aplikowaniem o wsparcie.

Grant Blokowy – Fundusz Partnerski

Założenia

W obrębie Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy realizowany był tzw. Grant Blokowy dla Organizacji Pozarządowych i Polsko-Szwajcarskich Partnerstw Regionalnych. Został on utworzony w celu włączenia organizacji pozarządowych w proces zmniejszania nierówności społeczno-gospodarczych, istniejących pomiędzy Polską i rozwiniętymi państwami UE oraz między regionami Polski dynamicznie i słabo rozwijającymi się, a także w celu rozwijania polsko-szwajcarskich partnerstw pomiędzy instytucjami i partnerami społecznymi. W ramach Grantu Blokowego dystrybuowane były środki na realizację podprojektów w ramach dwóch wyodrębnionych funduszy – Funduszu dla Organizacji Pozarządowych oraz Funduszu Partnerskiego.

Celem Funduszu Partnerskiego (projekt KIK/03) było promowanie i wzmacnianie współpracy między polskimi a szwajcarskimi władzami (zarówno lokalnymi, jak i regionalnymi) lub instytucjami i partnerami społecznymi, a także tworzenie i wzmacnianie sieci współpracy polskich i szwajcarskich władz lokalnych i regionalnych, instytucji i partnerów społecznych z polskimi organizacjami pozarządowymi, w celu zwiększenia ich roli w procesie podejmowania decyzji dla regionu lub podregionu.

Podsumowanie założeń funduszu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 51. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Funduszu Partnerskiego

	Założenia dotyczące wsparcia
Operator Grantu Blokowego	Ecorys Polska Sp. z o.o.
Wartość alokacji	Całkowita: 4 000 000,00 CHF Dofinansowanie ze środków szwajcarskich: 3 400 000,00 CHF
Poziom dofinansowania	- dofinansowanie do 90 % całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu
Rodzaje projektów	W ramach Funduszu mogły być realizowane projekty partnerskie: <ul style="list-style-type: none"> - tworzące lub wzmacniające partnerstwa zawiązywane w celu promowania i wymiany najlepszych praktyk i/lub przekazanie know-how lub wiedzy w obrębie partnerskich podmiotów /instytucji; - tworzące lub wzmacniające partnerstwa zawiązywane w celu zapewnienia transferu wiedzy i doświadczeń szwajcarskich partnerów w zakresie zapewnienia dostępu do informacji i udziału w procesie podejmowania decyzji dotyczących konkretnych przedsięwzięć, takich jak działania informacyjne, konsultacje społeczne i negocjacje z partnerami społecznymi;

	Założenia dotyczące wsparcia
	<ul style="list-style-type: none"> - tworzące lub wzmacniające sieci współpracy polskich i szwajcarskich jednostek samorządowych instytucji, partnerów społecznych z polskimi organizacjami pozarządowymi w celu zwiększenia ich roli w procesie podejmowania decyzji dla regionu i/lub podregionu. <p>W ramach Funduszu Partnerskiego mogły być realizowane projekty o wartości od 10 000,00 do 250 000,00 CHF.</p>
Czas trwania podprojektów	<ul style="list-style-type: none"> - brak ograniczenia czasowego, jednak nie dłużej niż do 30 września 2014 r.
Beneficjenci podprojektów	<ul style="list-style-type: none"> - polskie jednostki samorządu terytorialnego szczebla regionalnego lub lokalnego, w tym ich stowarzyszenia i związki założone w oparciu o ustawę o samorządzie gminnym; - polskie instytucje non-profit lub not-for-profit (niebędące organizacjami pozarządowymi w myśl ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie), działające na rzecz dobra publicznego, której właścicielem jest samorząd terytorialny; - urzędy wojewódzkie i partnerzy społeczni. <p><u>Dodatkowe warunki:</u> ww. wnioskodawcy muszą posiadać osobowość prawną, być zarejestrowanymi na co najmniej 12 m-cy przez złożeniem wniosku o dofinansowanie oraz prowadzić działania nienastawione na zysk lub przeznaczać je na cele statutowe</p>
Partnerzy podprojektów	<ul style="list-style-type: none"> - szwajcarskie i polskie jednostki samorządu terytorialnego oraz założone przez nich stowarzyszenia i związki; - szwajcarskie i polskie instytucje i partnerzy społeczni; - szwajcarskie podmioty rządowe; - szwajcarskie i polskie organizacje pozarządowe.

Źródło: opracowanie na podstawie raportu z zakończenia projektu oraz <http://www.swissgrant.pl/fundusz-partnerski/o-grancie>

W ramach Funduszu Partnerskiego odbyły się 2 nabory wniosków w otwartych konkursach, zgodnie z poniższym zestawieniem.

Tabela 52. Nabory wniosków w ramach konkursów dla Funduszu Partnerskiego

Nabory	Alokacja na konkurs (CHF)	Terminy naborów	Liczba złożonych wniosków	Liczba projektów, zatwierdzonych do dofinansowania
I	1 800 000	1.06-30.11.2011 r.	11	10
II	1 811 335	29.06-28.12.2012 r.	15	11
Razem			26	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji konkursowej oraz raportów z wdrażania SPPW

Wygenerowane oszczędności pozwoliły na realizację dodatkowych 10 mini-projektów – środki przeznaczono na wzmocnienie efektów projektów już realizowanych w ramach Funduszu Partnerskiego

przez dotychczasowych beneficjentów. Łączna wartość wszystkich zrealizowanych przedsięwzięć wyniosła 13 661 951 zł.

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Funduszu Partnerskiego były niezwykle zróżnicowane tematycznie, właściwie każdy z podprojektów miał bardzo indywidualny charakter, a dotyczyły one zarówno zawiązywania partnerstw w obszarze edukacji, ekologii, turystyki, rozwoju lokalnego, ekonomii społecznej, promocji czytelnictwa i wielu innych. W ramach Funduszu dofinansowano m.in. projekty polegające na:

- promowaniu i wymianie *best practice*, doświadczenia i wiedzy z zakresu ekonomii społecznej i jej roli w aktywizacji osób zagrożonych i wykluczonych społecznie;
- transferze wiedzy i doświadczeń w obszarze związanym z efektywnością energetyczną;
- wymianie doświadczeń w zakresie promocji i rozwoju turystyki;
- wzmocnieniu partnerstwa w zakresie aktywizacji społeczności lokalnej, promocji wolontariatu, a także na zwiększeniu współuczestnictwa mniejszości narodowych w zarządzaniu miastem;
- współpracy i wymiany doświadczeń polskich i szwajcarskich specjalistów w dziedzinie edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną, edukacji z zakresu bezpieczeństwa i pierwszej pomocy czy z zakresu prowadzenia dialogu społecznego.

Efekty i ocena skuteczności oraz efektywności

Zestawienie głównych wyników realizacji projektu KIK/03 (Fundusz Partnerski), w odniesieniu do wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu, zaprezentowano w tabeli poniżej.

Tabela 53. Realizacja wskaźników produktu i rezultatu dla Funduszu Partnerskiego

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień osiągnięcia
<i>Stopień osiągnięcia wskaźników dotyczących nowych partnerstw zawartych pomiędzy polskimi i szwajcarskimi JST, instytucjami i partnerami społecznymi z Polski i Szwajcarii oraz ze szwajcarskimi organizacjami pozarządowymi</i>				
Liczba wniosków tworzących nowe partnerstwa, które otrzymały dofinansowanie (z wyłączeniem polskich organizacji pozarządowych)	produktu	27	27	100%
Liczba wniosków nawiązujących partnerstwa z organizacjami pozarządowymi, które otrzymały dofinansowanie	produktu			
Liczba nowych projektów w ramach istniejących partnerstw, które otrzymały dofinansowanie	produktu			
<i>Stopień osiągnięcia wskaźników dotyczących wzrostu poziomu wiedzy wśród potencjalnych beneficjentów końcowych Funduszu Partnerskiego i Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy</i>				
Liczba ankiet	rezultatu	150	52	35%
Liczba złożonych wniosków	rezultatu	50	26	52%

Wskaźnik	Typ wskaźnika	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopecz osiągnięcia
<i>Stopecz osiągnięcia wskaźników dotyczących zdolności polskich jednostek samorządowych do komunikacji, współpracy oraz zrozumienia specyfiki szwajcarskiego partnera oraz zrozumienia podejścia projektowego oraz racjonalności nakładów w kontekście inicjatyw partnerskich</i>				
Liczba złożonych wniosków spełniających kryteria oceny merytorycznej	rezultatu	40	21	53%

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu z zakończenia grantu blokowego dla priorytetu 2 (Fundusz Partnerski)

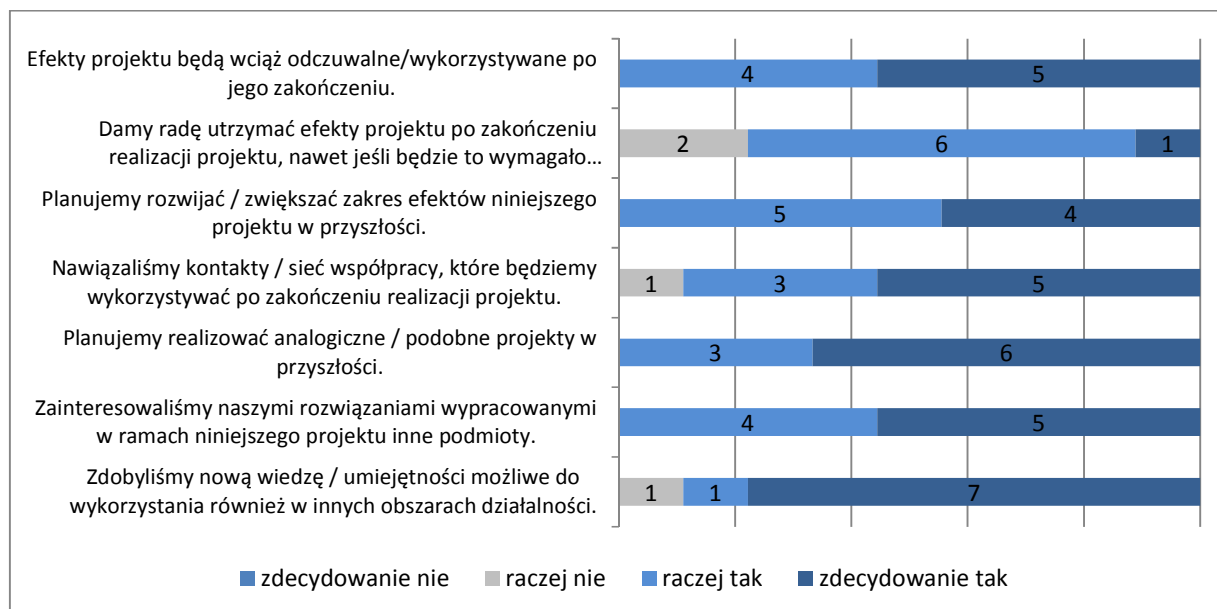
Jak wynika z zestawienia na poziomie celu związanego z zawarciem nowych partnerstw pomiędzy polskimi i szwajcarskimi podmiotami, wskaźniki produktu zostały osiągnięte – w ramach 20 projektów zawiano nowe partnerstwa, w przypadku 1 projektu współpraca była zawiana z partnerem, z którym beneficjent już kooperował w przeszłości. Do wskaźnika zaliczonych zostało również 6 projektów, w których nawiązano współpracę z organizacjami pozarządowymi (spośród wszystkich 21). Brak realizacji wskaźników rezultatu, wynikał głównie z faktu mniejszej od oczekiwanej liczby osób biorących udział w spotkaniach informacyjnych oraz mniejszej od zakładanej liczby wniosków złożonych w obu przeprowadzonych konkursach, pomimo podjęcia przez Operatora Grantu Blokowego intensywnych działań informacyjno-promocyjnych.

Z informacji przedstawionych przez Operatora wynika, że głównym powodem złożenia niemal dwukrotnie mniejszej od oczekiwań liczby poprawnych merytorycznie wniosków, były utrudnienia w znalezieniu szwajcarskiego partnera, a właściwie w przekonaniu go do zaangażowania się we współpracę z polską instytucją. Z ewaluacji projektu przeprowadzonej ex-post na zlecenie Ecorysu wynika, że połowa badanych beneficjentów miała problem z pozyskaniem partnera po stronie szwajcarskiej, część z nich (14%) wskazywała również na trudności w zapewnieniu wkładu własnego. W opinii Operatora instytucje szwajcarskie często niewiele wiedziały o możliwości zawiązywania współpracy ze stroną polską w ramach Funduszu Partnerskiego. Wydaje się, że w przyszłości należałoby kampanię informacyjno-promocyjną prowadzić zarówno w Polsce, jak i Szwajcarii, pokazując na przykładzie już zrealizowanych projektów korzyści, które mogą wyniknąć z nawiązania międzynarodowej współpracy dla partnerów z obu krajów. Operator wskazał również, że JST, jako główny odbiorca wsparcia Funduszu, często nie są przygotowane (z uwagi m.in. na zadłużenie) na poświęcenie środków finansowych na realizację projektów „miękkich”, czy oddelegowanie pracowników do ich obsługi; wysoki priorytet mają głównie przedsięwzięcia inwestycyjne, a wsparcia o takim charakterze Fundusz Partnerski nie przewidywał. Jedną z barier, która być może mogła mieć wpływ na mniejszą liczbę wniosków aplikacyjnych, są też niewystarczające kompetencje, w tym kompetencje językowe.

Jeżeli chodzi o trwałość i widoczność efektów wsparcia, to, jak wynika z badania CAWI z beneficjentami podprojektów Funduszu Partnerskiego, optymistycznym jest fakt, że wszyscy badani respondenci FP uznają, że efekty projektu będą odczuwalne i wykorzystywane także po jego zakończeniu, a także, że istnieją plany zwiększania zakresu projektu w przyszłości i realizacji kolejnych podobnych przedsięwzięć.

Również fakt zainteresowania innych podmiotów rozwiązaniami wypracowanymi w ramach projektu finansowanego ze środków FP jest korzystny, powoduje bowiem efekt „rozlania” korzyści wynikających z projektu na inne podmioty.

Rysunek 19. Opinie beneficjentów FP nt. trwałości projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania CAWI (n=9)

W opinii ponad połowy badanych, gdyby nie wsparcie z SPPW, projekty nie mogłyby być przez nich realizowane, głównie z powodu braku środków finansowych. Wskazywano również na niewystarczającą wiedzę, by przedsięwzięcie mogło być realizowane bez wsparcia merytorycznego szwajcarskiego partnera. Pozostali respondenci uznali, że projekt mógłby być zrealizowany jedynie w ograniczonym stopniu i przy wykorzystaniu własnych środków beneficjenta.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że główne korzyści wynikające z realizacji projektów finansowanych z Funduszu Partnerskiego związane są z:

- możliwościami nabycia nowych doświadczeń i wiedzy;
- wzrostem kompetencji pracowników instytucji beneficjenta, w tym także w obszarze nawiązywania współpracy z innymi podmiotami z otoczenia lokalnego, jak i z zagranicy;
- zwiększeniem potencjału organizacyjnego beneficjenta;
- nawiązaniem nowych osobistych relacji;
- możliwością realizacji kolejnych wspólnych przedsięwzięć;
- mobilizacją lokalnej społeczności do aktywności, w tym do działań wolontariackich;
- poznaniem kultury i tradycji państwa partnerskiego;
- możliwością kształtowania decyzji dotyczących danego regionu/miejscowości, zakładających współuczestnictwo różnych aktorów operujących na danym terenie.

Trafność

W ostatnich latach wśród JST wzrasta znaczenie współpracy międzynarodowej, z uwagi na niewątpliwe korzyści z niej wynikające. Przede wszystkim zawiązanie partnerstw ma wymiar edukacyjny i poznawczy, wynikający z wymiany wiedzy, know-how czy dobrych praktyk. Współpraca pozwala zaimplementować na lokalnym gruncie nowe rozwiązania, inspirowane doświadczeniami partnerów zagranicznych; może przyczynić się do promocji danego regionu/miejscowości, staje się też często elementem aktywizującym lokalną społeczność do podejmowania działań na rzecz wspólnego dobra. Z raportu przygotowanego przez Instytut Spraw Publicznych⁹³ wynika, że brak aktywności w nawiązywaniu współpracy międzynarodowej jest skutkiem ograniczonych środków finansowych na jej prowadzenie (79% badanych), braku czasu na podejmowanie tego typu działań, wynikających z dużego obciążenia obowiązkami zawodowymi (25%), braku zainteresowania ze strony partnera (24%) oraz niewystarczających kompetencji (22%). Co więc naturalne, zdaniem JST, najlepszą metodą intensyfikacji tejże współpracy byłoby zdobycie wsparcia finansowego na jej rozwój. W tym kontekście wsparcie ze strony SPPW, zarówno w wymiarze korzyści pozamaterialnych, jak i finansowych, wydaje się odpowiadać na potrzeby samorządów w zakresie nawiązywania i rozwijania stosunków partnerskich.

Wpływ

Skala środków przeznaczonych na wzmocnienie współpracy pomiędzy podmiotami polskimi i szwajcarskimi, rozproszenie terytorialne i niezwykle zróżnicowany obszar współpracy nie pozwalają wnioskować o wpływie wsparcia z SPPW w skali globalnej. Niewątpliwie jednak, dofinansowane w ramach Funduszu Partnerskiego przedsięwzięcia miały istotny wpływ na poziomie lokalnym – beneficjenci dzięki realizacji wspólnych przedsięwzięć mogli korzystać z know-how szwajcarskiego partnera, przenosić na grunt lokalny dobre praktyki z zagranicy, czy doskonalić swoje umiejętności kooperacyjne. Realizacja projektów sprzyja budowie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego.

Trwałość

Trwałość efektów Funduszu Partnerskiego będzie uzależniona od stopnia wykorzystania w dalszej działalności beneficjentów podprojektów wiedzy i doświadczenia nabytego podczas realizacji dofinansowanych przedsięwzięć, bazujących na współpracy z partnerami szwajcarskimi. Z pewnością można założyć dużą trwałość efektów – znajduje to potwierdzenie w wynikach badania ilościowego, w toku którego badani deklarują, że efekty projektów będą utrzymywane, widoczne i wykorzystywane również po ich zakończeniu. Również analiza stron internetowych wspartych przedsięwzięć pozwala wysoko ocenić spodziewaną trwałość efektów. Ich zachowaniu sprzyja również fakt, że były one realizowane przez stabilne podmioty – jednostki samorządu terytorialnego i instytucje non profit i not-for-profit z nimi powiązane.

---

⁹³ „Współpraca zagraniczna polskich samorządów – wnioski z badań”, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2012 r.

Trwałość zapewniona jest również przez prowadzenie przez Operatora Grantu Blokowego strony internetowej <http://www.swissgrant.pl/fundusz-partnerski/o-grancie>, na której dostępne są wszelkie informacje dotyczące Funduszu Partnerskiego (w tym informacje o przeprowadzonych naborach i ich wynikach, dokumentacji projektowej, informacje o wydarzeniach związanych z realizacją projektu KIK/03, m.in. konsultacje, szkolenia, konferencje), a także zamieszczone są publikacje dotyczące Grantu Blokowego. Z opisami wszystkich zrealizowanych inicjatyw partnerskich dofinansowanych w ramach Funduszu można zapoznać się na stronie <http://projektyobywatelskie.pl>. Trwałość zapewnia również przygotowana przez Operatora polsko-angielska publikacja pn. „Siła partnerstw”, w której zaprezentowano wszystkie podprojekty, zrealizowane w latach 2012-2015 i dofinansowane w ramach Funduszu Partnerskiego http://www.swissgrant.pl/downloads/ogolne/sia_partnerstw.pdf). Do upowszechnienia efektów Funduszu przyczyniła się również konferencja zamykająca realizację Grantu Blokowego – Funduszu dla Organizacji Pozarządowych i Funduszu Partnerskiego pn. „Obywatele-obywatelom – jak zmienialiśmy Polskę przez ostatnie 5 lat”, będąca podsumowaniem wdrażania obu instrumentów wsparcia.

Czynniki wpływające na skuteczność, efektywność i trwałość efektów oraz wpływu

Na zachowanie skuteczności i trwałości inicjatyw dofinansowanych z Funduszu Partnerskiego wpływ ma przede wszystkim:

- (+) realizacja podprojektów przez stabilne podmioty – JST i organizacje działające na rzecz dobra publicznego, nienastawione na zysk, powiązane z nimi właścicielsko;
- (-) rozproszenie terytorialne;
- (-) niewielka skala wsparcia;
- (+) zaangażowanie Operatora i beneficjentów w działania upowszechniające efekty;
- (+) dowolność kształtowania przez beneficjentów zakresu współpracy i pól podejmowanych aktywności.

Podsumowanie

Fundusz jest również dobrym narzędziem do promowania i wzmocnienia partnerstw na poziomie międzynarodowym, pozwalając na realizację niewielkich, ale ważnych dla beneficjentów projektów, w zróżnicowanych obszarach tematycznych. Wzrost wśród JST znaczenia współpracy na poziomie międzynarodowym i korzyści z niej wynikających pozwala sądzić, że w przyszłości zainteresowanie podejmowaniem współpracy i korzystaniem ze środków Funduszu będzie bardziej intensywne.

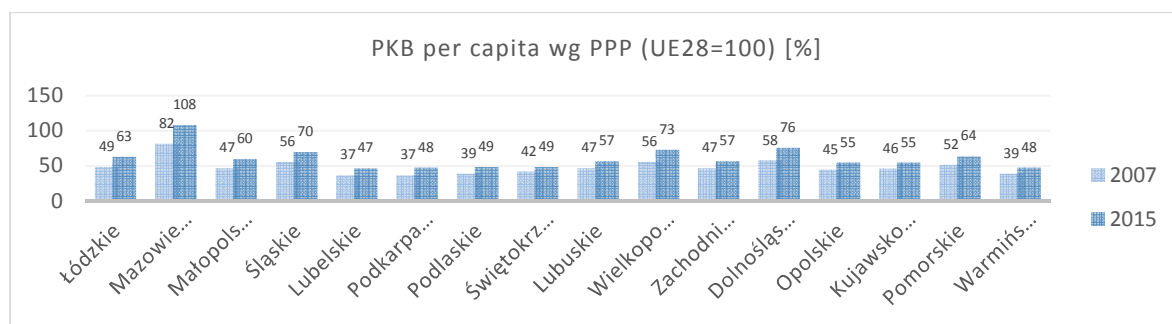
W celu dalszego wzmocnienia procesu zawiązywania się polsko-szwajcarskich relacji, w kolejnej edycji wdrażania Funduszu rozważyć można rozszerzenie katalogu uprawnionych do aplikowania beneficjentów i partnerów projektów, np. o organizacje, w których reprezentowany jest sektor publiczny, prywatny i pozarządowy (np. Lokalne Grupy Działania czy Lokalne/Regionalne Organizacje Turystyczne).

Wpływ realizacji SPPW na zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej w okresie realizacji SPPW

Jako tło dla oceny wpływu interwencji SPPW na poziomie makroekonomicznym, poniżej zaprezentowana została analiza zmian społecznych i ekonomicznych w polskich regionach w okresie realizacji Programu. Analiza przeprowadzona została dla głównych wskaźników makroekonomicznych (PKB per capita, zatrudnienie, bezrobocie) oraz dla wybranych wskaźników obrazujących zmianę sytuacji w poszczególnych obszarach stanowiących przedmiot interwencji Programu (emisja CO₂ i udział energii odnawialnej, liczba MŚP, nakłady na B+R i liczba zgłoszeń patentowych, liczba łóżek w szpitalach).⁹⁴

Rysunek 20. Poziom PKB per capita wg PPP w relacji do UE-28 w województwach w okresie realizacji SPPW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

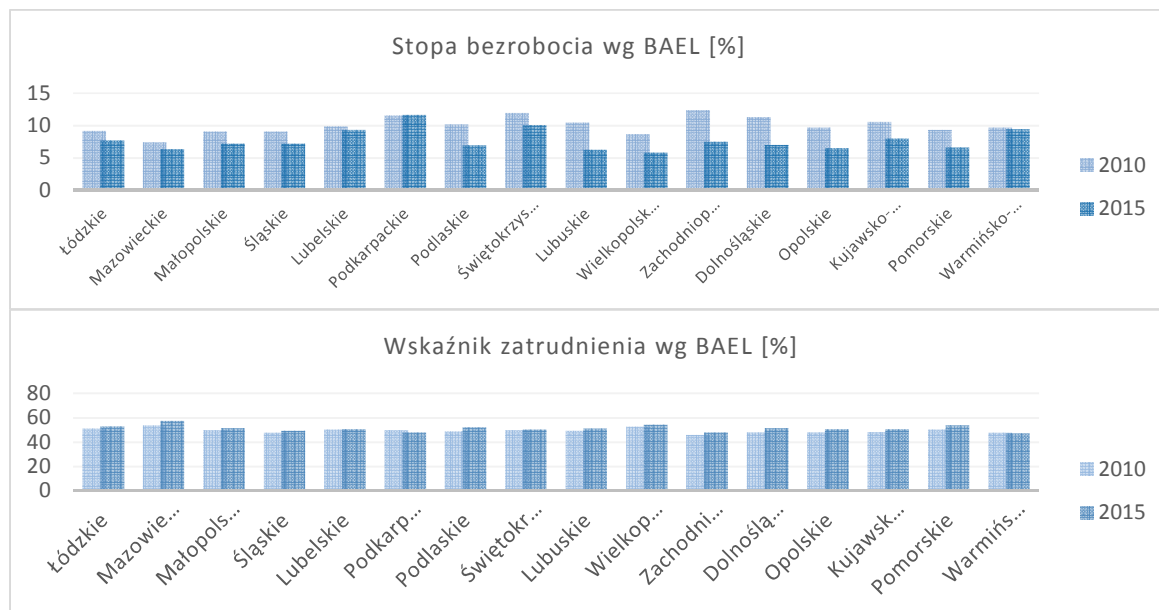
W okresie wdrażania funduszy szwajcarskich odnotowano w Polsce widoczną zmianę w zakresie konwergencji gospodarek polskich regionów z UE. Poziom PKB per capita we wszystkich polskich województwach zbliżył się do średniego poziomu PKB w Unii Europejskiej. Największa zmiana nastąpiła w przypadku województwa mazowieckiego (26 p.p.) oraz dolnośląskiego (18 p.p.) i wielkopolskiego (17 p.p.).

W regionach stanowiących obszar koncentracji geograficznej w ramach SPPW⁹⁵ największą pozytywną zmianę w zakresie konwergencji odnotowano w województwie małopolskim (13 p.p.). Najwolniej rozwijającym się regionem w okresie realizacji SPPW było województwo świętokrzyskie (7 p.p.).

⁹⁴ Wybór wskaźników oraz możliwość ich analizy uwarunkowana była ich dostępnością w bazie GUS (baza Strateg) w układzie regionalnym dla określonych lat.

⁹⁵ Województwa: małopolskie, lubelskie, podkarpackie i świętokrzyskie

Rysunek 21. Rynek pracy w województwach w okresie realizacji SPPW

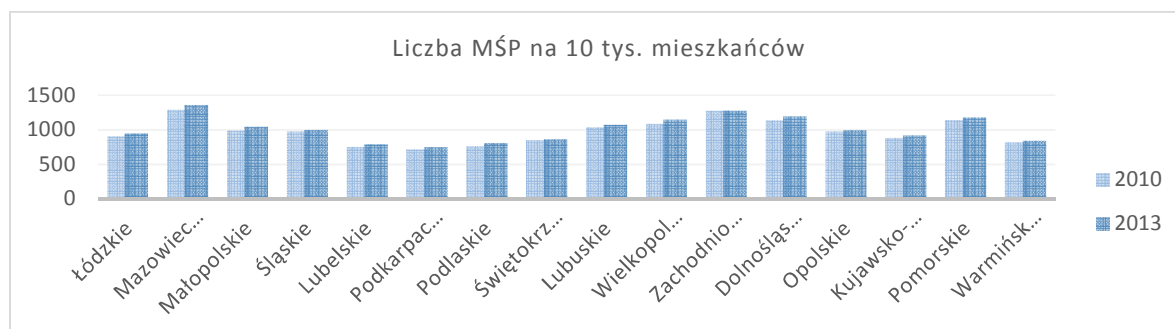

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

Pozytywne zmiany w polskich regionach w badanym okresie nastąpiły także w obszarze rynku pracy, dzięki znaczącej redukcji stopy bezrobocia (za wyjątkiem województwa podkarpackiego, gdzie stopa bezrobocia *de facto* nie uległa zmianie) oraz zauważalnemu wzrostowi poziomu zatrudnienia (za wyjątkiem województw podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego, gdzie wskaźnik zatrudnienia zmniejszył się w analizowanym okresie).

W regionach koncentracji geograficznej sytuacja na rynku pracy w analizowanym okresie uległa poprawie w największym stopniu w województwie małopolskim (redukcja bezrobocia o 1,9 p.p. oraz wzrost zatrudnienia o 1,7 p.p.). Najgorszą sytuację odnotowano w województwie podkarpackim (stopa bezrobocia bez zmian oraz spadek poziomu zatrudnienia o 2 p.p.).

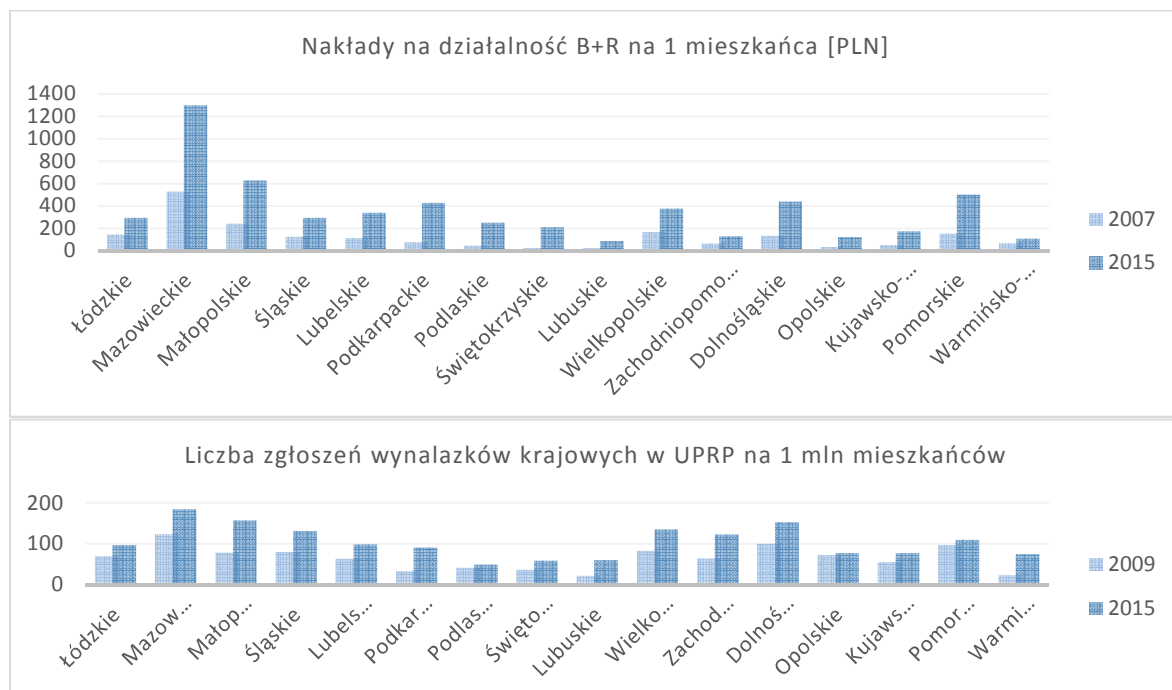
Rysunek 22. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji SPPW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W zakresie rozwoju przedsiębiorczości, mierzonego liczbą MŚP w stosunku do liczby mieszkańców, sytuacja uległa nieznacznej poprawie, przy jednoczesnym utrwaleniu znacznego zróżnicowania strukturalnego pomiędzy poszczególnymi województwami. W obszarze koncentracji geograficznej interwencji SPPW najwyższy poziom przedsiębiorczości w badanym okresie pozostawał w województwie małopolskim (1044 przedsiębiorstwa na 10 tys. mieszkańców w roku 2013), najniższy w województwie podkarpackim (749 przedsiębiorstw).

Rysunek 23. Działalność badawczo-rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji SPPW

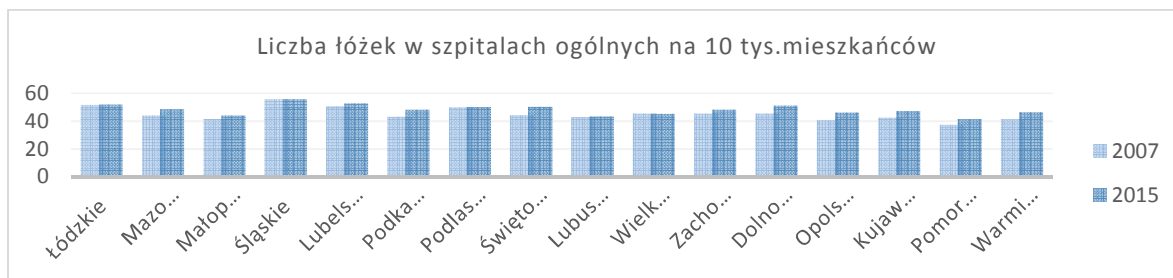

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

W zakresie działalności badawczo-rozwojowej oraz jej efektów w postaci zgłoszeń patentowych, stanowiących jeden z podstawowych mierników innowacyjności, a tym samym produktywności gospodarki, obserwujemy w badanym okresie wyraźną poprawę, przy jednoczesnym utrwaleniu znacznego zróżnicowania regionalnego. W kontekście celów niniejszego badania, na szczególną uwagę zasługuje dynamika wzrostu nakładów na B+R oraz liczby zgłoszeń patentowych w województwach obszaru koncentracji geograficznej (m.in. ponad siedmiokrotny wzrost nakładów na B+R w województwie świętokrzyskim oraz dwukrotny wzrost liczby zgłoszeń patentowych w województwie małopolskim). Duża skala zmian w badanym okresie spowodowana była w części „efektem niskiej bazy”, niemniej jednak widoczne zwiększenie aktywności badawczo-rozwojowej należy oceniać jednoznacznie pozytywnie jako ważny czynnik rozwoju ekonomicznego w perspektywie długoterminowej.

W badanym okresie nastąpiły również pozytywne zmiany w zakresie wskaźników mierzących poziom jakości życia w obszarach stanowiących przedmiot interwencji funduszy szwajcarskich, tj. w obszarze ochrony zdrowia (Rysunek 24) oraz w obszarze energetyki i środowiska naturalnego (Rysunek 26).

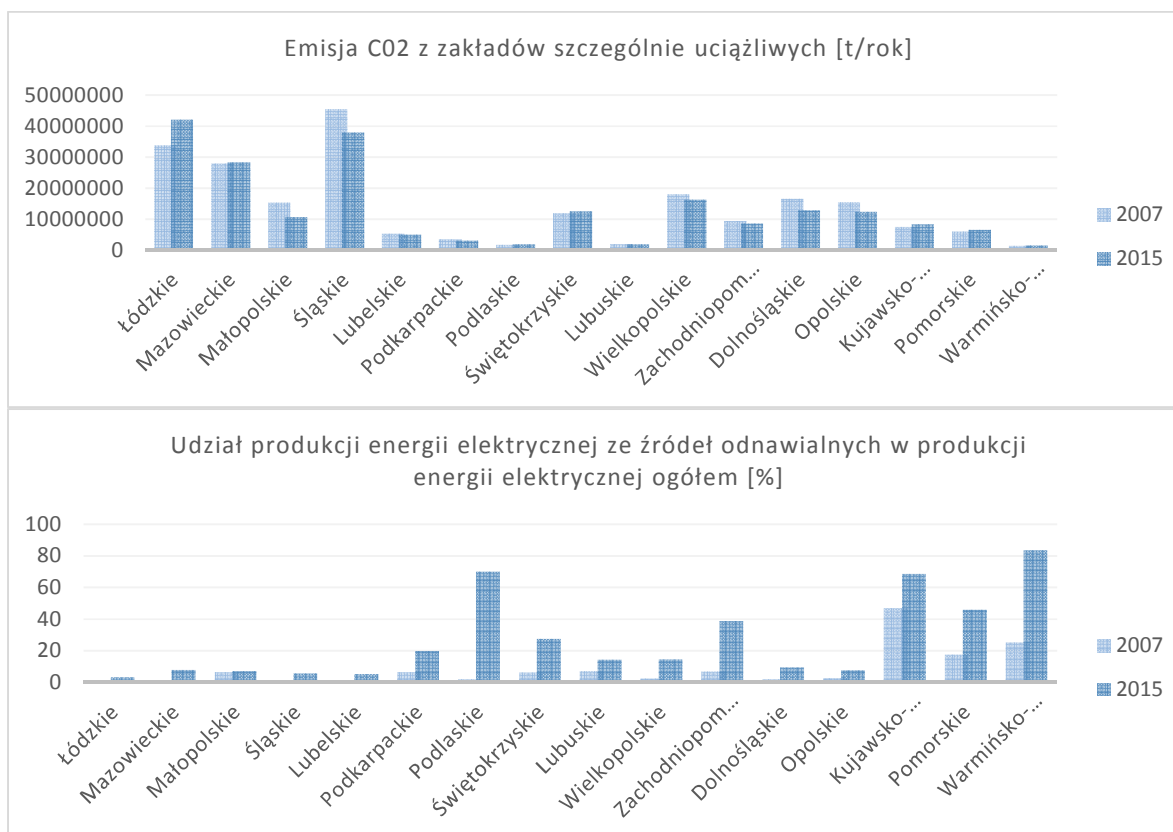
Rysunek 24. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji SPPW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

Na szczególną uwagę zasługuje bardzo duży wzrost udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej, ogółem w większości polskich województw (w tym w województwie podlaskim wzrost udziału do 70% produkcji energii elektrycznej ogółem). Dla obszaru koncentracji geograficznej był to m.in. ponad czterokrotny wzrost udziału w województwie świętokrzyskim (do poziomu ok. 28%) oraz trzykrotny wzrost udziału w województwie podkarpackim (do poziomu ok. 20%).

Rysunek 25. Emisja CO2 i produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w województwach w okresie realizacji SPPW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy danych STRATEG GUS

Ocena wpływu społeczno-ekonomicznego SPPW

W celu dokonania oceny znaczenia funduszy szwajcarskich dla polskiej gospodarki, poniżej przeprowadzona została analiza porównawcza Programu z interwencjami realizowanymi w Polsce w tym samym okresie w ramach europejskiej polityki spójności (NSRO 2007-2013).

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy był interwencją publiczną o stosunkowo małej skali środków (ok. 489 mln. CHF, tj. ok. 1,8 mld. PLN⁹⁶), stanowiących ok. 0,6% alokacji wydatkowanej w ramach polityki spójności na lata 2007-2013 (ok. 277 mld PLN). Zgodnie z wynikami badań ewaluacyjnych zrealizowanych za pomocą modeli makroekonomicznych, dzięki realizacji funduszy unijnych polski PKB per capita w stosunku do średniej unijnej w 2015 r. był wyższy o ok. 5 pkt. proc.⁹⁷ Realizacja polityki spójności przyczyniła się również do zmiany sytuacji na rynku pracy w ujęciu makroekonomicznym. Dzięki programom operacyjnym wdrażanym w ramach NSRO, liczba pracujących w roku 2015 kształtowała się na poziomie wyższym o ponad 600 tys. niż miałyby to miejsce w przypadku braku realizacji polityki spójności.⁹⁸

Przytoczone powyżej wyniki badań ewaluacyjnych oraz stosunek kwoty grantu funduszy szwajcarskich do kwoty funduszy unijnych pozwalają na sformułowanie tezy o ograniczonym wpływie SPPW na gospodarkę w ujęciu makroekonomicznym. Ze względu na to, że struktura alokacji SPPW i NSRO w podziale na inwestycje infrastrukturalne, kapitał ludzki oraz sektor produkcyjny i B+R różnią się między sobą (za wyjątkiem udziału obszaru B+R i sektora produkcyjnego, gdzie alokacja dla SPPW i NSRO⁹⁹ jest zbliżona i wynosi ok. 30%), wnioskowanie o spodziewanym wpływie jest utrudnione. Niemniej jednak, można założyć, że oddziaływanie funduszy szwajcarskich powinno w przybliżeniu odpowiadać stosunkowi alokacji SPPW do alokacji NSRO. Oznacza to niezauważalny wpływ Programu na zmianę poziomu PKB oraz nieznaczny wpływ na powstawanie dodatkowych miejsc pracy w skali całego kraju, stworzonych w wyniku wdrażania projektów w ramach SPPW.

Wyniki badań ewaluacyjnych zrealizowanych przez Komisję Europejską wskazują również¹⁰⁰, że każde 1 euro zainwestowane w ramach wdrażania funduszy unijnych w krajach UE-12 skutkuje dodatkowym 0,9 euro PKB w średnim (2015) oraz dodatkowymi 2,8 euro PKB w długim okresie (2023). Pamiętając o wspomnianym powyżej zastrzeżeniu dotyczącym różnic w strukturze interwencji funduszy szwajcarskich i funduszy europejskich, powyższy mnożnik może stanowić punkt odniesienia dla próby wnioskowania na temat wpływu tego rodzaju interwencji publicznych na gospodarkę. Ze względu na ograniczoną skalę alokacji, w przypadku funduszy szwajcarskich wpływ ten jest zatem niewielki.

Dokonując oceny wpływu funduszy szwajcarskich na gospodarkę oraz zmniejszanie różnic społeczno-ekonomicznych, należy mieć na uwadze, że oddziaływanie Programu nie rozkładało się równomiernie w ujęciu terytorialnym. Oznacza to, że dla części regionów wsparcie posiadało większe znaczenie niż wynika to z przeprowadzonej powyżej analizy ogólnej.

⁹⁶ Jako kurs przyjęto wartość 1 CHF = 3,65 PLN. Jest to średni kurs za lata 2012-2016 wg kursu średnioważonego NBP. http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/arch_a.html.

⁹⁷ Wpływ polityki spójności na rozwój społeczno-ekonomiczny Polski i regionów w latach 2004-2015, MR, 2016 r.

⁹⁸ Ibidem

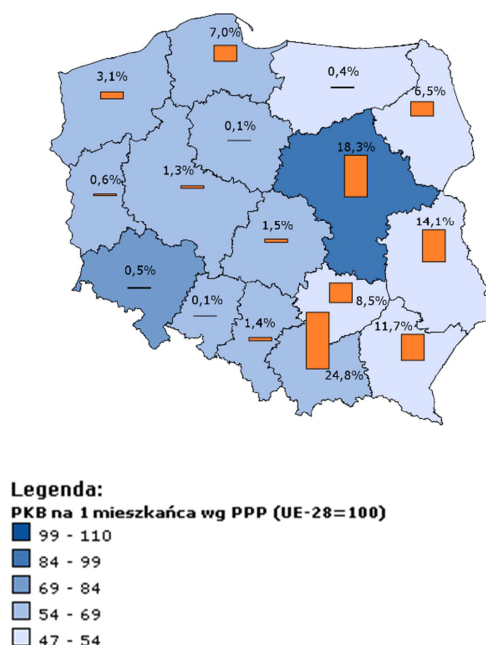
⁹⁹ The impact of cohesion policy 2007-2013: model simulations with Quest III, EC, 2016.

¹⁰⁰ Ibidem

Związane jest to przede wszystkim z przyjętymi założeniami Programu, zgodnie z którymi co najmniej 40% kwoty grantu powinno być wydatkowane na tzw. obszarach koncentracji geograficznej, tj. w województwach małopolskim, lubelskim, świętokrzyskim oraz podkarpackim. Dodatkowym czynnikiem różnicującym szacowany wpływ SPPW w ujęciu terytorialnym, było rzeczywiste przestrzenne rozłożenie projektów realizowanych w ramach Programu, wynikające ze specyfiki i sposobu przeprowadzania konkursów oraz potencjału i aktywności beneficjentów.

Na poniższej mapie zaprezentowany został rzeczywisty przestrzenny rozkład projektów realizowanych w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w ujęciu wartościowym, wskazującym udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu (z analizy wyłączona została kwota 24 450 000 CHF przeznaczona na koszty zarządzania Programem po stronie szwajcarskiej)¹⁰¹ na tle PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej.

Mapa 1. Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu SPPW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych

Przedstawiony powyżej rozkład kwoty grantu funduszy szwajcarskich w ujęciu przestrzennym wskazuje na zróżnicowanie oddziaływania oraz znaczenia Programu dla sytuacji społeczno-ekonomicznej poszczególnych województw.

Po pierwsze, największego ekonomicznego oddziaływania Programu w ujęciu bezwzględny oczekiwać należy w regionach, w których zakontraktowanych zostało najwięcej środków grantu szwajcarskiego.

¹⁰¹ Struktura ustalona została w oparciu o projekty realizowane w poszczególnych województwach oraz o projekty ogólnopolskie, przewidujące wdrażanie podprojektów, dla których była możliwość odtworzenia ich struktury terytorialnej. Dla pozostałych projektów (10), tj. projektów ogólnopolskich bez podprojektów oraz projektów ogólnopolskich z podprojektami, dla których nie było możliwości ich lokalizacji, przyjęto założenie o analogicznej terytorialnej strukturze projektów ze strukturą ogólną.

Widoczne jest to w szczególności w województwie małopolskim, jak i w pozostałych województwach z obszaru koncentracji geograficznej, tj. województwie lubelskim, świętokrzyskim i podkarpackim (59,1% środków zakontraktowanych zostało w obszarze koncentracji geograficznej, w tym aż 24,8% w województwie małopolskim) oraz w województwie mazowieckim (18,3 % środków).¹⁰²

Po drugie ekonomiczne znaczenie funduszy szwajcarskich uzależnione jest od wielkości gospodarek poszczególnych województw. Skala oddziaływania SPPW wynika ze stosunku kwoty grantu zakontraktowanego w danym województwie do poziomu jego rozwoju społeczno-ekonomicznego (mierzonego w tym przypadku poziomem PKB *per capita* w stosunku do średniej unijnej w 2015 r.). Im ta relacja jest wyższa, tym większe znaczenie funduszy szwajcarskich dla rozwoju społeczno-ekonomicznego danego regionu.

Wyniki analiz wskazują, że podobnie jak w przypadku oddziaływania w ujęciu bezwzględnym, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy posiadał największe znaczenie dla rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa małopolskiego oraz województwa lubelskiego, a w następnej kolejności dla województwa podkarpackiego, świętokrzyskiego oraz mazowieckiego.

Dokonując na tej podstawie oceny wsparcia z punktu widzenia celów Programu, jakim było zmniejszanie regionalnych różnic społeczno-ekonomicznych, za najbardziej efektywną uznać można interwencję funduszy szwajcarskich w województwach o najniższym poziomie PKB *per capita* w kraju, w całym okresie realizacji SPPW, czyli w województwach: lubelskim, podkarpackim oraz świętokrzyskim.

Pomimo ograniczonego oddziaływania na poziomie makroekonomicznym, Szwajcarsko-Polski Program Współpracy posiadał istotne znaczenie społeczno-ekonomiczne w wybranych obszarach wsparcia oraz na poziomie lokalnym. Szczegółowe wyniki analiz w tym zakresie przedstawione zostały w rozdziałach poświęconych poszczególnym obszarom, niemniej jednak poniżej prezentujemy wyniki badania dla wybranych obszarów w celu zobrazowania istotnego punktowego wpływu SPPW.

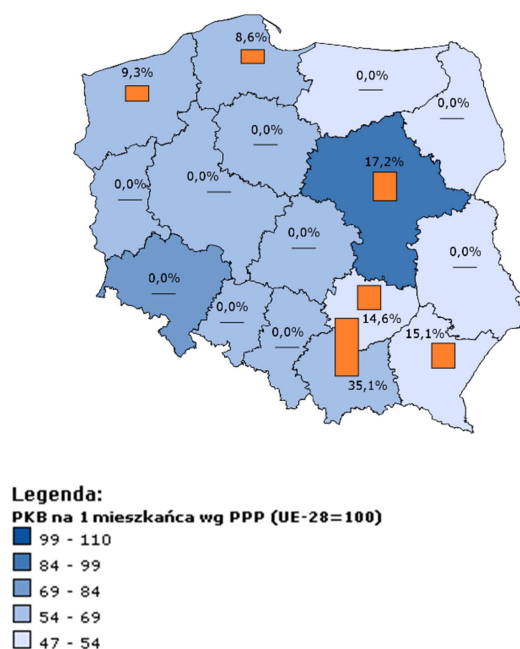
Istotny wpływ wsparcia SPPW na poziomie regionalnym i lokalnym zaobserwować możemy w obszarze efektywności energetycznej. Czynnikiem sprzyjającym zwiększeniu oddziaływania funduszy szwajcarskich w obszarze efektywności energetycznej było skupienie alokacji na priorytetowych obszarach koncentracji geograficznej (Mapa 2).

---

¹⁰² Znaczący udział środków wydatkowanych w województwie mazowieckim wynika z realizacji dużych projektów energetycznych oraz projektu w zakresie rozwoju infrastruktury Warszawskiej Kolejki Dojazdowej (KIK/22). Część projektów realizowana nominalnie w województwie mazowieckim (projekty z obszaru promocji zdrowia: KIK/34 i KIK/35) ze względu na ich ogólnopolski charakter zakwalifikowane zostały jako projekty ogólnopolskie.

Mapa 2. Udział poszczególnych województw w całkowitej zakontraktowanej kwocie grantu SPPW w obszarze efektywności energetycznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych

Zgodnie z zaprezentowanymi powyżej wynikami analiz, ok. 35% środków funduszy szwajcarskich w obszarze efektywności energetycznej zakontraktowanych zostało w województwie małopolskim. W powiązaniu z dużym zapotrzebowaniem regionu na tego rodzaju działania (w województwie tym odnotowuje się w ostatnich latach jeden z najwyższych w skali kraju poziomów zanieczyszczeń pyłowych), interwencja przełożyła się na zauważalne efekty na poziomie lokalnym. Przykładowo, w gminach podkarpackich należących do Związku Gmin Dorzecza Wisłoki, dzięki realizacji projektu polegającego na instalacji systemów solarnych, w chwili obecnej ok. 12% mieszkańców korzysta z wody podgrzewanej z wykorzystaniem energii odnawialnej. Przełożyło się to m.in. na znaczną poprawę czystości powietrza na poziomie lokalnym, a tym samym na jakość życia mieszkańców.

Pomimo tego, iż wielkość alokacji SPPW stanowi niewielką część wszystkich interwencji w zakresie energii odnawialnej realizowanych w Polsce ze środków publicznych, fundusze szwajcarskie odgrywają stosunkowo istotną rolę w wybranych obszarach, takich jak wspomniane powyżej systemy solarne, gdzie ok. 9% łącznej powierzchni kolektorów słonecznych w Polsce (2014) stanowią instalacje zrealizowane w ramach SPPW.

Fundusze szwajcarskie posiadają również istotne regionalne znaczenie w innych obszarach interwencji publicznych związanych ze środowiskiem naturalnym oraz jakością życia. Zgodnie z wynikami badań przedstawionych w niniejszym raporcie, dzięki realizacji SPPW w województwie lubelskim unieszkodliwiono ponad 10% ogólnej masy wyrobów azbestowych pozostałych do unieszkodliwienia, w tym na terenie gmin Ziemi Lubartowskiej ponad 21%.

W kontekście oceny oddziaływania oraz społeczno-ekonomicznego znaczenia funduszy szwajcarskich na uwagę zasługują również działania charakteryzujące się szczególną wartością dodaną wsparcia. Należą do nich przedsięwzięcia ukierunkowane na profilaktykę zdrowotną oraz międzynarodowe badania naukowe.

Trafność interwencji w obszarze promocji zdrowia wynika z dużego deficytu tego rodzaju działań w Polsce. Zgodnie z wynikami zaprezentowanymi w niniejszym raporcie, wydatki na profilaktykę stanowią jedynie niecałe 3% wydatków ogółem na ochronę zdrowia w Polsce. Pozwala to na sformułowanie pozytywnej oceny w zakresie trafności wsparcia SPPW oraz spodziewanego oddziaływania Programu w tym obszarze.

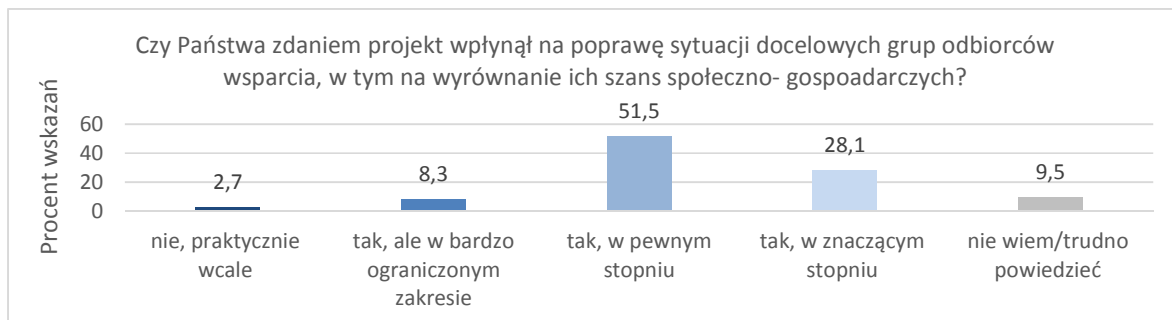
Pomimo tego, iż Polsko-Szwajcarski Program Badawczy stanowi niewielką część tego typu przedsięwzięć finansowanych z innych źródeł, w tym m.in. z funduszy strukturalnych UE, to zgodnie z wynikami niniejszej ewaluacji charakteryzował się on wysokim poziomem wartości dodanej w postaci budowy sieci kontaktów międzynarodowych istotnych z punktu widzenia rozwoju polskiej nauki.

W pozostałych obszarach wsparcia SPPW, takich jak rozwój regionalny, infrastruktura transportowa czy wsparcie przedsiębiorstw, trudno mówić o widocznych efektach na poziomie krajowym czy nawet regionalnym, z uwagi na fakt, iż fundusze szwajcarskie stanowią niewielką część wsparcia udzielanego z innych źródeł, w tym w szczególności w ramach europejskiej polityki spójności. Niemniej jednak, także tego rodzaju interwencje przekładają się na efekty społeczno-ekonomiczne istotne z perspektywy lokalnej, na poziomie poszczególnych przedsiębiorstw (wsparcie KFK) czy branż (sprawozdawczość finansowa i audyt przedsiębiorstw – projekt KIK/05 oraz wsparcie dla organizacji pozarządowych w ramach FOP). Przykładem widocznego pozytywnego lokalnego oddziaływania funduszy szwajcarskich jest gmina Legionowo, gdzie spodziewany roczny wzrost liczby pasażerów korzystających z transportu publicznego (szacowany na 1 mln) powinien w znaczący sposób przyczynić się do poprawy sytuacji lokalnych grup docelowych wsparcia oraz jakości życia mieszkańców.

Pozytywne oddziaływanie funduszy szwajcarskich na poziomie lokalnym oraz w wybranych obszarach tematycznych znajduje potwierdzenie w wynikach badania ankietowego przeprowadzonego wśród beneficjentów wsparcia SPPW oraz Instytucji Realizujących.

Beneficjenci projektów SPPW oceniają wsparcie w sposób pozytywny. Według ich opinii, interwencja charakteryzowała się dużą skutecznością i trwałością uzyskanych efektów społeczno-ekonomicznych, przynosząc jednoznacznie pozytywne zmiany dla odbiorców ostatecznych, które w większości przypadków nie zaistniałyby bez wsparcia funduszy szwajcarskich. Pozytywnie kształtuje się również dokonana przez beneficjentów ocena użyteczności wsparcia, tj. stopnia, w jakim projekty odpowiadały na problemy i potrzeby grup docelowych oraz przyczyniły się do zmiany ich sytuacji społeczno-ekonomicznej.

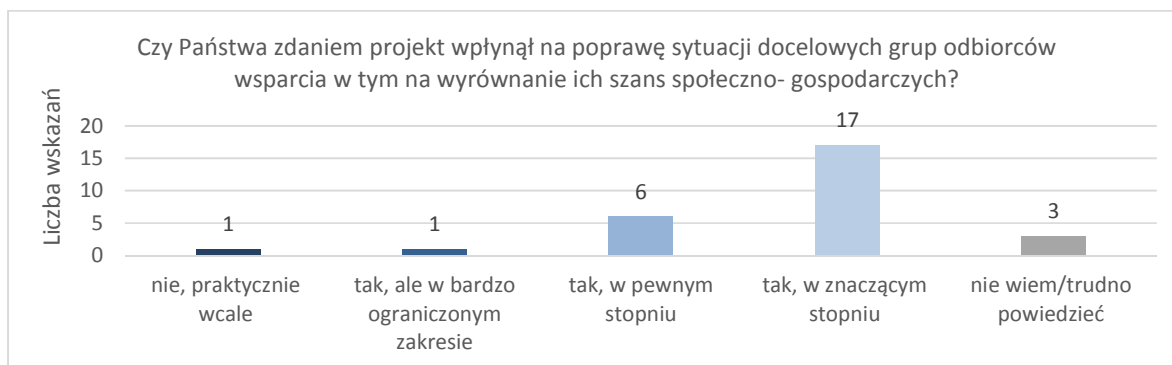
Rysunek 26. Ocena użyteczności SPPW wg opinii beneficjentów wsparcia

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=602

Prawie 90% beneficjentów podprojektów wskazało, że realizacja projektów poprawiła w różnym zakresie sytuację społeczno-ekonomiczną grup docelowych. Podobną opinię wyrażają przedstawiciele Instytucji Realizujących (rysunek poniżej).

Rysunek 27. Ocena użyteczności SPPW wg opinii przedstawicieli Instytucji Realizujących

Źródło: badanie ankietowe CAWI beneficjentów, n=28

Zdecydowana większość ankietowanych przedstawicieli Instytucji Realizujących jest przekonanych, że ich projekt miał pozytywny wpływ na sytuację docelowych grup wsparcia. Zgodnie z opinią przedstawicieli IR, efekty wywołane realizacją projektów były zmianami polegającymi głównie na poprawie jakości życia mieszkańców. Najczęściej wskazywanymi zmianami były: poprawa wizerunku regionu jako przyjaznego dla mieszkańców (zmiana wskazana przez 85% respondentów), poprawa warunków zdrowotnych (68%) oraz poprawa jakości środowiska naturalnego (61%). Efekty wsparcia w mniejszym stopniu dotyczyły zmian o charakterze ekonomicznym (ok. 54% respondentów jako efekt wdrażania SPPW wskazało nowe miejsca pracy, a jedynie 25% wzrost liczby przedsiębiorstw). Wynika to ze struktury tematycznej wsparcia SPPW, niemniej jednak trafnie obrazuje rodzaj i sposób oddziaływania funduszy szwajcarskich.

Ocena systemu zarządzania i wdrażania SPPW

Uwzględniona w ewaluacji ocena systemu zarządzania i wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy oparta została na zróżnicowanych źródłach informacji zebranych w badaniu. Stanowiły je indywidualne wywiady pogłębione oraz wywiady telefoniczne, zrealizowane na wszystkich poziomach instytucjonalnych systemu zarządzania Programem, a także badania ilościowe (CAWI) z beneficjentami wsparcia, Instytucjami Realizującymi projekty / podprojekty oraz partnerami projektów.

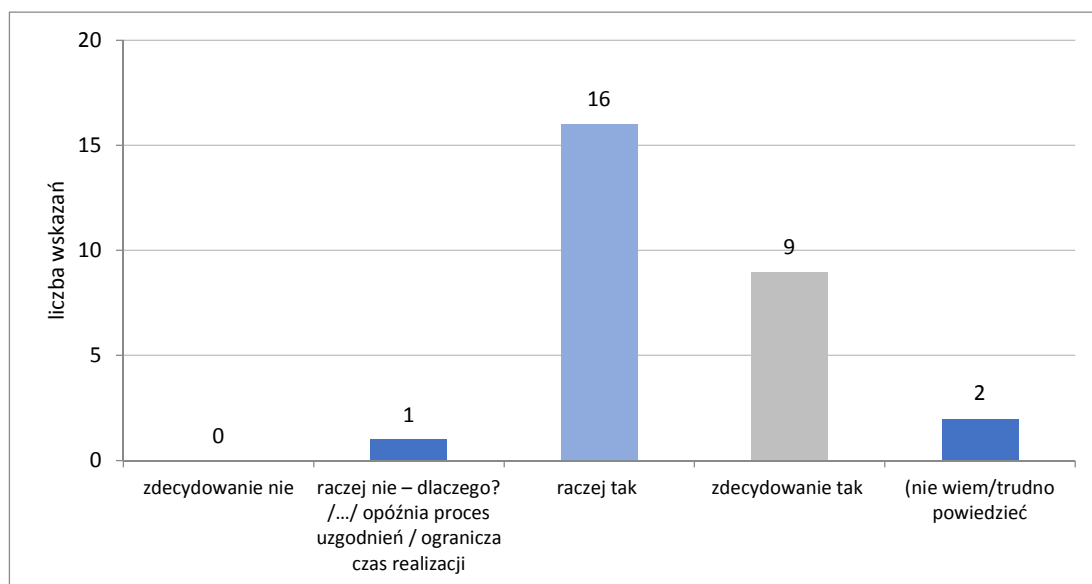
W ramach badań jakościowych (indywidualnych wywiadów pogłębionych i wywiadów telefonicznych) respondenci generalnie bardzo pozytywnie oceniali przyjęty system zarządzania i wdrażania SPPW, zgłaszając jednocześnie pewne propozycje jego doskonalenia.

Jak wskazywali przedstawiciele niektórych instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu, na etapie przygotowania i wyboru projektów pewne problemy stwarzała dwuetapowa procedura oceny projektów. Niekorzystne konsekwencje funkcjonowania tej procedury widoczne były szczególnie wyraźnie w sferze zarządzania procesem kontraktacji w czasie. Procedura utrudniała planowanie procesu oceny, ze względu na fakt, że każdy projekt uzyskiwał decyzję zatwierdzającą Darczyńcy w innym czasie. W konsekwencji każdy projektodawca miał inny termin na złożenie Kompletnej Propozycji Projektu (co na pewno stanowiło istotną komplikację). Ponadto, czas od uzyskania decyzji o dofinansowaniu (zatwierdzeniu Kompletnej Propozycji Projektu) do zawarcia umowy był generalnie długi, co powodowane było koniecznością wynegocjowania umów, w szczególności treści załączników (budżetów, matryc logicznych), odrębnie dla każdego z projektów. W sumie, cały proces wynikający ze stosowania dwuetapowej procedury oceny był długotrwały. Ponadto należy dodać, że w rezultacie stosowania dwuetapowej procedury oceny niektórzy wnioskodawcy rezygnowali z realizacji projektów – powody takich decyzji były zróżnicowane, przykładowo dotyczyły: zmiany kontekstu realizacji projektu i potrzeby jego realizacji, pojawienia się nowych możliwości finansowania, braku akceptacji dla zmian proponowanych przez stronę szwajcarską.

Kwestia oceny efektywności dwuetapowej procedury oceny projektów została również uwzględniona w badaniu ankietowym Instytucji Realizujących. Wyniki tej części badania do pewnego stopnia potwierdzają opinie z wywiadów jakościowych – są jednak mniej krytyczne.

Odwołując się do informacji zawartych na prezentowanym dalej rysunku, w populacji Instytucji Realizujących bynajmniej nie przeważają zdecydowanie pozytywne opinie, które mogłyby wskazywać na wysoką użyteczność i efektywność tej procedury, choć trzeba jednocześnie odnotować, że tego rodzaju (zdecydowanie) pozytywnych opinii jest wiele (ok. 1/3). Przeważają natomiast stanowiska, które należałoby zaklasyfikować jako dostrzegające zarówno efekty pozytywne zastosowania tej procedury, jednak również uwzględniające pewne ograniczenia, przy czym z przewagą tych pierwszych o wyrazie pozytywnym ("raczej tak"). Opinii takich jest ok. 60%.

Rysunek 28. Ocena efektywności dwustopniowej procedury wyboru projektów w Programie ("Czy Państwa zdaniem dwustopniowa procedura wyboru projektów, polegająca na przygotowaniu najpierw Zarysów Projektów, a następnie Kompletnych Propozycji Projektów, była efektywna?")

Źródło: badanie CAWI Instytucji Realizujących / Operatora Grantu Blokowego, n=28

W przypadku jednej opinii o znaczeniu negatywnym (choć nie zdecydowanym) podkreślono niekorzystny skutek zastosowania procedury w postaci wydłużenia czasu przygotowania / uzgodnienia projektu (kwestia ta podkreślana była w wywiadach indywidualnych i bynajmniej nie pojawiała się w nich sporadycznie). Ostatecznie, jak wynika z wywiadów, realizacja dwuetapowej procedury następuje kosztem ograniczenia czasu przypadającego na realizację proponowanego przedsięwzięcia.

Naturalnie, tego rodzaju negatywne opinie mogą płynąć z doświadczeń danej instytucji, które ocenia ona obecnie jako niekorzystne. Należy również pamiętać, że spośród realizatorów projektów występować mogą zarówno doświadczone instytucje, wielokrotnie programujące / projektujące określone działania wspierające, jak i je wdrażające. W takich sytuacjach może dochodzić do postrzegania tego typu rozwiązań jako swoistych ograniczeń. Uzasadniałoby to wysoki odsetek opinii umiarkowanie pozytywnych.

W związku z powyższymi wynikami badania, wydaje się, że warto – w ewentualnej kolejnej edycji SPPW – rozważyć albo rezygnację z dwuetapowości oceny, albo też przewidzieć znaczące jej uproszczenie i przyspieszenie. Warto przy tym dodać, że – z drugiej strony – bardzo korzystnie oceniano rolę Funduszu na przygotowanie projektów, sugerując jednak w przyszłości silniejsze wypromowanie jego oferty, w celu zapewnienia wyższego poziomu wykorzystania. Użyteczność tego Funduszu oceniana była wysoko. Jego środki umożliwiały lepsze przygotowanie projektów, co ostatecznie ułatwiało ich późniejszą realizację.

Pozytywnie były też oceniane zasady i zakres finansowania Funduszu Pomocy Technicznej. W przypadku tego instrumentu, większość środków była przeznaczana na działania informacyjno-promocyjne, dotyczące oferty SPPW. Katalog kosztów kwalifikowalnych obejmował łącznie 10 działań z zakresu m.in.

oceny składanych projektów, monitorowania realizacji projektów, kontroli, audytu i ewaluacji, wsparcia eksperckiego, organizacji szkoleń, seminariów, warsztatów i konferencji. Odmienne od tego, co ma miejsce w ramach Funduszy Strukturalnych UE, co do zasady nie finansowano wynagrodzeń osób zatrudnionych przy obsłudze Programu w ramach administracji rządowej.¹⁰³ Ponadto, należy zauważyć, że końcową datą kwalifikowalności kosztów w ramach Funduszu Pomocy Technicznej jest 14 czerwca 2017 r., co uniemożliwia finansowanie z tego źródła działań związanych z zamykaniem Programu.

Poważną zaletą zasad wykorzystywania pomocy technicznej w ramach SPPW był dość szeroki i elastyczny zakres finansowanych wydatków, naturalnie pod warunkiem dokonania wcześniejszych uzgodnień ze stroną szwajcarską (co było skutkiem stosowania pojemnych kategorii kosztów kwalifikowanych). Z drugiej jednak strony, w ewaluowanej edycji Programu możliwość finansowania z Funduszu Pomocy Technicznej wynagrodzeń pracowniczych była bardzo ograniczona (dotyczyła tylko dwóch instytucji). Biorąc pod uwagę długi czas realizacji projektów, a także obciążenia pracownicze w sferze kontraktacji i wdrażania Programu, uwzględnienie w przyszłości szerszych możliwości finansowania tego rodzaju kosztów wydaje się zasadne.

Generalnie, respondenci wywiadów jakościowych podkreślali, że poziom finansowania kosztów zarządzania był wystarczający (odpowiedni zakres katalogu kosztów kwalifikowanych), w niektórych przypadkach zwracając uwagę na ograniczenia (zasygnalizowane powyżej), związane z możliwością finansowania kosztów zatrudnienia personelu administrującego Programem (w organach administracji rządowej zarządzających Programem). Za bardzo drobiazgowy i zbyt zbiurokratyzowany uznawano także system sprawozdawczości i rozliczania wydatków.

Pewne kontrowersje wzbudzało przyjęte w Programie podejście projektowe, zgodnie z którym umowy ze stroną szwajcarską były podpisywane na poszczególne projekty. W konsekwencji, w razie pojawienia się oszczędności w projekcie (np. dzięki zmianom kursu PLN/CHF), co do zasady można je było wykorzystać tylko w ramach tego projektu, co niekiedy prowadziło do finansowania wydatków o nieco luźniejszym związku z pierwotnym kształtem projektu (w dalszym jednak ciągu zgodnych z celami projektu i ostatecznie wzmacniających jego rezultaty). Wydaje się, że w przyszłości warto rozważyć (przy utrzymaniu ograniczonej liczby projektów i ich silnego wsparcia ze strony odpowiednich instytucji i strony szwajcarskiej) finansowanie grup projektów (programu) z uproszczonymi procedurami realokacji środków pomiędzy poszczególnymi projektami. Należy pamiętać, że w Programie nie funkcjonowały procedury realokacji środków pomiędzy projektami. W sytuacji skomplikowania procedur, długiego czasu oceny i kontraktacji, większość umów na realizację projektów była zawierana w końcowych terminach kontraktacji. W praktyce uniemożliwiało to przesuwanie środków pomiędzy projektami w czasie ich trwania. Konkluzja ta uzasadnia – zasugerowane powyżej – rozważenie wprowadzenia w przyszłości odpowiedniego mechanizmu umożliwiającego wprowadzanie takich zmian.

Generalnie bardzo korzystnie oceniano procedury, zgodnie z którymi okresowo dokonywana była ocena zaawansowania poszczególnych projektów w połączeniu z wizytą na miejscu realizacji projektu i przy udziale odpowiednich ekspertów. Takie rozwiązania i dyskusje z beneficjentami pozwalały na wprowadzenie odpowiednich korekt i ostatecznie maksymalizację jakości realizowanych projektów i ich rezultatów.

---

¹⁰³ Wyjątek stanowią wynagrodzenia pracowników dwóch Instytucji Pośredniczących (CPPC oraz Ministerstwa Zdrowia).

Z drugiej strony zwracano natomiast uwagę, że projekty bywały poddawane bardzo znaczącej liczbie kontroli – m.in. ze strony donatora, Instytucji Pośredniczącej, Urzędów Kontroli Skarbowej, co niekiedy utrudniało proces realizacji projektów. W przyszłości, w miarę możliwości, należałoby dążyć do pewnego ograniczenia liczby realizowanych kontroli.

Niektórzy badani wskazywali również, że podejście projektowe i dowolność w wyznaczaniu wskaźników utrudnia, a w zasadzie wręcz uniemożliwia, analizowanie wpływu całego Programu – ze względu na bardzo różne, stosowane w ramach projektów wskaźniki oraz ich definicje. Dlatego w przyszłości warto by rozważyć rozwiązanie, zgodnie z którym przynajmniej w ramach poszczególnych obszarów konieczne byłoby stosowanie co najmniej 2-3 zestandaryzowanych wskaźników rezultatu. Dodatkowo, należałoby przywiązywać większą wagę do sposobu definiowania wskaźników oraz ich pomiaru, aby unikać sytuacji w których wskaźniki rezultatu mają dość formalny, zbiurokratyzowany charakter i zbliżają się w swej istocie do wskaźników produktu.

Bardzo zróżnicowane były opinie badanych w odniesieniu do przyjętego systemu zarządzania SPPW, w którym istotną rolę odgrywało Biuro Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy przy Ambasadzie Szwajcarii w Polsce. Zdaniem niektórych respondentów, zadania Biura niekiedy dublowały się z zadaniami Instytucji Pośredniczących czy też Krajowej Instytucji Koordynującej, czemu sprzyjał (generalnie bardzo korzystnie oceniany) niski poziom formalizacji całego Programu. Wykorzystywali to niektórzy beneficjenci, dokonując niekiedy, jak twierdziła część respondentów badania, uzgodnień z Biurem z pominięciem właściwej Instytucji Pośredniczącej (naturalnie, jakiejkolwiek zmiany w projektach wymagały utrzymania ścieżki formalnej; tym niemniej tego rodzaju "skrót" uzgodnieniowe mogły w jakiś sposób utrudniać realizację zadań tych instytucji, jak i Krajowej Instytucji Koordynującej). Zdaniem części badanych, w przyszłości warto rozważyć niewielką formalizację i uporządkowanie procesów formułowania decyzji, także pod kątem ewentualnych kontroli realizacji projektu, aby wszelkie decyzje co do zmian w kształcie projektu były odpowiednio udokumentowane, uargumentowane i podejmowane na ściśle określonych szczeblach organizacji systemu zarządzania Programem.

Niektórzy respondenci wywiadów sugerowali też, aby w kluczowych, typowych kwestiach, Krajowa Instytucja Koordynująca, w porozumieniu z Biurem SPPW, wydawała wytyczne co do prawidłowego sposobu postępowania beneficjentów. Ograniczona potrzeba tworzenia wytycznych w Programie była skutkiem przyjęcia podejścia projektowego, a więc zindywidualizowanego, co uniemożliwiało (lub co najmniej bardzo utrudniało) wprowadzanie rozwiązań o charakterze ogólnego standardu.

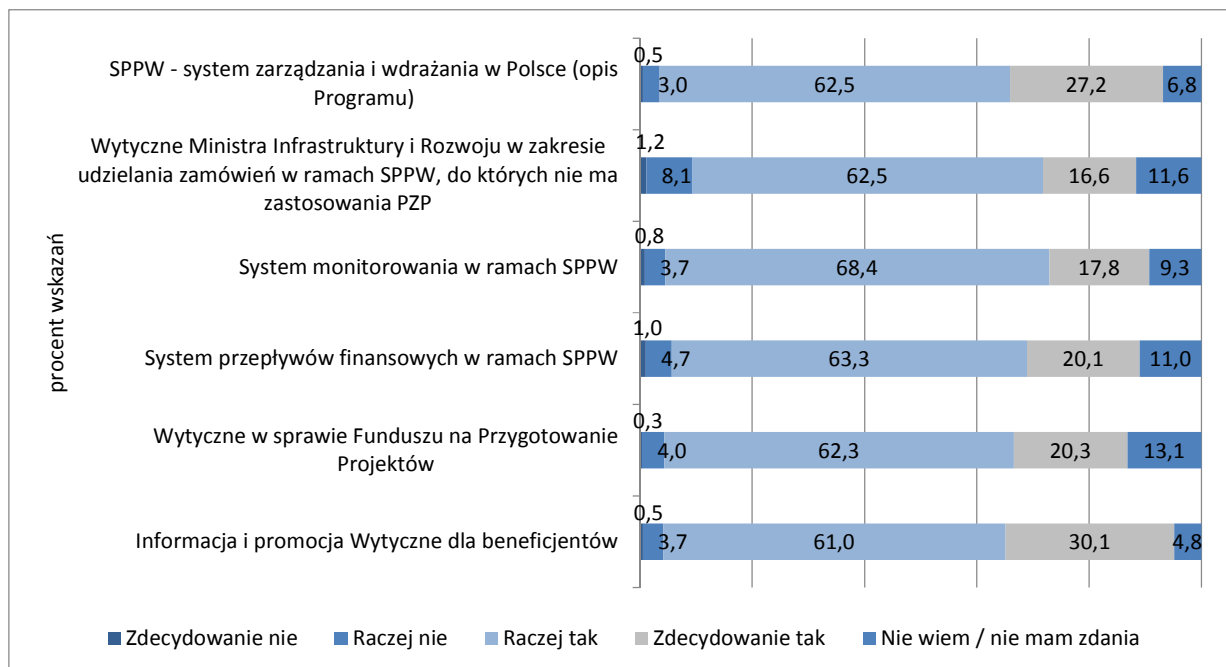
Pewnym problemem była też kwestia zmian kursowych. Zasady dotyczące rozliczania wydatków w kontekście zmian kursowych CHF/PLN zmieniły się w trakcie wdrażania SPPW. W ostatecznej wersji ryzyko leżało po stronie beneficjenta, który nie mógł poczynić większych wydatków niż określona kwota we frankach szwajcarskich. W rezultacie, w ramach niektórych projektów, nastąpiły niewielkie przekroczenia budżetów (warto przy tym pamiętać, że w SPPW, w większości przypadków beneficjentów polskich, miała miejsce sytuacja korzystnego wpływu różnic kursowych – mieli oni zwykle do wykorzystania więcej środków). Zdaniem badanych, w przyszłości warto by uprościć proces rozliczania wydatków i odejść od bardzo skomplikowanej sprawozdawczo dwuwalutowości, „przerzucając” ryzyko

kursowe na poziom budżetu państwa (dysponentów wkładu krajowego), na którym to poziomie ewentualne różnice kursowe w poszczególnych projektach mogą się wzajemnie kompensować.

Kwestia dwuwalutowości rozliczeń wywoływała także określone konsekwencje już na etapie kontraktacji projektów, która z tego względu stawała się bardziej skomplikowana. Zmiany kursowe, które następowały od momentu złożenia propozycji projektów do czasu ich zatwierdzenia i zawarcia umów realizacyjnych, powodowały, że w rzeczywistości zawierano umowy na inne kwoty w CHF niż pierwotnie planowano (w większości sytuacji były to kwoty mniejsze). Pojawiające się oszczędności skutkowały możliwością uruchamiania projektów z list rezerwowych, co jednak powodowało konieczność ich kontraktowania na dość późnym etapie. W sumie, konsekwencje w postaci możliwości realizacji większej liczby projektów należy ocenić pozytywnie, pamiętając jednak, że musiały być one realizowane w krótszym czasie, a ich kontraktacja wymagała dodatkowego zaangażowania zarządczego.

Większość beneficjentów projektów grantowych SPPW ocenia jakość dokumentacji programowej jako satysfakcjonującą. Jak pokazują ustalenia badawcze (rysunek poniżej), w ocenie wszystkich analizowanych dokumentów dominują oceny pozytywne lub bardzo pozytywne, ale z wyraźną przewagą tych pierwszych. Warto przy tym zauważyć, że najwięcej ocen negatywnych (pamiętając jednak, że ich udział jest jednak nieznaczny) sformułowano wobec wytycznych dotyczących udzielania zamówień publicznych w ramach Programu. Może to wskazywać, że spośród wszystkich dokumentów programowych to ten właśnie – w pierwszej kolejności – powinien stanowić przedmiot udoskonaleń.

Rysunek 29. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości informacji zawartych w dokumentach programowych SPPW (zrozumiałość, kompletność, przejrzystość informacji) ("Czy informacje zawarte w /.../ były jasne i zrozumiałe?")

Źródło: badanie CAWI beneficjentów SPPW, n=602

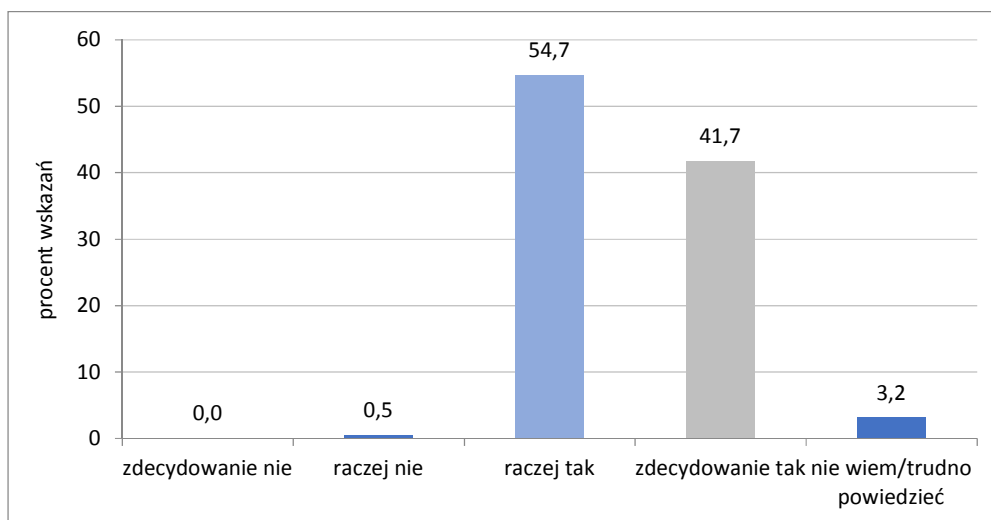

Analogiczne pytanie zostało zadane Instytucjom Realizującym projekty w ramach SPPW. Jak można było się spodziewać, w tym przypadku niskie oceny dokumentów programowych występowały śladowo (pojawily się tylko trzy wskazania¹⁰⁴, podkreślające, że informacje zawarte w dokumentacji "raczej nie" były sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, co w konsekwencji wywoływało określone problemy w realizacji projektów).

W sumie, funkcjonujące w Programie oprzyrządowanie formalnoprawne uznać można za prawidłowo skonstruowane – w związku z tym, w przyszłości (w sytuacji kontynuacji Programu) niewymagające zmian zakrojonych na szczególnie szeroką skalę. Przeciwnie, należy raczej mówić o ewentualnych "przyrostowych" modyfikacjach, prowadzących do dalszego udoskonalenia systemu.

Niezwykle ważny element każdego programu interwencji stanowi system selekcji przedsięwzięć, które mają być wspierane (mowa jest tu o podsystemie wyboru projektów, funkcjonującym w ramach szerszego systemu zarządzania programem / poszczególnymi jego komponentami, np. podprogramami). Poza sferą oprzyrządowania proceduralnego, szczególnie ważnym elementem tego systemu są kryteria wyboru projektów, bowiem ich stosowanie decyduje ostatecznie o kierunkach dystrybucji wsparcia – konkretnych przedsięwzięciach, których realizacja jest wspierana. Wobec tego, kluczowe znaczenie ma odpowiednie skonstruowanie kryteriów wyboru projektów. Powinny one prowadzić do selekcji beneficjentów wsparcia, których projekty odpowiadać będą logice interwencji publicznej programu. Naturalnie, aby system taki funkcjonował sprawnie i – poprzez wspieranie konkretnych przedsięwzięć – zapewnił osiągnięcie celów interwencji, niezbędne jest skonstruowanie systemu w sposób jasny i zrozumiały dla projektodawców.

Rysunek 30. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jasności kryteriów wyboru projektów grantowych stosowanych przez Instytucje Realizujące / Operatora Grantu Blokowego w ramach SPPW ("Czy kryteria wyboru [projektów] były jasno sformułowane?")

Źródło: badanie CAWI beneficjentów SPPW, n=602

¹⁰⁴ Jedno wskazanie dotyczyło rozwiązań w zakresie systemu zarządzania i wdrażania Programu, kolejne wskazanie – wytycznych w sprawie zamówień publicznych i ostatnie – wytycznych w sprawie informacji i promocji.

W przypadku SPPW, generalna ocena systemu kryteriów wyboru projektów (ogólnie – w działaniach wspierających realizowanych we wszystkich priorytetach Programu) jest satysfakcjonująca. Powyższy, pozytywny w swym wyrazie, wniosek cząstkowy wynika bezpośrednio ze zidentyfikowanych stanowisk grantobiorców (patrz: rysunek poprzedzający).

Blisko 42% beneficjentów oceniło jasność zdefiniowania kryteriów wyboru projektów zdecydowanie pozytywnie; dla kolejnych ok. 55% beneficjentów kryteria wyboru projektów były "raczej" jasne. Udział ocen negatywnych lub wskazujących na brak zdania w tej sprawie okazał się bardzo niski – zasadniczo pomijalny. Na podstawie wyników badania można zatem wnioskować o prawidłowej konstrukcji kryteriów¹⁰⁵. W konsekwencji, pozytywnym tego skutkiem po stronie projektodawców było dobre zrozumienie oczekiwań Programu (jego celów), a w rezultacie przygotowanie trafnych propozycji przedsięwzięć.

Na funkcjonowanie systemu zarządzania Programem wpływa również jakość przebiegów informacyjnych pomiędzy instytucjami tworzącymi ten system. Znaczenie przepływów informacyjnych jest istotne, zarówno na etapie funkcjonowania podsystemu wyboru projektów, jak i w fazie ich realizacji i rozliczania. W zakresie funkcji zarządzania istotne są również relacje pomiędzy instytucjami zarządzającymi Programem, a w szczególności Instytucjami Realizującymi poszczególne komponenty Programu, Operatorem Grantu Blokowego, Instytucjami Pośredniczącymi oraz instytucjami usytuowanymi w systemie jako podmioty "centralne" (Krajowa Instytucja Koordynująca i Biuro SPPW w Ambasadzie Szwajcarskiej).

W wykonanym badaniu CAWI ww. kwestie zostały przybliżone w zakresie dwóch poziomów relacji, które traktujemy jako kluczowe. Chodzi tu o przepływy informacyjne zachodzące pomiędzy następującymi grupami podmiotów / instytucji:

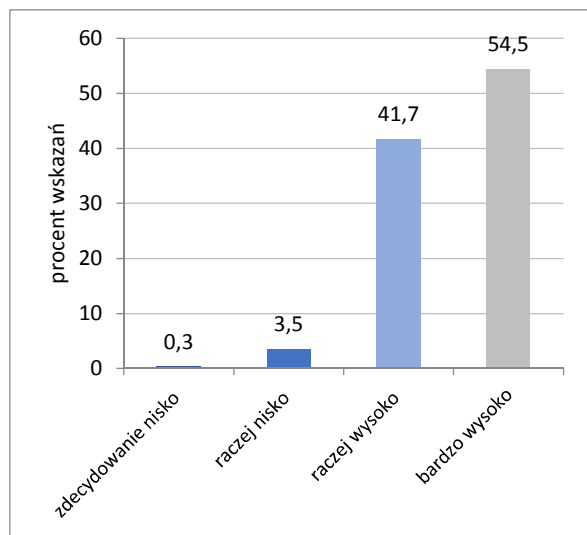
- beneficjentami i Instytucjami Realizującymi (oraz Operatorem Grantu Blokowego – OGB);
- Instytucjami Realizującymi i Instytucjami Pośredniczącymi.

---

¹⁰⁵ Dysponowane dane cząstkowe wskazują, że tego typu opinie (przynajmniej w części) byłyby artykułowane także przez projektodawców, którzy ostatecznie nie stali się grantobiorcami. Mianowicie (przykładowo) w obszarze tematycznym "Badania i rozwój" (KIK/45 Polsko-Szwajcarski Program Badawczy), w którym poziom selekcji był szczególnie wysoki, złożone wnioski oceniono jako bardzo dobre merytorycznie. Poza tym, w naborze na granty badawcze udział wniosków nieprawidłowych formalnie był bardzo niski (wyniósł tylko ok. 5%).

Rysunek 31. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Realizującymi / OGB pod względem przepływu informacji ("Jak oceniają Państwo swoje relacje i kontakty /.../ pod względem przepływu informacji?")

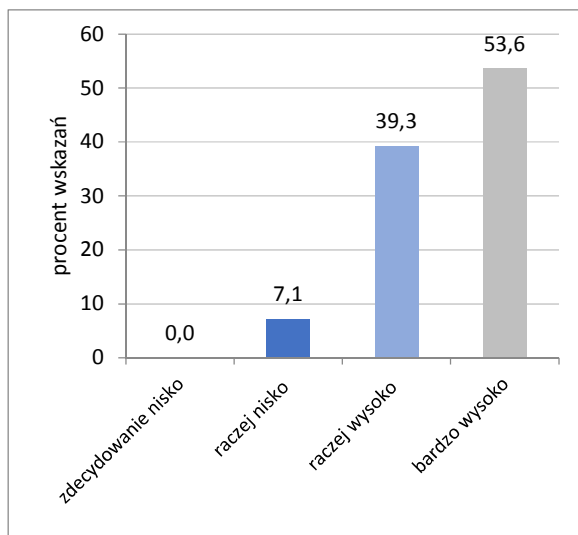
Beneficjenci – wobec Instytucji Realizujących / OGB

Źródło: badanie CAWI beneficjentów SPPW, n=602

Rysunek 32. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Pośredniczącymi pod względem przepływu informacji ("Jak oceniają Państwo swoje relacje i kontakty /.../ pod względem przepływu informacji?")

Instytucje Realizujące / OGB – wobec Instytucji Pośredniczących

Źródło: badanie CAWI Instytucji Realizujących / OGB, n=28

Beneficjenci wsparcia bardzo pozytywnie ocenili jakość ich relacji i kontaktów z Instytucjami Realizującymi / Operatorem Grantu Blokowego (rysunek powyżej po lewej stronie). Oceny tych relacji i kontaktów na poziomie "bardzo wysokim" wyraziła ponad połowa respondentów badania (ok. 55%). Wysokiemu odsetkowi ocen zdecydowanie pozytywnych towarzyszył znaczny udział ocen "raczej" wysokich. W sumie, wysoką ocenę wyartykułowało ok. 96% beneficjentów wsparcia.

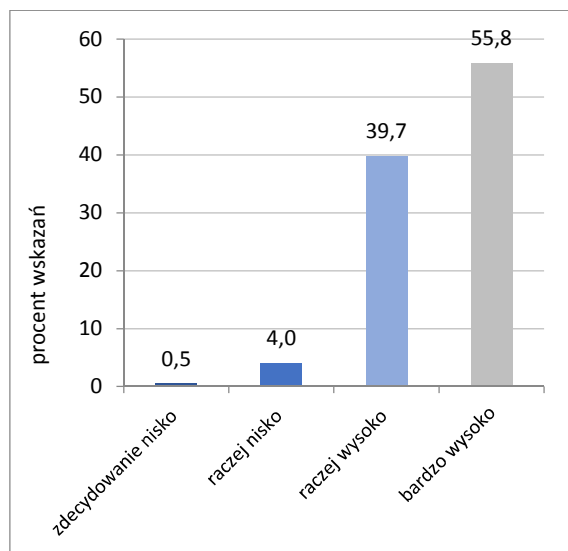
Oceny o wyrazie negatywnym lub raczej negatywnym występowały w bardzo ograniczonej skali. Wskazuje to, że w sferze wdrażania Programu udało się zapewnić prawidłowe funkcjonowanie kanałów informacyjnych. Był to zapewne ważny czynnik wpływający na prawidłowość działania Programu, dobrze rozpoznawaną przez jego beneficjentów (zarówno na etapie wnioskowania o wsparcie, jak i później – na etapie wdrażania projektów). Podobne wyniki (rysunek powyżej po prawej stronie), dotyczą również oceny przepływów informacyjnych zachodzących pomiędzy Instytucjami Realizującymi a Instytucjami Pośredniczącymi – udział ocen jest bardzo podobny do wskazanego przez beneficjentów projektów. W sumie więc, uprawniony jest wniosek o prawidłowej budowie i działaniu kanałów informacyjnych w systemie zarządzania Programem.

Z zasadniczo bardzo podobną sytuacją mamy do czynienia, jeśli chodzi o ocenę jakości relacji i kontaktów, biorąc pod uwagę skuteczność wsparcia udzielanego przez poszczególne podmioty systemu instytucjonalnego w zakresie realizowanych projektów (rysunki poniżej).

Rysunek 33. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Realizującymi / OGB pod względem skuteczności udzielonego wsparcia w zakresie realizowanych projektów grantowych ("Jak oceniają Państwo relacje i kontakty z /.../ pod względem skuteczności [wsparcia]?")

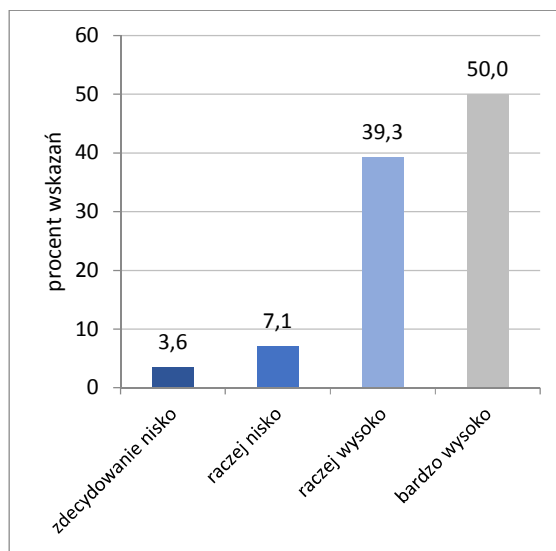
Rysunek 34. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Pośredniczącym, dotycząca skuteczności udzielonego wsparcia w zakresie realizowanych projektów grantowych ("Jak oceniają Państwo relacje i kontakty z /.../ pod względem skuteczności [wsparcia]?")

Beneficjenci – wobec Instytucji Realizujących / OGB

Źródło: badanie CAWI beneficjentów SPPW, n=602

Instytucje Realizujące / OGB – wobec Instytucji Pośredniczących

Źródło: badanie CAWI Instytucji Realizujących / OGB, n=28

Przy czym w przypadku tej oceny, chodzi o zespół działań wspomagających realizację całego procesu wdrażania projektów, aż do ich finalizacji merytorycznej i finansowej. Podobnie jak poprzednio, w odniesieniu do funkcjonowania obu analizowanych poziomów, na których udzielano wsparcia w sferze wdrażania, oceny są podobne (generalnie wysokie lub bardzo wysokie – z przewagą tych ostatnich). Udział ocen negatywnych jest nieco większy w przypadku relacji pomiędzy Instytucjami Realizującymi / Operatorem Grantu Blokowego a Instytucjami Pośredniczącymi, choć – z drugiej strony – nasilenie tego typu uwag jest w sumie nieznaczne.

Należy w tym miejscu uzupełnić, że w sferze oceny relacji współpracy funkcjonujących w systemie zarządzania SPPW, Instytucje Realizujące (i Operator Grantu Blokowego) wyrażały się pozytywnie o ogólnym wsparciu, które instytucje te mogły pozyskiwać od Instytucji Pośredniczących (lub Krajowej Instytucji Koordynującej) – w odpowiedzi na inne pytanie badawcze respondenci poinformowali, że wsparcie takie było dostępne (16 wskazań "zdecydowanie tak", 9 wskazań "raczej tak"), co zwiększało skuteczność funkcjonowania projektów grantowych na każdym ich etapie. Zestawiając te informacje z wynikami badania w zakresie jakości przepływów informacyjnych, rysuje się przeważający i ogólnie pozytywny obraz co do całokształtu systemu zarządzania SPPW.

Określony kształt organizacyjny, rozkład funkcji (zadań) oraz stosowane regulacje formalnoprawne w systemie zarządzania Programem skutkowały różnymi konsekwencjami. Kluczowe z nich, mające

charakter negatywny i dotyczące sfery zadaniowej systemu obsługiwanej przez Instytucje Realizujące (i Operatora Grantu Blokowego), udało się zidentyfikować w badaniu CAWI (tabela poniżej).

Tabela 54. Zestawienie cech negatywnych i ich występowanie w procesie realizacji interwencji jako efekt funkcjonowania systemu zarządzania SPPW

Cecha negatywna	Silny poziom występowania cechy negatywnej			
	nie	raczej nie	raczej tak	zdecydowanie tak
Przeciążenie pracą członków zespołu projektowego	2	9	9	8
Niska jakość współpracy i komunikacji pomiędzy instytucjami realizującymi projekt (beneficjent i	12	14	1	1
Trudność w interpretacji obowiązujących zasad i wytycznych	5	13	8	2
Opóźnienia w rozliczaniu projektu	6	14	1	7
Okresowa utrata płynności finansowej w trakcie realizacji projektu	8	10	7	3
Nieukończenie projektu w zakładanym terminie	15	5	4	4
Wysoka częstotliwość zmian w projekcie	2	12	11	3
Skomplikowane i czasochłonne procedury zamówień publicznych	2	8	10	8
Konieczność podjęcia nieplanowanych działań, na które brakowało środków w budżecie	10	14	3	1
Mniejsze od oczekiwanego zainteresowanie ostatecznych odbiorców wsparcia	12	13	2	1

Źródło: badanie CAWI Instytucji Realizujących / Operatora Grantu Blokowego, n=28

Z przedstawionego zestawienia wynika, że negatywne cechy, wynikające z rozwiązań systemu zarządzania Programem, w większości nie ujawniały się w stopniu istotnym, który rodziłby szczególne ryzyka dla powodzenia Programu. Konkluzji tej nie negują trzy cechy, których oddziaływanie ocenione zostało jako zdecydowanie silniejsze. W pierwszym rzędzie były to dwie cechy, które wskazywała większość Instytucji Realizujących. Były to:

- skomplikowane i czasochłonne procedury zamówień publicznych (cecha wskazana przez 18 instytucji, ok. 64%)¹⁰⁶ oraz
- przeciążenie pracą członków zespołu projektowego (cecha najczęściej wskazywana, łącznie przez 17 na 28 badanych instytucji, tj. ok. 61%)¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Jak wynika z badania, cecha ta miała istotne znaczenie dla respondentów, jednak należy pamiętać, że nie była ona specyficzna dla rozwiązań systemowych Programu, a wynikała głównie z powszechnie obowiązującego prawa. Natomiast w przypadku zamówień powyżej 500 tys. CHF znajdowały zastosowanie dodatkowe wymogi strony szwajcarskiej (ewaluacja ex-ante zamówienia).

¹⁰⁷ Wskazania na tę cechę mogą być dyktowane dwiema przesłankami: (1) uwarunkowaniami organizacyjnymi występującymi wewnątrz poszczególnych Instytucji Realizujących oraz (2) wymogami organizacyjnymi Programu, wymuszającymi znaczne zaangażowanie i nakłady pracy, prawdopodobnie nie przewidywane w takim zakresie przez

Z punktu widzenia Instytucji Realizujących, istotne znaczenie miała również często występująca konieczność wprowadzania zmian do realizowanego projektu, przy czym w przypadku tej cechy występowało znacznie mniej zdecydowanych stanowisk podkreślających jej kluczowe znaczenie (3 opinie "zdecydowanie tak" i 11 opinii "raczej tak"; łącznie 50%). Trzeba przy tym pamiętać, że sygnalizowana przez respondentów częstotliwość zmian była cechą związaną ze specyfiką projektów, ich otoczeniem i zmieniającymi się uwarunkowaniami realizacyjnymi, a nie kształtem / funkcjonowaniem systemu zarządzania Programem. Innymi słowy, zmiany tego rodzaju były inicjowane przez same Instytucje Realizujące, które w ten sposób reagowały (słusznie) na wyzwania realizacyjne poszczególnych projektów.

Jednocześnie, w gronie stanowisk Instytucji Realizujących, jako cechę o zdecydowanie dużym znaczeniu i występującą często, wskazywano "opóźnienia w rozliczaniu projektu" (7 opinii "zdecydowanie tak" i jedno stanowisko "raczej tak"; razem ok. 29%). Z kolei, porzeczając na cechach, których znaczenie oceniano jako istotne, choć nie kluczowe, stosunkowo często podkreślane były sprawy związane z wysoką częstotliwością zmian w projekcie (11 stanowisk "raczej tak", 3 opinie "zdecydowanie tak"; w sumie 50% wskazań), trudności z utrzymaniem płynności finansowej w czasie wdrażania projektu (7 wskazań "raczej tak", 3 wskazania "zdecydowanie tak"; łącznie 36% wskazań) oraz trudności w interpretacji obowiązujących zasad i wytycznych (8 opinii "raczej tak", 2 opinie "zdecydowanie tak"; razem 36% wskazań).

Ustalenia dotyczące występowania cech negatywnych w systemie zarządzania Programem mogą stanowić dobre wskazania co do ewentualnych modyfikacji systemu (taka też była intencja tej części badania). Uwzględniając wyniki badania, byłyby to następujące obszary:

- wymogi i oprzyrządowanie formalnoprawne kierujące stroną wdrożeniową projektów w zakresie procedur regulujących wydatkowanie środków wsparcia, przy zachowaniu konkurencyjności wyboru zewnętrznych dostawców usług / produktów (przypomnijmy, że kwestia ta była jedyną, częściej ocenianą negatywnie przez beneficjentów projektów grantowych – negatywne oceny dotyczyły wytycznych w sprawie realizacji zamówień publicznych w Programie; pamiętając jednak, że udział ocen negatywnych nie był wysoki);
- racjonalizacja pracy i innych udoskonaleń w sferze obsady personalnej w zespołach odpowiedzialnych za obsługę projektów;
- udoskonalenia w sferze planowania projektów, tj. uwzględnianie w architekturze projektów rozwiązań poddających się elastycznemu modyfikowaniu, zależnie od napotkanych warunków na etapie wdrażania (różne warianty rozwiązań, w tym "awaryjne");
- doskonalenie przepływów finansowych pod kątem ich terminowości (i szybkości realizacji);

Instytucje Realizujące. Uwzględniając przedmiot i cele badania (znane respondentom), skłaniamy się ku stanowisku, że opinie te wynikają głównie z drugiej z wymienionych przesłanek, a więc są konsekwencją doświadczeń związanych z realizacją projektów w ramach SPPW.

- upraszczanie i precyzowanie rozwiązań formalnoprawnych, rządzących funkcjonowaniem systemu, w taki sposób, aby minimalizowana była konieczność formułowania dodatkowych interpretacji.

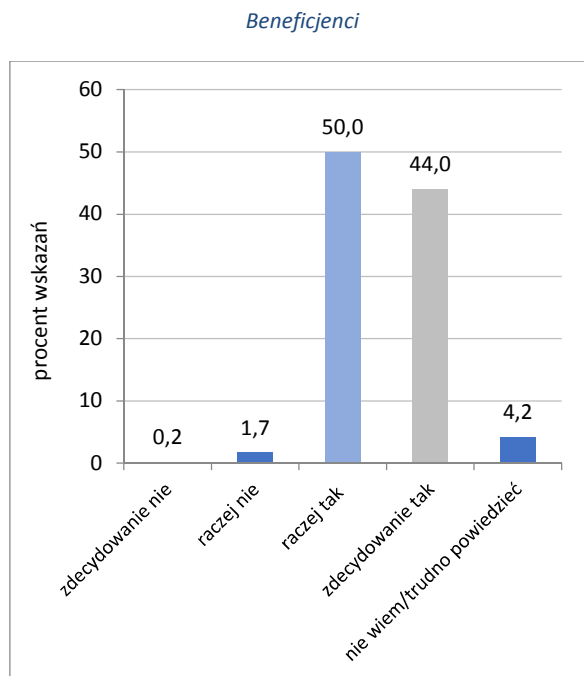
W badaniu CAWI na potrzeby niniejszej ewaluacji uwzględniono również sprawy podsystemu promocji i informacji Programu finansowanego ze środków Funduszu Pomocy Technicznej SPPW w przypadku Krajowej Instytucji Koordynującej, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Audytu i Instytucji Płatniczej oraz z kosztów zarządzania w przypadku innych instytucji systemu wdrażania SPPW¹⁰⁸. Ze środków Funduszu Pomocy Technicznej została opracowana m.in. strategia działań informacyjno-promocyjnych KIK, która następnie była przez nią wdrażana.

Oceny dotyczące funkcjonowania i skuteczności komponentu dotyczącego działań promocyjnych realizowanych na różnych poziomach wdrażania Programu, w tym ze środków Funduszu Pomocy Technicznej, były generalnie pozytywne, przy czym zdecydowanie bardziej w przypadku Instytucji Realizujących (rysunek poniżej po prawej stronie) niż w przypadku beneficjentów wsparcia. W gronie Instytucji Realizujących zdecydowanie częściej występowały oceny "zdecydowanie" pozytywne, choć równocześnie większy był tu udział ocen "raczej" negatywnych. Jeśli chodzi o beneficjentów, to w większości artykułowane były oceny "raczej" pozytywne (rysunek poniżej po lewej stronie). W każdym jednak przypadku oceny negatywne występowały w bardzo niewielkiej skali (podobnie, bardzo niewielki był udział opinii niezdecydowanych).

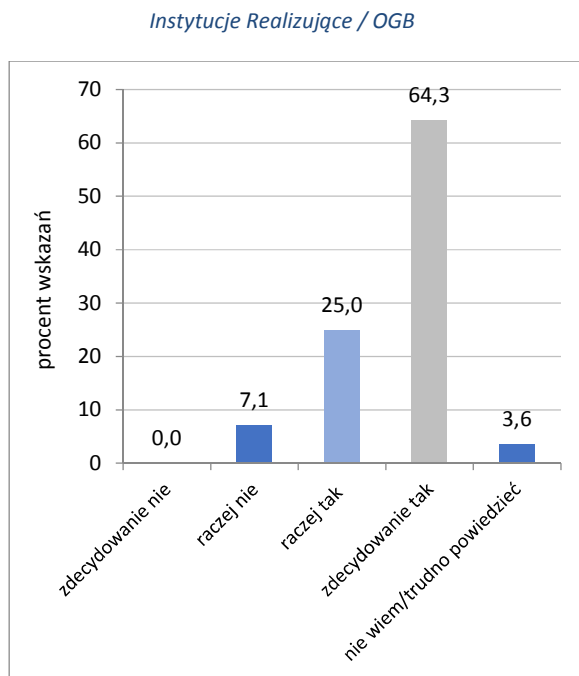
¹⁰⁸ Działania promocyjno-informacyjne stanowiły jeden z elementów katalogu kosztów kwalifikowanych Funduszu Pomocy Technicznej, obejmującego łącznie 10 pozycji.

Rysunek 35. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat prawidłowości i skuteczności działania systemu promocji (aktywności promocyjno-informacyjnej) Instytucji Realizujących / OGB w ramach SPPW

Źródło: badanie CAWI beneficjentów SPPW, n=602

Rysunek 36. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat prawidłowości i skuteczności funkcjonowania systemu promocji w ramach SPPW

Źródło: badanie CAWI Instytucji Realizujących / OGB, n=28

Powyższe wyniki upoważniają do sformułowania satysfakcjonującej oceny funkcjonowania systemu informacji i promocji na różnych poziomach wdrażania SPPW¹⁰⁹. Można uznać, iż Fundusz Pomocy Technicznej oraz koszty zarządzania Instytucji Realizujących stanowiły trafne, skuteczne i efektywne źródła finansowania zadań w sferze informacyjno-promocyjnej (podobnie, jak w pozostałych sferach – dziedzinach kwalifikowalnych do finansowania z Funduszu). Wskazuje na to zarówno szeroki zakres, jak i wysoka jakość oraz odpowiednie zróżnicowanie form działań informacyjno-promocyjnych. Biorąc pod uwagę poziom zainteresowania Programem opinii publicznej, duże zainteresowanie ogłaszanymi naborami oraz liczbę przeprowadzonych działań informacyjno-promocyjnych, w tym publikacji prasowych i innych doniesień medialnych, sądzimy, że kampania informacyjno-promocyjna prowadzona na wszystkich poziomach (ogólnopolskim, regionalnym / sektorowym oraz lokalnym) była satysfakcjonująco skuteczna, zarówno w początkowym okresie wdrażania Programu, gdy głównym działaniem była promocja naborów, jak i w końcowym okresie, gdy głównym działaniem było rozpowszechnianie informacji o osiągniętych rezultatach, wymiana doświadczeń oraz promocja dobrych praktyk. W tym kontekście należy podkreślić liczne opinie wskazujące na zainteresowanie ewentualną

¹⁰⁹ Dobrym przykładem może być tu odpowiednio przeprowadzona przez Instytucję Realizującą (PARP) kampania promująca koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu, którą skierowano do mikro-, małych i średnich przedsiębiorców oraz administracji publicznej, zajmującej się kształtowaniem regionalnych polityk wspierania sektora MŚP. Koncepcja ta została wypromowana w środowiskach, które wcześniej nie były postrzegane jako podmioty uwzględniające tego rodzaju działalność w swojej praktyce.

kontynuacją Programu (podkreślane przez respondentów wywiadów indywidualnych – w zasadzie na wszystkich szczeblach instytucjonalnych objętych niniejszą ewaluacją).

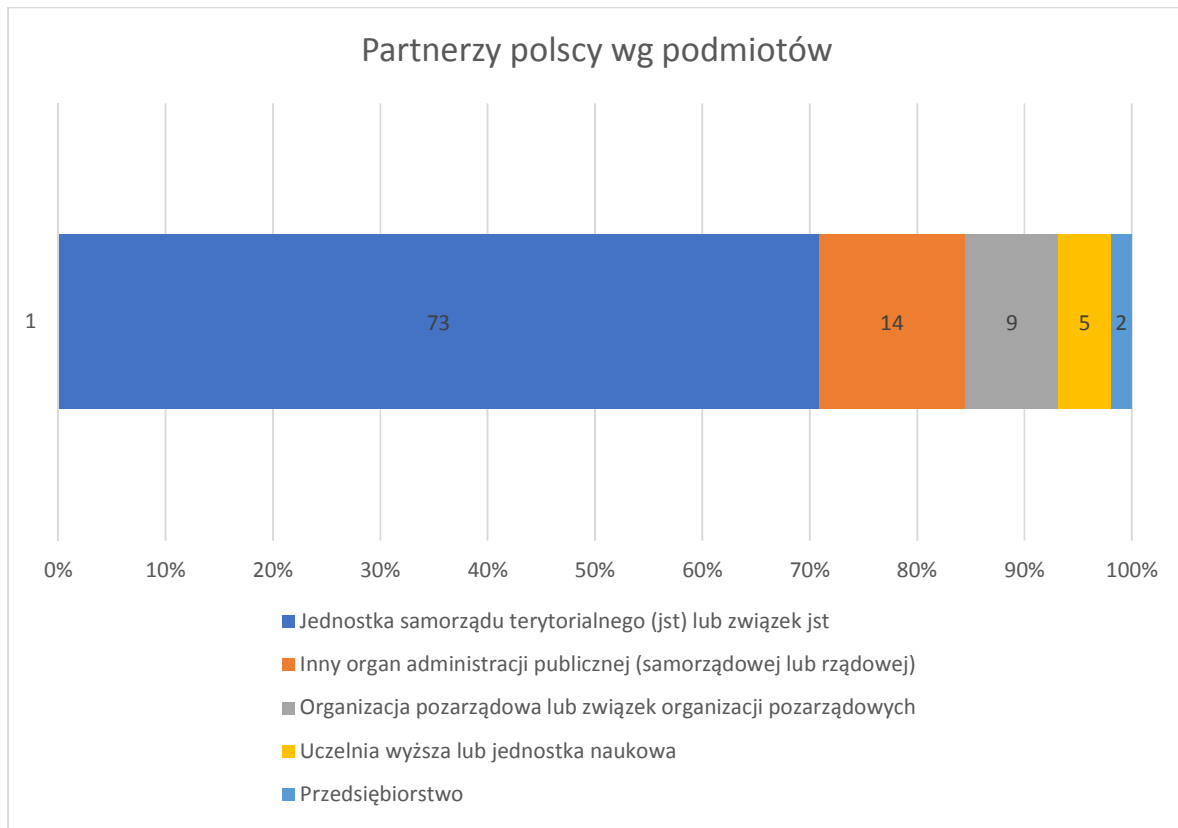
Uwzględniając powyższe wyniki badania, ewentualne modyfikacje (realizowane w podobnym Programie w przyszłości) doskonalące podsystem informacyjno-promocyjny powinny koncentrować się na sprawach przedmiotu i zakresu aktywności informacyjno-promocyjnych podejmowanych na poziomie projektów (bezpośrednio w ramach projektów i/lub pośrednio, a więc w ramach działań zapewnianych przez Instytucje Realizujące / Operatora Grantu Blokowego) oraz na poziomie tematycznym / sektorowym przez Instytucje Pośredniczące. Powyższe działania powinny być uzupełniane kampanią wizerunkową na poziomie ogólnopolskim. W sumie jednak widoczne jest, że wyniki komentowanego tu badania nie stanowią zdecydowanej przesłanki, która uzasadniałaby palącą potrzebę zmian w sferze informacji i promocji Programu.

W kontekście działań promocyjnych w badaniach jakościowych zwracano uwagę, że obok promocji Programu w Polsce, warto byłoby też rozważyć realizację działań promocyjnych w Szwajcarii, we współpracy z instytucjami zarządzającymi Programem w Szwajcarii, co mogłoby pomóc polskim instytucjom i organizacjom w znalezieniu odpowiednich partnerów.

Ocena współpracy

W przekazanych bazach partnerów zidentyfikowano łącznie 231 polskich partnerów projektów oraz 43 partnerów zagranicznych. Wśród partnerstw dominowały te zawierane pomiędzy JST i innymi organami administracji publicznej – patrz poniżej.

Rysunek 37. Polscy partnerzy wg rodzaju podmiotu

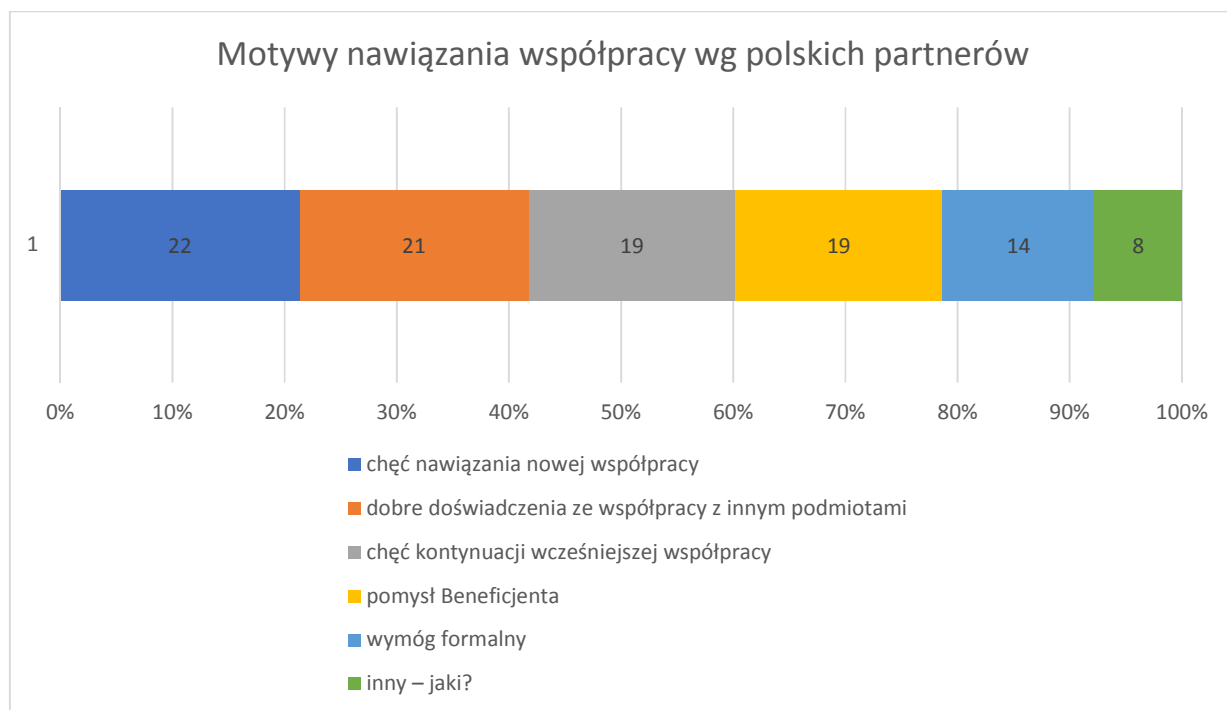

Źródło: badanie CAWI polskich partnerów SPPW, n=103

Wśród partnerów zagranicznych dominowały uczelnie i inne instytucje naukowe lub naukowo-badawcze.

Najczęściej wskazywanymi motywami zawiązania partnerstw były chęć nawiązania i kontynuacji współpracy oraz dobre dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie.

Rysunek 38. Motywy nawiązywania współpracy

Źródło: badanie CAWI polskich partnerów SPPW, n=103

Jako inne motywy wymieniano m.in.:

- uzupełnienie swoich potencjałów przy ubieganiu się o wsparcie finansowe w projekcie;
- rozległość obszaru objętego projektem;
- większą możliwość pozyskania dofinansowania.

Największy odsetek partnerów zagranicznych występował w PSPB, gdzie partnerstwo było obligatoryjne. Ostatecznie, w ramach PSPB sfinansowano 31 wspólnych (polsko-szwajcarskich) projektów badawczych, którym przekazano wsparcie w wysokości ok. 31,6 mln CHF. Badanie wykazało, że wymóg partnerstwa nie spowodował fasadowości współpracy. Partnerstwa nawiązane pomiędzy polskimi i szwajcarskimi jednostkami naukowymi w celu realizacji projektów badawczych były bardzo skuteczne, użyteczne i stanowiły wyraźną wartość dodaną generowaną przez Program. Jak się okazało, stały się one skutecznym instrumentem realizacji wspólnych badań, transferu doświadczeń i wiedzy pomiędzy uczestnikami zespołów badawczych, rozwijania istniejących i nawiązywania nowych kontaktów, prowadzących (i rodzących na przyszłość) perspektywy dalszej współpracy w układach bilateralnych (polsko-szwajcarskich) lub szerszych, angażujących zespoły z ośrodków naukowych z różnych krajów. Co więcej, również trwałość zawiązanych partnerstw w obszarze PSPB należy ocenić wysoko – 26 wspólnych zespołów badawczych złożyło wnioski do innych programów grantowych.

Innym rodzajem partnerstw były partnerstwa w obszarze rozwoju regionalnego czy ochrony środowiska, których głównym celem była realizacja dużych i kompleksowych projektów, mających służyć

mieszkańcom poszczególnych regionów. Zwiększyły one efektywność realizacji projektów (wspólne procedury przetargowe i obsługa projektu), a ich trwałość ocenić należy bardzo wysoko – w części projektów współpraca została rozszerzona na inne obszary.

Podsumowując, skuteczność, trwałość i efektywność współpracy w ramach SPPW, należy ją ocenić wysoko.

Analiza SWOT/TOWS

Wyniki badania zostały podsumowane w postaci analizy SWOT. Sformułowano tezy odnośnie mocnych i słabych stron SPPW oraz zidentyfikowano szanse i zagrożenia dla Programu. Elementy analizy SWOT wskazane podczas panelu eksperckiego jako najbardziej kluczowe (częstość wskazań i siła poszczególnych elementów) zaznaczono w poniższej tabeli pogrubioną czcionką.

Tabela 55. Analiza SWOT

Mocne Strony	Słabe strony
(1) Elastyczność Darczyńcy na etapie realizacji projektów skutkująca możliwością zrealizowania dodatkowych, uzasadnionych komponentów projektów	(1) Niektóre z dokumentów budzą niejasności i problemy interpretacyjne – najczęściej wskazuje się na wytyczne w sprawie zamówień publicznych.
(2) Indywidualne podejście i duże zaangażowanie Darczyńcy oraz instytucji skutkujące bardzo dobrym przygotowaniem projektów	(2) Zbyt skomplikowany i długotrwały proces uzgadniania zakresu projektów wspieranych w ramach Programu, zwłaszcza długotrwały proces w ramach I etapu oceny przed złożeniem kompletnej propozycji projektu
(3) Duże zaangażowanie Darczyńcy i instytucji zarządzających po stronie polskiej, pociągające za sobą również duże zaangażowanie IR oraz beneficjentów	(3) Powielanie niektórych zadań pomiędzy instytucjami systemu zarządzania
(4) Generalnie, mniejszy stopień formalizacji niż w przypadku innych interwencji publicznych	(4) Pojawiające się problemy w utrzymaniu terminowości przepływów finansowych
(5) Możliwość realizacji działań „twardych” i „miękkich” w jednym projekcie, jak również wielosektorowe podejście – kompleksowość projektów	(5) Zbyt absorbujący system sprawozdawczy
(6) Realizacja dużych projektów umożliwiająca osiągnięcie dużej efektywności finansowej (oszczędności przetargowe dzięki przeprowadzeniu jednego postępowania) i organizacyjnej	(6) Niekorzystne konsekwencje funkcjonowania systemu podwójnego przewalutowania środków wsparcia
(7) Trafność doboru większości obszarów wsparcia, jak również ostatecznych odbiorców czy sposobów działań, często innowacyjnych i niszowych	(7) Powielenie niektórych obszarów wsparcia z innymi źródłami finansowania bez wyraźnego wyróżnienia charakterystyki wsparcia SPPW
(8) Koncentracja tematyczna w niektórych obszarach (np. usuwanie azbestu)	(8) Częściowy brak precyzji w niektórych uregulowaniach, powodujący konieczność formułowania interpretacji
(9) Koncentracja geograficzna	(9) Trudności w zapewnieniu wystarczających zasobów ludzkich w zestawieniu z zakresem spraw związanych z zarządzaniem wsparciem – na różnych poziomach instytucjonalnych Programu
(10) Komplementarność podejścia pomiędzy różnymi obszarami (np. dziedziny wskazane w badaniach pokrywają się z obszarami wsparcia)	(10) Ograniczony zakres finansowania kosztów osobowych, związanych z zarządzaniem i wdrażaniem SPPW (w sytuacji, gdy procesy te okazały się generalnie czasochłonne i skomplikowane, a w związku z tym wymagające dużego zaangażowania zasobów osobowych)
(11) Realizacja projektów w partnerstwach wielu instytucji – wzmocnienie współpracy na poziomie lokalnym, regionalnym	(11) Nieprzewidywalność związana z brakiem usystematyzowania wymogów Darczyńcy, które zmieniały się i ewoluowały w trakcie realizacji Programu, na różnych jego etapach (często niesformalizowane wymogi)
(12) Jakość (przejrzystość, zrozumiałość i kompletność) dokumentacji programowej	(12) Trudność w agregowaniu danych na temat

<p>(satysfakcjonujące oceny artykułowane przez beneficjentów wsparcia – z pewnymi wyjątkami)</p> <p>(13) System wyboru i kryteria oceny projektów, uznawane za uczciwe, jasne, przejrzyste i minimalizujące problemy w zakresie oceny i selekcji projektów</p> <p>(14) Wysoka jakość i sprawność przepływu informacji w Programie (zdecydowanie pozytywne oceny, formułowane zarówno przez Instytucje Realizujące, jak i beneficjentów wsparcia)</p> <p>(15) Wysoka użyteczność relacji i kontaktów w systemie, przyczyniających się do skuteczności wykorzystania wsparcia (wsparcie sfery wdrożeniowej – zdecydowanie pozytywne oceny, formułowane zarówno przez Instytucje Realizujące, jak i – szczególnie – przez beneficjentów wsparcia)</p>	<p>osiągnięć projektów na poziomie obszarów i całego Programu, ze względu na zbytne zróżnicowanie wskaźników</p> <p>(13) Krótki termin kontraktacji środków uniemożliwiający elastyczne realokowanie zasobów pomiędzy obszarami tematycznymi i projektami w związku z różnymi czynnikami/przyczynami, np. zmiany kursowe</p>
Szanse	Zagrożenia
<p>(1) Możliwość wykorzystania szeregu doświadczeń zebranych w toku realizacji dotychczasowych edycji Programu</p> <p>(2) Możliwość wzmocnienia współpracy w skali międzynarodowej (bilateralnej, ale i szerszej), w oparciu o wysoki potencjał i jakość merytoryczną partnerów szwajcarskich</p> <p>(3) Bardzo pozytywny <i>image</i> Programu (jako przystępnego), wzmagający zainteresowanie / Ukształtowane przekonanie o pozytywnych efektach realizacji dotychczasowych projektów (szerokie występowanie tzw. spill-over effects)</p> <p>(4) Możliwość konstruowania Programu z założeniem wypełniania luk w zakresie wsparcia – tam, gdzie jest to możliwe i uzasadnione (przemyślana koncentracja tematyczna – podobnie, jak miało to miejsce dotąd)</p> <p>(5) Doskonalenie systemu zarządzania nie wymaga rewolucyjnych zmian – wystarczające korekty o charakterze "przyrostowym"</p> <p>(6) Możliwość wykorzystania faktu, że system, mimo, iż skomplikowany, jest już w pełni funkcjonalny i "zaabsorbowany" przez różne podmioty</p> <p>(7) Ukształtowane przekonanie o pozytywnych efektach bilateralnej współpracy partnerskiej</p> <p>(8) Budowanie kompetencji wśród instytucji</p>	<p>(1) Wydłużający się czas, niezbędny na dokonywanie uzgodnień co do warunków i zasad realizacji Programu, w konsekwencji ograniczający czas realizacji projektów</p> <p>(2) Automatyzm stosowania rozwiązań rozpowszechnionych w funduszach strukturalnych na potrzeby Programu (skłonność do replikowania "utartych" / "znanych" rozwiązań, jednak niekoniecznie adekwatnych)</p> <p>(3) Trudności w projektowaniu działań wspierających, odpornych na bieżące zmiany otoczenia (problem elastyczności projektowania działań wspierających)</p> <p>(4) Ryzyko kursowe</p> <p>(5) Trudności z pozyskiwaniem ostatecznych odbiorców do realizacji ambitnych projektów, np. w zakresie wymiany źródeł ciepła czy instalowania paneli solarnych, ale również grup ryzyka w projektach zdrowotnych</p>

<p>dotyczących umiejętności zarządzania skomplikowanymi organizacyjnie przedsięwzięciami o dużej skali, z udziałem wielu partnerów – bazowanie na wypracowanych w ramach projektów, sprawdzonych rozwiązaniach</p> <p>(9) Różnice kursowe</p>	
---	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania

Jak widać z powyższego zestawienia, w przypadku SPPW wyraźnie dominują mocne strony oraz szanse. W związku z powyższym, w wyniku analizy TOWS, należy rekomendować realizację w przyszłości tzw. strategii agresywnej (maks-maksi). Polega ona na kontynuacji przyjętego kierunku, przy maksymalnym wykorzystaniu mocnych stron i szans. Znajduje to odzwierciedlenie w rekomendacjach z badania.

Wnioski i rekomendacje

Podsumowanie i najważniejsze wnioski

W podsumowaniu należy podkreślić fakt, że przeprowadzona ewaluacja pozwala ocenić zdecydowanie wysoko skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość zrealizowanych w ramach SPPW projektów i podprojektów. Ocena tych samych parametrów na poziomie SPPW jako całości jest zadowalająca.

Jako główny czynnik sukcesu SPPW można wskazać duże zaangażowanie instytucji po stronie Darczyńcy i po stronie polskiej oraz dobre przygotowanie projektów, przy zachowaniu indywidualnego i elastycznego podejścia do ich wdrażania.

Kolejnymi czynnikami wzmacniającymi skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość są:

- trafność doboru obszarów wsparcia, jak również ostatecznych odbiorców czy sposobów działań, często innowacyjnych i niszowych;
- koncentracja tematyczna (np. w obszarze zarządzania odpadami skupienie się na usuwaniu azbestu czy w obszarze zdrowia – na działaniach profilaktycznych);
- koncentracja geograficzna (np. w obszarze efektywności energetycznej czy pomocy społecznej);
- komplementarność podejścia pomiędzy różnymi obszarami (np. ujęcie wspieranych sektorów w PSPB);
- możliwość realizacji działań „twardych” i „miękkich” w jednym projekcie, jak również wielosektorowe podejście (np. umożliwienie realizacji w ramach transportowego projektu w Legionowie również centrum obsługi, w którym znalazło się miejsce na miejską bibliotekę; łączenie działań „miękkich” z „twardymi” w programach pomocy społecznej czy inicjatywach wspierających rozwój regionalny);
- realizacja dużych projektów umożliwiająca osiągnięcie dużej efektywności finansowej (oszczędności przetargowe) i organizacyjnej, dzięki organizacji wspólnych postępowań przetargowych;
- elastyczne podejście do zakresu projektów, pozwalające na działania bardzo potrzebne ostatecznym odbiorcom, a niemożliwe do wsparcia z innych środków (np. pokrycie kosztów nowych pokryć dachowych w miejsce usuniętych azbestowych dla najuboższych mieszkańców czy dopuszczenie długiego okresu realizacji projektu w ramach PSPB, pozwalającego na "spokojną" realizację planu badawczego oraz zapewniającego długookresową stabilność finansowania).

Czynnikami nieco osłabiającymi trafność, a co za tym idzie skalę potencjalnego wpływu, są:

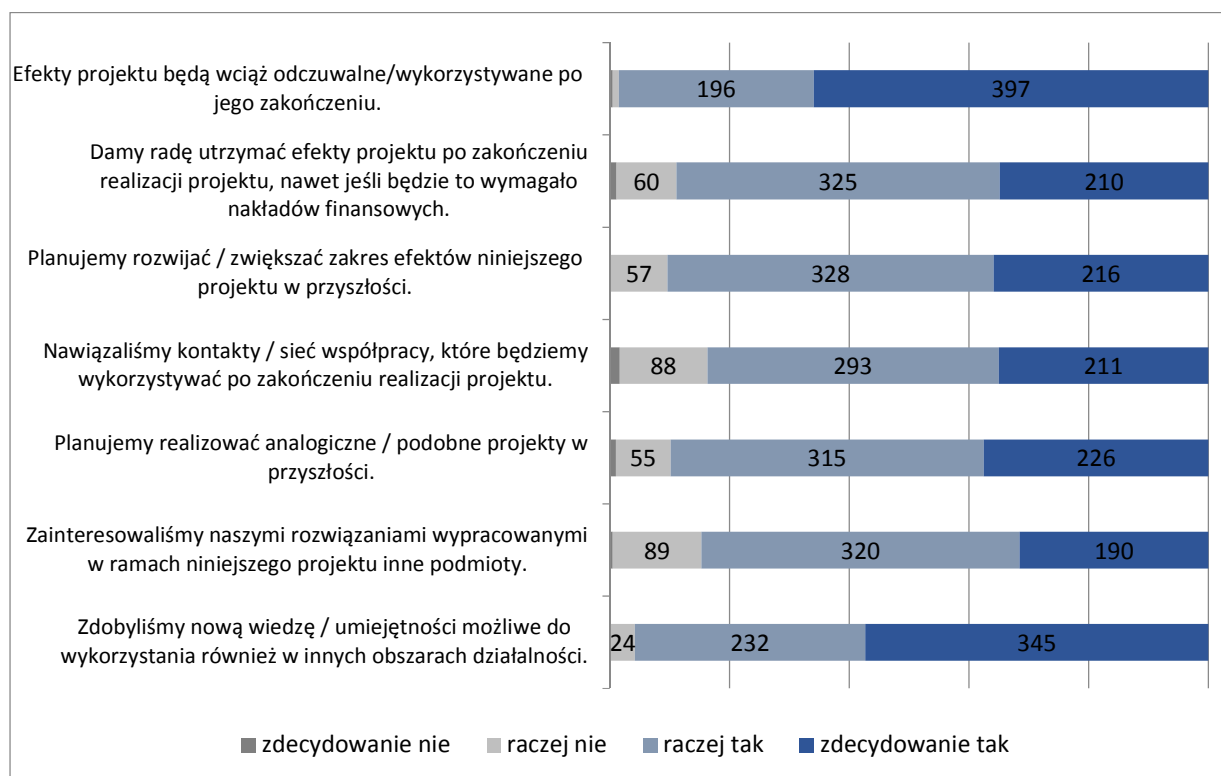
- powielenie niektórych obszarów wsparcia z innymi źródłami finansowania, bez wyraźnego wyróżnienia charakterystyki wsparcia SPPW na etapie samego programowania – wyróżnienie SPPW następuje dopiero na etapie poszczególnych projektów;
- duża liczba obszarów wsparcia.

Stąd najważniejszą rekomendacją z badania jest wzmocnienie podejścia programowego i dalsza koncentracja wsparcia na mniejszej liczbie obszarów, co pozwoli wzmocnić skalę wpływu SPPW. Co więcej, wzmocnienie podejścia programowego powinno dotyczyć również pomiaru efektów, które byłyby wspólne dla projektów / podprojektów z poszczególnych obszarów.

Podsumowująca dla wszystkich obszarów ocena trwałości w oczach beneficjentów jest również bardzo wysoka, co zostało przedstawione poniżej.

Rysunek 39. Opinie beneficjentów nt. efektów i trwałości projektów

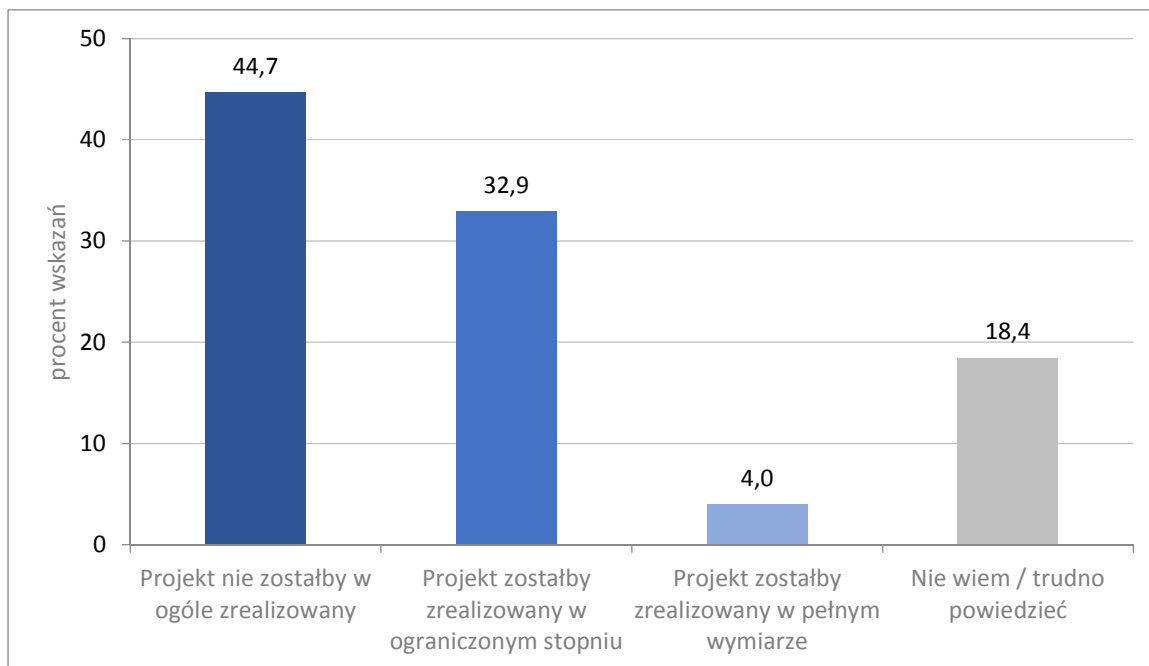

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów (n=602). Pytanie 4. Które ze stwierdzeń najlepiej opisuje efekty i trwałość Państwa projektu?

Opinie pozytywne („raczej” i „zdecydowanie tak” – w sumie powyżej 95%) dotyczą zwłaszcza: wykorzystywania lub widoczności efektów projektów po ich zakończeniu, możliwości wykorzystania wiedzy i umiejętności w innych obszarach działalności. W pozostałych aspektach trwałości (utrzymanie efektów projektu, rozwijanie zakresu efektów, wykorzystywanie kontaktów i sieci współpracy, plany dotyczące realizacji analogicznych projektów czy zainteresowanie innych podmiotów rozwiązaniami wypracowanymi w ramach projektu) również w dużej mierze uzyskały odpowiedzi pozytywne („raczej” i „zdecydowanie tak” – w sumie ok. 83-90% w różnych aspektach).

Co więcej, beneficjenci wskazali również, że w dużej mierze projekty nie zostałyby zrealizowane, gdyby nie wsparcie z SPPW.

Rysunek 40. Opinie beneficjentów nt. realizacji projektu bez wsparcia SPPW

Źródło: Badanie CAWI beneficjentów (n=602). Pytanie 3. Czy zrealizowałoby Państwo projekt, gdyby nie otrzymali Państwo wsparcia w ramach SPPW?

Jak już wspomniano wcześniej, wpływ SPPW na sytuację społeczno-ekonomiczną w ujęciu makroekonomicznym jest raczej niezauważalny, ze względu na stosunkowo małą skalę środków – ok. 0,6% alokacji wydatkowanej w ramach polityki spójności na lata 2007-2013. SPPW posiadał natomiast istotne znaczenie społeczno-ekonomiczne w wybranych obszarach wsparcia oraz na poziomie lokalnym, np.:

- istotny wpływ wsparcia SPPW w obszarze efektywności energetycznej w woj. małopolskim – ok. 35% środków w powiązaniu z dużym zapotrzebowaniem regionu na tego rodzaju działania (w województwie tym odnotowuje się w ostatnich latach jeden z najwyższych w skali kraju poziomów zanieczyszczeń pyłowych) przełożyło się na zauważalne efekty na poziomie lokalnym;
- dzięki realizacji SPPW w województwie lubelskim unieszkodliwiono ponad 10% ogólnej masy wyrobów azbestowych pozostałych do unieszkodliwienia, w tym ponad 21% na terenie gmin Ziemi Lubartowskiej.

Rekomendacje

Rekomendacje horyzontalne

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
1	O ile skuteczność, efektywność, użyteczność i trwałość na poziomie poszczególnych projektów są zdecydowanie wysokie, o tyle wpływ całego SPPW jest trudny do uchwycenia ze względu na skalę przeznaczonych na niego środków w porównaniu do innych źródeł finansowania.	Skupienie się na mniejszej liczbie wybranych obszarów wsparcia, w których efekt wsparcia SPPW będzie widoczny i znaczący oraz wzmocnienie podejścia programowego. Przy wzmacnianiu podejścia programowego należy pamiętać jednak o zaletach podejścia projektowego, które było istotnym czynnikiem sukcesu SPPW.	horyzontalna	W trakcie negocjacji kolejnej edycji SPPW identyfikacja obszarów, w których efekt wsparcia będzie widoczny i znaczący (np. w oparciu o niniejszą ewaluację można wskazać obszary: rozwoju lokalnego, przy założeniu koncentracji geograficznej, usuwania azbestu, energetyki odnawialnej, pomocy społecznej, przy dalszej koncentracji środków, społeczeństwa obywatelskiego, badań i rozwoju w partnerstwie) lub identyfikacja pól komplementarności (np. wspieranie DPS w różnych obszarach: pomocy społecznej, zdrowia, efektywności energetycznej, przedsiębiorczości społecznej, badań i rozwoju w zakresie innowacji społecznych, rozwiązań transportowych	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Trudności w wynegocjowaniu katalogu obszarów tematycznej koncentracji	Negocjacje w oparciu o podejście oparte na dowodach

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
				służących zwiększeniu dostępności komunikacyjnej, zarządzania odpadami i zasobami, integracji ze społecznością lokalną, regionalną, etc.). Dodatkowo, jako obszar innowacyjny, w ramach którego możliwe jest korzystanie z bogatego i unikatowego doświadczenia (know-how) strony szwajcarskiej, można wskazać projekty „miękkie” w zakresie kreowania oferty w transporcie publicznym.				
2	<p>Podjęcie projektowe w niektórych obszarach może powodować, że efekty wsparcia są bardzo rozproszone i trudne do oceny, a wpływ Programu słabo widoczny.</p>	<p>W pierwszej kolejności rekomendujemy wzmocnienie podejścia programowego, w tym w szczególności dot. określenia celów szczegółowych oraz pomiaru efektów.</p> <p>Przy wzmocnianiu podejścia programowego należy pamiętać jednak</p>	horyzontalna	<p>Opcja 1. Wzmocnienie podejścia programowego, w tym w szczególności dot. określenia celów szczegółowych oraz pomiaru efektów (lista wskaźników kluczowych, system IT do zbierania informacji o produktach i rezultatach projektów).</p> <p>Opcja 2. W trakcie negocjacji kolejnej edycji SPPW próba identyfikacji</p>	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Opcja 2. Trudności w identyfikacji tego typu projektów dla niektórych obszarów, potencjalnie znaczące ryzyko, wiążące się z ich realizacją	Opcja 2. Przyjęcie, że tego typu podejście będzie możliwe tylko dla wybranych obszarów; powierzenie realizacji doświadczonemu podmiotowi, dysponującemu odpowiednim potencjałem kadrowym i organizacyjnym.

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		<p>o zaletach podejścia projektowego, które było istotnym czynnikiem sukcesu SPPW.</p> <p>W sytuacji pozostawienia podejścia projektowego warto rozważyć koncentrację wsparcia na złożonych, kompleksowych projektach w danej sferze (takich, jak na przykład zrealizowany przez Bank Światowy projekt "Budowa zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym, w zakresie sprawozdawczości finansowej i audytu w sektorze prywatnym"), w której efekt wsparcia SPPW będzie widoczny i znaczący.</p>		<p>w poszczególnych obszarach programowych potencjalnych projektów o złożonym charakterze i znaczącym potencjalnym wpływie i wynegocjowanie ich wsparcia w ramach SPPW.</p>				

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
3	W przypadku niektórych projektów wskaźniki rezultatu są niejasne, nie do końca poprawne metodologicznie lub też mogą być mało obiektywne.	Opracowanie listy kluczowych wskaźników. Skrócenie listy wskaźników, zarówno na poziomie produktów, jak i rezultatów. Większy nacisk na prawidłowe konstruowanie wskaźników rezultatu, aby odzwierciedlały one rezultaty projektów oraz były klarowne i obiektywne.	horyzontalna	Opracowanie, w uzgodnieniu z Darczyńcami, listy kluczowych wskaźników, np. na poziomie obszaru tematycznego. Stworzenie podręcznika obejmującego kluczowe wskaźniki rezultatu dla poszczególnych obszarów tematycznych wraz z ujednoliconą metodologią ich obliczania. Przeprowadzenie na etapie przygotowania projektów warsztatów z prawidłowego konstruowania wskaźników, staranna weryfikacja i korygowanie wskaźników na etapie zatwierdzenia projektów.	Darczyńcy, Krajowa Instytucja Koordynująca, Instytucje Pośredniczące	W okresie planowania nowego programu, na wczesnym etapie wdrażania przyszłej edycji	Presja czasu przy przygotowywaniu projektów	Przypisanie odpowiednio dużego znaczenia prawidłowej konstrukcji wskaźników i realizacji działań, mających to zapewnić.
4	Bardzo dobrze był oceniany Fundusz na przygotowanie projektów, choć prawdopodobnie zainteresowanie nim byłoby większe, gdyby został on nieco lepiej wypromowany.	W kolejnej edycji SPPW należy kontynuować wsparcie w ramach Funduszu na przygotowanie projektów, jednocześnie celowe byłoby jednak znaczne wzmocnienie działań	horyzontalna	Staranne przygotowanie i wdrożenie działań informacyjnych i promocyjnych, w celu dotarcia do wnioskodawców i przekonania ich o przydatności korzystania z Funduszu.	Krajowa Instytucja Koordynująca oraz odpowiednie Instytucje Pośredniczące	W okresie planowania nowego Programu	Obawy potencjalnych wnioskodawców, co do wiarygodności przekazywanych informacji	Zastosowanie w ramach działań informacyjnych i promocyjnych przykładów projektów (wraz z wypowiedziami przedstawicieli projektodawców), w których

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		informacyjnych i promocyjnych, dotyczących zapewnianego w jego ramach wsparcia.						skorzystano ze wsparcia Funduszu w ramach obecnej edycji SPPW
5	Stosowana w Programie dwuetapowa procedura wyboru projektów wymagała niekiedy zbyt dużo czasu, skracając ostatecznie czas przeznaczony na wdrażanie dofinansowanych projektów. Jednak, co do zasady, procedura ta prowadziła do lepszego ukształtowania strony merytorycznej projektów.	<p>W tym przypadku wskazać można na dwie konkurencyjne rekomendacje, tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> utrzymanie procedury w jej obecnej postaci, jednak pod warunkiem wprowadzenia jednoznacznych standardów dotyczących czasu realizacji uzgodnień; uproszczenie procedury, tj. oparcie jej na jednoetapowości; rozwiązanie to wymagałoby bardziej precyzyjnego zdefiniowania dopuszczalnego przedmiotu projektów, ich typów, jak 	horyzontalna	<p>W przypadku pierwszej rekomendacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie rozwiązań precyzyjnych (ograniczających) czas na uzgodnienia (czas na przygotowanie i ocenę projektów – odpowiednio modyfikowany zależnie od przedmiotu projektu) dla każdej ze stron procesu. Następnie rygorystyczne stosowanie standardów. <p>W drugim przypadku:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zaprojektowanie nowych rozwiązań dotyczących wyboru projektów, bazujących na ściślejszym zdefiniowaniu tzw. projektów kwalifikowalnych 	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	<p>Pierwsza z rekomendacji, pomimo wdrożenia, może okazać się skuteczna tylko w ograniczonym stopniu (nadal procesy będą czasochłonne).</p> <p>Druga z rekomendacji wprowadza daleko idące zmiany do obecnego systemu, co oznacza poważne wyzwania na etapie projektowania nowych rozwiązań.</p>	<p>Rozwiązania zarządcze wymuszające dostosowanie do wprowadzonych standardów czasowych uzgodnień.</p> <p>Skorzystanie z doświadczeń podobnych rozwiązań i wyasygnowanie odpowiednich zasobów, umożliwiających przygotowanie nowych rozwiązań.</p>

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
		i kwalifikowalnych wnioskodawców / beneficjentów.		(odpowiednio, ich cech oraz rodzajów wnioskodawców / beneficjentów).				
6	W SPPW w bardzo ograniczonym stopniu możliwe było finansowanie kosztów osobowych personelu zatrudnionego przy obsłudze Programu w ramach administracji rządowej. Z drugiej strony, obowiązki i odpowiadające im działania w systemie zarządzania i wdrażania okazały się czasochłonne, skomplikowane, a w konsekwencji wymagające dużego zaangażowania zasobów ludzkich. Termin kwalifikowalności kosztów w ramach Funduszu Pomocy Technicznej nie obejmuje okresu realizacji procesów związanych z zamykaniem Programu.	W kolejnych edycjach Programu należy rozważyć zwiększenie alokacji wsparcia na finansowanie kosztów osobowych. Zaleca się również wydłużenie terminu kwalifikowalności kosztów w ramach Funduszu Pomocy Technicznej tak, aby obejmował on okres związany z zamykaniem Programu.	horyzontalna	Uwzględnienie zwiększonej alokacji na finansowanie kosztów osobowych w ramach Funduszu Pomocy Technicznej.	Darczyńca	W okresie planowania nowego Programu	W sytuacji finansowania kosztów osobowych z budżetu Funduszu Pomocy Technicznej, zmniejszeniu ulegnie pula środków przeznaczonych na finansowanie innych kategorii kosztów.	Pogłębiona analiza potrzeb w tym zakresie – w rezultacie racjonalny podział alokacji Pomocy Technicznej na poszczególne kategorie budżetowe.

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
7	W Programie właściwie nie było możliwości realokacji środków pomiędzy projektami / obszarami tematycznymi. Z drugiej strony, pojawiały się oszczędności w trakcie realizacji projektów, co wymuszało poszukiwanie dodatkowych (związanych z projektem) przedsięwzięć (częstokroć zdefiniowanie nowego przedmiotu finansowania, uwzględniającego cele i dotychczasowy zakres danego projektu, nie było zadaniem łatwym). Z drugiej strony, mogły istnieć projekty, w których dodatkowe finansowanie mogło być wykorzystane z większą łatwością (również zgodnie z ich celami).	Wprowadzenie mechanizmu umożliwiającego realokację środków pomiędzy projektami / obszarami tematycznymi – w przypadku projektów / obszarów znajdujących się w realizacji (realokacje po zakończeniu okresu kontraktacji).	horyzontalna	Zaprojektowanie rozwiązań formalno-organizacyjnych, umożliwiających realokację środków pomiędzy wdrażanymi projektami / obszarami tematycznymi już po okresie kontraktacji. W tym przypadku możliwym rozwiązaniem (częściowym) byłoby wydłużenie okresu kontraktacji lub też zarezerwowanie puli środków do wykorzystania po zamknięciu okresu kontraktacji.	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Zaprojektowanie tego typu rozwiązań będzie komplikować system wdrażania Programu.	Zaprojektowanie rozwiązania w sposób nieskomplikowany, umożliwiającego jego stosowanie w ramach "szybkiej" procedury akceptacyjnej (angażującej możliwie niewielką liczbę szczebli decyzyjnych).

Rekomendacje sektorowe

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
1	Wsparcie w ramach obszaru <i>Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego...</i> zostało pozytywnie ocenione, jako impuls rozwojowy dla społeczności lokalnych, adresujący problemy, które są w małym stopniu pokrywane przez inne interwencje publiczne.	Rekomenduje się w przyszłości kontynuację wsparcia w podobnym obszarze, zbliżonym zakresie, przy zachowaniu formy dotacyjnej, ukierunkowanego na podobną grupę beneficjentów.	Sektorowa – Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego	Wprowadzenie odpowiednich przepisów w dokumentacji programowej	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Brak	Brak
2	W przypadku projektów badawczych możliwe jest osiągnięcie lepszych wyników poprzez realizację większej liczby naborów niż jeden (możliwość doskonalenia wniosków, w sumie większa liczba wnioskodawców).	Harmonogram naboru wniosków powinien być tak skonstruowany, aby w okresie wdrażania wsparcia możliwe było przeprowadzenie co najmniej dwóch naborów.	Sektorowa – Badania i rozwój	Elastyczny podział alokacji i uwzględnienie w harmonogramie wdrażania co najmniej dwóch naborów (konkursów o wsparcie).	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Presja czasu przy przygotowywaniu nowego Programu oraz zasad wsparcia w obszarze, dotyczącym badań i rozwoju.	Sprawniejsza / szybsza realizacja procesów na etapie ustalania nowego Programu i zakresu jego obszarów tematycznych.

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
3	Ważnym czynnikiem rozwoju sektora nauki jest intensyfikacja współpracy międzynarodowej.	Należy wyodrębnić komponent wsparcia przeznaczony na dofinansowanie wizyt studyjnych, podczas których instytucje badawcze mogłyby wspólnie zaplanować kolejne, realizowane wspólnie przedsięwzięcia badawcze.	Sektorowa – Badania i rozwój	Zaprojektowanie nowego komponentu wsparcia w obszarze tematycznym, dotyczącym badań i rozwoju (niewielkie granty na wizyty studyjne o charakterze planistycznym).	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Presja czasu przy przygotowywaniu nowego Programu oraz zasad wsparcia w obszarze, dotyczącym badań i rozwoju.	Sprawniejsza / szybsza realizacja procesów na etapie ustalania nowego Programu i zakresu jego obszarów tematycznych.
4	Wsparcie w ramach obszaru promocji zdrowia i pomocy społecznej jako działań, które są w małym stopniu pokrywane przez inne interwencje publiczne.	Rekomenduje się w przyszłości kontynuację wsparcia w podobnym obszarze, zbliżonym zakresie, ukierunkowanego na podobną grupę beneficjentów.	Sektorowa – Promocja zdrowia i pomoc społeczna	Wprowadzenie odpowiednich zapisów w dokumentacji programowej	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Brak	Brak
5	Projekty zrealizowane w obszarze usuwania wyrobów zawierających azbest charakteryzowały się wysoką skutecznością	Kontynuacja wsparcia w obszarze usuwania wyrobów zawierających azbest, z wykorzystaniem doświadczeń szerokiej współpracy jst oraz	Sektorowa – Zarządzanie odpadami	Uwzględnienie obszaru usuwania wyrobów zawierających azbest w ramach nowego Programu. Intensyfikacja działań	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Nieuwzględnienie obszaru usuwania wyrobów zawierających azbest we wsparciu w ramach	Uwzględnienie obszaru usuwania wyrobów zawierających azbest na etapie negocjacji obszarów wsparcia pomiędzy Szwajcarią a UE oraz Szwajcarią a Polską. Odpowiednie

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
	oraz istotnym wpływem na zmiany w tym obszarze w skali regionalnej i krajowej. Potrzeby w tym zakresie pozostają nadal ogromne (wg POKA, do usunięcia na terenie kraju pozostaje kilkanaście mln ton wyrobów zawierających azbest).	wypracowanych standardów postępowania. Intensyfikacja działań promujących nabory wniosków do Programu, w celu upowszechnienia działań w większej liczbie regionów.		promujących nabory wniosków do Programu.			nowego Programu. Presja czasu w okresie ogłaszania naborów wniosków do Programu.	zaplanowanie szeroko zakrojonych działań informacyjno-promocyjnych dotyczących naborów wniosków do nowego Programu.
6	Projekty zrealizowane w obszarze efektywności energetycznej i redukcji emisji charakteryzowały się wysoką skutecznością (m.in. dzięki odpowiednim działaniom informacyjno-promocyjnym), miały wymiar prospołeczny (wsparcie na rzecz mieszkańców)	Kontynuacja wsparcia w obszarze efektywności energetycznej i redukcji emisji, ukierunkowana na działania: - mające istotny wpływ na ograniczanie niskiej emisji w okresie największej koncentracji zanieczyszczeń (okres zimowy); - kompleksowe,	Sektorowa – Efektywność energetyczna	Uwzględnienie obszaru efektywności energetycznej i redukcji emisji w ramach nowego Programu. Uwzględnienie w kryteriach oceny i wyboru projektów następujących aspektów: - wpływ projektu na ograniczanie niskiej emisji w okresie największej	Instytucje Realizujące, Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Nieuwzględnienie obszaru efektywności energetycznej we wsparciu w ramach nowego Programu. Odroczenie w czasie wdrożenia nowego Programu i wiążące się z nim zmiany w strukturze potrzeb	Uwzględnienie obszaru efektywności energetycznej i redukcji emisji na etapie negocjacji obszarów wsparcia pomiędzy Szwajcarią a UE oraz Szwajcarią a Polską. W przypadku odroczenia w czasie nowego Programu o więcej niż 2 lata, niezbędna będzie ponowna szczegółowa analiza komplementarności oferowanego wsparcia w odniesieniu do innych

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
	<p>i odegrały istotną rolę demonstracyjną. Dzięki kompleksowości i geograficznej koncentracji działań, projekty miały istotny wpływ na zmiany na poziomie lokalnym.</p> <p>Skala potrzeb w zakresie ograniczania niskiej emisji (ze względu na bardzo zły stan jakości powietrza utrzymujący się w Polsce) oraz poprawy efektywności energetycznej pozostaje jednak nadal ogromna.</p>	<p>skoncentrowane geograficznie, angażujące zarówno podmioty publiczne, jak i prywatne (zastosowanie oze, wymiana kotłów, termomodernizacja), mających dzięki temu potencjał wpływu na poprawę jakości powietrza na poziomie lokalnym;</p> <p>- uwzględniające komponent informacyjno-promocyjny;</p> <p>- innowacyjne (efekt demonstracyjny).</p>		<p>koncentracji zanieczyszczeń;</p> <p>- kompleksowość lokalnie podejmowanych działań;</p> <p>- innowacyjność;</p> <p>- skuteczność zaplanowanych działań informacyjno-promocyjnych.</p>			<p>w obszarze poprawy efektywności energetycznej i redukcji emisji.</p>	<p>instrumentów finansowych oraz analiza aktualnych potrzeb w zakresie poprawy jakości powietrza i efektywności energetycznej.</p>
7	<p>Projekty w ramach obszaru transportowego generalnie miały charakter kompleksowy</p>	<p>Projekty wybierane do sfinansowania powinny mieć charakter kompleksowy i dotyczyć zarówno</p>	<p>Sektorowa – Transport</p>	<p>Wprowadzenie odpowiednich wymogów na etapie przygotowywania projektów i ich właściwe</p>	<p>Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca</p>	<p>W okresie planowania nowego Programu</p>	<p>Naciski władz lokalnych i regionalnych, aby sfinansować ich projekty, niekoniecznie</p>	<p>Odpowiednie zaprojektowanie kryteriów oceny, minimalizujące lub wręcz eliminujące ryzyko wystąpienia tego typu</p>

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
	i prowadziły do trwałej poprawy warunków i szybkości podróży/przesiadek. Mogło to być ograniczone, jeśli np. remonty linii kolejowych były prowadzone nie tylko w trakcie, ale również po dostosowaniu nowego taboru.	zakupu nowego taboru, jak i remontu infrastruktury torowej lub (w przypadku projektów taborowych) dotyczyć linii, na których infrastruktura jest w dobrym stanie i nie są przewidywane jej zasadnicze remonty.		egzekwowanie.			spełniające rekomendowane warunki.	sytuacji.
8	Projekty zrealizowane w obszarze bioróżnorodności, takie jak KIK/24, KIK/37, KIK/53 czy KIK/65, mają charakter innowatorski i stanowią modelowe przykłady efektywnego przeprowadzania działań inwentaryzacyjno-monitoringowych oraz	Niezbędne jest zapewnienie długoterminowej i pełnej dostępności do informacji na temat osiągniętych efektów i zastosowanych metod dla projektów z obszaru bioróżnorodności.	Sektorowa – Bioróżnorodność	Udostępnienie informacji nt. zastosowanych metod i osiągniętych efektów, przede wszystkim za pośrednictwem Internetu, na portalach dedykowanych lub stronach internetowych IR.	Instytucje Realizujące, Krajowa Instytucja Koordynująca	Niezwłocznie (do 3 miesięcy)	Brak środków finansowych w IR na stworzenie lub utrzymanie strony www poświęconej zastosowanej w ramach projektów SPPW metodologii i osiągniętym wynikom.	Udostępnienie informacji na podstronach serwisu programszwajcarski.gov.pl

L.p.	Wniosek z badania	Rekomendacja	Typ rekomendacji (sektorowa, horyzontalna)	Sposób wdrożenia	Adresat	Termin	Zagrożenia dla wdrożenia	Ograniczenie lub wyeliminowanie ww. zagrożenia
	rewitalizacyjnych i renaturalizacyjnych.							
9	SPPW swoim zakresem czasowym pokrył lukę między perspektywami finansowymi UE 2007-2013 i 2014-2020, przez co przyczynił się do podtrzymania i wzmocnienia potencjału polskich organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony różnorodności biologicznej, a także do podtrzymania ciągłości realizowanych przez nie działań.	W przypadku kontynuacji wsparcia można rozważyć finansowanie działań uzupełniających ofertę innych programów, np. ponadregionalne programy ukierunkowane na ochronę wybranych gatunków lub siedlisk; projekty z pogranicza ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych; projekty dotyczące stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zasoby przyrodnicze.	Sektorowa – Bioróżnorodność	Wyodrębnienie dodatkowego komponentu wsparcia w obszarze bioróżnorodności, ewentualnie związane także z uruchomieniem specjalnego dodatkowego naboru.	Darczyńca oraz Krajowa Instytucja Koordynująca	W okresie planowania nowego Programu	Trudności z określeniem zasad naboru i oceny wniosków; konieczność skorelowania harmonogramu wdrażania projektów w stosunku do innych programów.	Przeprowadzenie na etapie planowania nowego Programu konsultacji z sektorem organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony różnorodności biologicznej, w celu prawidłowego rozeznania aktualnych problemów dotyczących ciągłości finansowania.

Spis rysunków

Rysunek 1. Przykład ciekawej inicjatywy zwiększającej atrakcyjność turystyczną regionu w ramach SPPW	18
Rysunek 2. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. poprawy sytuacji docelowych grup wsparcia	21
Rysunek 3. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. możliwości realizacji projektu bez wsparcia SPPW	22
Rysunek 4. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. wystąpienia efektów niezamierzonych	23
Rysunek 5. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (wykorzystania) efektów projektu.....	25
Rysunek 6. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (utrzymania) efektów projektu.....	26
Rysunek 7. Opinie beneficjentów z obszaru Rozwój regionalny nt. trwałości (rozwijania) efektów projektu.....	27
Rysunek 8. Opinie beneficjentów obszaru Sektor prywatny SPPW nt. trwałości efektów zrealizowanych projektów (w ramach KIK/60)	37
Rysunek 9. Opinie respondentów PSPB nt. rozwijania / zwiększania efektów projektu	45
Rysunek 10. Opinie respondentów PSPB nt. trwałości efektów projektu	46
Rysunek 11. Opinie beneficjentów obszaru Pomocy społecznej nt. trwałości efektów projektu	62
Rysunek 12. Masa wyrobów zawierających azbest zinwentaryzowanych na terenie poszczególnych województw, w podziale na wyroby unieszkodliwione i pozostałe do unieszkodliwienia (tys. ton).....	69
Rysunek 13. Liczba pasażerów w przewozach kolejowych w Polsce	99
Rysunek 14. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na poprawę sytuacji docelowych grup odbiorców wsparcia	132
Rysunek 15. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na rozwój organizacji.....	133
Rysunek 16. Opinie beneficjentów FOP nt. wpływu projektów na zmianę kompetencji pracowników organizacji w obszarze budowania relacji współpracy, nawiązywania partnerstw i zarządzania.....	134
Rysunek 17. Opinie beneficjentów FOP nt. możliwości zrealizowania projektów bez wsparcia SPPW....	134
Rysunek 18. Opinie beneficjentów FOP nt. trwałości zrealizowanych projektów	137
Rysunek 19. Opinie beneficjentów FP nt. trwałości projektów	143
Rysunek 20. Poziom PKB per capita wg PPP w relacji do UE-28 w województwach w okresie realizacji SPPW	146
Rysunek 21. Rynek pracy w województwach w okresie realizacji SPPW	147
Rysunek 22. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji SPPW.....	147
Rysunek 23. Działalność badawczo- rozwojowa i aktywność patentowa w województwach w okresie realizacji SPPW	148
Rysunek 24. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców w województwach w okresie realizacji SPPW	149
Rysunek 25. Emisja CO ₂ i produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w województwach w okresie realizacji SPPW.....	149
Rysunek 26. Ocena użyteczności SPPW wg opinii beneficjentów wsparcia.....	155
Rysunek 27. Ocena użyteczności SPPW wg opinii przedstawicieli Instytucji Realizujących.....	155

Rysunek 28. Ocena efektywności dwustopniowej procedury wyboru projektów w Programie ("Czy Państwa zdaniem dwustopniowa procedura wyboru projektów, polegająca na przygotowaniu najpierw Zarysów Projektów, a następnie Kompletnych Propozycji Projektów, była efektywna?").....	157
Rysunek 29. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości informacji zawartych w dokumentach programowych SPPW (zrozumiałość, kompletność, przejrzystość informacji) ("Czy informacje zawarte w /.../ były jasne i zrozumiałe?").....	160
Rysunek 30. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jasności kryteriów wyboru projektów grantowych stosowanych przez Instytucje Realizujące / Operatora Grantu Blokowego w ramach SPPW ("Czy kryteria wyboru [projektów] były jasno sformułowane?").....	161
Rysunek 31. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Realizującymi / OGB pod względem przepływu informacji ("Jak oceniają Państwo swoje relacje i kontakty /.../ pod względem przepływu informacji?").....	163
Rysunek 32. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Pośredniczącymi pod względem przepływu informacji ("Jak oceniają Państwo swoje relacje i kontakty /.../ pod względem przepływu informacji?").....	163
Rysunek 33. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Realizującymi / OGB pod względem skuteczności udzielonego wsparcia w zakresie realizowanych projektów grantowych ("Jak oceniają Państwo relacje i kontakty z /.../ pod względem skuteczności [wsparcia]?").....	164
Rysunek 34. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat jakości relacji i kontaktów z Instytucjami Pośredniczącym, dotycząca skuteczności udzielonego wsparcia w zakresie realizowanych projektów grantowych ("Jak oceniają Państwo relacje i kontakty z /.../ pod względem skuteczności [wsparcia]?").....	164
Rysunek 35. Ocena artykułowana przez beneficjentów wsparcia na temat prawidłowości i skuteczności działania systemu promocji (aktywności promocyjno-informacyjnej) Instytucji Realizujących / OGB w ramach SPPW.....	168
Rysunek 36. Ocena artykułowana przez Instytucje Realizujące / OGB na temat prawidłowości i skuteczności funkcjonowania systemu promocji w ramach SPPW.....	168
Rysunek 37. Polscy partnerzy wg rodzaju podmiotu.....	170
Rysunek 38. Motywy nawiązywania współpracy.....	171
Rysunek 39. Opinie beneficjentów nt. efektów i trwałości projektów.....	177
Rysunek 40. Opinie beneficjentów nt. realizacji projektu bez wsparcia SPPW.....	178

Spis tabel

Tabela 1. Zakres tematyczny badania.	9
Tabela 2. Przyporządkowanie obszarów wsparcia do celów specyficznych SPPW	11
Tabela 3. Badania jakościowe oraz badania zrealizowane w ramach studiów przypadku.	12
Tabela 4. Badania ilościowe zrealizowane w ramach badania.....	12
Tabela 5. Projekty wybrane do studiów przypadku	12
Tabela 6. Projekty z zakresu efektywności energetycznej wybrane do uproszczonych studiów przypadku	13
Tabela 7. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych	15
Tabela 8. Lista projektów zrealizowanych w ramach obszaru tematycznego Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych	17
Tabela 9. Szkolenia zorganizowane w ramach obszaru tematycznego do końca 2016 r.....	20
Tabela 10. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego Sektor prywatny	31
Tabela 11. Założenia dotyczące wsparcia w ramach obszaru tematycznego "Badania i rozwój"	39
Tabela 12. Realizacja wskaźników produktu i rezultatu w Polsko-Szwajcarskim Programie Badawczym (na dzień 31 marca 2017 r.).....	41
Tabela 13. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej	48
Tabela 14. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej	49
Tabela 15. Realizacja wybranych wskaźników produktu dla Celu Promocja zdrowego trybu życia oraz zapobieganie chorobom zakaźnym na poziomie krajowym i na obszarach koncentracji geograficznej	49
Tabela 16. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną	58
Tabela 17. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną	59
Tabela 18. Realizacja wybranych wskaźników produktu dla Celu Poprawa usług podstawowej opieki zdrowotnej i usług opieki społecznej na peryferyjnych i zmarginalizowanych terenach obszarów objętych koncentracją geograficzną	60
Tabela 19. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 1. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego	64
Tabela 20. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 1. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej, w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego	65
Tabela 21. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu w ramach Celu 1. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego.....	67
Tabela 22. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 2. Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji.	74
Tabela 23. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 2. Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji.....	76

Tabela 24. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu w ramach Celu 2. Zwiększenie efektywności energetycznej i redukcja emisji, w szczególności gazów cieplarnianych i niebezpiecznych substancji.....	80
Tabela 25. Porównanie efektów w zakresie instalacji solarnych osiągniętych w ramach różnych programów	86
Tabela 26. Porównanie redukcji emisji zanieczyszczeń osiągniętych w ramach SPPW na terenie województwa małopolskiego z bilansem emisji ze źródeł powierzchniowych w 2011 r. (wg danych zawartych w Programie ochrony powietrza dla województwa małopolskiego).....	87
Tabela 27. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 3. Poprawa zarządzania, bezpieczeństwa, wydajności i niezawodności lokalnych / regionalnych publicznych systemów transportowych.....	93
Tabela 28. Lista projektów zrealizowanych w ramach Celu 3. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego.	94
Tabela 29. Realizacja wybranych wskaźników produktu i rezultatu dla projektu KIK/22 „Rozwój systemu publicznego transportu pasażerskiego w aglomeracji warszawskiej poprzez zwiększenie wydajności, niezawodności i bezpieczeństwa Warszawskiej Kolei Dojazdowej”	95
Tabela 30. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/23 „Zakup czterech spalinowych zespołów trakcyjnych do obsługi kolejowego odcinka Malbork-Grudziądz, w celu poprawy bezpieczeństwa, zarządzania, wydajności i niezawodności lokalnego systemu transportowego”	97
Tabela 31. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/28 „Centrum Komunikacyjne w Legionowie”	98
Tabela 32. Intensywność korzystania z pasażerskich przewozów kolejowych w podziale na poszczególne województwa	100
Tabela 33. Porównanie skali wsparcia zakupów pasażerskiego taboru kolejowego w ramach SPPW i Polityki Spójności 2007-2013.....	101
Tabela 34. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Celu 1. Poprawa usług z zakresu infrastruktury miejskiej w celu podniesienia standardu życia i promowania rozwoju gospodarczego	103
Tabela 35. Lista projektów zrealizowanych w ramach Obszaru tematycznego 2.2: Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych.....	105
Tabela 36. Efekty osiągnięte w ramach poszczególnych projektów obszaru tematycznego 2.2: Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych .	108
Tabela 37. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Obszaru tematycznego 1.2. „Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform”	116
Tabela 38. Lista projektów zrealizowanych w ramach Obszaru tematycznego 1.2 Środki ochrony granic	117
Tabela 39. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/02 „Budowa filtra epidemiologicznego na terenie obiektu Urzędu ds. Cudzoziemców w Białej Podlaskiej”	118
Tabela 40. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/03 „Przygotowanie mobilnych grup kontrolnych Służby Celnej do wykonywania zadań szybkiego reagowania i zarządzania kryzysowego”	119
Tabela 41. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/04 „Na granicy terroryzmu – szkolenia w zakresie reagowania kryzysowego”	120
Tabela 42. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/20 „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli kolejowego przejścia granicznego w Siemianówce”	121

Tabela 43. Realizacja wskaźników rezultatu dla projektu KIK/74 „Wkład w poprawę przepustowości i kontroli drogowego przejścia granicznego w Połowcach”	122
Tabela 44. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/75 „Zwiększenie efektywności zarządzania migracjami w Polsce”	123
Tabela 45. Realizacja wybranych wskaźników rezultatu dla projektu KIK/76 „Bezpieczeństwo w ruchu drogowym”	124
Tabela 46. Liczba osób i pojazdów przekraczających granicę polsko-białoruską.....	125
Tabela 47. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	128
Tabela 48. Nabory wniosków w ramach konkursów dla Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	129
Tabela 49. Stopień osiągnięcia wskaźników produktu Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	130
Tabela 50. Stopień osiągnięcia wskaźników rezultatu Funduszu dla Organizacji Pozarządowych	131
Tabela 51. Założenia dotyczące wsparcia w ramach Funduszu Partnerskiego	139
Tabela 52. Nabory wniosków w ramach konkursów dla Funduszu Partnerskiego	140
Tabela 53. Realizacja wskaźników produktu i rezultatu dla Funduszu Partnerskiego	141
Tabela 54. Zestawienie cech negatywnych i ich występowanie w procesie realizacji interwencji jako efekt funkcjonowania systemu zarządzania SPPW	165
Tabela 55. Analiza SWOT	173